DE
ANIMORVM
PERTVRBATIONIBVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

OCTAVII BRANCIFORTII

PHILIPPI QVARTI HISPANIARVM, ET SICILIAE REGIS A CORTINA

DE PONTIFICI SVMMO VRBANO VIII.

ASSISTENTIVM COLLEGIO, IAM CEPHALAEDITANI NVNC CATANENSIS EPISCOPI, COMITIS MASCALARVM & Studiorum Vrbis eiuſdem Catanæ, Præfecti Cancellarij.

DE ANIMORVM PERTVRBATIONIBVS SVBSECIVARVM COGITATIONVM.

PARS PRIMA.

IN NOSTRO CATANAE PALATIO,

Per Ioſephum Biſagna Typographum Cameralem.

M. DC. XXXXII.

B. R. NEAPOLI

Digitized by Google

PHILIPPO
QVARTO
HISPANIARVM, SICILIAE, ET C.
REGI MAXIMO.

DE SEDANDIS animi mei perturbationibus Matriti dum à Cortina tuæ MAIESTATI famulor, REX TER MAXIME opuſculum iuxta vitæ meæ, ſtudiorumque rationem inchoatam. Speculum, & æſtrum ab aſpectu tuo ortum; illud ad moderationem imitandam, hoc ad ſcriptionem meditandam. Abreptum poſtea officia me mea in diuerſum à propoſito diſtraxerunt. & ſcribendi quidem facultate ex parte ſublata, memoriam tamen imitandi integram reliquerunt. Quî enim vero tuæ virtutes non ob oculos mihi continenter obuerſarentur, cuius meritis ſpiro? In omnibus officijs meis tua beneficia, in beneficijs te ipſum contemplabar. Ergo quales MAIESTAS tua in Orbe magno regendo, eiuſque ingentibus negotijs gerendis animos geris, talis mihi in me, meaque Prouincia habendus: nimirum ſollicitus, prouidus, beneficus, gratus, infractus, vno verbo, ad Stoicum morem, Sapiens. nec alia lege mihi munera abs te regendi data, niſi vt donantem in eo ipſo ſequerer. hinc ardentior reuocatus ad ſcriptionem ſtylus, & ſcribendi argumentum amplificatum. ille ne immemor, & ingratus; hoc ne ab ijſdem vitæ meæ rationibus deiectus exiſtimarer, & vt moras temporum in lucro ponerem. Igitur laborem de perturbationibus, qui vnus, & indiuiduus erat, adauctum, tres ſum diſpertitus in partes. Primam cauſſæ perturbationum arripuerunt, alteram ipſæmet ſingillatim. Poſtremum earum medicamenta locum cæpere. Iam vero primam operis partem, cum parturirem, inclinabat ex debito animus, vt ad ingentem Magnæ Humanitatis tuæ vmbram, quodcumque id prolis eſt deponerem. Sed exanimatus, MAIESTATE deterrebar, arcebarque, & Mulieris

✱ inſtar

inſtar illius myſticæ, cruciabar, vt in tuto parerem. Seceſſi ad proximam, quam arbor Olea præbebat; neque enim longius ab humanitate tua abſcedere poteram. In eius vmbella ſecurus fore videbar. Neſcio enim quid inibi tuum ſpirabat, imo neſcio quid non tuum inibi. Igitur vt dixi ad Oliuarium ibam GASPAREM GVSMANVM Comitem Ducem Oliuarenſem, ſed ille nutu me in gradu ſtitit, & graui ſupercilio tacite ſic allocutus. Tu ingenti arbore, & venturis etiam ſeculis factura vmbram relicta, cuius latitudini anguſtæ Orbis terrarum metæ, cuius vmbra populos longe, lateque diſſitos amplectitur, ſub qua ſedêre cuiuis deſiderium, ſedenti ſecuritas, quies, opes. cuius folia non decidua, cuius rami non arentes, cuius caudex non ſucciduus, cuius omnia proſpera. Tu, inquam, hac relicta, me nouellam Oleam, ac magnæ termitem oliuæ adis in tui ſecuritatem? Humanus inquies, es, mitis, patiens, moderatus, at ego ſi quid vireo, inde eſt, ſi quid vigeo, ab eo eſt, vnde tu times. Vbi Maieſtati ex æquo Humanitas, ſocietatem, non acceſſionem facit. Alexander Macedo caput ad dextram, ex vitio forte inclinabat, Noſtro Maieſtas ad humanitatem, ex virtute. Hoc ergo ſecurus recuba mecum ſub tegmine fagi.

Namque hæc nobis Deus otia fecit.

Hi taciti Ducis Oliuarij ſermones fateor ex animo ſtuporem formidinemque excuſſerunt, & exanimatione depulſa confidentiam tui adeundi REX MAXIME ſuperinduerunt. Pario ad vmbram tuam libellum hunc primogenitum, ſubſeciuas mentis noſtræ cogitationes. Partum alligo ad ramos humaniſſimæ humanitatis tuæ in ſecuritatem. Monimentum grati mei animi perpetuum. Anathema obliuionis. Mnemoſinon debiti mei. Nomenclatorem beneficiorum tuorum. Soterion incolumitatis tuæ à me optatæ. Tabellam obtentæ. Votum magnitudinis tuæ in plurimas ætates amplificandæ apertum, ac patens. Catanæ Kalendis Iunij 1642.

Maieſtati Tuæ

Addictiſſimus, & Humillimus olim à Cortina
Seruus perpetuus
Octauius Brancifortius Epiſcopus Catanenſis.

LECTORI.

VNA me, volentem cauſſa; vt omnino aliquid legendo, commentandoque excuderem impulit, cum vero vt circa humanas perturbationes, quampluримæ vel nolentem coegère. Illa ex otio mihi hiſpanico, ſeceſſuque, quem ex occupationibus meis non infrequentem carpebam. Matriti enim cum ad Cortinam PHILIPPO MAGNO Regi noſtro Catholico, pro more, ac munere vices explerem meas, aliiſque locum ſubeuntibus præberem, quid animo dulcius meo eſſe poterat, quàm recurſus ad meas priuatas ædes? Quid ſtatui meo ſecurius, quam vt ab omni tumultu receptui canens mihi ipſi, abderem me, conijceremque feſſum in manus muſarum mearum?

Scribendi occaſio vna otium.
De perturbationibus plures.

Quid verum enimuero ageret aliud homo exterus, in adoleſcente ætate, ad bonum nomen, & ad honeſtum ſuoque dignum ſanguine gradum anhelans? ſtudijs à puero deuotus, non multæ valetudinis, nullius vero curioſitatis? ergo in otio negotium mihi honeſtum legendi, commentandique comparaui quàmlibentiſſimè.

Ad perturbationum verò conſiderationem illa incitarunt. Primum, quos in Aulæ Regiæ turbinibus animaduertebam, fluctus in animum meum ingruentes, cum enim ibi ea tempeſtate verſarer deſideriorum impetu vano ſæpe, ſæpe etiam ſibi aduerſo, ac reciproco, & Eurypi inſtar occurſante, eo me adactum ſentiebam vt iam iam in ſcopulos darem.

Prima perturbationes ipſæ in aula Regia me impetentes.

Deinde alios in eadem area, ſeu potius montis iugo eodem contemplabar ſaxum ſpei voluentes cum niſu valido, cum anhelitu, ac ſuſpirio, & cum ſudore profluo Syſiphos videre videbar exantlantes laborem, & nihilum quidem per ætates multas proficientes.

Secunda aliorum deſideria prolixa & vana.

Demum ipſum hoc, quo de loquor argumentum, quam præclarum, & latè patens eſt? quanto vſui, ac delectationi futurum ſtudioſis, ſi ſtudioſè tractetur? Doctorum Virorum lucubrationes variæ in vario genere cenſentur. quædam hominem docent, quædam iuuant, quædam ad rectum ducunt, nonnulla corporis proſunt valetudini, alia etiam corporibus, animiſque nocent. Sermo de perturbationibus hominem ſuæ conditionis admonet, ipſum componit, ipſum vt ſe ſciat, edocet, vno verbo ex homine virum facit.

Tertia nobilitas latitudo, & vtilitas argumenti.
Varia ſcribendi genera cum hoc comparantur.

✠ 2 Itaque

Matriti labor hic inchoatus.

Itaque his adductus rationibus cum Matriti eſſem, de perturbationibus animi cæpi aliquid à probatiſſimis auctoribus excerpere, neque enim aliquem, qui hac de re commentarios, libroſque edidiſſet habebam ad manus, quare meo etiam ingenio aliquid commeditari, ac parturire occepi. Iamque opus inchoaueram, cum ex otio illo meo vmbratili deiectus, in lucem prolatus ſum verè negotioſam. REGIÆ enim MAIESTATI, ET EXCELLENTISSIMO COMITI DVCI OLIVARENSI, cui regnorum moles incumbunt, Summoque ſuper rebus Italiæ, Siciliæque Concilio viſum eſt Cathedrali me SEDI CEPHALÆDITANÆ ECCLESIÆ tunc vacanti Antiſtitem ſufficere, electumque Romam ad SVMMVM PONTIFICEM, & inde in Siciliam tranſmittere. Quid ego hic negotiorum molem referam ſuper me repentino ingruentium? Nauis medius fidius, media hyeme, medio mari in ſumma tempeſtate, non tot fluctibus iactatur. & in ea ætate eram, qua ſufferendis oneribus tum primum aſſueſcebam. nondum enim tertium ſupra trigeſimum annum confeceram quò certior erga me optima optimè Regis noſtri voluntas enituit. Tranſmigratio ſubeunda fuit, iter adornandum, comitatus, & apparatus conquirendus, ſupellex antiqua diſtrahenda, recens ad itinerum, euentuumque oportunitatem comparanda, amici mihi cariſſimi relinquendi, Proceres, Magnates, & Magiſtratus ſub profectionem ſalutandi, quorum mihi non ſolum frequens, ſed perpetua vigebit memoria: tantis me meritis, ac beneficijs cumularunt, tum itinera, & itinerum diſcrimina, nauigationes, & in his frequens nauſea, pericula non pauca, faſtidia perennia, & ſuper hæc omnia valetudo mea, negotium mihi negotioſiſſimum faciebat.

Impetitus mea in Epiſcopum Cephalæditanum electione.

Et negotijs inde emergentibus.

Mea Romā adeū da cupiditas.

Et Romam quidem alacriter properabam, ferebar enim remigio alarum, quas meis humeris adaptauerant cupiditates meæ, velociſſimas. quis enim non eam Vrbem percupidè oculis vniuerſam perlegeret, de qua tam magna, tam memorabilia audieram, legeram? Quis SVMMVM PONTIFICEM VRBANVM OCTAVVM dignitate maximum, prudentia incomparabilem, litteris præclarum, oratione lacteum, poeſi melleum, non auidiſſimis luminibus inſpectandum accederet?

Tum Summi Pontif. Vrbani VIII. venerandi.

Atque Eminentiſſimi Card. Frā ciſci Barberini coram ſalutandi.

Sed Eminentiſſimum illum purpuratorum Patrum Cardinalium Senatum, & in his FRANCISCVM BARBERINVM SVMMI PONTIFICIS nepotem, hoc eſt Atlantis Herculem mihi cum apud Regem meum legati munere fungeretur arctiori quodam beneuolentiæ, atque humanitatis ſuæ vinculo coniunctum, cur non coram videre, alloqui, ſalutare, ac reuereri enixiſſimè percuperem?

Ro-

Meus Romam appulſus.

Romam igitur ex longo itinere cum attigiſſem explicare oratione vix poſſum, quanta fuerim delibutus lætitia. ſane tantorum itinerum pretio, tantum exultationis fructum iure emi poſſe arbitrabar. Animaduertebam enim me inibi amoris, amicitiæque ſignis maximis, & ex animo profectis excipi, ijs præſertim, quæ ab Eminentiſſimo Patrono meo FRANCISCO BARBERINO profluebant vberrimè.

Et gaudium ex mutorum conſpectu.

Ex minis ſubeundi ſollicitudo.

Interea maior me cura, negotiumque præpediuit. ſubeundæ enim erant diſputationes de rebus Theologicis coram SVMMO PONTIFICE ſollemni ritu habendæ, ſi quis ad Epiſcopalem gradum prouehendus ſit. Enimuerò quis non totis artubus contremiſcat, etiam ſi de doctiſſimis eſſet primus, cum ſe videat coram IESV CHRISTI VICARIO coram ſalutis hominum damnationiſque arbitro, coram cæli, tartarique claues obtinente, coram omnis ingenij acutiſſimo, ſapientiſſimoque Iudice, rationes ſtudiorum ſuorum, ſcientiæque redditurum? Mihi ſane ſanguis in venis congelauit, & arbitrabar me omnium oblitum, quamuis ex quo ratiocinari natura mihi per ætatem permiſit, nihil in manibus, in oculis, in animo habuerim. præter Philoſophiæ, ac Theologiæ tractatores. emerſus tandem eo ſum periculo diuis fauentibus, & quod de haſta Achillis dicitur eamdem ſcilicet vulnus, opemque tuliſſe, hoc mihi SVMMI PONTIFICIS præſentia præſtitit, vt quæ terreret primum, animaret deinde quam maximè. ita laborum in ſtudijs meorum non pænitendos fructus legimus, quibus tanquam coronidem addidit Sapientiſſimus VRBANVS cum ſuis argumentis ſanè quam acutis, contra reſponſiones meas dignatus ingenium meum magis, ac magis excitare.

Coram ſapientiſſimo Pōtifice Vrbano.

Cuius tamen præſentia deinde me mirificè animauit.

Et ingenium argumentando meū exacuit.

Conſecratum maiores occupāt curæ

Conſecratus igitur in Epiſcopum quid facerem aliud, aut quid meditarer, quam quæ eſſent eius officij partes? quæ onera? quantum à me expoſcerent? cum quantum etiam Rex Optimus, quantum Sanctiſſimi Pontifices imperarent, quantum Eccleſia nobis concredita, Grex commiſſus expectarent, quantum demum egomet mihi, & Deo meo deberem, ſatis mihi manifeſtum erat. quæ quidem non vniuerſa ſolum, ſed ſingula omne ſibi tempus ſurripiebant, & omnem mihi ſomnum auferebant, & otium, quin & ipſam ſcribendi voluntatem deterebant.

Sed furtim ſubſeciuæ horæ dantur perturbationibus cogitandis.

Inter hæc tamen agmina negotiorum, ſæpe ego velut ex vndis caput efferens, videbar mihi tantiſper reſpirare, & furtiuè otium ſubinde à negotijs vellicans redibam ſubceſiuis horis ad perturbationes humanas contemplandas, donec in hanc molem commentarium euaderet.

Cuius

Operis partitio, & series primæ huius partis editæ

Cuius operis ſeriem breuibus Tibi Lector beneuole ante oculos ponam. Tres vniuerſum opus diſtribuitur in partes. Prima, quæ nunc typis mandata publico iuri concedit, quatuor libris conflatur de perturbationibus in genere diſputationes, continentibus: Quorum primus de efficiente perturbationum cauſſa agit, alter de forma, Tertius de ſubiecto, Quartus de effectibus. Altera totidem etiam libris conſtituitur de ijſdem perturbationibus ſingillatim conſideratis. Tertia de earum compeſcendarum remedijs, curioſè, eleganterque tractabit. qui quidem libri propediem, vt ſpero germanos ſuos priores conſequentur. Tu interim hoc quale, & quantumcumque eſt inter varias fortunæ meæ tempeſtates per ingenij mei tenuitatem exortum boni conſule, vt animos nobis augeas ad poſterioresedendos. Vale.

Alterius edenda.

LIBER PRIMVS

DE CAVSSA PERTVRBATIONVM EFFICIENTE.

CVRIOSA admodum cunctis, originis rerũ indagatio. Sic in fluminibus, ſic in corporis morbis, metallorum venis, maris fluxu, atque refluxu, cæterarumque Naturæ rerum effectibus. At multò in perturbationum cauſſis præſtantior: quo quidèm ſanitatis cauſsà concurritur, non tam voluptatis: cum certà quadâm animorum noſtrorum cognitione, ſordes, ſi non eluantur, cognoſcuntur. Igitur in id ipſum primus ſe noſter hic liber, ac labor exerceat.

SECTIO I.

ARGVMENTI HVIVS VTILITAS, AC PRÆSTANTIA.

Scribenti quæ obſeruanda. Peruerſum quorumdam in ſcribendo ſtudium, & ex eo damnum. Præclarum ſcribendi genus, & laudabile. Poetarum ratio an omnino laudanda. Cui ſimilis. Scriptores rerum œconomicarum vti commendandi. Philoſophi, & qui rerum naturas contemplantur quo nomine in pretio habendi. Moralis Philoſophia riuo ſimilis, aureas arbores & gemiſeras irrigans. Princeps pars in homine quæ? eiuſq; laudes. Perturbationum animorum cognitio quam vtilis. Authoris mens, in iis veſtigandis hominem meliorem reddere. Liber ſpeculum comendæ animæ aptiſſimum.

DVO ei omninò, tanquàm nauiganti Cynoſuras, quicunque elaboratum aliquod luci credere in animũ induxerit ſuum, obſeruanda exiſtimo. Primum, vt argumento vtatur non humili, non abiecto; ſed nobili, atque illuſtri; prætereà legentibus fructuoſo. Ex illo lucem ſibi ſcriptor, ex hoc fructum lector deriuabit: & vtriuſque labor non irritus, ſed cum pretio emerget. Sunt enîm qui argumenti inertià, ſcribendo riſum aliis ex-

Scribẽti quæ obſeruanda.

Argumenti nobilitas.

Vtilitas.

Confirmatio à contrario.

citent, & plauſum ſibi: hi & oleum effudiſſe, & operam luſiſſe mihi planè videntur: digni quidem ſe, & labores iſtos ſuos in tenebris apud Cymmerios lugêre, qui diuinã animi ſui particulam de claro die ſcurram fecerint, & balatronem; quorum ſtudia, & vigiliæ in ſcenis, ac tabernis inter hiſtriones, & ganeones proſtibularunt; poſtremò qui imperârunt ipſimet ſibi, tam turpiter auribus aſſentari, & deridicula procudere.

Peruerſum quorundam in ſcribendo ſtudium.

Sunt qui, & deteriora pernicioſis, ſcilicet, humanæ, Chriſtianæque Reip. in vulgus operibus promulgandis, o hominum genus vaniſſimum, & ipſum perditiſſimum, & alios perditurum; hominũ nean Excetrarum ſuo oris veneno fontes inficientium, vndè cum aquis interitus ab incautis epotetur? Certè hi gloriam ex deſudati argumenti præſtantiâ talem aucupantur, qualem ille, cuius, vt memoria in poſteritatẽ deflueret, Templum Dianæ Epheſiæ amẽs cinefecit. Apagè vt quiſquam per ſcelus ſuum, & per alienam perniciem nomen ſibi ſcribendo in æuum proferat; atque adeò trophæum ſuæ temeritatis animet interitibus cæterorum. Quemadmodùm ſola virtus honoris; & parens, & obſtetrix, & nutrix eſt, & horum diuûm ædes binæ cum ſint, vnis tamen conſtant foribus.Ità ſcriptoribus, niſi de virtute vel de viris virtute præſtantibus, vel de conducentibus ad virtutem pertractent, aut de Deo, diuiniſque rebus, vndè omnis homini ad virtutem efficacitas promanat, niſi hoc, inquam, ferrum emolliant, cudantque, nullus vnquam honoris illis exorietur ſplendor, aut Cynoſura promicabit; & iſtos quidem ignominiæ noctibus obuolui neceſſe eſt, ipſorum autem libros, ſitu. Enimuerò hi, inquies, frequentiſſimè legentium manibus efferuntur. Ità eſt. At ego credo minus dedecoris iſtarum operarum farcinatoribus, futurum fuiſſe, ſi nemo vteretur. Sed quorum nam tandem hominum verſantur ad manum? Doctorumne, ac ſapientum? videlicet: ſi præclaras altiſſimarũ rerum imagines, quas mente conceptas aſſeruant, veluti ingenitos nobilitatis teſtes obducere, ac ſordidare ament turpiſſimis cadauerosarum cogitationum pulueribus, & ſimulacris; an otioſorum capitum? Et dies per deſidiam non ad vmbelicum ſolum, ſed ad imũ vſque veſtigiũ comburentium? Præclara ſanè ſcribentium induſtria, deſudaſſe, eſuriſſe, inſomnes traduxiſſe commentando noctes, araſſe, ſeuiſſe, occaſſe, & meſſuiſſe perditis profligatiſque homuncionibus, & quorum vita ne flocci quidem ſit, horum nihilominus captaſſe rumuſculos. Laus nulla eſt, quæ non à laudato veniat viro; & quod ſe laudibus minorem peſſimè audiendo præſtiterit. Laudare aliũ benè etiam loquendo non valet. Cui anima intus putet, malè etiam foris olet.

Damnum ex hoc ſcribendi genere.

Præclarum ſcribẽdi genus quale.

Obiectio.

Diluitio.

Alterum ſcribẽdi genus poeticũ.

Eſt & aliud ſcriptorum genus, qui ſolum vel magnâ ex parte ad iucunditatem Lectori conciliandam concertant, & honeſtatem mo-

morum, etiam ſi præcipuè non intendant, & ad turpia quæque veluti pennicillo delineanda accuratius non laborent, atque in lenocinandis auribus auidius ſtudeant, ſententias tamèn quamplurimas operibus tanquam gemmas interſerunt, vndè non modici virtutum igniculi ſæpè reſplendent. Hi cum ab honeſto non aberrent, ferri quidem atque excuſari, laudari certè non poſſunt; ne tempus, quo neque velocius, neque præſtantius quicquam inuenitur, in tã leuiora, tantà ingeniorum iacturà deteratur. Laudabis enim Romanum illum Imperatorem, curà orbis terrarum ſepoſità, muſcas ſtylo venantem? Sed hos, vt dixi, feramus: quippe deſatigatas hominum mentes ſui lectione recreant, ac ſubindè ad meliora, maioraque capeſſenda, vel proſequenda reficiant. Quorum quidem facultas in eo verſatur, vt morum doctrinam, atque inſtructionem ſuaui iucundæ narrationis condimento concinnent, & legentium palatum demulceant. His, ego, Poetis in memoriam reuocabo illud Perſij, vt ſua carmina ſint huiuſmodi, vt ea legant duo, vel nemo; putentque triſte, & miſerabile loqui

Perſius ſat. prima

Grande aliquid quod pulmo animæ prælargus anhelet.

Cõtrà alij, quorũ ſtudia in ſolas hominũ vtilitates, & vſus dirigũtur: nã vel rẽ ruſticã, vel vrbanã, vel domeſticam tractandam docent, de morbis auerruncandis, aduocandâque valetudine præcipiunt, hos ego ità commendandos cenſeo, quemadmodum ſolent Patresfamilias, cum diligentiſſimos, quos & in officio ſuo benè accuratos ſeruos inuenerint, laude aliquà ſuſcipere.

Aliud œconomicũ

Reliqui ſunt Philoſophi, ac Scriptores, quorum pars in rerum naturis contemplandis eorumque principijs, & cauſſis inquirendis demoratur; Cæleſtium orbium conſtitutionem, ornatum, motum, efficientias, virtuteſque veſtigat; Elementorum pugnas, vires, qualitates, conditioneſque perſcrutatur; in altiſſimis ſemper, vniuerſalibusque perquirendis, dies nocteſque traducit, in quorum numerum puto optaſſe Poetam recenſeri cum dixit:

Aliud de rerum naturis.

Virg. Georg. 2.

Me verò primum dulces antè omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero, ingenti perculſus amore
Recipiunt, cælique vias, & ſidera monſtrant
Defectus Solis varios, Lunæque colores.
Vndè tumor terris, quà ui maria alta tumeſcunt
Obijcibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant.
Quid tamen Oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quæ tardis non noctibus obſtet.

Benè eſt. Laudes ſuas habeant Philoſophi, rerumque à Deo cõditarum acuti contemplatores; modò de his ſibi gradum ſtruant ad ſumma; & inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciantur, ſempiterna eius quoque Virtus, & Diuinitas. Niſi enim hæc flagella non attigerint, næ curſus ſui palmam coronamue

Digitized by Google

vnquam de ſcientiæ arbore decerpent.

Commentationes de Philoſophia morali praeclariſſima.

Reliqua Philoſophorum pars in germanâ animi ſcientiâ eiuſq; conſiderandis facultatibus inſiſtit; & cognitionem eam ad humanos componendos mores deducit, deriuatque velut riuum arbori irrigandæ, queis imbutus præceptis animus, & altas in virtute radices aget, & ſuis etiam ſtudioſarum actionum pomis ornabitur: quod à natura quidem ductum exemplum eſt. Nam ſi talem Philoſophiæ partem arti cuipiam comparandam exiſtimemus, erit hàc cognitione animus, velut Aurificis arte elaborata arbor aurea, quæ ramis ſuis operta candicantibus inter folia margaritis, & varijs micantibus gemmis diſtincta conſpicitur.

Ei cōgruunt quæ obſeruanda ſcriptori hoc eſt. Argumenti nobilitas, &c.

Amplificatur:

Atque hæc pars duo illa à me commonſtrata complectitur: in argumento enim deſudat apprimè nobili, quod eſt animæ conſtitutio, facultas atque operatio. Quid enim illuſtrius, quam hominis partem cæterarum omnium imperatricem condocefacere, vt ſe ipsà, & ſcire, & ſibi imperare condiſcat. Eſt autem hæc eximia illa intelligendi iudicandique facultas, quæ ſui ortus veſtigia eò altius retinet, quò clarius ſcintillantes in eà primi illius purique ignis reliquiæ immortales conſpiciuntur. Premi ſanctior hæc vis poteſt, non opprimi: tegi vrens hæc flamma non extingui; emicat enim ſemper ſubſiliuntque illi igniculi, qui in tenebris illuſtrant in ambagibus dirigunt, & ad virtutem rectà vià ducunt. Verè dices Heliotropium, vel florem, qui ingenio ſuo ſemper ad ſolem; ità hęc ſanior pars ad Deum ſui originem vſquè obuerſa eſt. Firma immota, vnum idemque verum ſentiens, vnum idemque appetens, aut fugiens, recti conſilij, recti iudicij fons, & ſcaturigo, cui parêre imperare eſt, & ſubijci rebus humanis omnibus preeſſe. Hàc duce in omnibus vitæ labyrinthis tutus eris, & ab errore extricaberis: qui hanc ſequitur, domuiſſe ſe exultantes omnes animi motus cupidineſque exiſtimet. Deus ipſe per hanc ſui imaginem in nos venit; vt rectè quicumque ille:

Bona mens ſinè Deo nulla eſt.

Argum. vtilitas.

Quæ cum ità ſint, ſinè quam maximo etiam fructu hæc nequaquam erunt, cum ad mores hominum cicurandos, atque ad virtutem emolliendos noſtra inſtituitur oratio, typiſque mandatur.

Virgilius Georg.

Fœlix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subiecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis auari, &c.

Noſtra cōmitatio

De cultura animi vtiliſſima, ac praeſtantiſſima.

Quarè ſi in hoc ipſum hoc in opere nos cura exerceat, operepretium fiet, & profectò, vt qui Tyrannidem ſublatam à Ciuitate volunt, quam exactiſſimè anteà arces ciuitatis, & muros conſulũt animaduertuntque; ſic nobis, ſi ſeriò ad vitæ trãquillitatem bonis moribus, ac probis inſtitutis pertingere exoptamus, præſtans, & vtiliſſima erit perturbationum cognitio, quarum operà in Tyranni-

nicam captiuitatem redacti,ſuſpenſi, ſemper,queruli, impatientes iracundi,neque agere ſecundum rectam rationem, neque Deo obſecundare præcipienti, neque rectà libertate vti ſciebamus; quin verò vt nauis vacua, & inanis alto mari circumvagabamur.

Nos profectò hominis animum in manus accipimus, hunc in omnes partes verſamus; eius facultates, & affectiones omnes intentà mentis acie contemplamur: & quemadmodum hi qui humana corpora membratim diſſecando, eorum ſtructuram cōpoſitionemque veſtigant, vt deindè morbis incidentibus,aut vulneribus aptè poſſint ſua medicamenta comparare; ità à nobis vniuerſæ animæ noſtræ machina reſoluta, & per ſuas etiam partes perturbationeſque perſpecta, vt cum morbo quopiam laborârit, facilè ſibi ipſi medicinam norit propinare, aut ne morbus ipſe irruat prudentius anteuertere. *Explicatio noſtri argumenti.*

Quid verò hoc conducibilius, hominem ſcilicet ità inſtituere,vt ſi quandò ſuarum affectionum impetu abreptus ab ſe, & veluti amens factus exceſſerit, artem habeat, quà in viam,atque adeò ad mentem, & conſilium ſuum reuerti ſciat, & ab immani belluà in quam exuta humanitate tranſierat,humanas iterum aſſumat induuias; certè opus aggredimur,quo,haud vt Perillus Bouem conflans,in quo ſi quis includeretur igni ſubiecto mugitu pœnè bouis edito,in bouem euadere videretur, ſed Lectorem nimijs fortaſsè amoribus irritatum, aut irarum, aut odij, aut deſiderij flammis æſtuantem,ab homine in aliam rem immutatum in ſuammet formam traducimus, ac reſtituimus, vt meliore ſanè ſenſu quam adoleſcens ille dixerit,dicere ipſe queat. *Cū amplificatione*

Heu quæ mens eſt hodie,cur eadem non puero fuit. *Horatius.*
Velcur his animis incolumes non redeunt genæ.

Quod igitur ſpeculum eſt mulieri ſe ſe comēti atque adornanti, hoc liber noſter animo, qui ſedandis moderandiſque affectionibus lucem præfert. Hieronem Syracuſanum illum Tyrannum, rudem ſanè, & aſperi inamœnique ingenij hominem, cum diù ægrotaret, frequens cum doctis Viris conſuetudo, & frequens de animi tranquillitate ſermocinatio, in alterum hominem immutauit, vt gratias indè tam diuturno morbo perpetuas haberet. Hoc Socraticum ſpeculum eſt, quod quotidiè ſuis conſulendum diſcipulis præcipiebat; multò eò præſtantius atque vtilius, in quo cum ſe aſpiceret Diana,tumentibus buccis tibias inflantem,proiectis tibijs ſuam iterum ad formam ſe recepit. *A ſimilibus.*

SEC-

SECTIO II.

PERTVRBATIONVM IN HOMINE EXORTVS.

Ingens hominis dignitas preſertim antè lapſum. Imperium eius in cætera cum Deo diuiſum ex Baſilio Seleucienſi. Nulla in ſtatu gratiæ originalis perturbatio ex Chryſoſtomo. Lapſus hominis: hinc miſeriarum, & perturbationum exortus. Homo naufraganti naui ſimilis. Vtrumque graphicè deſcriptum. Malorum in humanum genus propagatio gemino exemplo declarata. Eius reparatio à Chriſto vti peracta ex Stromateo, & Leone PP. Quamgrandis animæ caſus, & reparatio. Affertur Hilarius, & Bernardus.

Hominis dignitas naturalis.

HOmo nobiliſſimum ſanè animal, ac penè diuinum, præclarà quàdam atque eximià à Summo rerũ omnium Opifice Deo conditione creatum, vnum ex tot animantium generibus atque naturis, nedùm figurà corporis, ad tam egregias diuerſaſque operationes habili, tamque varià, tamque iucundà naturæ compoſitione formatum, ac fictum, vt reliquorum uiuẽtium formis antecederet, Sole, & vniuerſo Aſtrorum Siderumque choro, veluti theatro ad delectationem, & ſtudium, terrenis item commodis cunctis tanquam penu ad ſuſtentationem ornatumq; frueretur; ſed tali quoque ingenio celeritateque mentis locupletatum, vt ex vniuerſitatis huius creaturarum omnium contemplatione, varias ſibi ſcientiarum diſciplinas, diuerſas itidem artium habilitates comparârit. Ità demum amplioribus ab eodem donis, ac naturæ ipſius indebitis muneribus cumulatus eſt, ità ipſius inferiores animæ partes, rationi velut dominæ, iuſta imperanti ſubiectas, obtemperanteſque ſuſcepit:

Nemeſius de natura hominis. c. 1.

Supernaturalis.

Rectitudo operandi ante peccatum.

Marius Victor li. 1. in Geneſim.

Nec dubium primi, quin delicta antè parentis,
Hic ſua fixiſſent pariter tentoria ſecum.
Gloria, ſimplicitas, ſtudium, ſapientia veri
Diua, tenax prudentia, gratia honorque ſaluſque,
Præclarique animæ effectus, atque inclyta Virtus,
Et quicquid pulchrum Orbis habet. Quid denique paucis
Dinumerare velim quamplurima munera verbis?

Ità beatus vndique, & ad beatam felicemque vitam, omni opimitate affluentem conſtitutus, vt nullà penè re, niſi corporis mole cæleſtibus concederet. Immortalitatis ſiquidem excellentiam in eo quoque ſtatu cum ſupernis ciuibus poſſidebat; & quod illis, ne mori poſſent naturà donatum, huic in ſui conſilij manu, ne morere-

reretur collocatum eſt. Igitur in hoc terrarum ambitu, ſi non Deus, certè quidem Dominus, atque imperator eſt perpetuus conſtitutus. Dominiũ in creaturas.

Vidit natura, (inquit Baſilius Seleuciæ Epiſcopus) *hominem immortali manu editum, protnotice Creatoris manu vſum, & Dei digito extẽpore perfectum abſolutumque ſimulacrum; vidit ſimul fictum, ſimul regem factum, nam præſit inquit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs terræ; in creaturæ manu creaturam ponit, natura conſeruum gratiæ beneficio dominum creat, mare ſubijcit, continenti ſeruitutem imponit, aerem donis adſcribit, eorum denique homo fit poſſeſſor, quorum non fuerat conditor.* Quid? fallor, ſi non in rerum molitione ſocium etiam ſibi hominem Deus aſciuerit, & tanti operis gloriam cum eo diuiſerit, *Adduxit* (inquit Scriptura) *Dominus ad Adam cuncta terræ animantia, & volatilia Cæli, vt videret quid vocaret ea*: ad quæ verba ſubijcit Antiſtes Seleuciæ: *Eſto Adam nominum artifex, quandó rerum eſſe non potes. Formentur á me nominentur á te, quæ procreata: partiamur fictricis huius ſolertiæ gloriam, me cognoſcant artificem naturæ lege, te dominum intelligant, appellationis nomine indito nomen quibus ago aſſentiam.* Baſilius. Orat. in Adam.

Atque in eo quidem integræ innocentiſque naturæ Statu locutiones huiuſmodi Theologorum in ore verſantur. omnimoda in homine perturbationum tranquillitas, nulla earumdem contrà rationem inſurgentium tempeſtas, quid? quod? ſuæ vlterioris largitionis ornamentis talem in modum Deus hominem affluentiſſque ditauit, vt ſibimetipſi nouo quodam agnationis vinculo per ſanctificantem gratiam ſociârit. Accipe Chryſoſtomum quam hæc eleganter antè oculos conſtituat. *Conſidera quæſo eminentem Beatitudinem, quomodò ſuperiores fuerint omnibus corporalibus neceſſitatibus, quomodò terram quaſi cælum incoluerint, & cum eſſent in corpore nihil corporale tulerint, neque tecto, neque veſte, neque tali alio opus habentes.* Perturbat. quiet. Excellẽtia ex gratia ſanctificante. Chriſ. homil. 16. in Geneſim.

Ab his, proh dolor, factum eſt vt conditionis ſuæ homo veluti pertæſus, in altioris naturæ rapinam inuehi cupidus, atque inſoleſcens, ſuæ etiam pulchritudinis, & beneficiorum à Deo ſuſceptorum, tum diuinæ etiam ſimilitudinis, quam in ſe gerebat expreſſam, oblitus, in interdictas ſibi dapes coniugis ſuæ hortamentis, inque omne miſeriarum genus, Vir nimis vxorius irrueret, rueretque. Hinc quantò omnes anteierat animantes, tantò in fœdiorẽ ruinam illapſus, miſerrimum vitæ genus ſudoribus, ærumniſque ſcatens incidit, ſeque in libidines, inſanias, ingluuies, cæteraſq; huiuſmodi calamitates, peſteſque detruſit. Caſus hominis. Inde miſeriæ. Et Perturbationũ exortus.

His illata dolis, hoc crimine nata ſubegit
Mens hominem culpa, in cunctos manante minores,
Quæ ſemel antiqua pulſos virtutis ab arce,
Non vna tantum transfuſo errore parentum
Implicuit, ſed cum populis naſcentibus aucta,

Marius Victor lib. 1. in Geneſim.

Mul-

Multiplicem lautâ porrexit ſtrage ruinam.

Naufraganti nauis aſſimilatur.

Tum facto hoc veluti naufragio, repentè ſuis ipſius animæ perturbationibus cæpit miſerandam in ſpeciem agitari, cruciarique; quemadmodum cum deprehenſa in alto nauis, per fœdam tempeſtatem vi colluctantium ventorum iactata concutitur, tum ſi fortè ereptis ſideribus ac die, nullus in gubernatore reliquus artis magiſtræ vſus, & omnis ſit nautarum ſapientia deuorata, vt loquitur Regius Pſaltes, diſſolutis repentè armamentis, omnia latè diſſipantur, & deturbatis ſuo loco gubernaculis, nulla eludendorum fluctuum ſupereſt via. Remi per tranſtra, & foros diſiecti detergentur, diſciſſæ fulminibus de loco proruentibus antennæ, maliq; & diſcerpta ventis vela, magnam trementium vectorum partem, de puppi in pontum ſuo impetu deuoluunt, obruuntque, atque intrà quaſſatam alueum, dum pleno agmine hoſtilis imber inuadit, ſi qui adhûc ſuperſtites morti ſunt iam iam ſub vndas ituri, forti, mortique luctantur.

Pſ.

Ità cum primis hominum ſatoribus actum eſt. At quibus hominibus? prudentiſſimis, ac ſui etiam potentiſſimis, qui tamèn cum Dei manu, & freti, & affatìm ditati, atque in amœniſſimâ Mundi parte collocati fuiſſent, in ſcelus tam turpiter prolapſi ſunt, vt eos exindè miſeros, hæ atque aliæ intrinſecùs implacabiles perturbationes diù noctuque ſollicitant; ſollicitos extrinſeca mala in horas ingruentia contundunt; foris paupertas, atque inimicitiæ, intus pugnæ atque inteſtina bella graſſantur.

Quid verò ſubitaneos illos rebellantium inopinatò corporis mẽbrorum inſultus, quid doloris, iracundiæ, erubeſcentiæ, timoris fugæ, trepidationis, inconſideratæ ſpei, atque audaciæ, cæterarumque perturbationum agminatìm, ac veluti ex inſidijs irrumpentium, irruentiumque cateruas percenſeam? Quæ non in illo quidèm vno tantum homine humani generis capite, veluti in arce ſubſtitêrunt, ſed in Orbem terrarum vniuerſum, atque in ſingula capita, hoſtilem in modum facto gradu, impetuque peruasêre. Quamobrem quiſque hominum nunc flammis amorum acerrimis incenduntur; nunc acerrimos dolorum morſus perſentiunt, nunc immoderato gaudio elati deſipiunt, nunc etiam metu exanimantur, modò per ſpem erecti ſibi nimiùm confidunt, tùm vanâ ſpe deluſi, quantis miſeri deſperationum angoribus lacerantur.

Malorum in genus humanum propagatio.

Profectò id cum Adami Sobole vniuerſâ actũ eſſe videtur, quod ex Circæo poculo Vlyſſis ſocijs; qui per exurgentes perturbationes dementati, diuerſarum beſtiarum facies miſerabiliter induerunt.

Homerus Odyſſ. 1.

Vel quod adoleſcentibus illis Agrigentinis, qui cum hauſto immoderatè vino, de ſanitate mentis deijcerentur, in eam deuenêre cogitationem, vt ſe in cubiculo, tanquam in naui, eſſe crederent;

&

& magnis,horridiſque æquoris tempeſtatibus agitari. Ergò nauim celeriter prò ſe quiſque exonerare, proiectâ, ſcilicet, per feneſtras domeſticâ ſupellectile, hinc illinc errare,Deos in auxilium inuocare, horrentia maris monſtra horrere, & alia agitare: quæ fuſius apud Athenæum. *Athenaus.*

Verum enimuerò lugubris hæc, & acerba prolapſio, non ſpe ſinè magnâ recuperandæ ſanitatis excipitur. *Horum reparatio à Chriſto Domino.* Licet enim mortalis quiſque ad ſuam oculos cladem dimittens, infinitis propemodum generibus ægritudinum diſcruciari corpus,animamque proſpiciat, ac doleat, tamèn haud illum fugit ſummum hominum amatorem Verbum Patris æterni Vnigenitum,noſtræ coniunctum naturæ,hominem in terris exortum, famem, vincula, verbera, cruciatus,mortem denique ſuâ ſponte paſſum, arentes vt animarum vires beneficiorum ſuorum virore, & fuſi etiam ſanguinis corriuatione reficeret, quò contrà omnes inſurgentium morborum exercitus,nouo ſpiritu confirmatos homines,nouiſque armorum generibus indutos repararet, ac velut de aris Porcorum, vel potius de ſepulchris in nouam lucem rediuiuos ſuæ libertati reſtitueret. Itâ prò antiquis olìm naturæ bonis,ac donis,per ſummum nefas deperditis, aptiſſimorum poſthàc multiplicis gratiæ medicamentorum adiumento excitatus homo, iterùm ad ſeſe, & ad immortalitatem facillimis itineribus prò ſuâ virili contendit. Egregiè Clemens Alexādrinus de Verbo Incarnato loquens: *Solus quidem certè inquit,ex his qui vnquàm fuerunt difficillimas feras homines manſuefecit. Volucres quidem eos qui ex his ſunt leues, Serpentes verò eos qui deceptores; & Leones eos qui ſunt animoſi, & ad iram incitati; Sues autem eos, qui ſunt voluptati dediti; Lupos eos, qui ſunt rapaces; Lapides autem & ligna ſunt inſipientes.* *Orat. ad gentes.* Sed libeat mihi Sancti Leonis verbis noſtrâ comprobare ſententiam. *S. Leo ſerm. 2. de natiuitate.* *Tibi quondam abiecto, tibi abſtruſo à Paradiſi ſedibus, tibi per longa exilia morienti, tibi in puluerem, & cinerem diſſoluto, cui iam non erat ſpes vlla viuendi, per incarnationem Verbi poteſtas data eſt,vt de longinquo ad tuum reuertaris Authorem, recognoſcas Parentem, liber efficiaris ex ſeruo, de extraneo proueharis in filium.*

Enimuerò magna hominis excellentia eſt,quæ etſi ſordidiſſimis obſoleta, atque depreſſa ſqualloribus, ea tamèn tanti Deo fuerit,vt ſe ipſum prò iuſto illius redimendi extollendique pretio, benignus exponeret. *Atq; hinc hominis appares excellentia.* Eleganter Hilarius: *Magnum quidèm mihi eſt de Deo, quod eſſe me ſentio opus ſuum,ſed multò plus eſt quod tranſiſſe ipſum video in pretium meum; quandoquidem tam copioſo munere, ipſa redemptio agitur, vt homo Deum valere videatur.* *Hilarius Hom. 6. de Paſchate.* Vbi Hilarius, non tam ex conditoris magnitudine, magnitudinem conditionis humanæ, quam ex eiuſdem Redemptoris liberali ſolutione metitur. Veriſſimè Bernardus: *Magna res anima, quæ Chriſti ſanguine redempta eſt; grauis animæ caſus, quæ non niſi Chriſti Cruce potuit reparari.* *Bernard. ep. 54.*

SECTIO III.

SOLA NE PERTVRBATIONVM IN HOMINE CAVSSA PECCATVM AN ETIAM ALIQVA ALIA.

Perturbationes an à Peccato originis, vel etiam ex naturali hominis conſtitutione. Partem poſteriorem, quæ rationes confirment. Difficultas diſcernendi obiecta ab obliquá rerum exiſtimatione. Pronitas ſenſitiui appetitus, & voluntatis. Vtriuſque perturbationes. Dido amoribus æſtuans, irretitæ voluntatis imago, graphicè delineata ex Marone. Voluntatis, & appetitus ſenſitiui conflictatio. Electræ, & Chryſothemidis; Antigones, & Iſmenes allegoria ex Sophocle. Carnis, & rationis pugna ex Auguſtino. Virtutis, & voluptatis elogia ex Senecá.

AN humanarum perturbationum cauſſa vna, peccatum ſcilicet, in mortales per originem propagatione transfuſũ, ità vt omnis in homine inordinata perturbatio culpæ ſit, vel ſupplicium, vel effectus, an verò etiam ex ipsâ naturali hominis compactione dimanet non incurioſè perquirimus.

Solum eſſe peccatum. opinio quorumdam.

Et quidem, ſi qui ſunt qui primum aſſerant, hi ſanè aut ignoraſſe, aut parum conſideraſſe videntur; cum corporis humani,

Conf. tantur.

tum animæ ipſum informantis conditiones, affectioneſque contrarias. Appetituum enim repugnantia, & fomes, effræniſque cupiditas, multaque huiuſmodi, ex naturalibus vtriuſque partis inter ſe vnitæ conditionibus, niſi aliundè ſiſtantur, ità intrinſecè profluunt, quemadmodum ex elementorum commixtione, quibus corpus ipſum conſtituitur, fames, ſitis, & mors ipſa conſequitur.

Ex naturali hominis cõpactione.

Quam quidem corporis conſtitutionem Nyſſenus per vim ex diuerſis concretam generibus, atque coactam, violentamque diuerſorum generum coniunctionem appellat: & verè quidem.

Gregor. Nyſſen. orat. pro mortuis.

Homo igitur, ſi culpâ omni vacet, & nullà adhûc Dei adiuuantis ope externâ, aut internâ confirmetur; tamen ne nullis vnquam ignorantiæ tenebris præpeditur, vt ne ſemel quidem prò pulcherrimo, aut optimo, honeſtiſſimoque exiſtimet aliquid, quod vix tale, aut nequaquam tale re verâ ſit? Id verò quis audeat dicere? vnde enim tanta homini iſti, aut animæ naturaliter innata ſapientia, tanta, ac tam perſpicax rerum omnium, obiectorumque cognitio? Peccabit igitur quandoque in iudicandis, diſcernendiſque rebus iudicium ſuâpte natura. Ex hac autem obliqua rerum exiſtimatione, amor in voluntate quidam ſpontè ſuâ inordinatus exoritur, quo in illud cognitum fertur, trahiturq; arden-

Amplificatio cõfutationis à difficultate diſcernẽdi obiecta.

Ortus perturbationũ hominis naturalis.

ardentius, quam pro qualitate oporteret obiecti. Ex hoc amore vehementiſſimum erumpit eius, quo careat adipiſcendi deſiderium. Tùm his geminis incenſa flammis anima, niſi potiatur, mærore, lacrimiſque conficitur; tandem ſi quod enixè amârit, cupieritque, conſequi ſe nullatenus poſſe perſpiciat, in deſperationem dilabitur.

S.Proſper. Confirmatio ex authoritate.

Eleganter Sanctus Proſper. *Ità humana natura,* inquit, *vt in primi hominis præuaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præcepta, & auxilia Dei ſemper in deteriorem eſt procliuior voluntatem, cui committi non eſt aliud, quam dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, inſtabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, ſuſpicionibus inquieta, gloriæ quam virtutum auidior, famæ quam conſcientiæ diligentior, & per omnem ſui experientiam miſerior fruendo his qui concupierit, quam carendo, nihil in ſuis habet viribus, niſi periculi facilitatem, quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tantò citius appropinquat iniquitati, quantò acriùs intenditur actioni.* Iam quid mirum, ſi voluntas ſubſidijs deſtituta diuinis, ſuas ſibi pariat perturbationes tanquam connaturales.

Pronitas appetitus ad perturbationes.

Inter hæc verò, ipſi hominis appetitus ſenſitiui, parteſque etiam animæ inferiores, atque adeò ipſi corporei artus, quantâ pronitate, celeritateque voluntati iam perturbatæ famulantur; quam ſe perturbatè gerunt, mouent, incitantque. Nam vt ſemel obiectum aliquod corporeum, inhoneſtum quidem, ſed delectabile; per intellectus, iudicijque deceptionem falſa prò veris, turpia prò pulchris proponentis voluntati, (quæ in abditis animæ rationalis penetralibus habitare, velut Domina, ac Regina, ſed cæca tamen perhibetur) ſe ſe inſeruerit, & in amores voluntatis, deliciaſque peruaſerit, tum verò neceſſe eſt, vt ad amantis dominæ mandatum famulæ omnes obſecundent, eodemque impetu in Reginæ amaſium abripiantur, quo amatrix ipſa.

Præſertim volũtate annuente.

Amplificatio per exemplum Didonis.

Sed agè dum non iniucundo Didonis exemplo, perturbatæ voluntatis præferentis ſimilitudinem, aliquantulum per otium ea, quæ à nobis dicta ſunt illuſtremus. Vide quemadmodum cum irretitiam Æneæ amoribus Didonem fecit Latinæ poeſeos Princeps, vehementius, quam Reginam, quam prudentem fœminam, quam in externum, in naufragũ, in alias ſubinde quærentem ſedes deceret; ſtatîm perturbationibus eã nimijs veluti fluctibus agitatã inducit.

Voluntas in Didone ſignificata, & à pulchro in eſcata.

Amans. Virg. Aeneid. 4.

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam inſomnia terrent?
Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes?

Et hæc quidem nocturna terriculamenta, & fluctuantis mentis indicia. quid cum vires cæperit incendium? in ipſo aditu, ingreſſuque hærebat amor, nec dum totus animam occupârat. Audi.

Anna, fatebor enim, miſeri poſt facta Sichæi,

Fluctuans perturbationibus.

B 2 So-

Solus hic inflexit ſenſus, animamque labantem
Impulit, agnoſco veteris veſtigia flammæ.

Reſiſt. Luctatur infelix mulier, & amori aditum omnem pertentanti reſiſtit, impellentem repellit, penetrantem reijcit, & ſeipſam inferis deuouet, ſi duello cedat.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Antè pudor quam te violem, aut tua iura reſoluam.

Triſtatur. Sed repulſus amor palam, ſubſidiariam ſibi aſſumens triſtitiam in cor Reginæ clam peruadit: hinc in fletum illa diſſoluitur.

Sic effata ſinum lacrimis impleuit obortis.

Lacrimatur Regina, amore tamen adhùc recenti, adhùc tenero, adhùc penè extrà arcem pugnante: quid illa cum manus dederit? quid hic, cum adoleuerit? cum vires auxerit? cum ſe totum in cor demiſerit?

eſt mollis flamma medullas

Amor conceptus vires accipit. *Intereà, & tacitum viuit ſub pectore vulnus.*

Æſtuat miſera, & omnem prudentiſſimæ Reginæ Maieſtatem, omnem caſtiſſimæ, ac domi ſuæ, ſe cum pudicitiâ continentis fœminæ, pudorem exuta, victa in triumphum ducitur.

Vritur infelix Dido, totâque vagatur
Vrbe furens.

Scilicet: parum erat amaſſe, arſiſſe, vulnus in imo pectore ſuſcepiſſe; niſi id omne in publicum protuliſſet, ſeque palam amantem eſſe, feciſſet.

qualis coniectâ Cerua ſagittâ,

Perturbationes cæteræ incenduntur. *Quam procul incautam retia inter creſſia fixit*
Paſtor, agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius, illa fugâ ſiluas, ſaltuſque peragrat
Dictæos, hæret, lateri letalis arundo.

Et Cerua quidem ſagittarum ictibus impetita, in ſiluas ſe, ac nemora recurrens, abdit, remedium paratura vulneri, vel in occulto obitura. at Dido.

Nunc mediâ Aeneam ſecum per mœnia ducit,
Sidoniaſque oſtentat opes, Vrbemque paratam.
Incipit effari, mediâque in voce reſiſtit.

Verè amor, & ignis, vt inquit ille, cælari nequeunt. At tu interim vide, in quantas miſella ſit perturbationum tempeſtates deuoluta: vide, vt quæ propria ſunt negligat.

Non cæptæ aſſurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet.

Et vt in aliena, atque minimum conuenientia euagetur, & venaturæ incumbat.

Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Maſſilique ruunt equites, & odora canum uis.

At

At nullæ arctiores retium maculæ, latiore venabula ferro nulla, nulla vis canum ſagacior, quam illæ infelicis Reginæ perturbationes, quæ ipſam veluti prædam in medio depræhenſam irretiunt, commordent, atque dilacerant. *Et laqueāt volūtatem.*

Quid vero intereà famuli? obſequuntur, obſecundant, occurrunt, adiuuant.

It portis, iubare exorto, delecta iuuentus.

Ità ſanè eſt, quicquid voluntas arſerit; arridet appetitus, adfamulantur ſenſus. *Appetitus, & sēſus voluntati obſecundant.*

Atque hæc quidem, cum in idem obiectum voluntas, appetitusque conſentiunt, & vno vterque impetu in vnum ambobus iucundùm feruntur, præeunte voluntate, appetitu eam errantem ſubſequente. *In obiecto vtriq; iucundo.* Quod ſi quidpiam aliquandò voluntas vt honeſtum, aut vtile, iucundumque peramauerit, quod ſenſibus tamen inſuaue, incommodum, aſperumque videatur: Proh Deum immortalem, quales tunc reciprocationes, & perturbationum impulſus, repulſuſque ſuboriuntur? *Maior perturbationum exortus eſt voluntati appetitus aduerſatur.* Currit illa incitatis greſſibus; ſed in ipſo curſu præpeditam iſti retardant, ac retrahunt; imperat illa, vt ſe ſequantur; imperium hi detrectant, & in diuerſa abeunt, & vel ad aliud voluntatem auocare connituntur, vel cum iurgio lenti, deſidioſi, moroſi, & tanquam contumaces ſerui, ità ſe gerunt, vt trahi inuiti potius, quam obſequi libentes, imò trahere ipſi, atq; imperare videantur.

Subſcribant his binæ apud Sophoclem ſorores: Electra, & Chryſothemis, & illa rectè quidem ſapiens, & iuſto in matrem Clytemneſtram adulteram, atque viricidam, odio exardeſcens, fratriſq; Oreſtis abſentiam moleſtè, mortem verò nec opinatò ſibi, & ex inſidijs, dolo nunciatam moleſtiſſimè ferens, patris Agamemnonis vltionem ex matre, Egiſtoque adulteris, rectæ rationis ductum ſequens, quam auidiſſimè molitur. At Chryſothemis, ſenſuum commodis adhærens, ſorori, quæ recta ſunt omnia diſſuadens, en quæ pericula proponit, ſi in ſuo propoſito perſeuêret. *Confirmatio ab exemplo Electræ, & Chryſothemidis.* *Voluntas recta in Electra.* *Senſus in Chriſotemide.*

Eloquar rem totam, quantum quidem ego ſcio.
Decreuerunt enim te, ſi non lugère deſines,
Eò ablegâre, vbi non amplius vnquam
Solis lumen aſpicias; viua verò in communito
Aedificio, extrà hanc terram, tuam decantes miſeriam.

Sophocles in Electra.

Hæc eſt ſenſuum iucūda ſequentium oratio, ad voluntatem recta ſequi paratam. Quanta ob oculos pericula? quàm exagerata? quàm diſtincta? quàm proxima? quæ omnia, ne fortè voluntas recti amans, parum conſideret, cautè ſubditur *Obluctationes vtriuſque in diuerſa abeuntis.*

Hæc igitur expende, ne me poſteà,
Malo accepto, accuſes, nunc enim ſapere tibi
Opportunum eſt.

Ad

Ad hæc, Electra velut de periculorum certitudine dubitans diſſimulatè reſpondet.

Serió ne hęc de me decreta ſunt?

Chryſothemis exiſtimans ſororem à rectà ratione labantem, periculorum adaugens certitudinem, excipit.

Planè, & quidem fient, quamprimum Aegiſtus
Domum redierit.

Electra. *Atque mea cauſſa, quamprimum reuertatur.*

Chryſot. *Quamobrem hoc miſera optas?*

Electra. *Vt veniat, ſi quid tale in animo habeat.*

Egregius ſanè animus, & amans recti, neque diù ſimulator, & contemptor mortis eſt; neque à recto ſe deflecti. finit per iucundorum propoſitionem.

Chryſot. *An vt aliquid triſte patiaris? quid itá mente deerras?*

Quam triſtia, aſpera, & non amplectenda, ſenſus in obiecto honeſto permiſcet, quo voluntatem ab illo deterreat. Quid Electra?

Vt à vobis quam longiſſimè aufugiam

Paul. ad Rom. c. 3.

Eugê Virago omni laude digna: hoc voluntas recta cum ſenſus experitur aduerſantes. Quod illud eſt, *video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?*

Senſus fallens per præſentia delectabilia.

At Chryſot. vt ſenſum ducem ſequitur, ſola quæ præſentia ſunt contemplatur: ſic infit.

Nec præſentis vitæ memoria ſubit tibi?

Electra *Mirum verò, quam nunc ſuauem vitam agam.*

Chryſot. *Sed ageres quidem, ſi tu recta ſapere didiciſſes.*

Idipſum in Anna, & Didone.

Didoni Reginæ, cuius animus titubabat præſentia ne iucunda, an honeſta eſſent complectenda: Anna eius ſoror, honeſtis vt iucunda præferat ſuadet, ſenſuum ſcilicet partes agens.

O luce magis dilecta ſorori,

Aeneid. 4.

Sola ne perpetua mærens carpere iuuentâ,
Nec dulces gnatos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem, aut manes credis curare ſepultos?

Auguſt. l. 8. confeſſ. c. 11.

Hæc profectò illa pugna eſt, quam fatetur Auguſtinus in eius pectore à ſenſu, & voluntate pugnatam. *Retinebant me*, inquit, *nugæ nugarum, & vanitates vanitatum, antiquę amicæ meæ, & ſuccutiebant veſtem meam carneam, & ſubmurmurabant. dimittis ne nos? & á momento iſto non erimus tecum vltra in ęternum? & á momento iſto non tibi licebit hoc, & illud vltrà in ęternum? Et quę ſuggerebant in eo, quod dixi, hoc & illud, quę ſuggerebant? Deus meus auertat ab animà ſerui tui miſericordia tua.* Lege, & oblectare. Nos redeamus ad Electram ſenſui contradicentem.

Reditus ad Electram præſentia contemnentem.

Ne doce me vt amicis parum fida ſim.

Hoc

Hoc eſt, ne ſuadere contendas, vt præſentem iucunditatem ſequens, obliuiſcar honeſti, quod à me poſcit pietas, amicitia, & reuerentia erga patrem, & fratrem.

Chryſothem. *Non hoc doceo, ſed vt potentioribus cedas.*

Id quod timiditatis, aut adulationis eſt, Ægiſto nimirum, & Clytemneſtræ obſequi, Chryſothemis ad prudentiam refert, vt rectam fallat voluntatem; ſed reijcit illam Soror perquam magnanima.

Senſus adulantis rationes.

Tu illis aſſentare, alienum hoc à moribus meis.

Voluntas contra ſenſum aſſentātē.

Ingenua virtus eſt, & veritatis amans, ſimulare neſcia, multo etiam minus aſſentari; vbi, præſertim, deformiter læditur honeſtas. Peccas nimis, ò Chryſoth. dum in cæde patris tui vera, & fratris, quam veram etiam putas, vultum lætitia obducis, ſed mulier es, cùm ſexu, tùm animo: vnde venia digna nonnulla.

Digreſſiuncula cõtra aſſentationē.

Peius ille, cuius cum filium, coram, Rex iaculo transfixiſſet, interrogatus, an ſatis certam haberet manum, reſpondit, negans Apollinem certius potuiſſe dimittere. *Dij*, inquit Seneca, *illum malè perdant, animo magis, quam conditione mancipium; eius rei laudator fuit, cuius nimis erat ſpectatorem fuiſſe.* Has artes non edidicit Virtus in Electræ animo, at neque ab his repulſis ſenſus retrocedit, temerariam virtutem appellat, quæ ſe periculis objiciat. Audi vt ſubdolè Chryſothemis.

Seneca l. 3. de ira c. 14.

Hoc nempe decet temeritate quadam ruere,

Sed hanc, non temeritatem, fortitudinem potius, virtus appellat. Electra. *Ruamus, ſiquidem oportet, modo patris necem vlciſcamur.* Quam rectè cum virtute ſentit Electra. eſt enim illa *altum quiddam, excelſum, regale, inuictum, infatigabile: Voluptas, humile, ſeruile, imbecillum, caducum, cuius ſtatio, ac domicilium fornices, ac popinæ; virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, pro muris ſtantem: puluerulentam, coloratam, calloſas habentem manus*, hæc, & alia in hanc rem Romanus noſter ſapiens.

Senec. de vita beata c. 7.

Virtutis, & voluptatis oppoſitæ conditiones.

Atque hæc quidem de recta voluntate cum ſenſibili appetitu pugnante, ſub Electræ, & Chryſothemidis perſonis à Sophocle inductis. Quæ tamen Poetæ inductio ne caſu forte, ſed ex induſtria conficta eſſe videretur à Poeta; voluit Tragœdus iterum illam in Antigone, & Iſmene ſororibus præſtare: quarum illa pietate erga fratrem Polynicem commota, ſepulturæ illum committere omninò, contra Creontis edictum decreuit; hæc futurorum timore, præſentium verò amore ſuperata, ſororem à recto arripiendo deterret.

Sophocles in Electra.

Id. in Antigon.

Alterum exēplū.

Iſmen. *Quid miſera, ſi hæc ita ſe habent, ego*
Soluens, aut ſepeliens queam afficere?
Antigon. *An me velis adiuuare conſidera?*
Iſmane *Quale facinus, vbi mens tua eſt?*

An

An vero cogitas ſepelire prohibitum Vrbi?

Sed modus ſit, namque omnino probatum, non ex ſolo originalis peccati fonte, perturbationes humanas oriri, quandoquidem natura ipſa hominis ex ſe, partes habeat in diuerſa, & contraria ſæpè abeuntes, atque adeo animam perturbantes.

SECTIO IV.

QVA RATIONE, ET MORBI, ET ÆGRITVDINES ANIMORVM PECCATI PENA DICANTVR.

Obiectio contra prędicta. Ex Theologia. Rurſus è Poetarum commentis. Hi taxantur. Rurſus obijciuntur Patres. Qui explicantur. Noſtra ſententia. Confirmatur à ſimili. Homo vt differat á ſe ipſo ante lapſum cum Caietano. Amplificatur exẽplo Senecæ exulantis. Quo pacto homo in naturalibus vulneratus. Patribus, & D. Dyonisio lux. Obiectio. Dilutio.

Obiectio, cõtra ſuperiora ex authoritat. Theolog.

AT, quid, amicè, inquiet quiſpiam, tibi nè percelebris è memoria excidit Theologorum ſententia? hominis ſcilicet miſerias internas, externaſque omnes, penam eſſe peccati? quod ſi peccati ſupplicium eſt, quidquid interius perturbationum furentium, animumque ſauciantium mortales perſentiũt; profectò, niſi peccaſſent, nihil huiusmodi paſſuri, ac proindè in tranquilla, omniſque perturbationis experte vita permanſuri fuiſſent: quemadmodum ergo, ex corporis, animæque compactione amores in homine nimios, nimia odia exoriri contendis? & luctas penè perpetuas, atque diſcordias in eodem ſtatuis implacabiles? cur illum naturali quadam neceſſitate, irarum furoribus, triſtitiæ, cæteriſque omnibus animi morbis ſubijcis? quæ non niſi à peccato, velut perenni fonte decurrunt.

Ex authoritate Poetarum.

An non prudenter poetæ, qui mala in orbem terrarum tunc inuecta fuiſſe teſtantur, cum Prometheus, impudenti vir audacia, ignem per ſummum ſcelus de cælo abripere auſus eſt?

Horat. l. 1. ad. 3.

Poſt ignem æthrea domo,
Subductum, macies, & noua febrium
Terris incubuit cohors;
Semotique prius tarda neceſſitas
Leti corripuit gradum.

Et quidem febrium cohortem vates lyricus intelligere ſolam potuit, quæ corpus aggreditur, aggreſſuque ſuo hominem de vita deturbat. Quid de acriore, ſæuioreque febrium cohorte illa, cuius oppreſſus inſultibus animus, eò adducitur, vt peſſimis perturbatio-

tionum æſtibus inuoluitur ? *Varijs*, inquit , Ambroſius *Criminum febribus caro noſtra languebat, & diuerſarum cupiditatum immodicis æſtuabat illecebris ; nec minorem febrem amoris eſſe dixerim , quam caloris . Itaque illa animum, hęc corpus inflammat , febris enim noſtra auaritia eſt , febris noſtra luxuria eſt , febris noſtra ambitio eſt , febris noſtra iracundia eſt.* *Perturbationes morbi animorum.* *S. Ambroſ. in Luc. c. 4.*

Et Poetæ quidem falsò, & per errorem Prometheo quod Adamo eſt tribuendum aſcribunt . Longè enim illo antiquior eſt noſtrorum origo morborum , longè vetuſtior eſt ignis cæleſtis intentata rapina . Nam vt ſemel boni , malique ſcientiæ ignem rapere infeliciter audax appetijt Adamus ; inde in mortalium animos ſæuientium exercitus ille febrium ſanitatem omnem , tranquillitatemque turbantium , prorſus inuaſit , vt rectè à Patribus dictum ſit : hominem peccato , non ſolum ſupernaturalibus ſpoliatum , ſed in naturalibus vulneratum. *Taxãtur Poetæ.* *Dionyſius.* *Poſtremo probãt ex ſẽtẽtia Patrũ.*

Hæc quidam . At nos priori viæ inſiſtentes aſſerimus. Omnes Animi perturbationes, corporiſque ægritudines, eſſe homini ſecundum ſuam naturam ſpectato , connaturales , & ſua ſponte ex ipſiuſmet compoſitione orituras , quæ tamen , ne erumperent , ſuperadditis humanæ naturæ gratuitis gratiæ donis , fuêre à Deo cohibitæ : quibus per admiſſum ſcelus amiſſis donis, quæ anteà continebantur perturbationum examina, ne effluerent , illicò ab ipſo , & in ipſo homine eruperunt . In pœnam ergo peccati prodijſſe dicuntur , propterea quod , ſi non extitiſſet , nunquam prodijſſent: non quod ſuum non haberent, vnde effluerent , naturale principium : ſed quod , ne fluerent , prohiberentur . Rem exemplo monſtremus . Si quis, ex diuo hominem nudum , apud ſe tecto ſuſceptum operiret veſtibus ; quem , ob ingratos deinde eius mores , & tecto priuaret , & veſte ; hic & nudus , & ſine domo eſſet , vt antea ; & tamen eius nuditas , atque hoſpitij priuatio , peccati , & ingratorum morum pœna dicerentur : & qui anteà ſolum nudus , & tecto carens dicebatur ; poſteà ſpoliatus , eiectuſque iurè appellaretur . quamobrem quod naturaliter quis haberet, id in peccati pœnam poſſe iterum conſequi dicendus eſt , quod & Adamo accidit . *Noſtra ſententia* *Explicãtur Theologi.* *Cõfirmat. à ſimili*

Caietanus hoc intereſſe cenſuit inter hominem ſpectatum in pura natura ; & lapſum in peccatum ; quod inter ſpoliatum , & nudum . Neutrius enim minores , aut debiliores ſunt vires : niſi quod ſpoliatus , ſua culpa , ac damno, veſtes quibus defendebatur amiſit , & talem eſſe , dedecori ei exiſtimari ; quod de homine ſecundum ſe nudè ſpectato dici nequaquam poteſt. *Ab Auth. Caet.*

C Audia-

Amplificatio ab exemplo Senecæ exulantis.

Audiamus Senecam de ſuo exilio in Corſicam loquentem; quod ad rem noſtram explicandam non nihil fortaſsè conducet.

Seneca in Octauia.

Quid me, potens fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, ſorte contentum mea
Altè extuliſti; grauiùs vt ruerem, edita
Receptus arce, totque proſpicerem metus?
Melius latebam procul ab inuidię malis,
Remotus inter Corſici rupes maris.
Vbi liber animus, & ſui iuris mihi
Semper vacabat, ſtudia recolenti mea.

Quid ais mi Seneca? tu aliter docuiſti. Quid quereris? nunquam ante id factum. Fortunas, inquis, meas, dignitatem, & largas opes cogor relinquere. Quid hæc tam molliter, ac pœnè muliebriter pateris ò Philoſophe? fortunam accuſas? an non tu olim illam, cum in Corſica exul ageres, laudibus excipiebas? Quæ te tibi ſolum reliquerat, nullius ægentem, nullius cupidum; en in eumdem te ſtatum vel deducit, vel deijcit. Illam tibi vitam, quã tu optimam, aut non ſanè malam ducebas, eamdem reſtituit, ſublatis hiſce, quibus te cumulârat donis. Cur tu ab ea iniuriam tibi fieri doles? cur vulnus tibi inflictum quereris? ſtudia tua repete; ad Poeſim, ad Philoſophiam poſtliminiò reuertere: has nondum amiſiſti, neque hæ auferri abs te queunt; Ita eſt, reſpõdet Seneca, ſed antè dignitatum acceptarum purpuras, cum Corſicæ degebam, velut nudus eram, qualem naturalis me terra, ac Patria genuerat Corduba; qualem Hiſpania produxerat: at poſt acceptas illas, & à me deindè ablatas videor, mihi ſpoliatus eſſe, atque his, quibus exornabar, priuatus, quod mirum quantum erubeſco, ac doleo, & propterea fortunam vehementer accuſo.

Explicatur exemplum.

Hoc in re noſtra homini peccanti, quod Senecæ deiecto: quas anteà hic priuatus homo actiones operabatur, quibus ducebatur affectibus, in priuato loco, in exilio, in patria, extra Romam, extra aulam imperatoriam nondum deguſtatam, quem vitæ tunc ſtatum, conditionemque gerebat: hæc illi omnia nullam in pœnam connumerabantur; ſed veluti ſua ſponte, & iuxta naturæ inclinantis conditionem vniuerſa exercebantur: at eadem, vt ex altiſſimo dignitatis gradu deturbatus eſt, incipiunt in pœnam, ſuppliciumque computari; etiam ſi ſtudia, & operationes illæ ab eodem progrederentur principio, ante ſuſceptas, & poſt ablatas dignitates. Atque

Declarantur Patres.

illa quidem Sancti Dionyſij, aliorumque Patrum verba. Hominem, ſcilicet per peccatum, non tantum gratuitis Dei donis priuatum

ſuiſſe

fuiſſe; ſed etiam in naturalibus vulneratum, à noſtro non abhorrent ſenſu; diſſolutio enim facta in natura humana, & gratia Dei, quæ erat illi coniuncta; vulnus humanæ naturæ, ſeu hominis ſpoliatio, dicitur; quemadmodum, quod homo etiam nunc morti ſit obnoxius, pro pœna, & vulnere habet; qui tamen in pura natura idem habuiſſet ex contrariorum elementorum inter ſe compactione oriturum; neque eo in ſtatu mors in pœnam, aut vulnus in ſupplicium cenſerentur.

Sed horum verborum neque dum perfecta explicatio allata videtur. Diſcrimen enim aliquod inter ſpoliationem, & vulnus videntur innuere Patres; atque adeò vnum ſine alio eſſe potuiſſe, quod tamen in ſupradictis diſcrimen nequaquam oſtenſum, aut admiſſum eſt. *Obiectio contra declarationem.*

Ità profectò; ſed nullum adhuc eſſe inter hæc duo, diſcrimen aſſerimus, niſi quod ſpoliatio ad hominis operationes futuras non refertur, ſed ad decus, ornamentumque præteritum; quo ornatu per peccatum amiſſo, remanet homo dedecoris plenus: vulnus autem directè debilitatem in membris operaturis reſpicit, indicatque difficultatem operandi ſequuturam. Quod quidem diſcrimen non eſt in effectu ſpoliationis, & vulneris; ſed potius in reſpectu, aut in eo ad quod primariò referuntur illa duo, cum vnum ſint duos habens effectus. *Reſponſio auct.*

SECTIO V.

PECCATA, QVÆ PER SE HOMINES COMMITTVNT CAVSSA PERTVRBATIONVM ESSE NON POSSVNT.

Pars aiens vti ſuaderi poſſet. Allati Sophocles, & Cicero. Conſcientiæ tortura ex Chryſoſtomo, Dionyſius, Catilina, Cæſar, ingentium perturbationum exempla. Pars negans verior ex ſacris prophaniſque Scriptoribus. Oſtenduntur in Protoplaſtis animi perturbationes, & vt peccatum anteceſſère. Hoc ipſum in Caino. Peccata ſolum proniorem peccantem faciunt ad perturbationes. Adoleſcentes cur mulierem oderunt quam primum vſi. Ammon cur ſororem odio. Sichem Amore Dinam maiore. Hebræi reiecti. Caietani, & Saliani reſponſiones minimè receptæ. Ariſtoteles explicatur. Noſtra mens exponitur.

(: § :)

Videri eſſe.

CVm de ſolo, quod originis dicitur, peccato loquti ſimus, reliquum eſt de alijs, quæ per actum, vel cum actu hominis libero ſuſcipiuntur, quàm pauca dicere; videntur enîm

Experientia.

hæc magnas in homine perturbationum flammas excitare, vt niſi mala herba nimium ſuccreſcens, vt noxia opportuniùs recidatur; næ corruptus ſimul, & corruptor, æger, & flagrans animus, libidinibus exardeſcens, haud leuioribus remedijs reparabitur,

Exemplo.

Oreſtæas Furias famoſas parricidium fecit

Sophocles in Oreſte.

O mater, ne ineutias mihi
Puellas cruentas, & quarum comæ ſpeciem habent ſerpentum:
Iſtæ enim, iſtæ ſaliunt propè me.
O Phœbe, occidunt me habentes caninam ſpeciem,
Toruum tuentes, inferorum ſacrificulæ, atroces Deæ:

Ità ità hominis tranquillitatem interuertere, & furijs illum exagitare videntur. Et quidèm Poeta Deas haſce furioſas extrà Oreſtis animam exiſtentes inducit: ſed re verà illæ intus in animæ penetralibus ſæuiunt, furunt, inſaniunt.

Authoritate. Cic. pro Roſcio Amer.

Suum quemque ſcelus agitat, ſuæ malæ cogitationes, ſcientiæque deterrent: hæ ſunt impijs aſſiduæ, domeſticæque Furiæ; quæ dies, noctesque parentum pœnas à conſceleratiſſimis filijs repetunt. Hæc Tullius. Sed neſcio an eloquentiùs Chryſoſtomus:

Chryſoſt. in Geneſim Homil.

Conſcientia quippè aduerſus hominem inſurgere ſolet, & clarà voce clamat, & accuſat, & oſtendit, & quaſi antè oculos ſcribit peccatorum magnitudinem: & licet quis admiſſo peccato omnes homines celet; ab ipsá tamen accuſatrice non poterit delitescere; nàm vbicumque fuerimus eam circumferimus. Ipſa nos circumit, laniat, flagellat: domi, in foro, & in templis.

Item exemplis aliorum.

Quærè Dionyſium illum in Sicilià inſtar feræ in humano ſanguine ſe volutantem, ſtupra, rapinas, cædes, multos annos impunè exercentem: contemplare tùm eumdem infamem, extorrem, inopem, à ſceptro ad ferulam deuolutum, & vnis, & alteris perturbationum ſuarum continuò pœnis oppreſſum; quæ non præceſſerunt, & ſequutæ ſunt, punientes Syllam, Marium, & alios ludentes, & laſciuientes in ciuili ſanguine Tyrannos? Inſpice Catilinam de quo Mantuanus noſter:

Virg. lib. 8. Aeneidos.

Et ſcelerum pœnas, & te Catilina minaci,
Pendentem ſcopulo, furiarumque ora trementem.

Flecte oculos ad Cæſarem illum ſuperbum victorem; opinione ſuà, & aliorum iàm Deum; ſuarum perturbationum iàm victimâ; trigintà, & amplius plagis confectum. Vigilant enîm ſemper, & cum dormire cenſes, conniuent, tarditatemque ſupplicij grauitate compenſant.

Pena peccati ſi tarda tamē certa.

Horat. carm. lib. 3 ode 2.

Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

Suſpecta quidèm hàc in re ſemper tarditas, cui grauior adhæ-

ret

ret punitio. Sed nos exempla hominum perturbatiſſimorum ad eorumdem ſupplicia exornanda paululùm de via deflexerunt; in eam nunc iterùm redeamus.

At enim verò nemo ſcelere ſe vllo obligat, quìn eius animus prius genere aliquo perturbationis ſollicitetur; atque de recto rationis ſtatu deiectus, cœperit intellectu quidem falſa prò veris exiſtimare; voluntate autem non proba, inhoneſtâque prò bonis, atq; iucundis appetere: hinc illud. *Noſtra sẽtentia negans probatur.*

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error. *Virg. Ecloga 8.*

Et Apoſtolus: Vnusquiſq; tẽtatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deindè cum concupiſcentia conceperit, parit peccatum: non igitur videntur perturbationum fons, atque origo peccata. *Authoris. S. Iacobi epiſt. can. c. 2.* *Peccatũ praeit perturbat.*

Rectè, & quidem in primis, hoc eſt humanæ ſobolis propagatoribus, locum habuit, cum primùm noxâ ſe contaminàrunt. Et de vxore quidem Euà, inficias ibit nemo, antequam illa pomum deguſtaſſet, multas in ea animi perturbationes eſſe concitatas, ſpei nimirùm, ſimilitudinis, & ſcientiæ diuinæ acquirendæ; amoris, & deſiderij illius, quod erat vetitum percipiendi, delectationis cum primùm manu malum apprehendit. Præclarè Bernardus. *Quid tu ò Eua mortem tam intentè intueris? quid illò tàm crebrò vagantia lumina iacis? Quid ſpectare libet, quod comedere non licet? oculos, inquit, tendo non manum: non eſt interdictum, ne videam; ſed ne comedam: hoc: & ſi culpa non eſt; culpæ tamen initium eſt.* In Viro autem amorem nimium ergà vxorem, cuius oratione delinitus in præcepti transgreſſionem deſcenderit, quis non videat? Sed audiendus iterùm de vtroque parente Clareuallenſis Abbas ſanctiſſimus. *Hæc ſola mundus habet: concupiſcentiam carnis oculorum, & ſuperbiam vitæ: his abſtracta, & illecta miſericordiam omnem crudelis mater abiecit: ſic & Adam, qui mulieri malè miſertus eſt, vt cum eâ peccaret.* *Etiam in primis parentibus.* *Probatur ex Ber. ſerm. 1. de Annunciatione.* *Bern. ſerm. 1. de Annunciatione.*

Et in Caino ſacræ paginæ oſtendunt, peccato omni præire appetitus per inordinatas affectiones commotionem; queis tamen occurrere, ac reſiſtere queat voluntas, quarum dominari, & ſubtus ſe habere, Creator Optimus dedit. *Cõfirmatur ex ſacris literis* *Gen. 4.*

Porrò, fieri tamen poteſt, vt noxæ, in quas ſpontè incurrimus, proniorem animum reddant ad perturbationes patiendas, quod quidem ipſum, vt meus captus eſt, enucleatius excutiendum iudicauimus. Cum enìm experientia adſtipuletur, ſemel iræ accedenti aditum patefacientem faciliùs deinde in iras iturum: libidine exæſtuantem ruiturum poſteà in eas syrtes præcipitantius: huius tamen rei cauſſa, non dùm liquidò conſtat. Et Ariſtoteles quidem docet adoleſcentes cum primùm poſt pubertatem libidini frœna laxàrunt, ſolère odio exacerbari mulierem in illam, in quam incurrerunt. Quod fortaſsè Ammonis facto Dauidis filio cõfir- *Peccata ſoliũ proniorem faciunt peccantem ad perturbationes.* *Inquiritur cauſſa. Ariſt. contrarius videtur.* *Etiã ſacra pagina Reg. 2. c. 13.*

firmari poſſet, qui cum ardentiſſimè Tamàrem ſororem ſuam peramaſſet; vitiatam, odio tam præcipiti repentè eſt inſectatus; vt abactam cum ignominia extrâ Æedes exturbarit. At id infirmari è contrariò alijs exemplis poteſt, Sichem filij Emor Hæuei principis, cui cum Dina rariſſimæ formæ puella mirum in modum arriſiſſet, raptam mulierauit, *& conglutinata eſt anima eius*, vt loquitur *Geneſ. 34.* legiſer, *Dinæ*,

Explicatio Ariſt. & ſacræ ſcripturæ diluitur. Et cauſſam quæſiti Ariſtotelici non eſt facilè veſtigare; turbationes autem has odij, & amoris, non oriri ex facto illo, facilè exindè patere poteſt; quod vna, eademque cauſſa contrarios nequeat affectus ingenerare; aliundè ergô, & odium in Ammone, & amor in Sichemo emanauit.

Reijciuntur. Profectò odij cauſſam in Ammone, aiunt Hebræi, quod ille in *Caiet. in Geneſim.* vi inferenda grauiter ſe læſiſſet. Nugæ. Caietanus ex interiore humorum diſpoſitione per coitionem immutata, fuiſſe pariter af- *Salianus* fectum immutatum, cenſet. Quod ſi id verum eſt, ait Salianus, quamobrem cum ſemper in coitionibus, hæc ſequatur diſpoſitionum immutatio, rariſſimè tamen alteratio affectuum conſequatur?

Explicat. Ariſt. à Saliano. Ariſtoteles quidem ad ſuum problema in hunc ſenſum reſpondere videtur: ex conſcientiæ ſcilicet ſtimulo, & pudore ſequuturæ infamiæ, odium erga eam naſci, quæ huiuſce velut cauſa fue- *Reijcitur, & Ariſt. mens declaratur.* rit. Sic Salianus. At verò Ariſtotelis mens ad Caietani potius ſenſum videtur accedere. Eius hæc ſunt verba. *An quod mutatio ſumma extiterit, ſequentis triſtitiæ memores, eam fugiunt, tanquam fontem, ad quam ſe ſe applicauerunt:* hoc eſt, cum in prima coitione adoleſcens interiùs maximè immutetur in corporis diſpoſitionibus, atque hæc interna mutatio triſtitiam ſoleat parere ex ipſa conſequentem, hinc eſt, vt odium ſequatur etiam erga illam, quæ cauſſa triſtitiæ fuit. Quæ quidem ratio vera eſt vt plurimum, non tamen neceſſe eſt, ſemper vt ſumma ſequatur immutatio; neque hac ſequta, vt triſtitia exurgat; & ſi hæc item ſequatur, non neceſſe eſt, vt ſit magna, odium progenerans; & in coitionibus, ſi vehemens præceſſit amor, etiam ſi humorum ſuccedat immutatio, non *Ammonis odij ratio.* tamen illicò triſtitia ſuborietur, primo amore obſiſtente. In Ammone igitur primum ardenter amante, poſtea ardentius odium exercente, immanium Erebi furiarum opera, ex Diuina factum permiſſione, cum Saliano cenſeo. Sed ad rem noſtram reuertamur.

Et quidem, ſi hominis peccatum in eo, quod eſt rectitudinis *Noſtra ſententia ſubtilius diſcutitur.* priuatio, vel deformitatis relatio conſideretur, non apparet quemadmodum perturbationum cauſſa eſſe queat; negatio enim, & re- *Peccatum ſ. non eſſe cauſam perturbationum.* latio nihil, vt docet Philoſophia, operantur: quod ſi vt quædam actio, aut hominis operatio eſt, per quam ingenerari in illo di-

ſpo-

ſpoſitiones quædam, atque habilitates poſſint, quibus pronior, ac promptior ad eaſdem iterum, ac ſæpius exercendas operationes efficiatur, ſpectetur; conſtat primò diſpoſitionem illam peccatum, aut noxam nequaquam eſſe, ſed vitium ab actione præeunte conſequtum, tanquam mali corui, malum ouum: Deindè actionem illam malam, perturbationem eſſe manifeſtum eſt; quî enim fieri poteſt vt actio, quæ malitiæ ſubiectum eſt, immoderata non ſit; Itá peccata ſecundum ſe, nullius eſſe perturbationis humanæ cauſſam concludimus, quaſi naturæ vires diminuant, aut ſubtrahant, quod hac ſectione diſquirebamus.

SECTIO VI.

NVM EX ASTRORVM SIDERVMQVE INFLVXV ALIQVÆ IN APPETITV SENSITIVO PERTVRBATIONES NASCANTVR.

Aſtra in hæc inferiora operari certum. Incèrtum quo genere influxus. Matthias Coruinus Vngarorum Rex Metopoſcopiæ, & Phyſiognomiæ ſcientia illuſtris. Ante hunc, ea in ſcientia celeberrimi, Cæſar, Socrates, Pythagoras. Inſignis habitus etiam Maro. Bouis indoles. Equi generoſioris Deſcriptio ad hominem fortem delineaudam ab eodem allata. Iulianus Parabata à Nazianzeno quibus indicijs notatus. Eliæ Cretenſis de Nazianzeno teſtimonium. Corporis humani conſtitutio etiam ab aſtris: ex D. Thoma. Signa ex quibus Aſtrologi animi inclinationes venantur ad mores diguoſcendos. Cauſſæ propinquiores ex Galeno, & Horatio. Planetarum Vires recenſentur: Mare Saturni lachrymam, qui dixerint. Lippitudines Saturninæ adagium. Iouis Ethymon. Apodoſis. Mars quales efficiat. Sol mundi anima, & mens apud veteres. Quos mores inducat. Phæbus cur Cytharedus: cur ſagittis armatus: cur iuuenis, & imberbis: cur etiam clamydatus: flauoque capillitio. Venus amorum præſens ex Lucretio, & cur. Mercuriales dicti qui: Mercurius mercimoniorum præſes apud Ethnicos: ex Plauto. A Luna Elementorum permutationes quantę; quotque in hominibus. Luna quinta nil operandum, ex Virgilio. Ea imminente omnia ſterilia nata ex eodem. Seruius reiectus. Pluto, & Proſerpina ſteriles. Eius rei verior apodoſis.

Aſtrorum, syderumque iura in elementa; & ea, quæ in ipſis commorantur, cum ſatis ſuperque experientia conſtent, nemo eſt qui inficias eat. Sed ſiue hoc quibuſdam cæleſtium *Aſtra in inferiora operari certum, quo vero influxu incertum.*

ſtium

ſtium corporum præſtetur influxibus, præter motum, & lumen; ſiue ſolo lumine, ac motu aſtra in inferioribus operentur; in controuerſia Philoſophia adhuc detinet; neque nos in præſentia, vt ſententiam noſtram proferamus vrgemur. Illud ſcitum. in miſtis corporibus, etiam humanis, quatuor præcipuarum qualitatum permiſtionem, vnde ipſorum conſtitutio corporum maximôperè componitur, ab cæleſtium influxu, ac moderatione, ſecundum diuinam prouidentiam, magnam partem dependêre. Itàque hominum, & animantium magnitudo, & paruitas; habitus, & aſpectus, color, figura, honeſtas, deformitas, macies, extenuatio, pinguedo, craſſitudo, rugæ ipſæ, næuique corporis, cutis mollitudo, durities, pilorum, criſpitudo, aut ſubtilitas, leuitas, aut hiſpitudo, dentium raritas, aut conſtipatio; manuum conſtitutio, non à materiæ ſubſtantiæque conditione ſola; ſed multum etiam à qualitatum primarum compactione, & multum ab aſtrorum efficacitate ſuſcipiunt; quæ qui diligentiſſimè obſeruant, non ſolum in aſtrorum deueniũt, & planetarum in ſingulis corporum membris dominantium, cognitionem, ſed ex hoc gradu, in internas affectiones brutis animantibus, atque adeò homini ipſi natiuas, aptiſſimè penetrant; in quas quidem bruta incurrant neceſſariò, homo vero illas pro ſua libertate moderari, aut ſuffocare queat. Hinc Phyſiognomicorum ſecta, & ſchola exorta eſt, in qua tantum profeciſſe Matthias Coruinus Hungariæ olim Rex dicitur, vt vel ad intuitum faciei, ac eorum, quæ in facie lineamenta, rugæque dicuntur, de intimis moribus ſagaciſſimè venaretur. Fuère etiam ante hunc Principem virum (nam antiquiſſima Phyſiognomiæ diſciplina eſt) qui talia ex talibus indagarint, ac præuiderint, Cæſar non à nitidis, & crinitis, Antonio, ac Dolabella, ſibi cauendum; ſed à tetricis illis; ac macilentis, Bruto, & Caſſio, dictitabat, neque errauit: hunc enim illi de dignitate deiecerunt, & vita priuarunt. Doctiſſimus in hac arte Socrates; doctiſſimus Pythagoras; doctiſſimus ille, qui Socratis imaginem nondum ab ipſo cogniti, probè contemplatus, pronunciaſſe fertur; illum, cuius hæc eſſet imago, peſſimis eſſe hominem moribus; & vitioſiſſimis; cachinnum extulêre, qui aderant, & toto cælo nebulonem illum aberraſſe, vel iureiurando aſſerebant: Socratis eam eſſe figuram, cuius hominis diui boni? nempè ſanctiſſimi, cordatiſſimi, morumque candidiſſimorum. Ille in ſuo dicto perdurâre, lineamenta id ipſum docere, res ad Socratem defertur. Deridentes compeſcuit, vera de ſe pronunciata dictitans, neque falſam ex imagine coniecturam eſſe factam, affectiones tamen ipſum ſuas, inclinantemque ad peſſima naturam, philoſophiæ diſciplina cohibuiſſe, ac paulatim ad meliora traduxiſſe: vt ex hoc pateat nihil in noſtram voluntatem, & arbitrium ſydera, atque aſtra dominatio-

Non noſtram inquirere.

Hinc Phyſiognomica.

Phyſiognomi ei nonnulli egregij.

Plutarc. in Ant. & in Cæſare.

Aſtra menti non dominari.

tio-

tionis habere, vnde illud Euripidis apud Clementem.

Euripides apud Clemētē Strom.6.

O Iuppiter, quid adulterinum, quod ſiet
Aurum dediſti, aperta ſigna inter homines.
Sed quo queat ſigno malus cognoſcier
Eſt inſitus nullus character corpori.

Cuius ſententiæ ſimilem, ſed breuiorem affert Hyperides.

Hyperides apud eundem.

Nullus animi character in vultu hominibus.

Virg. excellens Phyſiog. *Experimēta Virg.*

Virgilius verò noſter, quo in hac ſcientia minor? & cui ſecundus? notiſſimum illud: pullum equinum à Crotonyatis Auguſto miſſum præſtantiſſimæ formæ, atque indolis omnium iudicio celeritatem admirabilem ſpecie ſua pollicentem, vnus deridens Maro, morboſa ex matre natum, & nullius ſpei animal dixit; ſpes de ſe omnium conceptas luſurum, quod & de canibus, aliâs etiam veriſſimè prædixit: cuius enimuerò ſunt illa, effata ne an carmina de indole boum.

Virg. Georg. 3

Eius doctrina in animalibus. Georg. 3.

Optima torua
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus á mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus; omnia magna.
Pes etiam, & camuris hirtæ ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis, & albo;
Aut iuga detrectans, interdumque aſpera cornu.
Et faciem tauro propior quæque ardua tota.
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.

Et illa de equo

Continuò pecoris generoſi pullus in aruis,
Altius ingreditur, & mollia crura reponit:
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere Ponto.
Nec vanos horret ſtrepitus. illi ardua ceruix:
Argutumque caput, breuis aluus, obeſaque terga.
Luxuriatque thoris animoſum pectus, honeſtis
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
Et Giluo, tum ſiqua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus.
Collectumque premens, voluit de naribus ignem.
Denſa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.

Quibus quidem carminibus noſter Latinus ſapiens, Virgilium dum aliud agit, virum fortem, deſcribere ait.

Seneca.

Ità vt à brutis animantibus, ad animal, qui homo eſt, noſtra progrediatur oratio; qui candido ſunt corpore, & leui, ac molliore ad tactum cute; pauorem, libidinemque, & leuitatem, ab iiſdem Phyſiognomicis præſeferre dicuntur. Rubicundi animoſitatem; piloſi, ſi pilus ſit denſior, robur; ſi mollior, à forti-

Phyſiogn. indicia de homine multa.

à fortitudine deſciſcere,quod ſi circa collum ſpiſſus, liberalitatem; circa pectus, loquacitatem; multa præterea ex oculis, eorum, ſcilicet ſitu, magnitudine, coloribus, motibus,nutibus nitationibus diuinant; luculentum omnium, quæ dixi teſtimonium, atque exemplum proferam ſanctiſſimi, & doctiſſimi viri Gregorij Nazianzeni de Iuliano Imperatorum omnium peſſimo. *Tune igitur*, inquit, *me non malum de hoc viro coniectorem fuiſſe noui, quamquam non ex eorum numero ſum, qui in huiuſmodi rebus, ſciti, atque ingenioſi ſunt; ſed me morum, ac geſtus ipſius inæquabilitas, atque ingens quædam mentis emotio, vatem efficiebat: ſi quidem optimus vates eſt, qui rectè conijcere nouit; neque enim boni quicquam ſignificare videbatur, ceruix minimè firma, humeri quos ſubinde agitabat, & acuebat, oculus vagus,& oberrans, ac furioſum quiddam intuens, pedes inſtabiles, ac titubantes, naſus contumeliam, & contemptum ſpirans; vultus lineamenta ridicula, idem ſignificantia; riſus proterui. & exæſtuantes, nutus, & renutus omni ratione carentes; ſermo hærens ſpirituque interciſus, interrogationes præcipites, & imperitæ; reſponſiones nihilò his meliores; aliæ in alias inſultantes, nec graues, & conſtantes, nec eruditionis ordine progredientes: quid ſingula deſcribere neceſſe eſt; talem ante opera conſpicatus ſum, qualem in operibus poſtea cognoui*. Et quidem Gregorius parem ſibi nullum alium in hominum naturis, per hanc ſcientiam dignoſcendis habuiſſe, teſtatur Elias Cretenſis.

Greg. Nazianz. de Iuliano Imper. Apoſtata orat. 4. Ex verſione Bilij

Nazianz. egregius Phyſiognomicus.

Elias Cretenſis in comment.

Profectò externa corporis figura, & lineamenta, faciei, præſertim, atque in facie oculorum conſtitutio, naturalibus abundat ſignis, indicijſque, quorum ductu ſapientes viri in intimas animi affectiones penetrare norunt;horum autem membrorum omnium poſitiones ex cæleſtium globorum circumuolutionibus, efficientiâque pendêre, manifeſtum eſt, vt latè probat Doctor Angelicus.

Regreſſus ad Aſtrorũ efficacitatem circa humana corpora.

D. Tho. l. 3 contra gẽtes 1. p. q. 15 ar. 3. ad 4. 1. 2 qu. 9. ar. 5 2 2 q. 95. ar. 5 6. 7. & alibi.

Itaque animæ ipſius tum rationalis, tum ſenſitiuæ, ac vegetatiuæ accidentia, earumque qualitates: ex domo vt aiunt, primæ planetiſque in ea inhærentibus, vel ad eius ſignificata pertinentibus, tum ex ſtatu Lunæ, & Mercurij, & domino Horoſcopi, ex Veneris diſpoſitione, ex ſignis in quibus hi ſignificatores exiſtũt, & fixis in Horoſcopo, vel cum planetis mores ſignificantibus conſtitutis,& demum temperamento,quod ex ſtellis etiam nato decernitur;quales eidẽ futuri ſint mores oſtenditur.Et quidẽ in genere, ex diſpoſitionibus,ac conſtitutionibus Lunæ, & Mercurij aſpectu ſe ſe mutuò contuentium,vel benè,aut malè affectorum, & ex eorũ altero in ſignis imperantibus,& longarum aſcenſionum, vel obedientibus, & breuium aſcenſionum, conuenientiam inter rationalem partem, & ſenſitiuam dijudicant; Enimuerò Mercurium rationi præeſſe, Lunam ſenſitiuæ potentiæ aſſeuerant: quamuis aliæ etiam propinquiores cauſſæ ſint ad hominum mores digno-

Ex quibus ſignis Aſtrologi dignoſcere ſe aiunt hominum accidẽtia circa inclinationẽ animi.

Conueniẽtiã inter rõnem, & ſẽſũ ã ſtatu Lunæ, & Mercurij.

Mercurius rationi præeſt. Luna ſenſui.

dignoſcendos. vt temperamentum quod inclinationes regit, vt docet Galenus, Patria quando alij, atque alij ſunt nationum diuerſarum, Mores Vrbanorum, & Paganorum; parentum natura, doctrina, inſtitutio, conſuetudo; vt egregiè cecinit Venuſinus.

Aliæ propinquiores cauſſæ ad dignoſcẽdos mores.

Horat. od. 3 lib. 4. carminum.

Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam
Doctrina ſed vim promouet inſitam:
Rectique cultus pectora roborant.

Quod igitur de appetitiuis naturæ facultatibus, Phyſiognomici conſueuerunt ex corporum externis indicare lineamentis, id ipſum Aſtrologi ex horum ſignificatorum varijs poſitionibus, coniunctionibus, oppoſitionibus, amicitijs, inimicitijſque, veſtigant. quas dum aſtra in motu ſuo ineunt diuerſis ſolent influxibus hæc infima proprijs in qualitatibus permutare: neque in Elementis ſolum, diuerſas has aſtrorum, ſyderumque impreſſiones, affectioneſque conſpicimus; ſed etiam in animantibus, præſertim aquatilibus, & inter aqueas, teſtaceis, vt ſunt Echini, Oſtrea, & cætera id genus concharum, quæ lunâri poteſtate augentur, minuuntur: Neque verò ex vnius ſolum ſignificatoris virtute, quâ pollet hominis compactio dependet; ſed multa ſunt in conſiderationem adducenda, nam aſtrorum benignitates, malignitateſque, pro coniunctione nunc inter ſe inuicem, nunc inter ſigna duodecim, nunc reliqua inter ſydera, aut augentur, aut minuuntur, aut ſtabiliuntur, aut etiam omninò delentur; quod enim ab vno aſtro prommittitur, ab contrario, contrarium ſæpè præſtatur: & quæ maligniora fortè ab aliquibus timueras, à benignioribus, teſtimonijs collectis, ſuperata; molliora reperies. Quæ quidem infinitis poſſent propemodum teſtimonijs confirmari. At nobis ad alia properantibus, ſat erit hîc obiter ſingulorum vires Aſtrorum, quas circa hominum affectiones exercent, dum ſuo ipſa indominatu verſantur, quàm breuiſſimè recenſere; Etſi enîm rarò eſt, vt vnus Planeta ſolus morum ſignificator exiſtat, haud tamen difficilè erit ex varijs ſignificationibus poſitis miſtionem quamdam dexteritate quadam inſtituere.

Vis aſtrorum in elementa.

In animalia præſertim Aquatilia

Ariſt. problemate 12. & 13 ſect. 26 prob. 14. ſect. 2. ſecundo metheororum ſumm. 2 c. 2. l. 4. de partib. aliorum c. 3. Plin. l. 2. c. 41. Clemens Alexandr. orat. contra gentes.

Recenſentur errorum vires.

Igitur Saturnus, quo nomine Aſtrorum omnium ſupremum, & maximum intelligunt, homines pilis in pectore hirſutos, ſubiracundos, & ad generandum procliues facit: hinc in antiquis fabellis ſemiferi illi homines pilis horridi, & maximè libidinoſi, quos ſacræ etiam litteræ piloſos vocant, inducuntur. Satyri etiam à Saturno dicti; Antiqui podagroſum lippientibus oculis, lacrymantibuſque finxêre: vnde Pythagorici, mare, eſſe Saturni lacrymam myſterio ſuo proferebant. Et apud Græcos quidem, prouerbij loco vſurpatur: Croniæ lemæ: ideſt: lippitudines Saturninæ. Hic

Saturni.

Satyri à Saturno.

Saturnus morum ſignificator benè affectus.

igitur morum ſolus ſignificator fortis, & benè affectus, graues præſtat homines, profunda cogitantes, boni conſilij, & profundi intellectus, occultarum rerum amantes, taciturnos, ſolitarios, laborum, moleſtiarumque patientes, auaros, dominij cupidos, in promiſſionibus non ſemper veraces; nunquam enim ità benè conſtituitur vt naturali ſuà malitià ſpolietur; ſi verò debilis,

Male affectus.

& infortunatus, nullius authoritatis homines, negligentes, timidos, lucem fugientes, triſtes, inuerecundos, turpes, pertinaces, ſuſpicaces, liuidos, obtrectatores, inuidos, ſuperſtitioſos, malignos, ſuis inſidiantes, inſidias metuentes, auaros, auſteros, pigros, mendaces, deceptores, odio bonos proſequentes; ex quibus quidem impreſſionibus, per quam facilè eſt, in perturbationum penetrare notitiam, in quas ſua ſponte ferri homines poſſunt, quas cum beſtijs habent communes, vt inquit Baſilius.

Baſilius hom. 6. in examer.

Iouis.

Iuppiter benignum, ac liberale Aſtrum eſt, vndè illi à iuuando nomen Deo ipſi attributum, cuius eſt omnia iuuare. Is hominem grauem, laboris exigui, & cordatum facit; ſic ipſe ſuis in imaginibus ſemper ſedens deſcribitur, nudus pectore, quià homines exterius candido colore, honeſtoque habitu; interius ingenuos,

Mores Iouis.

apertiſque moribus præſtat: hic maturitatem, conſilium, prudentiam, religioſitatem præbet: vndè fingi ſolet ætate hominis perfectà, barbà promiſſà, ſceptrum manu tenens, oculis pulchris, candidis, & gratiarum plenis: propterea quod tales in homine partes creat, cum aſtrum fulgens ſit, & ſplendore ſuo pergratum.

Martis mores.

Mars colore rubeo, vultum, capillumque hominis ſibi ſubiecti conſpergit: raram barbam, rarum capillum, exiguum oculum, ſuſpicacem, audacem, iracundum, promptum ad rixas præſtat. Aſtrum quidem eſt ardens, & efficacitate calidà, & ſiccà, quæ in animantis temperamentum influens, à Solis vicinitate ſupra dictas imprimit qualitates.

Solis.

Sol medius eſt inter errones, ampliſſimà magnitudine, ac poteſtate. Hunc nec temporum modo, terrarumque, ſiderumque, etiam ipſorum, cælique rectorem; ſed mundi etiam totius animam, ac planiùs mentem, exiſtimatum eſſe. Cum igitur genituræ dominatur, mores influit ſedatos, compoſitos, pios, in conſuetudinibus pudicos; honorum ambitioſos, fortes, capillo flauo, facie vultuque leonino, ſumptuoſis veſtibus; in ætate puerili formoſos; in adultà conſideratos; in virili multi conſilij, & firmà corporis valetudine. Hinc Solē Antiquitas Phœbi nomine dictum, cum cytharà pinxit; eò quod iucundos, hilareſque hominibus mores immittit: cum arcu, & ſagittis, quià fortes, cum ſcientià medendi; quià bonæ habitudinis homines, nec morboſos producit. Iuuenem, imberbemque; quod iucundos, & venuſtatum plenos:

Morū ſignificator

Quomodo antiquis depictus.

nos:

nos : ſapientem , & Toga , vel chlamyde veſtitum, quia modeſtos conſiliarios , & ſagaces : cum aureo crine , quod flaui capillitij ornatu prædiros . Ex quibus vniuerſis facilè conie&ari procliuè fiet , quas ad perturbationes inclinet tali vir corporis habitudine conſtitutus.

Venus domina geneſeos , hominem facit generi propagando inclinatum , fœcundumque : præclarè in hanc rem Lucretius Veneri ab ſe inuocatæ dùm libros de rerum naturâ ſcribit , omnium animantium conceptuſque , nataleſque attribuit . *Veneris mores.*

Per te quoniam genus omne animantum *Lucretius lib. 1.*
Concipitur, viſitque exortum lumina Solis .

Eadem nato placatam , ac placidam quandam indolem , & ad hilaritatem pronam præſtat ; vndè idem Poeta .

Te Dea te fugiunt venti Te nubila cæli *Ibidem.*
Aduentumque tuum ; tibi ſuaues Dædala Tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet,diffuſo lumine cælum .

Neque in elementa ſolum ſuas has partitur efficientias; immittit etiam in animantium medullas impetus quoſdam amoris , quo vnaquæque ad prolem inclinatur vehementer .

Nam ſimul ac ſpecies patefacta eſt verna diei ; *Ibidem.*
Et reſerata viget genitalis aura Fauoni
Aeriæ primum volucres te, Diua, tuumque
Significant initium, perculſæ corda tuâ vi

Quid de Mercurio dicam? Ab eo propenſio ad diſciplinas, præſertim humaniores : quarè homines ſtudioſi Mercuriales dicti ab eo , facundi , ingenioſi , muſici , eloquentes , ſagaces , callidi , furaces : quæ omnia ſapientiſſimè Venuſinus . *Mercurij mores.*

Mercuri facunde nepos Atlantis . *Horat. l. 1. ode 10.*
Qui feros cultus hominum recentum.
Voce formaſti catus , & decoræ.
More palæſtræ
Te canam magni Iouis , & Deorum
Nuntium, curuæque lyræ parentem:
Callidum; quicquid placuit, iocoſo
Condere furto .

Ab hoc inclinatio ad mercaturam : hinc mercimonijs præſes , & mercatorum Deus exiſtimatus eſt : ſic enim apud Plautum Mercator . *Lilius Gyraldus de Dijs.*

Cum bene re geſtâ ſaluus conuertar domum . *Mercurius mercimoniorum præſes apud antiquos. Plautus in Sticho.*
Neptuno grates habeo , & tempeſtatibus
Simul Mercurio , qui mè in mercimonijs
Iuuit ; lucriſque quadruplicauit rem meam .

Reliqua Luna eſt , & vt terris aſtrorum omnium proxima , ità pote- *Luna vires magna propinquitate ad terram.*

poteſtatis maioris, & manifeſtioris; nam dum luce Luna deſtituitur, videmus animantium pleraſque extenuari, ac macreſcere, & animâ pœnè ipſa deficere. Contra eaſdem augeri pingueſcere, & maturitates ſuas conſequi, Luna creſcente, & amiſſum lumen reparãte. Hæc gloriæ appetentes, ambitioſos, magnanimos, laborioſos, populares, inquietos, impios præſtat.

Morũ ſignificatrix.

Sed audiamus Poetam de Luna canentem.

Virg. Georg. 2.

Ipſa dies alios aliô dedit ordine Luna
Fœlices operum.

Quid autem hoc eſt? niſi ex varia Lunæ variantis poteſtate, varias in elementis fieri, ac ſentiri permutationes: & ne à poteſtate Lunæ humanas perturbationes exemptas putares, addit.

Idem ibid.

Quintam fuge: Pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatæ, tum partu terra nefando.
Coeumque, Iapetumque creat, ſæuumque Typhoea,
Et coniuratos cælum reſcindere fratres.

Proprietas quintæ Lunæ.

Quinta, inquit, Luna, tales in hominum generationes immittuntur qualitates, quæ illos ad ſuperbiam, ad Deorum contemptum, ad impietatem inclinent. Seruius in hunc locum, ita habet. Hortatur vt Quinta Luna nullius operis initium ſumat; dicitur enim hic numerus Mineruæ conſecratus, quam ſterilem eſſe conſtat: Vnde etiam Quinta Luna omnia ſterilia nata eſſe dicuntur, vt Orcus, Furiæ Gigantes. Nimis ſteriliter ſeruius, quaſi numerus Lunam afficeret, non Luna numerum: præterea an ideo ſterilis Luna Quinta, quia Minerua ſterilis; ſed prior eſt Luna etiam quinta, quam Minerua: & ipſe numerus vt vocant numerans. Deinde ſi quinta ſterilis, cur in ea Orcus, Furiæ, Gigantes generati ſunt? At hi, inquit, ſteriles ſunt. Falsò id etiam: nam Iapethus genuit Heſperum, Athlantem, Epimetheum, Promotheum: Thyphœus autem Heum; & Chymeram; ex Coeo autem Latona, & Aſteriæ creatæ ſunt; non igitur ſteriles; Et Furiæ quidem non idcircò ſunt ſteriles, quia quinta ſunt ſatæ Luna; ſed quia inexorabiles, & impiæ in omnes, & neminem amare, nemini obſecundare norunt. Et Orcus, aut Pluto, ex Proſerpina nihil progenerare, dictus eſt, ex myſterio potius, quàm ex ratione phyſica: nam Orco, aut Plutoni, Seruius ipſe, filiam adſcribit Venerationem. Myſterium autem illud eſt. Pluto diuitias ſignificat: Proſerpina abundantiam: hi ſi in vnam domum, aut dominum coeant, & velut matrimonio copulentur; non ideò hominem illum frugi faciunt, aut liberalem, ſed fortè auariſſimum, aut ſteriliorem.

Expoſitio Seruius

Refellitur Seruius

Boccaccius lib. 4. Genealog. c. 28.

Quare ſteriles furiæ, & Pluto.

Boccacius in Genealog. Deor. Ille.

Quia amare neſciunt.

Hic quia diuitiæ auariores eſſi ſunt homines.

Aliquid igitur occultiùs innuit Poeta, quàm ſit ſterilitas corporum, aut ſaltem aliquid præter ipſam, quod ex titulis, atque oppoſitis manifeſtum eſt quæ Orco, furijs, Gigantibus, appingit: nam Orcum pallidum vocat, ideſt pallorem alijs inducentem, par-

Ratio Poetæ deſumitur ex affectibus Lunæ quintæ in animos hominũ

Digitized by Google

tum terræ nephandum; Typhæum ſæuum, fratres eius coniuratos contra cælum; & denique cum Tytanici belli deſcriptione definit: quæ omnia animorum mores, eorumque indicant perturbationes in quas inclinare ſolent hi qui quintam Lunam in ſuis natalibus ſortiuntur: efferas ſcilicet, & inhumanas.

Mittimus in præſentia cur Quinta Luna talis ſit: fecerunt aliqui: ſed hi non omninò placent, de his alibi locus aptior. *Vide Cerdan. Georg. lib. 1.*

SECTIO VII.

AN QVALITAS REGIONVM, CLIMATVM, CÆLI, SOLIQVE TEMPERIES AD PERTVRBATIONES CONFERANT.

Pars affirmatiua oſtenditur. Ea vera non ſeorſim accepta. Sed prorſus attemperata. Temperamenti vis. Loci, ac ſoli conditio ex Ariſtot. Tyrrhènorum, Phrygumque mores vnde: Ethiopum deſcriptio. Itidem Braſilienſium. Aſiatici molles. Appuli, Sabini, Ligures pecuniæ amantes. In eam rem pluſcula è Vegetio: ex iure ciuili. Vlpianus explicatus.

CVm orbes cælorum ſuperiores, non parum in hanc rem iuuent, vt viſum eſt; namque horum efficacitas etiam circa illa operatur, eaque afficit, quæ ſic affecta, ſuas etiam virtutes exerunt circa hominum, animantiumque conditiones; atque etiam in plantas, plantarumque partus, ac ſemina; quod & manifeſtiſſimis in dies comprobatur experimentis; conferre etiam hæc, omninò aſſerendum eſt. *Conferre vt in corpora ſic in animos.*

Quemadmodum enim in ijs terræ partibus, quæ grauiore Cælo præmuntur, aut aquis ſtagnantibus, aut lutulentis, aut etiam parum ſanis abundant, homines morboſi, atque iniqua corporis valetudine ab ipſo exortu cernuntur; ità in his animus etiam parum auidus, atque appetitus ſegnior, adeoque perturbationes parum auitæ ſuboriuntur.

Sed id hac in re animo eſt aduertendum: non ſola climata ſeorſim accepta, aut ſolum Cæli temperamentum, aut ſolam ſoli, terrenique compactionem, perturbationes ſibi proprias excitare, ſed omnia ſimul hæc, ad hanc, aut illam proportione conferre, & modò ſe in vnâ inuicem adiuuare, vt ſcilicet in homine iracundiam faciliorem incitent, modo & ſe ſe impedire, vt dum vna cauſſa iram accendit, altera ſedet, aut temperet. Vndè eſt, vt vnius Ciuitatis, aut Regionis accolæ, & ſub vno Cælo exorti, diuerſis tamen ſint, & moribus affecti, & diuerſis perturbationibus *Non ſeorſim, ſed vnita, & contemperata.*

ſub-

ſubiecti; nam earumdem harum cauſſarum diuerſæ ſunt pro diuerſitate temporum qualitates; atque adeò efficacitates, & effectus. Quid quod in Gemellis, & vnó matris partu editis, diuerſas etiam cernimus perturbationum origines? Multum hoc in negotio internum infantium temperamentum, & aliæ etiam qualitates, dum fœtus intra vterum matris perficitur, qualitates diuerſimodè ſuſceptæ pollent.

Temperamentum multum iuuat.

Multum locorum qualitas.

Ariſtot. lib. 8. de natalium c. 29.

Lib. 8. de Hiſt. ann. c. 29.

Cic. lib. 1. de diuinat.

Probatur ex\`plo Tyrrenorum.

Vir. Eneid. lib. 3.

Morum etiam diuerſitatem, quanquam de animantibus Ariſtoteli ſermo ſit, loca efficiunt. Vt montana, & aſpera, ſuas, & aſpectu efferatiores, & viribus robuſtiores beſtias reddunt, quam plana, & molliora. Quod ipſum varijs probare pergit exemplis Philoſophus: in hominibus euenire nemo eſt qui abneget. Sunt enim partes agrorum aliæ peſtilentes, aliæ ſalubres, aliæ quæ acuta ingenia gignant, aliæ quæ obtuſa. Quæ omnia fiunt, & ex cæli varietate, & ex diſparili aſpiratione terrarum. Hinc illæ Romani, Remuli, Tyrrheni contra Troianos, vt in Tyrrhenorum laudem iactatæ ſunt.

Durum à ſtirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus ſæuoque gelu duramus, & vndis,
Venatu inuigilant pueri, ſyluaſque fatigant.
Flectere ludus equos; & ſpicula tendere cornu.

Phrygum.

Et multa quæ ſequuntur pro Tyrrhenis, tum illa in aduerſarios Phrygas.

Idem ibidem.

Vobis picta croco, & fulgenti murice veſtis
Deſidiæ cordi, iuuat indulgere choreis
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ
Oueræ Phrygiæ, neque enim phryges.

Poſſe Clymata in animos exemplo Aethiopum.

At hæc fortaſsè minus ad rem videbuntur, quippèquæ mores potius ex conſuetudine viuendi, quàm perturbationes ex regione loci, cæliquæ commonſtrent: ſed viuendi videlicet conſuetudo, vel mollior, vel durior, & mores aſperiores, mitioreſue ex loci qualitatibus, & appetitus inclinationibus fermè enaſcuntur. Enimverò quis cogitatione percipere poſſit Cælum, Solum, & Clymata in ſola Æthiopum corpora poſſe: vt nigro fuſci colore naſcantur, criſpo, durioreque capillo, niueo dente; plano, latoque pedum veſtigio, obtuſo vt plurimum ingenio, naſo caprino, labio cadenti, tibijs oblongis, gracili clune, ventre obæſo; neque tamen quidquam in appetitum animæ valere, vt perturbationes excitet, atque ad vnas magis, quàm ad alteras inclinet. Et quidem huiuſmodi hominum genus ad ludicra ſectända, ad choræas ſolet eſſe propenſius, vbi quid aduerſum accidat ad mærorem, & deſperationem incitatius.

Braſiliorum.

Iam in Braſilienſibus, & alijs occidui Orbis Terrarum accolis, ruſticum, ac pœnè agreſte genus hominum, cui nullum non ad tegen-

tegenda corpora; ſed neque ad ea, quæ omnino obducenda eſſe in corporibus natura docuit, indumentum quæritur; quin verò ab alijs donatum reſpuitur, nullus ager aut ſeritur, aut aratur; nulla ſeges alitur ad frumenta comparanda; ex ſolo venatu in ſolis ſiluis, ac luſtris viuitur, Vxore virum ſequente. Et vbi dies eos defecerit, & nox à venatura reuocauerit, ſomnumque infuderit, ibîdem decumbant; cælum pro tecto, ſolum habentes pro lecto, pro ſtrato frondes. Hæc ne omnia in illis hominum, an belluarum gregibus potuit regionis, cælique eius conditio inſerere, & ab initio vſque ad hanc diem immutata ſeruare? neque tamen ea efficacitas inuaſit in eorum animũ ad perturbationes permiſcendas? quid quod, prædictorum populorum plerique mores indicia clariſſima ſunt perturbationum quarumdam particularium, ad quas, ij propendeant magis? Sic Aſiatici ex ſoli, cælique ingenio, molliores, delicatiores, & parum virili animo, atque robore ſemper audierunt. Sic Appuli, & Sabini, & Ligures, ex conditione Regionis, & agrorum, propenſiores ad laborem, & ad ſpem, & ad amorem pecuniæ. *Aliarũque gentium.* *Hippocr. l. de Aca. aquis, & locis c. 9.*

Sed libeat Flauij Vegetij verbis, cum de Tyronibus ad militiam legendis ſermonem inſtituit, ſectionem noſtram illuſtrare. *Conſtat quidem in omnibus locis, & ignauos, & ſtrenuos naſci. Sed tamen, & gens gentem præcedit in bello, & plaga Cæli ad robur non tantum corporum, ſed etiam animorum plurimum valet. Quo loco ea quæ á doctiſſimis hominibus comprobata ſunt non omittam. Omnes nationes, quæ vicinæ ſunt Soli nimio calore ſiccatas, amplius quidem ſapere; ſed minus habere ſanguinis dicunt: ac propterea conſtantiam, ac fiduciam quò minus non habere pugnandi, quia metuunt vulnera, qui ſe exiguum ſanguinẽ habere nouerunt. Contra, ſeptentrionales Populi remoti à Solis ardoribus in conſultiores quidem; ſed tamen largo ſanguine redundantes, ſunt ad bella promptiſſimi.* Quo loco perturbationes humanas non ſine ſanguinis motione ſuboriri philoſophicè probat Vegetius: hæc autem ſanguinis copia, vel inopia rectè illarum menſuram, ac modum conſtituit, & illius cauſſam; hoc eſt ſanguinis redundantiam, aut penuriam ex Regionum qualitatibus dignoſci oportere. *Vegetius lib. 1. c. 2. de re milit.*

Præclarè ad rem noſtram Vulpianus dum cauet in mancipijs vendundis, nationem cuiuſque pronunciari debere. Præſumptum enim eſt quoſdam ſeruos bonos eſſe, quia nationis ſunt non infamatæ; quoſdam malos videri, quia eâ natione ſunt, quæ magis eſt infamis. Et quamquam per infamiam, aut bonam famam nationis ſerui parentes, aut progeniem intelligat, cum ſæpè ſoleat filius patri aſſimilari; haud tamen hanc Vlpiani mentẽ fuiſſe conſtat tum, quod parentes mancipiorum plerumque ignoti erant; Quis enim in bello hominem capiens de probitate, aut malitia parentum ipſius inueſtiget? tum quod nationis nomine, non *Ex Iure ciuili l. quod ſi §. quæ mancipia ff. de ædilit. edict.* *Mens Vlpiani explicatur.*

patrem, aut matrem ſignificamus; ſed Regionis, aut Loci cuiuſpiam, ab antiquis temporibus Habitatores; quæ natio tum infamata, aut bonæ famæ cenſetur, cum bonis, aut malis qualitatibus in ſua conſtitutione non ſolum corporea; ſed etiam in ea, quæ animæ eſt, afficitur. Id autem magna ex parte ex Climatis, ac Regionis, ac Cæli peculiaris temperie naſcitur.

Sed de varijs variarum gentium moribus, affectibuſque naturæ cum multi ſcripſerint; propterea actum agerem, ſi vlterius in hoc argumento demorarer.

SECTIO VIII.

AN DÆMON CAVSSA PERTVRBATIONVM ESSE QVEAT.

Perturbationum omnium Originem Dæmonem acceſſet Chryſologus. Dæmonum odium, Ira, machinamenta in homines ex Origene. Dauidi plurima lux facta bis. Noſtra ſententia contrà Ariſtotelem, & Saduceæos. Perturbationes non á Dæmonibus immiſſas, ſed Dæmones eſſe, ſomniauit Baſilides ex Clemente. Equus Durius, & illîus allegoria. Scilla monſtrum, & ex eo Apodoſis: Clementis Alexandrini de Animi perturbationibus ſententia expenſa, & illuſtrata: partim reiecta. Nulla perturbatio propriè peccatum eſt; eaque non in homine tantum, ſed etiam ab homine. Diabolus vt animam perturbat. Iterum ex Clemente, qui iterum repellitur. Propria ſententia adducitur, & oſtenditur. Inſomnia quôpacto contingant ex Ariſtotele. Pſelli error.

Videri eſſe omnis ex malitia Dæmonum.

Ex authoritate. Chryſol. ſerm. 12.

SI peruerſam huius nequiſſimi, ac potentiſſimi Tyranni naturam contempleris, nihil in humano pectore perturbationum excitari, quod non à teterrimis hiſce ſpiritibus immitti, ac continenter exuſcitari credideris. Luculentiſſimè Chryſologus: *Vndè*, inquit, *malum; culpa vndè, vitiorum vis vndè, criminum furor vndè, corporum bella vndè, conflictus Animæ vndè, vitæ tempeſtas tanta vndè, mortis naufragium tám crudele neſciret homo niſi Dei lex Diabolum prodidiſſet. Diabolus mali auctor, nequitiæ origo, rerum hoſtis, ſecundi hominis ſemper inimicus, ille laqueos tendit, lapſus parat, foueas fodit, aptat ruinas, ſtimulat corpora, pungit animas, cogitationes ſugerit, immittit iras, dat virtutes odio, vitia dat amori, errores ſerit, diſcordias nutrit, pacem turbat, affectus diſſipat,*

ſipat, conſcindit vnitatem, ſapit malum ſatis, bonum nil violat Diuinæ; humana tentat. Enimuerò ad malū inferēdū ſēper intētū inſpicies: Ad quod geminis perpetuiſq;calcaribus extimulatur,odio,& inuidia: ſuôptè enim ingenio, & experientia callidiſſimus, ac vaferrimus omni occaſioni eſt ad hominem præcipitandum arripiendæ intentiſſimus; in aliô præter turbandum, deturbandumque hominem negotio nullo occupatus; nunquàm obdormit, ſemper vigilat, nunquàm ſolus, ſemper turmatim, ſemper agminatim incedit, circumit quærens, quem deuoret; & alius, alium in nocendo comitari, aut præuertere feſtinus. Audi quid Origenes ad illa. *Ventus vehemens irruit á regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus, que corruens oppreſſit liberos tuos. Si per vnum*, inquit, *angulum poterat cadere, cur omnes quatuor angulos tetigit? quatuor angulos tetigit, vt oſtenderet ferociam, atque animum ſuum homicidialem: nam omnes Dæmones mox vt relaxati ſunt, & permiſſionem accepèrunt, continuo omnes generaliter ab omnibus partibus ſuper domum irruerunt feſtinantes, atque aduerſum inuicem rapientes, quis primus hanc iniquitatem acciperet, quis primus hoc homicidium perpetraret. Ingentem vnuſquiſque eorum ſibi reputans dolorem, ſi prior illo alter procederet ad eius perditionem*. Et Origenes lib. 1. in Iob. Iob. 1.

Sanè pulcherrimam Origenis ſententiam paucis complexus eſt Pſaltes Regius: *quouſque irruitis in hominem, interficitis vniuerſi vos?* Quaſi non ſatis ſit ſi contrà vnum vnus; ſed vnum, omnia contrà tela Dæmonum. Verbo autem hoc *irruendi* hæbraica vox tam multos admittit ſignificatus, vt ad oſtendendum ingenium, machinationeſque Diaboli contrà hominem, appoſitiſſimè à Spiritu Sancto inſinuata eſſe videatur. Aliqui enim vertunt: quôuſque cogitabitis praua: in quo aſſiduas ipſius perpetuaſque curas ad excogitandum quâ poſſit nocère deſignant: alij, quôuſque producitis linguam? vbi concilia, & conſilia eorum patefiunt; alij, perdere conabimini: quo verbo deliberationes eorum, & propoſita pernicioſa, atque exitialia demonſtrantur: alij, quòuſque congregabimini: per quæ militis, exercituſque collectio manifeſta alij inſidiandi; vt non ſolum aperto Marte pugnam ab illis contrâ nos cenſeri doceamur, ſed occultim etiam, & per inſidias illos diſcrimen moliri: alij, irruitis vt irruptionem vehementem, & congreſſum audaciſſimum cogitemus: alij, tumultuamini: vt in congreſſu clamorem eorum ſeſe cohortantium, noſque deterrentium intelligamus. Alij, fremitis, quô rabies, & inſatiabilis eorum nocendi libido indicatur. Ex Pſalte. Pſ. 61.

Quæ vnò pœnè verbo comprehendit Vates ſacer, eademque pluribus, ſed tamen breuioribus explicauit, cum dixit: *non timebis à timore nocturno à ſagitta volante in die, ab incurſu, & Dæmonio meridiano: Cadent à latere tuo mille, & decem millia* Iterū ex Pſalte. Pſ. 90.

 à dex-

à dextris tuis. Quæ quamuis diuerſis applicent diuerſi, à Paraphraſte tamen Caldaico omnia de Dæmonibus accipiuntur dicta: A timore, inquit Dæmonum qui ambulant in nocte, à ſagitta Angeli mortis, quam emittit interdiù, à caterua dæmonum, qui graſſantur, & nocent in meridie.

Eſſe tamē aliquarū, & plurimarū non omnium.

Eſſe igitur hos maledictioni æternæ ſpiritus addictos, aliquarum, ac plurimarum etiam perturbationum cauſſam, quis abnuat? omnium tamen, & ſingularum, quæ in appetitu ſenſitiuo emergunt, quis annuat? Sed non defuêre, qui primum negarent, & qui alterum aſſererent. Primum quidem; nullas ſcilicet ab his Tartari accolis, concitari perturbationes, docuit Ariſtoteles, & eius olim aſſeclæ, qui dæmones ignorauere: in quam ſententiam Sadducæi eant neceſſe eſt: Sed cum hæc opinio manifeſtò circumuoluâtur errôre nullis eſt, aut paucis ſtylo noſtro comprimenda.

Contra Ariſt.

Et Saduceos.

Contra Baſilid. hæret.

Clem. Alex lib. 2. ſtrom.

Baſilidis delyramentum narratur.

Alterum ſomniauit Baſilides Hæreticus cuius inſomnium, cum apud authorem inuenerim neminem, præter Clementem; iiſdem eiuſdem verbis proſequar. *Baſilidis*, inquit, *Sectatores, vitia, & animi perturbationes conſueuerunt vocare Proſartimata: ideſt appendices: & ea eſſe quoſdam in eſſentia Spiritus appenſos animæ ratione præditæ, per quãdam perturbationem. & confuſionem principalem, & alias rurſus adulterinas ſpirituum, & diuerſi generis naturas, iis adnaſci, vtpote Lupi, Simiæ, Leonis, Vrſi, quorum proprietates, quæ viſione in anima apprahenduntur, animæ cupiditates animantibus dicunt aſſimilare; quarum enim ferunt proprietates, earum opera, factaque imitantur, & non ſolum cum rationis expertium animantium appetitionibus, & viſionibus coniunctionem. & familiaritatem; ſed etiam plantarum emulantur motus, & pulchritudines; propterea quod plantarum quoque ferant appenſas proprietates.* Hactenus Clemens. Qui ſanè iure optimò nebulonem hunc deridet feſtiuè aſſerens, eum Durio equo, hominem parem facere, & qui in vno corpore tot diuerſorum ſpirituum exercitum habeat inſinuatum. Eſt autem Durius equus, aut Durateus, equus Troianus intrà quē plurimi ex Græco exercitu milites incluſi latitabant.

Deridetur à Clemente.

Aeneid. 2.

Inſtar montis equum diuina Palladis arte
Aedificant: ſectaque intexunt abiete Coſtas.
Huc delecta virum ſortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri, penituſque cauernas
Ingentes, vterumque armato milite complent.

Etiam à nobis.

Itaque Baſilides non modò à Diabolo commoueri, ait, perturbationes; ſed ipſos eſſe diabolos, aut diabolorum motus. Dixerim hominem ſcyllæ potius ſimilem, quàm Durio per Baſilidem confictum fuiſſe de quà Poeta.

Aeneid. 3.

Prima, hominis facies, & polchro pectore Virgo
Pube tenus, poſtrema, immani corpore piſtrix,
Delphinum caudas vterò commiſſa luporum.

Ad-

Aduerte quæſò in quas ſenſim ineptias defluant, quibus ſemel pes eſt à Veritatis ſemita tantiſper delapſus. Naturam hominis peruertit, & monſtrum chymera turpius, facit; perturbationes ab eo amouet, quas neque quid ſint, neque vndè oriantur, neque quô modò ſedari queant, explicarè poteſt.

Nam ſi ſimilitudinis ergò, aut comparationis, feciſſet hominem cum eô ſuo Monſtro; aut cum Scylla paſſionibus ſcatentem contuliſſet, non abrè quidem feciſſet; fecit enim Nazianzenus his verbis. *Si quis variam quamdam, & multiplicem belluam ex multis belluis magnis iuxtà, paruiſque feriſque, ac mitibus conflatam cicurare. ac ducere aggrediatur*, At Baſilides, non ſimilitudinem ſequutus eſt; ſed ipſam hominis animam talem reverâ eſſe confinxit; iam ab hac truculentâ bellua abſcedamus.

Nazianz. orat 1

Alexandrinus ipſe Stromatum auctor, ità de perturbationibus diſſerit. *Simplex ergo ratio noſtræ Philoſophia dicit, omnes animi perturbationes, & vitia eſſe impr ſſiones mollis, & eedentis animæ; & veluti obligationes poteſtatum ſpiritualium, aduerſus quas nobis eſt colluctatio.*

Clemẽs loco cit. Eius opinio de p̄turbat. cauſſ.

Quà Clemens ratione oſtendere videtur, perturbationum in nobis cauſſas, eſſe malignos illos ſpiritus, quorum hoc vnum munus, & officium eſt, vt nobiſcum pugnent, atque luctentur. Pulchrè perturbationum motus in anima, impreſſiones, & obſignationes Diaboli vocat, quaſi ipſæ quædam ſint contra hominem diabolicæ improbitatis, ac maleuolentiæ ſigna; quod ſi Clemens has obligationes, veluti ſigilla eſſe peccati intelligat, quibus victoriam de nobis obtentam demonſtret Dæmon; Id verò minimè cum veritate conſentit, neque enim omnis perturbatio, imò verò neque vlla perturbatio propriè peccatum eſt, vt patebit. Clemens autem peccata ad omnes perturbationes videtur innuêre, immò, & perturbationes eaſdem non ab homine, ſed in homine fieri à Diabolo imprimente, quod etiam à veritate abhorret.

Reijcitur Clemẽs.

Doctrina Clem.

Iam modum quo perturbationes in animâ Diabolus excitet, hoc pacto docet Clemens. *Hæ ergo de quibus diximus poteſtates; & pulchritudines, & glorias, & adulteria, & voluptates, & eiuſmodi ineſcantes viſiones, iiſque facile decipi poſſunt animabus pretendunt; quemádmodum qui pecora abigunt eis frondes porrigunt.* Hæc ille. Et pulchrè quidem per ſimilitudinem abigeorum pecora herbis porrectis ad ſeſe allicientium explicat fraudes Dæmonum, extrinſecâ nobis obiectâ voluptate iucunda proponentium, per quæ nos ſine coactiône noſtræ voluntatis, & arbitrij, attrahant ad perturbationes. Sed verba quæ apud Clementem ſubſequuntur difficilia ſunt explicatu: *Vnaqueque autem*, inquit, *deceptio aſſiduè præmens animam in ea imprimit viſionem, & imprudens, inſcienſque anima perturbationis, ac vitij circumfert imaginem, cum cauſſa oriatur ex ineſcatione, & noſtra aſſenſione.* Quid enim eſt deceptio præmens, niſi propoſitio obiecti voluptuoſi,

Pulchra eius ſimilitudo.

Examinatur Clemẽtis doctrina.

tuoſi,

tuoſi, ſeu viſio, aut impreſſio obiecti delectabilis in ſenſibus, ac Phantaſia? Atquì hæc, non eſt impreſſio, aut obſignatio Diaboli perturbatio, aut vitium.

Poſt quâm quidem viſionem, perturbatio conſequitur in animâ appetente, quæ neque dûm obſignatio eſt diaboli, cum peccati rationem nondûm habeat, poſt hanc ſequi poteſt *ineſcatio*, vt Clemens loquitur, quô nomine poſſumus accipere operationem intellectus practici, qui deceptus, atque ineſcatus voluptate obiecti propoſiti, & perturbatione, veluti nube contenebratus in perſuaſionem inclinat, ſeu deceptionem Diaboli; tum verò demûm ſequitur aſſenſio, voluntatis; atque hæc eſt peccatum, hæc eſt animæ macula, hæc obſignatio, atque impreſſio Diaboli. Quæ quidem à Clemente, *perturbatio, ac vitium* appellatur: per quæ ipſe, aut ipſas inſenſitiuo appetitu exiſtentes perturbationes malas eſſe, & peccatum, ſaltem accedente conſenſu tanquam cauſſa peccati, aut conditione quadam ad peccatum requiſitas exiſtimare videtur: vel perturbationes omnes eſſe in animâ rationali, vt Stoici ſentiunt, atque adeò omnes eſſe malas: quod ipſum dicere videtur alibî, & in vtròque decipitur: & quidem poſterius iâm à nobis ſuprâ multis eſt refutatum: prius verò falſum etiam eſt, eò quòd peccatum propriè in actione voluntatis liberâ poſitum eſt. Ex quo in appetitiones ſenſitiuas, & demum in operationes externas peccati profluit denominatio, vt docent Theologi.

Iterum reijcitur.

Sed ſatis de Stromateo, cuius tam locuplêtem eruditionem ſemper admiror. Illud autem hâc in re certum eſt: Phantaſiam hominis, atque appetitum non commoueri niſi propoſitis per ſenſus imaginibus, aut placentium rerum, aut moleſtarum. At quî hæc obiectorum propoſitio, non vſquèquâquè à Dæmonibus efficitur; Quîs enim tam ſtultus eſt, aut intellectu, tam prauè affecto, vt naſcentem in prato roſam deambulanti homini, antè oculos obijci operâ ſpirituum peſſimorum edoceat? fragrantem è lilio odorem in nares prætereuntium operâ dæmonum deferri? aut cantum Luſciniæ per tempus vernum in ramuſculo ſuauiter cantillantis, in aures viatorum immitti, ſtudio, atque aſtutia Diaboli? aliquandò id fiêri fateor, & itâ factum eſſe ſcio in Euâ, fateor in Dauide, in filijs Dei filias hominum pulchras videntibus, in ſenibus Suſannæ ſpecie deceptis. At itâ ſemper accidere, etiam quandò ad hæc obiecta nobis propoſita ſequitur, aut perturbatio, aut peccatum; Id verò conſtanter negamus.

Noſtra ſētentia.

Geneſis. Reg. 2.

Quæ non in vigilantibus ſolùm, ſed & in ijs cernere eſt, qui dormiunt; ſæpè enîm videmus in ipſo etiam ſopôre homines nunc timore, nunc deſiderio, modo lætitia, aut triſtitia, ac mærore turbari; quæ ſi à peruerſis illis ſpiritibus ſemper efficiantur, profectò nimis miſerum, atque infelicem hominem reputauerim, qui ne-

que

que interdiù, neque noctù, neque in vigilia, neque in ſomno conquieſcere, ac dæmonum queat inſultus euitare: Somniorum autem horum cauſſam docet Ariſtoteles eſſe motum, ac deſcenſum ſanguinis ad principium ſenſitiuum: quò fit vt ſpecies, atque imagines in Phantaſia moueantur. Eæque appetitum variè mutent, excitentque. Atque hæc quidem ſanguinis motio, & turbatio ſpirituum in homine, poteſt, & naturæ vî, & Dæmonis etiam mali impulſu inferri, ſicut & extrinſeca obiecta per motum eumdem localem ſub ſenſum hominis differri ab eodem dæmone, atquè hoc pacto appetitus ipſius permiſceri perturbationibus, ac commoueri poſſunt. Legendus eſt Sanctus Thomas.

Ariſt. lib. de sõnis c. 3.
Opinio Ariſt. de inſomnijs.
Noſtra opinio.
D. Tho. 1. 2. q. 80.

Pſellus in hanc rem ita ratiocinatur. *Suggerunt autem Dæmones ſpiritui noſtro imagines voluptatum abſque ſono: veluti ſiquis in aure percipiat vocem abſque ſonitu; vt enim propinquior vox eſt auri, ita melius eam percipit; minus autem ſoni. Cum igitur ſpiritum noſtrum Dæmon tangat, optimè percipitur Dæmonis ſuggeſtio, ac verba abſque vllius vocis auditu. Similiter, & ſpecies referunt animæ noſtræ, ac ſpiritibus, velut etiam aer colorum, & aliarum rerum formas, atque imagines. Hæc igitur artificiosè expugnant in nos, etiam titillationes Veneris immittentes, præſertim ſi corpus calidum fuerit naturâque ſalax.*

Pſellus quid de perturbat. lib. de Dæmonibus.

Ad quæ Pſelli dicta, illud omninò aduertendum: Dæmones, ipſum, corporeos exiſtimaſſe, quod & falſum omninò eſſe, parùmque ab aperta diſtare hæreſi, Theologorum hôc tempore conſtans decreuit ſententia.

Reijcitur Pſellus.
D. Th. 1. p. q. 50.

Nec explicatè, quemadmodum ſpecies in Phantaſia hominis ab Dæmone excitentur docuiſſe; neque enîm per vocem in aures immiſſam, aut in oculos relatam ſpeciem; ſed modò ſupradicto per ſpirituum, aut humorum turbationem excitant; Illud autem, quod ait Dæmones noſtrum ſpiritum tangere, adinaton eſt: cum enim per Pſellum corporei ſint, quâ poſſunt ratione ſpiritum attingere? niſi fortè contactum eum intelligat, qui intercedit inter humanum corpus, & dæmoniacum; at hæc non ſunt ad imprimendas ſpecies ſatis. Atque hactenus hac de re.

SECTIO IX.

AN CONSVETVDO ET INSTITVTIO CAVSSENT PERTVRBATIONES.

Diſputationis ratio ex Nemeſio. Conſuetudo cur altera natura. Conſuetudinis præcipua proprietas. Sybaritæ cuiuſdam effatum in Lacedæmonas. Lacedæmoniorum, & Sybaritarum diſpar viuendi ratio. Prudens Platonis reſponſum. Lycurgi exem-

exemplum de aſſuetudine. Loyolæ, & Gaſparis Guſmani mira in frænanda ira pacientia. Conſuetudo naturæ triumphatrix: naturæ Domina ex Theothiſto.

Sect. 5.

Nemeſius quid lib. de nat. hom. c. 12.

ALiquid iam hâc de re; occaſionem autem, anſamque diſputandi in præſentia præbuit Nemeſius per hæc verba: *innaſcuntur autem malæ affectiones in animo per tria hæc, malam inſtitutionem, inſcitiam, prauum corporis habitum; ſi enim non rectè à pueris instituti fuerimus, vt regere affectiones poſſimus, in earum immoderationem incurrimus: per ignorantiam autem, peruerſa iudicia in ratiocinantis animi parte gignuntur, vt opinio ſit, quæ mala ſunt, eſſe bona, & quæ bona, mala; atque etiam ex prauo corporis habitu comparantur; ſiquidem in queis amaræ bilis magna copia eſt, iracundi ſunt: & quorum calida humidaque temperatio eſt, ad obſcænas voluptates propenſi.*

Lib. 2. sect. 5. & alibi

Conſuetudinem perturbationum cauſã non eſſe, ſed earũ augmentũ.

Hæc Nemeſius: & de duobus poſtremis capitibus nos quidem alibi: cõſuetudo verò, & inſtitutio, vt perturbationes ingenerentur, aut emergant, cauſſa per ſe non eſt; ſed vt augeantur potius, uel facilius appareant; atque in lucem audacius, impudentiusque progrediantur.

Explicatur ſententia.

Ingenerat enim conſuetudo iraſcendi in ipſa naturali facultate, facultatem aliam recentem aſcititiam, quam Philoſophi, aut diſpoſitionem, aut habitum appellant; cuius adminiculo animi naturalis facultas, facillimè per quaſuis occaſiones in iram efferueſcat conſuetudo enim altera natura eſſe dicitur.

Conſuetudinis præcipua proprietas.

Seuerus apud Stob. ſer. 29.

Cuius quidem conſuetudinis multæ ſunt proprietates: illa inprimis, vt quod grauatè, ac pœnè inuitis nobis fiebat; nedùm facilè, ſed cum iucunditate poſteà conficiatur: quamobrem Sybarita quidam cum Lacedæmone vidiſſet ſeuerrimis moribus, atque pacientia admirabili homines ſtatim à pueris educari, atquè aſſueſcere, dixiſſe fertur; nihil mirum præſtare Lacedæmonios, quod facilè mortem in bello obeant, neità viuere cogantur.

Lacedæmoniorum laudabilis mos.

Plut. in apoteg-matis locor. & inuitis.

Dãnabilis in Sybaritis.

Et Sybarita quidem iſte profuſiſſimè more patrio uitam impendens, non ad laudem Lacedæmonijs adſcripſit, quod ſtudiosè viuendo mortem contemnere aſſueſcerent; ſed ad deſperationem. Verumtamen in illis viris tanquam in ſpeculo ſpectare olim licebat, quantum in bonam partem conſuetudo polleret, quâ de rê legendus Plutarchus. Quantas autem in Sybaritis voluptas in malam partem egit radices per conſuetudinem enutrita, indè videre eſt; quod in excubijs ad vrbis muros vigilare non poſſent, contra hoſtium impreſſiones; itàque prò rè difficillima habuerunt ſi cum vna culcitra, & puluinari, liceret ſibi in muris quieſcere, quod cibos quotidianos faſtidierint, quod pedibus ire pœnè neſciuerint, quod antè ſolem expergiſci prò morbo habuerint. Pleni ſunt libri de Sybaritarum delicijs, quem naturalem earum vſum, ac

pœnè

penè neceſſarium aſſuetudo reddidiſſet. Optimè igitur Plato cum adoleſcentem repræhendiſſet, eô quod alea luſiſſet, excuſanti ſe paruam ob rêm obiurgari: At paruum, inquit, non eſt aſſueſcere. omninò manifeſtum eſt ex aſſuetudine non ſolûm augeri, ac robur accipere perturbationes eas in homine, ad quas ipſa naturalis conditio, atquè compoſitio vocabat; ſed eàs etiam inſeri, atquè enaſci, quarum fortaſsè ſemina extabant nulla; aut quarum etiam contrariæ perturbationes inhærebant.

Platonis dictum.

Recitabo in hanc rem ea, quæ ad Spartanos eloquutus dicitur Lycurgus legum lator optimus, quæque præſtitit, vt ijs demonſtraret, quantûm in perturbationibus, aut moribus haberet virium aſſuetudo. Magnum, inquit, Spartani ad virtutem concipiendam momentum adferunt aſſuefactio, educatio, doctrina, atquè condocefactio. Quôd ego vobis iamnunc demonſtrabo ſimulque geminos catulos produxit (erant autem hi ijſdem nati parentibus eôdem tempore; ſed diuerſo educationis enutriti genere) ijſque patinam cibi plenam, & viuum leporem antè oculos apponit; tum verò ille, qui venationi, & curſui aſſuetus fuerat, vt leporem currentem aſpexit, illicò ad eum comprehendendum incitato curſu, patinæ, ac dapum oblitus aduolauit; altèr verò epulis, ac ventri iam ab initio ætatis deditus in patellam ſe totus coniecit. Enimuerò Lacedæmonij ſpectaculo quidem delectabantur, ſed rem nondum comprehenderant, & quid facto vellet interrogabant. Tum Lycurgus. Vidiſtis, inquit Canes hos? gemelli fratres ſunt, ſimul ijſdem genitoribus prognati; ſed non ijſdem educati aſſuetique moribus, nequè magiſtris edocti; alter ergô ingluuiei mancipatus, nihil prærer Ventrem, & Gulam procurat; alteri venatio, pugnæ, victoriæ, cordi ſunt: id etîam in hominibus accidere palâm eſt, quorum ex conſuetudine diuerſæ in ijs enaſcuntur virtutes, diuerſæ affectiones animi pullulant; Demonſtratum id ex parte eſt, cum de Phyſiognomicis ageremus in Socrate. Sed quantùm ad immutandos animos conſuetudo polleat in Sanctorum Virorum, & in Chriſtiana Religione Excellentium hiſtorijs emicat: penè de hoc numero vnum, aut alterum ſeligam. Quorum cum conditio, conſtitutioque naturalis vehemens ſanè, atque iracunda eſſet; in contrariam tamen partem frequenti, ac vehementiſſima intenſione, conſuetudo, adeò viſi ſunt profeciſſe, vt mitiſſimæ, atque impotentis ad iram naturæ fuerint exiſtimati.

Plutarchus in Lycurgo, & l. de liberis educ.

Lycurgi exemplū de aſſuetudine.

Conſuetudinis vis amplius declaratur exemplo.

De Ignatio Loyola nobiliſſimo, ac Sanctiſſimo Viro cuius in eo voluit Deus Orbi Terrarum vniuerſo manifeſtam facere magnitudinem, quod per eius filios, ac ſocios nomen filij ſui Sanctiſſimi Ieſu iuſſit per omnem Terrarum ambitum ſumma cum laude, celebritateque circumferri. Is igitur cum corporeæ compactionis

Sancti Ignatij Loyola.

Tenus [illegible] in eius vita.

vì, atquè impetu in iram incitaretur per quâm acerrimè; cuius rei indicia in adoleſcentia tam clara, ac præclara edidit, vt cum in militiâ contrà Gallos verſaretur fortitudinis, animoſitatiſque admitationem, etîam apud hoſtes ipſos multis in prælijs excitauerit, Impetus Gallorum, impreſſioneſque ſæpè ſuſtinuit, ac repreſſit: arcem dedentibus ceteris ipſe vnus in fide ſui Regis continuit, in cuius defenſione cum vehementi globi ferrei ictu percuteretur, & fractâ tibia conſternaretur, celeri illicò animis deficere, ac deditionem facere, ipſe cum diſſecandum eſſe tibiæ os prædicerent Medici, ſi rectè vellet ambulare; & diſſecari os iuſſit admirantibus Medicis; & cum vinciendum, ne in ipsâ ſectione agitaretur, iuberent, prohibuit, cunctis obſtupentibus: tanta in eó viro vigebat animi vis, & fortitudo, iræ aut proles, aut parens. Idem verò poſteà per laudabiliſſimam conſuetudinem frenandæ iræ, in tantam venit iraſcibilis appetitus malaciam, vt turbidi illi fluctus inglaciale pelagus concreuiſſe viderentur. Medici ipſi in corporis qualitatibus, ab indicijs animi veſtigandis deluſi manſuetum illum, & iracundiæ expertem putarunt, ſicque contraria naturæ medicamenta adhibuerunt, nō ſinè languentis Ignatij periculo, damnôque.

Caſparis Guſmani Comitis Ducis Oliuarenſis.

Sed liceat mihi à Sanctiſſimo viro, quem deſideramus, ad prudentiſſimum deuenire, quem præſentem omnes admiramur Gaſparem Guſmanum; cuius quidem moderatio aſſiduis ſui ipſius comparata victorijs, alijs ad ſtuporem, alijs ad iram ſtimulos iniecilſe viſa eſt: illis quidem liberalis diu, noctuque acceſſus conſuetudine, his multa deſiderantibus, & ad res ſuas non incumbētibus ſolùm, ac ſatagentibus; ſed ipſius etîam voluntatem vltrà quàm deceret attrahentibus, obſtinato ſilendi, aut pauciſſimis reſpondendi propoſito. Hem nobiliſſima vir proſapia, & ingenio ad ſtuporem acutiſſimo Regiæ Maieſtati chariſſimus adminiſter, in quem omnia omnium Regnorum negotia incumbunt, cuius aures, & mens perpetuis clientium, litigantium, ambientium, prænſantium Principum, Legatorum, Præſidentium, Patronorū, Populorum, deniquè omnium ſupplicationibus, libellis, orationibus, precibus, quærelis, non implentur modò, ſed obruuntur: nequè tamen ille æſtuat aliquandò, & in cuiuſquam effertur contumeliam, aut iniuriam, aut conuicium; neque vultu turbatur, aut nutu. Quid quod ſæpè poſcentium atque ambientium verbis inſolentioribus veluti ſtimulorum aculeis laceſſitus ad iracundiam, eam aut ſilentio obduxit, aut molliore reſponſo deliniuit, aut ſalibus deluſit, aut petitionis conceſſione ſuperauit. Equidem hæc ego nequaquâm ſcripto concredita omnium oculis patefacerem, niſi anteà cunctorum etiam aulicorum teſtimonio, nobis cū Regi noſtro maximo à Cortina famularemur præſentibus compro-

probata cognouiſſem. Cuius tantæ victoriæ originem à conſuetudine exortam quis negauerit, quæ cum inueterata eſt, tantum poteſt, quantum natura, quid non hæc? non ijs ſolum, quæ vel ſenſu omni deſtituuntur, aut etiam in ijs, quibus cum ſenſus inſit, libertas deeſt, quæ natura ad quidpiam propellente, pareant neceſſè eſt. Verùm etiam in homine, cuius operationes in ipſius libertate poſitæ ſunt, qui naturæ in pleriſque imperare poteſt; tamen eidem cuius imperium habet, ſeruitio ſæpè ſubeſt, & imperio ac conſuetudini paret. Naturæ enim pugnare eſt difficile. Hanc autem ipſam naturam tam potentem, tam ferocem, tam parere difficilem, ipſa etiam conſuetudo paulatim manſuefaciēdo emollit, ac minuit: atque ab eo in quod procliuiùs abibat, auertit, talem ſæpè in modum, vt ſi aliquandò redire ad illud permittitur, illa omninò recuſet, & ſe ſubtrahat, & ſi cogatur violentiâ quodāmodo pati videatur. *Magnum*, inquit Theoctiſtus, *ius conſuetudinis ad naturam immutandam*; Quin immò ipſius naturæ domina euadit, adeò vt ſicuti oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ità facultates illius in huius poteſtate omnes exiſtunt, eâque mouentur lege, quam ſibi ſenſerunt à conſuetudine præſcriptam. Et hæc quidem non in prauis, ac vitioſis ſolum actionibus; ſed in bonis etiam, atquè ſtudioſis, magis autem in illis ad quas ſuàptè ſponte propenſiòr eſt natura. Quamobrem vt docet Philo vitijs aſſueti, more voluntariam ſeruitutem ſubeuntium vltrò ſibi acerbos dominos aſciſcunt, quamuis ingenui, & ideò cum vendi non poſſint, miranda temeritate ipſi emunt Dominos.

Conſuetudinis inueteratæ vis.

Philo lib. de Abraham.

Conſuetudo naturam euincit.

Theoctiſtus apud Stobæum ſer. 126.

Philo. lib. de Temulentia.

SECTIO X.

HOMINIS NATVRA, POTENTIÆ, FACVLTATES SINGVLÆ, EX EIVSDEM OPERATIONIBVS VESTIGANTVR; VT INDE AD PERTVRBATIONVM ORIGINEM.

Triplex animæ humanæ potentia circa obiecta ex Platone, & Clemente. Ex hac triplex operatio: Senſuum externorum hypotipôſis. Oculi ſpeculum: aurium ethymon. Sagacitas, Riſus, Ira, Naſo notata. Vir obeſæ naris pro ſtupido. Guſtus ſaporum intellectus. Tactus prouidè diffuſus. Naturæ prouidentia in horum opificio. Senſuum internorum vis, & munera. Allati Nyſſenus, & Auguſtinus. Mentis, & rationis operatio quam admirabilis.

HOc verò quantùm ingenioli vires præſtabunt enucleatiùs exquiramus; nam ex modo operationis, Sanctus Thomas inquit,

D. Tho.

inquit, & ſpecies menſuræ, & qualitas virtutis penſatur, virtus verò rei naturam monſtrat; ſecundum hóc enim vnumquodque natum eſt operari, quod actû talem naturam ſortitur.

Triplex animæ humanæ potentia circa obiecta.

Triplici itaque differentia notatas, & diſpertitas percipimus in ipſo homine operationum formas; quædam enim circà obiecta craſſiora verſantur, & ab organo aliquo corporeo, ad id muneris neceſſario inſtituta dependent; atque hæ ſunt, quæ ſenſuum externorum molitionibus perficiuntur; aliæ ſunt internæ, quæ ad externas ſenſuum conſequuntur in intimis ſenſibus, atque indè in partes animæ ſenſitiuas aliquid inferunt; vndè quædam etiam aliæ dimanant operationes, quæ certo carent corporis organo, talem actum in ſe, veluti ſubiecto ſuſcipiente: Suntque tàm Concupiſcibilis, quàm Iraſcibilis appetitus motiones concitatæ, cum aliquâ corporis, & ſanguinis mutatione, & ſpirituum agitatione, quæ non definita elicit corporis pars aliqua; quamuis in Corde, & hepate maximè vigeant quâ de rè inferius.

Prima ſenſuum externorum.
Altera internorũ

Hinc operationes appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis ſenſitiui.

Tertia hominis operatio.
Ariſt. lib. 1. de anima
per intellectum.

Aliæ demum exiſtunt hominis operationes, quæ vt tradit Ariſtotiles non ſunt totius coniuncti, ſed animæ ſolius propriæ, quæ facultate intellectili, quæ dos animæ eſt, rerum cauſſas, & principia vniuerſalia à ſingularibus abſtracta intuetur, & ex multiplici rerum coniunctione, aut diſcretione, varias infert conſecutiones. Voluntate autem, quæ altera animæ rationalis facultas eſt, eâ quæ naturæ conſentanea cognita ſunt, amore proſequitur; moleſta, & nociua odio excipit. Ex quo duæ in animâ rationali itidem facultates eſſe noſcuntur, Concupiſcibilis, & Iraſcibilis; Ità tota animæ natura tres veluti in partes Rationalem, Concupiſcentem, Iraſcentem diſtribuitur.

Et Voluntatem.

In qua itidem appetitus iraſcens, & concupiſcens rationalis.

Allata distributioni conſonant. Plato in Thimæ. Clem. Alexandr. pedagog. lib. 3. c. 1

Quam quidem operantis animæ diſtributionem â Platone conſtitutam, noſtri etiam Theologi explorarunt, atquè è ſacris litteris deſumptam, ſunt arbitrati. Clemens Alexandrinus; *Cum itáque*, inquit, *anima triplex ſit genere, intelligentia, quæ ratiocinandi facultas appellatur, internus homo eſt, qui huic homini, qui videtur, imperat; cum ipſum autem aliòquin Deus agit. Ira, quæ eſt fera, & immanis, haud ità procul á furore habitat; in varias autem formas ſe immutans; tertia eſt cupiditas, quæ pluſquam Protheus Marinus Dæmon varius, nunc hanc, nunc illam, nunc aliam figuram ſuſcipit; & ad libidines, & ſtupra allicit.* Hæc Clemens: qui quidem de concupiſcibili. & iraſcibili loquitur, tanquam de partibus inferioribus animæ, quæ in appetitu hominis animali reperiuntur.

Ex Triplici potentia operatio triplex.

Itâque homô inter vtriuſque naturæ vtentis ratione, & expertis fines interiectus, triplici muneris genere ad ſuas ipſas operationes obeundas perfungitur, quæ productioribus notis aliquantulum libuit perotium percenſere.

Senſuũ externorum deſcriptio.

A ſenſitiuâ ergô potentia, quæ determinatis, ac notiſſimis quin-

quinque ſenſibus perficitur, exordiamur. Hi à natura mirabiliter in corpore humano diſponuntur: Quatuor velut rerum externarum nuntij, atque interpretes, in capite vbi ingenium reſidet, tanquam in arce ad vſus neceſſarios collocati ſunt. Et quidem Oculi tanquam ſpeculatores altiſſimum locum obtinent. Inexplicabilis profectò, & mira eorum ſubtilitas, & gemmarum ſimilitudinem in orbibus præſeferunt: ab eâ quâ videndum parte fuit membranis pellucentibus teguntur, vt imagines rerum contrapoſitarum tanquam in ſpeculo refulgentes ad ſenſum internum penetrarent. Verè animi indices per quos occultæ ipſius non mordò cogitationes, ſed intimi etiam affectus patefiunt. Viden quàm benè ſibi inuicem reſpondeant? Si Animus æſtuat iracundia; hi truces, ac torui ardent, ac pœnè ſcintillant: ſi amoris vulnere ſauciantur; hi ſubmiſſi dolent, ac lacrymantur; molles, ac mites conniuent, ſi moderationis, clementiæ, aut miſericordiæ vi commouentur impulſu. Sanè in oculis Animus incolit: ab illis pars magna accipitur, atquè in proſpectum tranſmittitur; tardiſſimè demum formantur, & ocyſſimè moriuntur.

Oculorum.

Cic. de nat. l. b. 2. Lactant. de opific. c. 8. Amb. of. l. 6. c. 9. Baſil. exam. hom. 6 Plin. l. 11 c. 37. Alexand. ab Alexandr. l. 2. c. 19.

Plin. l. 11 c. 37.

Aures homini tantum immotæ, hæ ad animum eâ quæ audiunt per ſpecies immittunt: nomen ijs eſt inditum auocibus hauriendis: vnde Virgilius.

Aurium.

Vocemqoe his auribus hauſi.

Virg. Aeneid. 4.

Aut quia vocem ipſam Græci, audin, vocant, ab auditu per mutationem litteræ: aures velut, audes ſunt nominatæ. ab eo nullam vnquam impreſſionem capiunt, ab hôc oſtio perturbationũ aculei, & diſciplinarum ingreſſus. Patulæ ſunt ad dormientium præſidium, quò ſcilicet faciliùs excipiantur ſoni: vndè contra ſtupidos, & inſenſatos, aut etiam ſecuros, prouerbium exortum: eos ſcilicet in vtramque aurem dormire: geminæ ob neceſſarios vſus: tortuoſæ ad tutelam ſui, & commodiorem vocis receptionem.

Lactantius de opif. hominis c. 8.

Ariſt. l. 1. Metap.

Nares ſoli quoq; prominent homini ad decorem; ad ſuperiora feruntur eò quod odoribus qui ignei ſunt, congruenter aptentur; & quod cibi, & potionis iudicium exerceant; olfactu oris vicinitatem conſequuntur. Sua naſo propria venuſtas, & quid Regium eſt præſertim ſi ad Perſas reſpiciamus, quibus Rex ſuus non placeret, niſi naſum Cyri habuiſſet. Naſo item ſagacitas, aut ſtupiditas, riſus item, ira, & irriſio antiquitus notabatur; hinc illa, emunctæ naris, pro prudente, & eô qui ſagax naſum habet, nam antiqui naſum, neutro etiam genere dixerunt apud Plautum. Hinc, vir naris obæſæ pro ſtupido. Et illud fames, & mora bilem in naſum concient: hinc & illud. Naſutus homo eſt: naſum habet: & alia apud Martialem, & alios.

Lactant. ibidem. Narium.

Xenoph. in Cyropædia. Plutarch. in polit.

Plin. l. 11 c. 37.

Horat. l. 1. Sat. 4.

Plaut. in Curcul.

Guſtatus in eâ oris parte reperitur quâ, quibus nutrimur iter à naturâ nobis eſt patefactum: cæteris in lingua; at homini etiam in

Guſtus. Martial. lib. 13. epigr. 2 lib. 4. epig. 54.

Tactus. Horat. epod. od. 12.

in palato. Intellectus ſaporum, & gulæ irritamentum vocitatur. Tactus deniq; toto æquabiliter corpore diffunditur, vt omnium temporum qualitatumq; varietates, & ictus ſentire perfacilè poſſit.

Plaut. in Amphitrion. Alex. ab Alex. l. 2. c. 19. Mirabile naturæ artificium.

Atquè in hâc quidem naturæ prouidētia tam diligenti, ac ſolerti, neſcias, quid primum admireris, exactam nè omnium figuram, an eorumdem vires, & incredibiles artificij inſtructiones, admirandas ad finiendos artus, oſſium commiſſuras, neruorum implicationes, venarum fluxus, arteriarum flexus, reliquàque quamplura ad organorum ſtructuram pertinentia, vt verè dicas in tantâ rerum fabrica fruſtrà naturam laboraſſe, niſi eârum functionibus hominum vita teneretur.

Senſuum internorum vis, & munera.

Aliæ ſenſitiuæ partis operationes internis ſenſibus explicantur, quibus res ſenſuum externorum beneficio definitas, circumſcriptaſque complectimur. Eſtque in primis tanta his cum externis cōiunctio, vt vtrorumque famulatu, hominis intelligentia maximam rerum conſequatur comprehenſionem.

Senſus communis.

Senſus enim communis officium eſt: externis ſenſibus præſidere, ſenſationes eorum, & ſenſata ab eis ſuſcepta per ſpecies percipere, & vnum ab altero diſcernere. Quâs quidem obiecti ſenſibilis ſpecies intentionales, ità appellant Philoſophi, à communi ſenſu perceptas diû conſeruat

Phantaſia. Aeſtimatiua. Memoria.

Phantaſia. Tum æſtimatiua vt conueniens, aut noxium ſenſatum hoc diſcernit, ac reſpicit: quod idem ferè præſtat memoria; niſi quod diû conſeruatum retinet obiectum, quod in sê recepit.

Hinc motiones in appetitu. Ars naturæ ingēs in his ſenſibus.

Ex his concupiſcibilis, & iraſcibilis potentiæ motiones ſuboriuntur, de quibus propriùs erit infrà dicendi locus. Quantûm verò omnes hæ facultates ſint accommodatæ, & ſuis locis diſtributæ, & ad proprios vſus conformatæ; quâm faciles, & expeditæ ad ſuas functiones, & varios motus; quanta etiam earum, prò diuerſitate operationum varietas; quâm mirabili artificio præcipua eorum munera perficiantur, nemo eſt qui cum intenta contemplatione peruiderit, non per maximâ admiratione corripiatur.

Nyſſenus l. de hominis opificio ca. 10.

Quæ res mihi, inquit Nyſſenus *maximè in nobis dignâ admiratione videtur, quæ nimirum illa ſit noſtra interioris capacitatis amplitudo, in quâm omnia, per auditum infuſa confluunt, qui ſint quâſi à commentarijs, quorum opera conſignentur eâ quæ in aures penetrent; quæ receptacula ſint rerum perceptarum. quò pacto fieri poſſit, vt cum adeò multa, & varia immittantur, non in collocatione rerum aliarum ſuper alias, confuſio, ac perturbatio quædam contingat.*

Idem & in facultate Vidente in admirationem venit: nam & per hanc modo quôdam conſimili mens contraria prehendit, receptiſque rerum apparentium ſimulacris, formas eorum, quæ cerni poſſunt apud ſe depingit. Ità Gregorius admiratur, quæ omnia latè enumerat atque admiratione, pariter excipit Auguſtinus.

Auguſt. lib. 13. confeſſ.

Sed exemplum ab Gregorio ad rem enucleandam allatum prætermit-

termitti neſas puto, *vt in ampla quâdam Vrbe*, inquit *quæ per diuerſos aditus homines aduenientes recipit, non vnum ad locum omnes concurrunt, ſed alios videre eſt ad forum, alios ad ædes, alios ad comitia, plateas, angiportus, Theatra, quemque, ſui exanimi ſententia tendentes: itá & mentis oppidum quôd eſt intrá nos extructum, diuerſi quidem aditus ſenſuum, quaſi complent: mens tamen de ſingulis quæ ingrediuntur iudicium faciens, & in quælibet inquirens, ſic deinde proprias eá velut in ſedes notitiæ collocat.*

Exemplum elegãs de mẽte intelligẽte

Poſtremus potentiarum ordo mente, & intellectu compræhenditur, quarum operationibus homô, non modò eſſentias rerum omnes intuetur, ac legit; ſed earum etiam, quę eſſentię non ſunt contemplatur. Nequè humanis, aut ſupernaturalibus expletur, ad altiſſima conſcendit, & infinitum, immenſumque numen appręhendit. Et quidem vbî rerum ſenſilium ſpecies, quorum obiecta in hôc tam vario mortalium rerum theatro continentur; per externos ſenſus ad internos ingreſſæ, ad phantaſiam demùm peruenere, atquè memoriam; tum intellectus agens harum ſpecierum, ac phantaſmatum receptione determinatus, ex ſe enim erat indifferens ad hoc vel illud obiectum percipiendum, ſua actione intellectioni præuia, in patiente intellectu ſpeciem intelligibilem, ſeu impreſſam, quâm vocant, de eiuſdem potentia eductam, producît. Per hanc obiectum materiale in phantaſmatibus acceptum intellectui poſſibili repræſentatur. Productâ itáque ſpecie in intellectu poſſibili incipiunt obiecta intellectui apparêre, ab eôque cognoſci, cum priùs ad intellectum ſe haberent, ſicut colores in tenebricoſo ad viſum: per productionem ergô ſpeciei dicuntur Phantaſmata, & res quæ ſentiuntur illuſtrari methaphoricè tamen. vndè actio intellectus agentis, primûm quidem circá intellectum poſſibilem, tanquâm circá ſubiectum verſatur: de cuius potentia ſpeciem educit, & in quo eius actio cum ſpecie ipsâ, recipitur deindè verò circá obiectum extrinſecè illud illuminans, nimirum præſtans, vt obiectum in phantaſmate, ſoli adhûc phantaſiæ repræſentatum, vlteriùs intellectui poſſibili per eamdem ſpeciem intelligibilem, ex vî intellectus agentis productam, repræſentetur.

Mentis, & rationis operatio.

Intellectionis ordo.

Intellectus agens.

Intellectus poſſibilis, in quo ſpecies impreſſa.

Phantaſmatum illuſtratio.

Hæc præclarus ille artifex admirabiliter, vt verè dicas quid hoc? qualis iſta fabrica eſt? cur adhibita? vbi? quandò? quomodò? certè ad hominum magnificentiam, tâm ingenioſè tractata, tamquâm eleganter diſpoſita eſt; vt, & humanæ dignitati perhumaniter conſuluiſſe, & omnipotentiæ ſuæ artificioſa ſollicitudine ad laudem elaboraſſe videatur.

Mira diuina potentia ſapientia ad humanam intellectionem.

(: § :)

SECTIO XI.

PERTVRBATIONVM PROGRESSVS EX HOMINIS FACVLTATIBVS ERVITVR.

Perturbati hominis incommoda ex Lucretio. Appetitus ex D. Thoma quotuplex. Animalium quorumdam in ſenſitiua operatione celeritas. Hominis tarditas graphicè deſcripta ex Lucretio. Propenſio ad ſpeciem conſeruandam. Et in educanda prole amor. In alenda diligentia. In tuenda animoſitas. Dolor deſurrepta. Allati Maro, & Horatius. Eiuſmodi affectus in homine incitatiores, vt ſæpè vltrà fines progrediantur. Perturbationes ſpinæ, & vepres, immò etiam feræ. Maro de Leandro. Affectus cur perturbationes, & paſſiones dicti ex Diuo Thoma. Vndè excitentur in beſtijs; vndè etiam in hominibus. Illuſtratus Pſaltes. Intellectio, & appetitio vt ab inuicem diſtinguantur. Ratio ex D. Thoma, & noſtra. Vtriuſque potentiæ diſſidium, & pugna. Apoſtolo illata lux ex Bernardo, & Ambroſio. Vis ſenſitiua, & lucta contra rationem deſcripta. Cipriani locus emendatus.

Vidimus quanto artificio eſſet hominum conſtituta natura, quæ vis ineſſet ſenſibus, ipſique ſenſuum fonti intellectui. Nunc quæ ex his omnibus mala exoriri poſſint, explorare operè pretium duximus, vt ſi quandò plus æquo perturbationum frutices emergentes ſuccreſcant, & optimarum facultatum ſegetem ſuo veneno inficiant, & virtutibus homini valdè neceſſarijs, ne vnquàm ſuboriantur impedimentum, creent quàm promptiſſimè ijs execandis manum ferro inijcere percalleamus.

Lucret. l. 5. de rerum natura.

Nam niſi purgatum eſt pectus, quæ prælia nobis,
Atque pericula, tunc ingratis inſinuandum.
Quantæ contundunt hominem cupidinis acres
Sollicitum curæ, quantique perinde timores:
Quidue ſuperbia, ſpurcities, petulantia, quantas
Efficiunt Clades? quid luxus deſidieſque.

Perturbati hominis incommoda.

Atque hæc quidem naturæ detrimenta, & incommoda, quæ vniuerſas hominis partes poſt peccatum occuparunt, ex appetitus perturbationibus eruperunt. Quarè de diuerſa multiplicique huius appetitus ratione in præſenti nobis dicendi prius penſum incumbit, vt quî intus in pectore noſtro libidinum æſtus agitentur, quîque in ſuperioribus, aut inferioribus animæ portionibus, vndècumque naſcantur errores enucleatius diſcutiamus.

Por-

Porrò appetitus quià Diuo Thoma *potentia paſſiua nata moueri ab apprehenſiua*, definitur; triplici vulgata diuiſione in naturalem, ſenſitiuum, & rationalem diſtribuitur, atquì primus latiſſimus quidem eſt, ac varius: aut enim inclinatur intrinſeco ſuôptè pondere, & propendet res naturalis quælibet in id quod conueniens eſt ſibi, nullâ omninò præexiſtente cognitione, eſtque vel facultas, aut facilitas ad recipiendas formas; & hic appetitus conuenit primæ materiæ. Aut eſt primorum corporum propenſio ſequens formam, quæ propriè natura eſt. Vel eſt mixtorum, quæ cognitionem non aſſequuntur, atquè hic non vno modo, nec ſimiliter in omnibus ducitur, innaſciturque, ſed diuerſimodè; quandòque enîm eâ vis ità rei eſt inſita vt ſemper agat, quoties ad id in quod agere queat proximè admouetur. Vt igni comburere, frigefacere aquæ. Vel eſt iuxtâ compoſiti corporis naturalem inclinationem, vt lapidi grauitas, & durities, & motus ad centrum. Vel vî intruditur, vt in aquam feruor, vel caſu in rem accidit, vt venenum fungo, quod ex terra, aut alia quauis rê adhæſit venenata, vel arte paratur, vt ſtylo facultas ſcribendi, gladio ſcindendi: quamlibet enim formam, aliqua ſequitur inclinatio, quæ appetitus naturalis modo dicto, nuncupari poteſt.

Diuus Th 1. p.q. 80 art. 2.

Appetitus in vniuerſum diuiſio.

Naturalis. Multiplex.

Diu. Th. 1. p. qu. 80. ar. 1. in corp.

Sunt & aliæ præter has in animantibus facultates, appetituſque naturâles, vt vetriculo admiſſos, côquoquere cibos hepati, cordiue defecatum ſanguinem in venas tranſmittere, & ſimilia; quæ in hominis poteſtate ſita non ſunt: ſic exteriores quoque ſenſus perniciſſimè ſuas exerunt operationes, quibus ad patiendum, agendumue potentiam natura conceſſit, cum ſpecie intentionali recepta, neceſſariò obiectum ſua ſenſatione conſequuntur.

Animalis

Iamuerò quandò ſenſu præeunte ea vis appetentis facultatis ab eò quòd ſibi aduerſatur, refugit; vel rem ſibi gratam proſequitur: Hic dicitur appetitus ſenſitiuus, cognitioni proximus, quem principiò quidem homo, & pleraque animalia, confuſum, incertumque habent; ſed non omnia, nam Piſces ab exortu ſuo ſtatîm hôc appetitu penè perfectè fruuntur; ſemel enîm educti quamplurimi, nullam à parentibus educationem expectant, quia ceterarum animantium plæraque, præter hominem, perfectiores appetitus à natura nanciſcuntur. Atquî homo ſolus, nequè quid appetat, nequè quid poſſit, nequè quid ipſius natura petat, ſtatîm percipit ab exortu.

Senſitiuus.

Animantiũ quarumdam in ſenſitiua operatione celeritas.

Hominis tarditas.

Tum porrò puer, vt ſæuis proiectus ab vndis
Nauita, nudus humi iacet, infans, indigus omni
Vitai, auxilio, cum primum in luminis oras
Nixibus ex aluo matris natura profudit:
Vagitûque locum lugubri complet, vt æquum eſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.

Lucret. lib. 5.

At varia creſcunt pecudes, armenta feræque
Nec crepitacula eis opus ſunt, nec cuique adhibenda eſt
Alma nutricis blanda, atque infracta loquela
Nec varias quærunt veſtes pro tempore Cęli.

Qui tamen cum ætate proceſſerit ſenſim incipit in facultatibus progredi, atque proficere: vndè idem appetitus cum aliquid ad sè trahere cæperit conſultò, quod ſibi amicum ſit, vel ab eò quôd obſit abhorrere, Animalis appetitus nuncupatur; cum formam ſequatur ſenſibilem, & animæ potentiam requirat; omne autem animal ea, quæ naturæ apta ſenſit, appetit; propulſatque contraria, eſt enim infixum in ipſa natura, & ſuis quiſque ſenſibus comprehendit, quantum ſe ipſum quodque diligat, & in id quòd in quàque rê ſit optimum, aut ſibi vtile appetitu feratur, quæratque ea quæ vitam ſtatumque naturalem ſeruant omnia, veſtigetquè etiam illa, quæ à morbis, atque ab interitu eripere poſſint, quorum multorum, præter naturalem, animalemque appetitum, Deus animantibus etiam cognitionem indidit quamdam, adeò vt Plinius dixerit, omnia animalia, quæ ſint ipſis ſalutaria noſſe, præter hominem; deindè quia sê à corruptionis iniuria omninò defendere non poſſunt, & cedendum vident interitui, quantô, quæſo te ſtudio, ac naturali appetitu ſpeciem ſuam, ſeque in ſpecie, vt conſeruent, allaborant, quàm verò curam ſollicitudinemque non ſuſcipiunt quantus inter coniuges amor vt edûcant.

Hominis in cognitione ſenſitiua progreſſio & gradus.

Animantium naturalis cognitio vtilium, & noxiorum.

Plin. l. 23. c. 3.

Propenſio ad ſpeciem conſeruandā.

Amor in educenda prole.

Virg. Georg. 3.

Omne adeò genus in terris hominumque ferarumque
Et genus æquorum, pecudes, pictæque volucres,
Inſurias, ignemque ruunt, amor omnibus idem.

Quâ diligentia ergà eos vtuntur, qui producti ſunt quantò vt alant ſtudio, vt animal nullum inueniri poſſit, quòd prô catulis non ipſum ſe offerat morti nulla fera, quæ fætus ſuos ſexcentis licet obſeſſa cuneis armatorum, non ſuis tegat viſceribus, ingruat licet telorū ſeges, illa tamen paruulos ſuos muro ſui corporis ſeptos, immunes, præſtat periculi, & ſui ſecuros.

Diligentia in alēda.

Intuenda animoſitas.

Horat. epod. od. 1.

Vt aſſidens implumibus pullis auis,
Serpentum allapſus timet.
Magis relictis: non vt adſit auxilij
Latura, plus præſentibus.

Quantus de ſurreptis dolor.

Dolor de ſurreptis

Virg. Georg. 4.

Qualis populea mœrens Philomela ſub vmbra
Amiſſos queritur fœtus, quos durus Arator
Obſeruans nido implumes detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet.

Vt non temerê tanta à prouidenti, ſolertique naturâ adhibita fuerit ſollicitudo, quâ perpetuus mundi conſeruetur ornatus; iiſdem-

Natura in ſupradictis prouidentia

demque ſemper beſtiarum generibus continuâ renouatione compleatur; perſpicuum eſt enim quid perpetuitatis cauſſa machinata natura eſt, aptiſſimas ſcilicet ad procreandum, & concipiendum corporis partes, miſcendorumque corporum libidines: ſed hæc apud alios.

In homine hi affectus incitationes

Verùm quantò præſtantius hôc appetitu homines non ducuntur modò, ſed etiâm vtuntur cum forma nobiliore donentur? quod enim rationis expertia incitatione naturali, & naturæ impulſu potiùs, quàm ductu proſequntur, id nos excellentiùs propenſione, electioneque conſectamur. Hînc communis natiua illa omnium animantium in prolem ſuam propenſa benèuolentia, in homine propenſiſſima, in illis tamdiu perſeuerat, donec nondûm firmatis viribus cibos ſibi filij ad propagandam vitam parere non valent; at in homine non niſi cum vita finitur, vt quamplurimos nequaquam piguerit, liberorum vitam vitæ ſuæ iactura redimere. Sic verè pater apud Quintilianum ille: *Graue*, inquit, *mihi eſt mori, ſed grauius quod ſuperſtes filij mei viuam*; Teſtatus id quondam Solon cui niſi commentũ quod Thales ei per iocum de filij morte renunciauerat, confeſtîm aperuiſſet, repentè de vita exceſſiſſet. Et Dauid tam eximiùs ſuarum perturbationum moderator, & penè affectuum expers, tot Abſalonis filij neglectis ſceleribus, quibus & Ammonem fratrem ſuum proditione interceptum necaſſet, & contrà patrem arma exercituſque comparaſſet, & cum paternis minorum gẽtium vxoribus fœdè congreſſus eſſet, & Regnum vniuerſum occulta ſeditione turbaſſet, patremque ipſum Regno; & vita ſpoliare pro viribus contendiſſet; & multis demum ſceleribus ſe, ac penè parricidijs commaculaſſet, Pater tamen facinorum immemor, memor filij, paterno ſeſe dedens affectui mortem illius flebiliter deplorauerit; atquè optimi Principis vitam, hoc eſt ſuã, cum ſceleratiſſimi omnium viri commutare, exoptauerit. Profectò delicta non videt vis amoris ideoque peccata filij prodigi pater redemit oſculo. Sed hæc in ſanctiſſimo parente. Quid in ſæuiſſimo etiam Tyranno Mezentio, qui acerbè præmortuum ſibi filium Lauſum dolet?

Exemplis confirmatur.
Quintilian. decl. 6.
Plutarch. in eius vita.
Regum 2.
Chryſol. ſer. 4. de fil. prodigo.

Tanta ne me tenuit viuendi nate voluptas,
Vt pro me hoſtili paterer ſuccedere dextræ
Quem genui? tuane hæc genitor per vulnera ſeruor
Morte tua viuens? heu nunc miſero mihi demum
Exilium infelix, nunc altè vulnus adactum.

Virg. Aeneid. 10.

Rectè igitur apud Iuris conſultos ambigitur, an in ſê Pater, an in liberis ſuis terreatur, & filium pluſquam ſe ipſum diligat; veluti enîm Iuris fundamentum naturalem hunc parentum, ergà liberos amorem ſupponunt.

L. vti quidem §. vlt. ff. quod metus cauſſa.

Sed hæc quidem humanæ conditionis indicia, non multum vo-

Naturaliter quidem boni affectus

bi, ſed ſæpè vltra fines progrediun-tur ſuos.

Atque adeo mali.

luntati noſtræ diuinitùs iniecta ſemina, eiuſque vberrimos ad honeſtiſſima conatus retardarent, niſi facultatis eiuſdem lenocinijs, atque oblectationibus vltrà fas, & iûs rapidiſſimè hominem deuolutum, ſæpiûs inter ſcelerum ſaxa confringerent; frequenter enîm hìc appetitus ardore excitatus, ac laſciuiens, itì impuris vaporibus, animæ ſpeciem deturpat, ac fœdat, collucentemque eius vultum caligine conſpergit, vt facultas, quæ ambitione laudabili cæleſtium Orbium vertices tranſilire contendit, rapidis quibuſdã perturbationibus impetita, ac ſuperata, fœdarumque voluptatum emollita blanditijs, infinitis propemodûm caſibus obruâtur, & grauiores Oreſtæis, Furias pati videâtur, & velùt Euripides alter Archelai canibus deſcerptus, aut Actæon florenti ipſius ſpecie, eximiaque pulchritudine denigrata, ſenſuumque fuligine, ac præſtigijs deformata, ab ijſdem ſenſibus nullam prorſus in eô herilem agnoſcentibus dignitatem, longiùs à ſui formâ recedens: miſerrimè crudeliſſimèque lanietur.

Et animum lacerantes.

Excepit enîm illa pars animæ inferior eius ſententiæ acerbitatem, quâm hominis cauſſa, Mundi fabricator, terræ intulerat: maledicta terra in opere tuo ſpinas, & tribulos germinabit tibi: Ec quid enîm aliud ſunt æſtus illi feruentes quâm vepres, ac tribuli? quibus intrà nos ſuccreſcentibus, ac ſylueſcentibus ſuas ibì vitiorum feræ, conficiunt latebras, è quibus quotidiè variæ excurſiones adornantur; varia bella, venenaque ſparguntur; vndè ratio, & virtus repentino tumultu, & lætali demûm accepto vulnere, perturbantur; vltimôque in diſcrimine collocatæ, vehementer periclitantur.

Geneſ. cap. 3.

Ceu Vepres, & ſera bilina.

Virg. Georg. 3.
Exemplũ in Leãdro amante.

> *Quid iuuenis magnum cui verſat in oſſibus ignem*
> *Durus Amor? nempè abruptis turbata procellis*
> *Nocte natat Cæca ſerus freta; quem ſuper ingens*
> *Porta tonat Cæli, & ſcopulis illiſa reclamant*
> *Aequora, non miſeri poſſunt reuocare parentes,*
> *Nec moritura ſuper crudeli funere Virgo.*

Quãto hic ardore Leander in Erum ferebatur, quem ipſum mare extinguere priûs, quàm refrigerare ab eô potuit æſtu?

Intrinſecus etiam quam vehementiſſimè perturbant

Cum enîm hæc potentia per quàm homo nedùm in eâ fertur, ad quæ ex naturali formâ inclinatur; ſed quæ etîam appræhendendo appetere poteſt, cum inquàm vltrà modum progreſſa eſt, non hominem tantum extrinſecus vitæ incommodis, cæteriſque malis obruit; ſed maximè interiùs, nec in cute ſolûm, verum in pectoris, cordiſque receſſu ardentibus admotis facibus cruciat. Ad cuius æſtuoſi maris aſpectum, Cæliqque intereà furentis fragorem, diû, noctûque homo miſerrimus gelido timore concuſſus, expaueſcit; manifeſtum eſt autem adſenſitiui, aut etîam intellectiui appetitus actiones, corporis ſimul mutationem aliquam in-

ter-

tetuenire; præſertim in corde; quâ quidem mutatione naturalis corporis ſtatus perturbatur. De animantibus audi. *Animantes.*

Nonnè vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras. *Virg.Geog.3.*

Notum illud de equo Darij ad memoriam equæ, quâm nocte inierat, hinnitum ſequente die, ac fremitum agente, atquè eâ re Regnum domino pariente. *Apud Herodotū, & Iuſtinum.* *Herodot.lib. 3. & Iuſtinus l.1.*

De hominibus accipe. *Cerne ora ipſa iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliquâ, aut metu commoti ſunt, aut nimiâ geſtiunt voluptate, quorum omnium vultus, voces, motus, ſtatuſque mutantur.* *Hominem.* *Cic.l.1. officiorū.*

Vndè affectio hæc perturbationis, & expreſſiùs *paſſionis* nomen ſortita eſt; id enim propriè pati dicitur; quòd aliquid recipit;cum alicuius ſibi conuenientis deperditione. Cum verò ſenſitiui appetitus motus ad intellectiui quietem dimouēdam progreditur, perturbationis nomenclaturam accipit; intellectiui autem appetitus partes nomen retinent omni animæ motui, operationique commune. Sed vtrique tamen motus, ſi cum rationis fiant aduertentia, & ab appetitu cum ratione agente procedant, actiones dicuntur. *Inde nomen illis paſſionis, & perturbationis.* *D.Th.1.p.q.2.* *Quando actiones dicantur.*

Excitatur autem appetitus ſenſitiuus ad operationem formandam; in Brutis quîdem à ſolâ imaginationis ſenſitiua cognitione; in Hominibus verò nèdum à ſenſitiua, vt dictum eſt, & phantaſia; ſed interdùm etîam ab intellectiua, etîam illa quæ circa ſpiritualia obiecta verſari non poteſt; verſabitur tamen ſi & ab imaginatione ad modùm materialium obiectorum proponantur; quô pacto ſolent per actum imaginationis proponi ſpiritualia, quæ ſimul cum actû intellectionis conficiuntur. Hinc illæ Dauidis *lacrymæ. Fuerunt*, inquit, *mihi panes die, ac nocte dum dicitur mihi quotidie vbi eſt Deus tuus? Hæc recordatus ſum, & effudi in me animam meam*. Quorum autêm memorem ſe dicit? eôrum vtîquè, quæ deſiderabat vt venirent, & appareret, in conſpectu Dei, & eius aulam illam videret æternam, in quâ animò ſpatiabatur, & præſumpto delectabatur ingreſſu. Quò etîam modò fatemur appetitum ipſum rationalem, ſuâ efficacia non ad eâ ſe extendere ſolûm, quæ ratione ſunt perceptibilia; verûm ad eâ, quæ ſenſibus iucunda quoquè videntur, & conſentanea; altiori tamen modo, quàm ſenſus, quandòquidem intelligentia certâ quàdam notitia, atquè ambitu rerum omnium genera coercet, dum autem mortali huic moli implicamur, cum actu intellectionis, etiam actio imaginationis exercetur, & appetitio rationalis, & ſenſitiua, vna alteri inuicem præuia conſequuntur. Vndè delictum ab homine committi dicitur, cum voluntas ſenſuum oblectationes, quæ à rationis præſcripto deflectunt, appetit, quamuis hæc conſociatio non talis ſit, vt id circò *Vnde excitentur appetitiones.* *In beſtijs.* *In hominibus.* *Intellectu corporalia moueri.* *Pſ.41.* *Ambroſ. in eum Pſalmum.* *Appetitus rationalis intellectio, & appetitus ſenſitiuus ſeſe inuicē comitantur.* *Vnde peccata.*

circò vnam eamdemque potentiam eſſe exiſtimemus; re enîm appetitus ſenſitiuus â rationali diſtinguitur; quod ex Diuo Thomâ hac ratione probamus. Appetitus qui ſenſibus noſtris inſeritur nullam aliam ſequitur operationem, præter ſolam imaginationem: at voluntas rationalis, iudicium intellectus, mentiſque prærequirit, quo euocetur atquè ad operandum excitetur. Sed nos alteram adnectimus. Interdùm enim eâ vehementiâ appetitus ipſe ſenſitiuus, quæ ſibi ſunt grata proſequitur, vt ab illis nullò ferè pacto, vel voluntate reluctante, aut rationis imperio reclamante, reuelli poſſit; adeòvt ratione vtentibus etiam atquè etîam diſpliceat, & voluntas vt plurimùm, eâ tanquam noxia auerſetur; fieri autem non poteſt, vt in eâdem omninò potentiâ, & facultate tanta motuum oppoſitio, & tàm acris operationum repugnantia reperiatur.

D.Thomas.

Non tamen vna ſunt potentia Probatur.

In quà quidem appetitus, & rationis conſociatione, perpetuum inter ipſaſmêt animæ perturbationes, & ſenſus, interque partem hominis rationalem exiſtit diſſidium; ſi quid enìm cum virtute coniunctum, aut laude dignum fuerit amplexata ratio; hôc ipſum acerbum nimis ſenſui apparebit, & videbitur intolerabile, voluptatibus non deliniri, repudiatiſque delitijs ſpinoſam, atquè aſperam vitam cûm virtute traducere: contrà verò ad delicias, & turpitudines impetu quodam, ſeù potiùs turbine deuoluuntur. Quos quidem repugnantes in animâ ſenſitiuâ motus, ac diſcrepantes propenſiones, benè ſanctus agnouit Paulus. *Quòd enim*, inquit, *operor non intelligo, non enim quod volo hôc ago, ſed quód odi illud facio.* & Bernardus, *an fortè*, inquit, *non ago illa, ſed patior? aguntur quidem in me, ſed à me non aguntur, ſi non conſentio; dixerim non quiá facio, ſed quia ſuſtineo.* Ita libidinibus excitamur vt vehementiſſimo pondere correpti, quôd facimus vix intelligamus; & voluptates ſæpè interdictas proſequamur, ità partes iſtæ inter ſe pugnant, & inferior à ſuperiore diſſentit vt duô ab Apoſtolo homines nuncupentur, vnus rationis interior, alter carnis, & ſenſus exterior. *Video*, inquit, *aliam legem in membris meis repugnantem, legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis:* repugnant ſiquidem perpetuò in ipsâ animâ appetitus incitati motus, cum ſe ipſis, tum etiam cum ratione. Vnde lites, & arma gliſcuut, atquè omnia perturbatè feruntur, nullus otio locus, nulla reſpiratio, rediuiuæ ſcilicet hoſtium vires in noſtram perniciem continuò excitatæ, ſecuritatem nullam concedunt. Eleganter Ambroſius. *Seruit anima proprijs paſſionibus, ſeruit cupiditatibus ſuis, quarum dominatum, nec nocte poteſt fugere, nec die, quiâ intrà ſe dominos habet intrá ſê ſeruitium patitur intolerabile.*

Diſſidium appetituum rationalis & ſenſitiui.

Probatur ex Diuo Paulo ad Roman.

Bernard. ep. 22.

Explicatur Diuus Paulus.

Ambroſ.

Vt enîm externorum ſenſuum titillationes prô libidinum intẽperanti varietate obſtrepentes, ad interiorem concupiſcendi facul-

Vis ſenſitiua cõtra rationalẽ appetitum.

cultatem, indèque ad mentem, & voluntatem penetrauerint, ità tunc amor ergà iucunda; voluptuoſaque mentem incendit, eiuſq; vires colliquefacit, vt ad quaslibet vitij impreſſiones, mollem ductilemque conſtituat.

Exēplo in amore. Tibullus lib. 2. eleg. 4.

Iuraui quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum benè iuraui, per tamen ipſe redit.

In timore.

Tunc timor exilit, & vt furia quædam ferro armata, & facibus, truculentam ſui ſpeciem inferens, atquè ipſo ſuo pallore terribilem animam ab omni prorſus illuſtri, præclaroque facinore deiectam, ac debilitatam conſternit.

Senec. in Hercul. act. 3.

Vagus per artus errat excuſſos, tremor.
Erectus horret crinis, impulſis adhuc
Stat terror animis, & cor attonitum ſalit,
Pauidumque trepidis palpitat venis iecur.

In dolore.

Dolor animum comprimit, atquè ſuffocat, & ſi quà euadendi via datur, fluentibus vndiquè lacrymis miſerè ingemiſcere, & deplorare ſuos cogitur caſus.

Tibullus lib. 2. eleg. 2.

O ego ni poſſem tales ſentire dolores,
Quàm mallem in gelidis montibus eſſe lapis:
Stare vel inſanis cautes obnoxia ventis,
Naufraga quam vaſti tunderet vnda maris.
Nunc, & amara dies, & noctis amarior vmbra eſt.
Omnia nam triſti tempora felle madent.

In odio.

Odium verò quàm infelicirer excruciat? cum enim lymphatum animum inuidi, pectuſque corripuit, amicos, ſocios, fratres, etiam caros, cane peius, & angue peracerbiſſima feritate perſequitur.

Horat. l. 1. od. 16.

Iræ Thyeſten exitio graui
Strauere, & altis Vrbibus vltimæ
Stetère cauſſæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

Ciprianus lib. de zelo, & liuore.

Hinc *Vultus*, inquit Cyprianus *minax, toruus, actus*, (lege aſpectus) *pallor in facie, in labijs tremor, ſtridor in dentibus, verba rabida, effrenata conuicia, manus ad cædis violentiam prompta, etiam ſi gladio intereà vacua, odio tamen furioſæ mentis armata.*

Sed importunè nunc proſequor, quæ opportuniùs à me ſunt infrà quam diligentiſſimis oculis indaganda.

LIBER

LIBER SECVNDVS

DE CAVSSA PERTVRBATIONVM FORMALI.

HVmanarum perturbationum fontes aperuimus, atquè vtinam non cum maxima vitæ noſtræ ſolicitudine etiam ſcaturigines experti eſſemus: nunc quid illæ, & quî earum riuuli, ab oculos ſupponendum cenſuimus: vt ſi fortè in hoc naſcendi, pereundique giro, in eâs incomprehenſa penè neceſſitatè compulſi abeamus; & abundantius ijs animus madefiat; illum vel abducere, aut abſtergere, aut earumdemmet perturbationum lippitudines, vligineſque purgare diſcamus.

SECTIO I.

PERTVRBATIONVM DIVISIO.

Harum definitio ex Damaſceno: Ex ea earumdem diuiſio ab obiecto, & ſubiecto. Hoc duplex: Appetituum, & obiectorum diſcrimen. Cur alia potentia Iraſcibilis dicitur, alia Concupiſcibilis. Piccolominei diuiſio reiecta. Perturbationum diuiſio, & ratiocinatio ex D. Thoma. Perturbationes in concupiſcibili quæ. Earum in iraſcibili exortus, numerus, & oppoſitio. Aegidij, & Aureoli opiniones reiecta.

Cic. Tuſc. lib. 4.

IN his perturbationibus definiendis, & partiendis magnam partem occupati ſunt Stoici, è quibus nos tanquam à Portu ſoluentes procul vela facere decreuimus, ne orationem noſtram in ſalebroſa propellere videâmur. Quarè Peripateticorum ingenioſiores curas in partiendo, diuidendoque libentiſſimè ſuſcipimus; eâ nunc tantum definitione contenti, quæ ad earumdem confert partitionem. Eamque Diuo Damaſceno acceptam referimus. *Sit ergo Perturbatio appetitus ſenſitiui motio ab obiecto, quod ob imaginationem, bonum, vel malum reputetur.*

Perturbationum ex definitione. Damaſc. l. 2. de fide ortodoxa c. 22. Definitio.

Ex qua deſcriptione, duæ quidem generales manant perturbationum diuiſiones: altera ab obiecto, altera ex eârumdem ſubiecto puta appetitu, ductæ, iuxta primam ergò duplici velùt aſpectu obiectum conſideramus, vt ſcilicet facilè acquiſitu, aut euitatu, vel difficile, atquè arduum; Deindè in hûnc modum ex hoc obiecto

Partitiones vna ab obiecto, altera à ſubiecto.

Obiectum duplex fac[illegible], & arduum.

Digitized by Google

iecto perturbationes venamur, vt aliæ in quadam appetitus proſecutione conſiſtant, quæ ſcilicet circà bonum verſentur; aliæ in fuga, & deteſtatione, quæ ſint circa malum;quæ eſt Diui Thomæ, & Ariſtotelis doctrina.

Perturbationum aliæ proſequuntur bonum, aliæ fugiunt malum. *D.Th.p.2.qu. 23. ar.3.* *Ariſt. 6. Ethic. c.3.*

Altera diuiſio ex ſubiecto deſumitur,vt eârum, ſiue in proſecutione, ſiue in fuga conſiſtant, aliæ ſint motus appetitus ſenſitiui concupiſcibilis; aliæ iraſcibilis: illæ in obiectum feruntur abſolutè acceptum, ſeu quatenus eſt procliuè, ac facilè, hæ in idem, vt arduum, quâm quidem diuiſionem tradit Philoſophus appetitiones,inquiens,irrationalis appetitus, nempè ſenſitiui, ſunt ira, & cupiditas, eiuſdemque diuiſionis paſſim meminere alij.

Ar. 1. rhet.c.10. & 3.& hic c. 1. Damaſc.de fid. li. 2.c.12. Hier. in cap. 13. Math.

Diſcrimen proſecutionis, & fugæ boni, & mali abſolutè conſiderati; vel ardui, & difficilis ad obtinendum vitandumue adeò magnum eſt, vt non immeritò fortaſsè ab auctoribus exiſtimatum ſit appetitum ſenſitiuum, non eſſe vnam ſimplicem ſpecie potentiam, ſed genere, quod duabus potentijs appetitiuis ſpecie diſtinctis contineatur, vt eârum altera proſecutionem habeat, boni, & fugam mali abſolutè, altera proſecutionem boni, & fugam mali ardui, & cum difficultate comparandi, vel effugiendi; & illa quidem Concupiſcibilis nuncupata ſit, hæc Iraſcibilis, non quod nullum alium habeant actum præter concupiſcentiam, & iram; ſed quod in illa concupiſcentiæ paſſio, in hac iræ manifeſtius quã ceteræ conſpiciantur, vt Sanctus Thomas aduertit.

D.Th.1.2 qu.23. ar.1. *Harum appetituũ & obiectorum diſcrimen.* *Cur iraſcibilis, & concupiſcibilis vocentur* *D.Th p 2. q. 23. ar.1.& 2.ad 1.*

Neque hic noſtra refert decernere, num appetitus iſti duo ſint ſpecie, an verò vnus, idemque appetitus cum ſit, vtròque fungatur munere bonum proſequendo, & malum fugiendo; ſiuè arduũ ſit,ſiuè facilè:nam iuxtà inſtitutum à nobis in præſentiâ ſuſceptũ, vtrôuis ſe modo res habeat, æquè de his animi ægritudinibus cõfici tractatio, & eârum declarari natura, & remedium ijs curandis; excogitari poteſt: ceterum veriûs exiſtimo vnumquemque appetitum peculiari potentia, ſpecie ab altera diſtincta, contineri.

Quis habeat diſcrimen.

Porrò vt diuiſiones, numerumque perturbationum in capita redigamus; neque Herculis credo labor ſufficiet circà Hydram deſudantis, cuius, cum vnum caput exſecaret, repentè emergerent plura, nam plures ſtatim perplexæ admodum, & obſcuræ diuiſiones occurrunt, neque enîm vnus eſt; aut alter, qui certam diuidendi methodum, perturbationumque numerum definierit. Et à Piccolomineo hæc quidem magîs ſubtiliter fortaſsè, quâm vtiliter diſputantur; quarum numerum non genere, aut ſpecie; ſed ordine, officio, & natura quærendum eſſe arbitratur;vt mirer quidem hominem alioqui doctiſſimum perturbationes, tâm minutim extenuaſſe, ac ſubtiliter metiendo, illuſtrium virorum doctrinas funditus eijciendas putaſſe, cum contrà nec ſuam itâ dilucidè probet ſententiam; vt nec plures; vel pauciores, quâm ipſe ſtatuit,ad-

Perturbationum diuiſio difficilis. *Piccolominei diuiſio magis ſubtilis, quam vtilis, aut ſolida.*

H di,

di, vel demi perturbationes poſſint. A Scoti autem, & Scoto adhærentium diuiſionibus, ac declarationibus manum libuit abſtinere; ad alia properantibus.

Optima perturb. diuiſio. D. Thomas.

Quamobrém vt certum perturbationum numerum ineamus ratiocinationem, qua vtitur Diuus Thomas, cum frequentiore doctorum virorum ſenatu, adhibeamus. In Concupiſcibili, igitur appetitu tot, & tales erunt perturbationes; quot modis illum moueri à bono, vel malo abſolutè perſpecto contingit. Mouetur ergò primo hic appetitus à bono abſolutè, ad quôd per propenſionem quandam, & veluti ſui ad illud coaptationem inclinatur; & motus hic dicitur, Paſſio Amoris; vel contrà à malo abſolutè, excitatur, & mouetur ad auerſionem, & hic Odij nomen ſortitur.

Æquilitate motuũ appetitus in obiectum.

Et à ſenſu obiecti.

Secundò, ab eodem bono commouetur, quâtenus futurum eſt, & obtineri poteſt, nec dum tamen poſſidetur, & hîc motus Concupiſcentia dicitur, vel Deſiderium. Quòd ſi malum vt futurum, & poſſibile excitauerit appetitum ad peculiarem quemdam fugæ motum conſurget paſſio, quæ cum proprio careat nomine, vt Sanctus Thomas ait, communi vocabulo Fuga, & abominatio nominatur.

D. Th. p. 2. q. 3. ar. 2. ad 3 & p. 2. qu. 23. ar. 4.

Quod ſi tertiò, bonum iam fuerit obtentum, tunc appetitum excitat, vt in ipſo conquieſcat, & Voluptas, vel Delectatio indè naſcitur, ſiuè Gaudium, aut contrà, ſi inſtet malum, & præſens iam vrgeat, appetitum impellit ad ſollicitudinem, & Paſſio Triſtitiæ, vel Doloris emergit. Itàquè appetitus Concupiſcibilis, perturbationes omninò ſex parit, quarum quælibet proſecutionem habet, vel fugam, vt conſtat ex Diuo Thoma. Dum enim vnam rem amore, alteram ei oppoſitam odio proſequimur, dum hânc deſideramus, contrariam deteſtamur, dum vno delectamur, oppoſito triſtamur.

Perturbationes in parte concupiſcibili, quot, & q̃.

Nec diſſimili ratiocinatione perturbationum numerum colligimus exiſtentium in Iraſcibili, cuius obiectum eſt bonum, vel malum, arduum, atque difficile; illud quidem ad conſequendum, hoc autem ad euitaudum; nam ſi bonum difficile, iam obtentum præſens ſit, mouebit quidem concupiſcibilem ad Delectationem, nullò verò modò iraſcibilem; ſiquidem nulla tunc ſupereſt vincenda difficultas; ſin autem futurum, & nec dum obtentum, tunc vel exiſtimabitur poſſe fieri, vt acquiratur, vel fieri non poſſe; ſi primum: duarum ſtatim in Iraſcibili perturbationum motus exurgunt; alter Spei in finem, terminumque tendentis; alter Audaciæ circà media verſantis, per quæ diſcuſſis, reiectiſque difficultatibus ad illud conſequendum progredimur. Si autem bonum ità difficile æſtimetur ad conſequendum, vt conſecutio omninò nulla ſit futura; motum ingeret Deſperationis. Quòd ſi ma-

Perturbationum in iraſcibili exortus.

ſi malum euitatu difficile præſens ſit, concupiſcibilem partem propriè excitat ad dolorem, & triſtitiam, ſed iraſcibilem ad alium quemdam motum incitabit, qui ad vindictam impellet accepti mali, qui ira dicitur. Qui quidem iræ motus cum in proſecutione conſiſtat per ſe, & formaliter non habet malum illud præſens pro obiecto, ſed bonum quoddam conſiſtens in illa retributione, & veluti æqualitate vindictæ inducendæ, vt dicetur: Demum ſi malum euitatu difficile nondùm præſens ſit, ſed futurum, ingerit ſui timorem, quæ eſt paſſio audaciæ contraria: Ità fit vt in iraſcibili quinque ſint perturbationes: Spes, Deſperatio, Audacia, Timor, Ira, quæ ſi primis addantur; perturbatioues omninò erunt vndecim: de quibus deinceps diſſerendum. Amor, Odium, Deſiderium, Fuga, Delectatio, Dolor, Spes, Deſperatio, Timor, Audacia, Ira: quarum decem inter ſe inuicem oppoſitæ cum ſint; vna iræ perturbatio aduerſariam ſibi perturbationem nullam habet, quamuis manſuetudinem ipſi opponat Egidius; non illam quidem quæ virtus eſt, & perturbationis finibus non continetur; ſed alteram, quæ quid rei ſit explicari non poteſt. Aut enim eſt actus iræ remiſſior, atquè hic iræ vehementiori non opponitur, nequè hæc manſuetudo, perturbatio, ſed priuatio manſuetudinis eſt.

Eæ in iraſcibili quot, & quæ.

Omnes omninò perturbationes quot, & quæ. Earũ inter ſe oppoſitio.

Egidius Romanus addit vnam.

Sed Egidio ſuprà vndecim vnam addenti, ſucceſſit Aureolus detrahens, Amorem ſcilicet, quam tamen vigere in humanis pectoribus, atque eſſe à Deſiderio, & Voluptate diſtinctam manifeſtius eſt, quàm vt probari, aut negari queat.

Confutatur.

Hi ergo ſunt omnium aliarum perturbationum veluti fontes ex duplici capite exorientes; nequè vlla alia excogitari poteſt, quæ ad illarum vnam, tanquam ad ſuam originem non referatur.

SECTIO II.

VARIÆ PERTVRBATIONVM DEFINITIONES.

Stoicorum opinio reiecta. Itidem Galenus. Lucta perturbationis cum ratione. In opinione perturbationem nón eſſe. Imò aliquando neque ex eâ, ſed antè eam. Exemplum ex Didone Virgilij. Perturbationum medicamen, & opinionum firmamen tempus. Et id cur.

SEd perturbationum definitiones variæ ab antiquis diſciplinæ moralis Auctoribus adducuntur, & à Stoicis quidem, qui hâc de rê nimis acutè enucleatèque diſſeruiſſe videntur, plu-

 res

Stoicorum opinio perturbationes eſſe opiniones.

Eorum definitio Perturbationum prima.

Cic. lib. 4. Tuſc. Galenus.

res afferuntur: quidam cenſent perturbationes omnes iudicio fieri, ac opinione, non modò vt opinione, iudicioque præuio ipſæ in appetitu exoriantur, ibique conſiſtant, ſed vt totæ, vel magnâ ex parte, in iudicio omninò ponantur, atquè omnis perturbatio opinio ſit; itàquè preſſius eas definientes, eſt, inquiunt, Ægritudo opinio recès mali præſentis, in quo demitti contrahique animum, rectum eſſe videatur; Lætitia opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur: Metus opinio impendentis mali quod intolerabile eſſe videatur; & ſimilia apud Ciceronem, quod Chriſippum in primis exiſtimaſſe, Galenus affirmat:

Reprobatur perturbationem eſſe opinionem.

Ex contrarietate iudicij opinantis, & ſenſus, aut voluntatis.

At malè me herclè: reclamat enim omniũ ſenſus percipientium appetitus ſiue ſenſitiui, ſiue rationalis diſtinctionem ab omni intellectu, iudicioque: quandoq; enim euenit, vt intellectu rectè opinante iudicanteque, adeò tamen hominis voluntas commoueatur, ſenſuſque vltrò citròque agitetur, vt euripos quoſdam intus in animo excitari, ſeſe inuicem perſequentes, ac ſibi occurrentes, exiſtimet.

Oſtenditur contrarietas auctoritatibus.

Niſi fortè quis contedat id; quod opinionem appellamus non eſſe quid ab ipſa voluntatis appetitione diuerſum, quod falſum etiam omninò eſſe, iudicij opinantis, & voluntatis appetitus pugna declarat.

Ouidius.

Video meliora proboque, en intellectum rectè res perpendentem *Deteriora ſequor*, en appetitum ad deuia defluentem.

Seneca in Hyppolito.

Quæ memoras ſcio
Vera eſſe, nutrix, ſed furor cogit ſequi
Peiora, vadit animus præceps ſciens
Remeatque fruſtrà ſana conſilia appetens.

Lege Plutarchum de virtute morali.

Galeni reſponſio p Stoicis adſeribẽtis Chryſippo ſupradictam ſẽtentiam.

Quaſi dixerint opinionẽ eſſe cauſſam perturbationũ

Reprehenditur, q non & Chryſipp ũ excuſarit.

Tuſc. l. 4.

Cum excuſabilis videretur.

Sed Galenus Chryſippo quidem hanc de opinione opinionem adſcribit; vt Stoicos omnes excuſet, aitquè exiſtimaſſe eos in opinione ſitam eſſe perturbationum naturam, ideſt ab opinione velut à cauſſa profluere; atquè nõ in ipſo quidem intellectu perturbationem, ſed in appetitu conſiſtere: benè eſt. Conatur Medicus ad ſanitatem inſanientes Stoicos reuocare: laudo diligentiam: illi tamen ſubiraſcor, quod Chryſippo manum etiam non admouerit, illumque non quemadmodum, & Stoicos, excuſarit; quandòquidem ille, vt eſt apud Ciceronem, fortitudinem non ſolum perferendarum rerum ſcientiam definierit, ſed etiam affectionem animi in patiendo, ac perferendo ſummæ legi parentem ſine timore. Quæ fortitudinis definitio ſoli opinioni cõuenire nequâquam poteſt, Admiſiſſe igitur videtur Chryſippus fortitudinem in appetitu, ſaltem ex parte conſiſtere.

Reijcitur Galeni defenſio.

Sed id quod Galenus pro Stoicis dixit, accipiamus; vt omnis ſcilicet perturbatio præeunte opinione naſcatur. Num nè hoc verum vſquequàque eſt? minimè ſanè; nam, quemandmodum explica-

plicatum eſt, cum omnis ferè voluntatis, rationiſque operatio ſenſuum externorum operationes præuias expectet, inter rationem verò ſenſuſque, phantaſia, & appetitus ſenſitiuus velut in medio itinere commorentur, quæ duæ facultates illicò ex naturali quâdam connexione ad ſenſuum operationem operantur; ſæpè fit, vt mirum in modum appetitus perturbetur anteâ quam ratio, & voluntas moueantur, ità perturbationes exurgere in homine poſsunt, quarum cauſſa non ſit iudicium, aut rationis opinio.

Nā aliquādo appetitus turbatur antequam ratio moueatur.

Eleganter mihi videor Didonis facto id ipſum ſub oculos aſpectumque ponere. Cartagine Aeneas nocte cocubia claſſem ſoluens, in altum deſerto littore primam ſub lucem ſeſe à terra ſubduxerat, Didonem ex animo ſuo eiectam deſerens. At

Regina è ſpeculis vt primum albeſcere lucem.
Vidit, & aequatis Claſſem procedere velis,
Littoraque, & vacuos ſenſit ſine remige Portus.

Viden ſenſus Didonis operantes, oculum, aures, ipſamque ſi uis phantaſiam à ſenſibus iam permotam. Nunc accipe vt ad horum operationes perturbationum turbo excitetur repentè exilientium.

Terque quaterque manu pectus percuſſa decorum
Flauenteſque abſciſſa comas. proh Iuppiter ibit.
Hic ait, & noſtris illuſerit aduena Regnis?
Non arma expedient totâque ex Vrbe ſequentur.
Diripientque rates alij naualibus? Ite
Ferte citi flammas, date tela impellite remos.

Preuertiſſe Didonis rationem mẽtemq; videntur iſtæc omnia. quis enim talia cum ratione ſi ſolus intrà ædes ſuas ſit vbi audiri, aut cerni à nemine poſſit loquatur? quis claſſes in altum iam pelagus prouectas pleno volantes remigio alarum, quibus ad velocitatem augendam.

Adnixi toquent ſpumas, & cerula verrunt

Iubeat eos perſequi, qui in continenti domi ſuæ, in thalamis vtramque in aurem dormiunt.

Quæ tamen Dido, & ſanè mihi ſomniare videretur niſi

Cum iam prima nouo ſpargebat lumine terras
Titoni croceum linquens Aurora cubile.

Ipſa quoquè de ſomno experrecta de ſpeculis oculos exporrigens exclamaret, tam ineptè, tam importunè, tam ſtultè. Sed videlicet Animus adhuc aut curis occupatus, aut externo alienatus mærore ad eà, quæ appetitus aiebat minimè aduigilabat. Vin audire quid expergefactus effatur.

Quid loquor, aut vbi ſum? quæ mentem inſania mutat?

Nimirum mens ſana nequàquam ſe his, quæ perturbata profuderat interfuit. Amens, inſana tunc erat, & audi quomodò vi-

dente

dente ratione aliæ accedant perturbationum ſpecies.

Tum docuit cum ſceptra dabas, &c.

Iterum reijcitur ex modo ſedandarũ perturbationũ.

Præterea ſi in opinione poſita eſt perturbatio quid eſt quod recentium perturbationum medicina importuna eſſe iudicetur, & temporis diuturnitas optimum omnis doloris, affectioniſque medicamentum cenſeatur? Chryſippus ipſe vetare ſolebat ad recentes quaſi tumores animi, remedium adhibere. Omnis autem opinio inueterata magis firma eſt, altioreſque habet radices, quàm cum tenella adhùc eſt; tunc enim vix animo inhæret, ac propterea facilius extirpari auferrique poſſe videtur. Hoc idem, vt Stoicorum vtar teſtimonijs, Matri ſuæ Seneca, quam de exilio ſuo conſolatur, in excuſationem attulit. *Dolori*, inquit, *tuo dum recens adhuc ſæuiret, ſciebam occurrendum non eſſe, ne illum ipſa ſolatia irritarent, & attenderent.* Nam in morbis quoque nihil eſt pernicioſius quàm immatura medicina, non igitur in opinione perturbatio conſiſtit; tantò enim facilius euelleretur ex animo, quantò eſſet recentior; ſed verò quamobrêm ex appetitu voluntatis diuturnitas temporis facilius perturbationem eijcit, cum tamen iſta quandoque ex inueterata opinione dependeat? quæ ipſa vetuſtate firmior efficitur. Ea ergo huius rei ratio eſſe videtur, quod quæ ſemel in intellectu exorta de quacunque re opinio eſt, quamuis diuturnitate temporis firma, ac robuſtior euaſerit; vt eradicari facilè ipſa nequeat, tamen haud vehemẽter appetitum commouet, atque ad dolorem, iram, vel lætitiam impellit. Siue quia appetitus diuturnitate perturbationis occalluerit ad opinionis ictus recipiendos, ſiue quia ipſius perturbationis moleſtam ſocietatem, ac longam faſtidierit. Vndè appetitui dolẽti faciles adhiberi poterunt medicinæ. Quamobrêm autem, aut quâ de cauſſa leuior ſit opinionis longinquitate temporis obfirmatæ in appetitum impulſio, cùm de dolore peculiaris inſtituetur diſputatio latiùs diſſeremus. Nunc ad alias Stoicorum definitiones progrediamur.

Nam tempore ſedantur.
Opinio autem tẽpore augetur.

Quod probatur.

Ex Senec. in conſo. ad Heluian.

Cur opinione durante perturbatio ceſſet.

Reſponſio.

SECTIO III.

ZENONIS DEFINITIO DVPLEX.

Gemina perturbationum definitio ex Zenone. Vtraque peccat quadrupliciter. Primum quia etiam remiſſa eſſe poteſt perturbatio. Probatur ex ipſis Stoicorum principijs. Conſtantia quid, quis conſtans ex Horatio, Cicerone, Seneca: Qui in perturbationibus diiudicandis inconſtans. His adhiberi modus poteſt. Lactantij falſa de Peripateticis opinio. Secũdus error omnem perturbationem eſſe peccatum. Diui Auguſtini in eos argu-

mentum, ex ſacris litteris. Perturbationes humanæ Naturæ naturales. Et fuerunt in Chriſto Domino. Diſcrimen inter has, & noſtras Sapiens etiam turbatur ex Horatio. Homero, Platone. Non omnis perturbatio contrâ rationem. Pænitere quid. Perturbationes currui ſimiles ex Lactantio. Allatus Maro, Philo, Auguſtinus. Alexandri Magni vituperatio. Laus Antiochi. Pænitentia an laudanda. Huius vel virtutis, vel virtutis actus dolor laude dignus ex Theologorum ſchola: ex Cicerone Euripide. Hi tantiſper accuſati. Tertius, & Quartus Zenonis error quis.

Zenonis definitio perturbationum prima.

CHriſippi, qui Stoicorum partes fulcire putatur, definitione reiecta, ad alias eorumdem Principis Zenonis progredimur. hæ igitur teſte Cicerone, duæ ſunt, prior vt *Perturbatio ſit auerſa á ratione, contrá naturam animi commotio*. Poſterior, ac breuior, *eſt appetitus vehementior*; atquè eum vehementiorem eſſe intelligit, qui procul abſit à naturæ conſtantia.

Definitio ſecunda eiuſdem.

Vtraque peccat quatruplicìter.

Prima quia requiritur vehementia.

Nam etiã remiſſa eſſe perturbatio poteſt.

Probatur ex ipſis Stoicorum principijs.

Cic. in Paradox.

Sed hæ Zenonis definitiones duæ: quatuor, vt latinè loquar, peccare mihi videntur. Primum vt ab extremo incipiam, quiâ perturbationem eam ſolam putat, quæ ſit commotio vehementior: quaſi aut vehemens, aut remiſſa perturbatio non ſit. Atquî per eam animus commouetur, & quidpiam appetere incipit, quod à recta ratione deflectit; modò igitur appetat, ſiuè vehementius, ſiuè remiſſius, æquale à Stoicis peccatum reputabitur, quibus peccare eſt veluti lineam tranſilire; quod cum feceris, culpa commiſſa eſt, quamque longè progrediare, cum ſemel tranſieris, ad augendam tranſeundi culpam, nihil pertinet. Erit igitur quæcumque motio quantulumcumque remiſſa, perturbatio: modò ſit rationi contraria.

Præcluditur Stoicis effugium ex definitione Conſtantiæ.

Quod ſi hanc non vehementiorem animi commotionem, negaueris eſſe perturbationem, & rationi contrariam; Vide, mi Stoice, ne parum tibi conſtans eſſe videâre, nam quicquid conſtantiæ aduerſatur, perturbationem eſſe contendis; quæcumque autem motio animi voluntaria concutit, atque hanc tuam labefactat conſtantiam, eſt enim hæc, per vos, *rectum, & immotum animi robur, non elati non depreſſi*; igitur quæcumque huiuſmodi, perturbatio eſt. De veſtra officina depromptum illud conſtantis Viri Encomium.

Quid ſit Conſtantia.

Quis conſtans.

Ex Horat. lib. 3. od. 3.

Iuſtum, & tenacem propoſiti Virum
Non ciuium ardor praua iubentium;
Non vultus inſtantis Tyranni
Mente quatit ſolida: nec Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ;
Nec fulminantis magna Iouis manus;

Si

Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

Quis conſtans ex Cic. & Seneca.

Conſtantem enim virum volunt Stoici ſedatum, grauem, humana omnia præmentem, magnanimum, & fortem virum; talis autem nec mærens, nec timens, nec cupiens, nec geſtiens eſſe quiſquam poteſt, quod ſi harum rerum quid in ſe perſentiſcat, conſtantia illicò contremiſcit: igitur perturbationem paſſa eſt, neque enim verò neceſsè eſt vt huiuſmodi perturbationum labefactantium fluctus omnes ſint decumani, ac vehementes, & vt ità loquar internecini.

Cic. Tuſcul. qq. Amplificatur ratio noſtra ex dicto Stoicorum contra Peripateticos.

De veſtro ſupercilio Peripateticos reprehenditis, mollem, & eneruatam eorum rationem putantes, qui perturbari animos dicunt, modum adhibentes quemdam, quem vltrà progredi non oporteat: modum igitur, inquitis, adhibes vitio? an vitium nullum eſt, non parere rationi? hæc veſtra Stoici reprehenſio eſt.

Per Dilemma.

Sed videamus, quem perturbationi modum adhibeant Peripatetici, illum ſcilicet, quô reſecata ſuper excedente vehementia, moderatè quis iraſcatur, moderatè amet, cupiat, timeat. Quæro igitur à vobis, reliquias illas vehementiorum perturbationum quæ in animo ſuperarunt, exceſſibus reiectis, extinctiſque, in vitio nè ponitis? ſi vitium ſint falſa eſt veſtra definitio, quod eà ſola contrà rationem perturbatio eſt, quæ vehementior eſt. Si verò non ſint, rectè adhiberi poſſe modum petrurbationibus aſſerunt Peripatetici, vt vitioſæ eſſe deſinant. Quid? quod? Seneca vehementiſſimus Stoicæ diſciplinæ ſuffultor in eâdem ſententia minimè perſtat, & perturbationes laudat in Nerone tanquam bonas? veluti clementiam, miſericordiam, quas alibi damnat, quamquam alibi eas à numero perturbationum conetur educere. Quid autem erunt? nam cum per Stoicos Conſtantiæ non ſint, cum tamen animi ſint commotiones; certè in numero perturbationum reponi debent, niſi abuti nominibus, aut ea pro libito vſurpare velimus.

Senec. de clē. ca. 1. Id. lib. 2. c. 3. ca. 5. & 6.

Senec. non ſibi cōſtans in perturbationibus dijudicādis.

Reprehenditur Lactant. Inſt. diu. l. 16. c. 16.

Scio de hâc perturbationum moderatione reprehendi etiam à Lactantio Peripateticos, quia videlicet, cum hi omnem perturbationem vitioſam eſſe velint, moderari tamen eam doceant: quaſi vitium non ſemper vitium ſit, ſiuè remiſſum, ſiuè vehemens. Sed Lactantium illud fefellit, quod exiſtimarit apud Peripateticos perturbationem omnem in vitio exiſtimari, quod falſum eſt. Habemus igitur perturbationes eſſe poſſe non vehementiores.

Secundus error Stoicorum .ſ. omnem perturbationem eſſe peccatū.

Nam perturbatio bona eſſe poteſt.

Secundum peccant aſſerentes omnem perturbationē peccatum eſſe: *Cum enim rectam rationem*, inquit Auguſtinus, *ſequuntur iſtæ affectiones, quando vbi oportet adhibentur, quis eas tunc morbos, ſeu vitioſas paſſiones audeat dicere? Quamobrem etiam ipſe Dominus in forma ſerui agere vitam dignatus humanā ſuper duritia cordis Iudæorum Ira contriſtatus ſit,*

quod

quòd dixerit Gaudeo propter vos vt credatis: quod Lazarum ſuſcitaturus etiã lacrimas ſuderit; quod concupiuerit cum diſcipulis ſuis manducare Paſcha: quòd propinquante paſſione triſtis fuerit anima eius vſque ad mortem. Quas quidem affectiones antea poſt multas laudes in Paulo Apoſtolo commemorarat producens illum *cum gaudentibus gaudentem, flentem cum flentibus; foris habentem pugnas, intus timorem, cupientem diſſolui, & eſſe cum Chriſto, deſiderantem videre Romanos, Chorintios amulantem, magnam maſtitiam, & continuum de Iſraelitis dolorem cordis habentem, luctum ſuum denunciantem de quibuſdam peccatoribus.* Poſt quæ omnia concludit Auguſtinus. *Hi motus, hi affectus de Amore boni, & Sancta Charitate venientes, ſi vitia vocanda ſunt, ſinamus, vt ea, quæ vera vitia ſunt, virtutes vocentur; Itá autem fieri neceſſè eſt ex humanæ conditionis infirmitate, imó dum viuimus non rectè viuimus, ſi iis nullo modo agitemur. Itáque aliquando, quamuis non culpabili cupiditate, ſed laudabili charitate moueamur, etiam dum nolumus, flemus. Vituperat etiam Apoſtolus quoſdam quos dixit, eſſe ſine affectione, quos etiam culpauit Sacer Pſaltes ſuſtinui, qui ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit. Nam omninò non dolere, dum ſumus in hoc miſeriæ loco, ſicuti quidam etiam apud ſeculi huius litteratos ſenſit, & dixit, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* Quæ quidem non modò turbationum in nobis indicant veſtigia, ſed & ipſas vehementes oſtendunt; quæ ſanè ſi omnis perturbatio eſſet auerſa à ratione, atque adeò, etiam peccatum: nequaquam in Chriſto Domino ne per vmbram quidem vel nomine tenus exiſterent. Mitto quod natura etiam humana ſine peccato eſſe non poſſet, quod abſurdiſſimum eſt dicere, redundat enim in ipſius conditoris iniuriam.

Ex Auguſt. l. 14. de Ciuit. Dei c. 9. Exemplo Chriſti Domini.

Et S. Pauli.

Auguſt. optima & acuta concluſ.

Perturbationes humanæ naturæ naturales ſunt.

Non igitur malæ omnes ſunt.

Et fuerũt in Chriſto Dom.

Quòd à duobus Theologiæ Anteſignanis ediſcito, propriiſſimè enim animæ paſſiones dicuntur, *appetitus ſenſitiui affectiones, quæ in Chriſto ſicut & Cætera, quæ ad naturam hominis pertinent extiterunt.* Hæc D. Thomas, qui eodem loco diſcrimina quædam affert inter Chriſti Domini perturbationes, & noſtras; quamuis Quidam piè potiùs, quam neceſſariò quæ in Chriſto fuerunt affectiones, eas pro paſſiones appellauerint, & Sanct. Auguſtin. *quando, inquit, turbatur, qui non turbatur niſi volens, cum conſolatur, qui turbatur, & nolens, pereant argumenta Philoſophorum, qui negant in ſapientem cadere animorum perturbationes: in diſciplina enim noſtra, non tam quæritur vtrum pius animus iraſcatur, ſed quarè iraſcitur, nec vtrum ſit triſtis, ſed vndè ſit triſtis, nec vtrum timeat, ſed quid timeat. Iraſci enim peccanti, vt corrigatur, contriſtari pro afflicto, vt liberetur, timere periclitanti, ne pereat, neſcio vtrũ quiſquam ſana conſideratione reprehendat.* Hinc perquam ſcitè quidam ſapientem deſcripſit.

Probat. ex S. Th. 3. p. q. 15. art. 4. in corp.

Et ex S. Auguſt.

Sapiens etiã turbatur.

> *Sperat infeſtis, metuit ſecundis,*
> *Alteram ſortem bene præparatum*
> *Pectus, &c.* & alibi.

ex Horat. carmin. lib. 2. od. 10.

Idem Epiſt.l.1. Epiſt.2.

Qui non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens.

Ex Homero, & Platone.

Et Homerus à Platone laudatur qui virum prudentem iraſci affirmauit, & alibi inter præcipua Perturbationum munera vim Iraſcendi commendat, vt dimicet prô ratione tuenda.

Iterum contra Stoicos probatur non omnem perturbationem eſſe malam.
Ex miſericordia, & pœnitentia.
Gell.l.17.c.1.
Pœnitere quid.

Sed ad Philoſophiam vnde ſumus digreſſi, redeamus. Igitur omnis animi perturbatio eſt per ſe contrà rationem? At eſt aliqua, quæ ad virtutem vel conſequendam, vel exercendam adiuuet; cum quis ſcilicet miſericordia in pauperes flectitur, de ſceleribus admiſſis cum pœnitudine afficitur. Imò pœnitere quempiam etiam dicere ſolemus, ex optimo latinitatis Scriptore, cum quod ipſi fecimus, aut quæ de noſtra voluntate noſtroque conſilio facta ſunt, & nobis poſteà incipiunt diſplicere, ſententiamque in his noſtram

Lactant. inſtit. diuin. l.6.c.17.

demutamus. Quod ſi miſericordia, & pœnitentia bona quædam animi ſunt, & tamen perturbationes ſunt, certè non omnis perturbatio contrà rationem eſt.

Currui ſimiles ſunt perturbationes.

Porrò iſtæ concitationes animorum currui ſimiles ſunt, in quo rectè moderando, ſummum Rectoris officium eſt, vt viam nouerit, quam ſi tenebit, quamliber concitatè ierit, non offendet; ſi autem aberrauerit licet placidè, ac leniter eat: aut per confragoſa vexabitur, aut per præcipitia labetur, aut certè quò non eſt opus, deferetur. Sic curſus ille vitæ, qui affectibus velut equis pernicibus ducitur, ſi viam rectam teneat, ſungetur officio. Iſta ſimilitudo ex Lactantio accepta eſt. Quæ optima quidem eſt, & adducta à Virgilio, qui cum perturbatos bellicis furoribus homines deſcripſiſſet, addit, ità eos ſe habere.

Virg.Georg.1.

Vt cum carceribus ſeſe effudere quadrigæ
Addunt ſe in ſpatia, & fruſtrà retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

Philo Allegor. 2.

S.Aug.

Eamdem ſimilitudinem affert Philo non ineleganter. Rectè igitur Auguſtinus. *Turbetur planè animus Chriſtianus non miſeria, ſed miſericordia, &c.* & infrà *illæ ſunt certè quatuor, quas perturbationes vocãt. Timor, Triſtitia, Amor, & Lætitia, habeant eas iuſtis de cauſſis animi Chriſtiani, nec Philoſophorum Stoicorum, vel quorumcumque ſimilium errori cõſentiant.* Hæc Auguſtinus: quem non vt Theologiæ Doctorem, ſed vt moralis doctrinæ Philoſophum laudatum commẽdatumque volumus in præſenti negotio.

Quintus Curt.

Exẽplum Alex. pœnitentis.

Et ex hoc argum.

Quis non Alexandro Regi ad Ebrij ſcorti nutũ Perſepolim Perſarum Regiam pulcherrimam, & ditiſſimam inebrietate ſuccẽdenti, ſceleri adſcribat? Quis non illum vituperet, cum Clitum familiarem ſuum, fratremque collactaneum adoleſcentem formoſiſſimum, fortiſſimumque, & ſeruatorem ſuum interemit? Magnum quidem ſcelus, grande nefas. Igitur non niſi laudabilis, & rationi conſentanea, vt primum grauatam ebrietate mentem quies reddi-

dit

dit de iſtoc patrato ſuſceptoque facinore ſubſequuta Pœnitentia.

Scio vituperari à quibuſdam hanc Alexandri pœnitentiam. Scio & illam etiam damnari, quam Rex Antiochus pœnitudinis ſignificationem maximam oſtendit eorum, quæ contrà Iudæos, & templum ſcelerum exercuerat, ſed hæ horum pœnitudines, non idcircò damnatæ ſunt quod malæ ex ſe eſſent, ſed quia vitio pœnitentium eò ordinabantur, quod vituperabile erat, quæ ſi ad honeſtum directæ finem fuiſſent, non malè certè ſed laudabiles extitiſſent.

Reſpõdetur obiectioni *Machab. l. 2. c. 9.*

Eſſe quidem pœnitentiam vel virtutem, vel actum virtutis latè Theologis probatum relinquimus, quæ tamen dolor eſt moderatus, vel dolorem includit, inducitque de peccatis commiſſis; qui etiam ſi inter perturbationes non numeraretur quia in rationali voluntate reperiatur; ſi tamen affectio hæc pœnitendi, quæ eſt in voluntate actus honeſtus eſſe poteſt; quarè illa, quæ in appetitu moratur ſenſitiuo cum corporali traſmutatione neceſſè eſt vt mala ſit? præſertim cum ſæpè ex illa voluntatis pœnitudine ſenſibilis hæc pœnitentia ſubſequatur, & à bono non niſi bonum procedat; quamobrem *ſi liceret iis*, inquit Cicero *ſicut qui in itinere aberrauiſſent; ſic vitam deuiam ſequutos corrigere errorem pœnitendo fælicior eſſet emendatio temeritatis*: In quo quidem vnum errat Orator, alterum collineat, illud eſt, vitæ præteritæ errores emendari non poſſe, eò enim pacto corrigi valent quò qui de via aberrauit, neque enim hic pœnitendo, aut in viam redeundo efficit, vt non aberrauerit in itinere, ſed vt ad rectam viam rediens de errore triſtetur. Quod, collineauit eſt, quia pœnitentiæ agnouit honeſtatem, eamque fœliciorem emendationem appellauit.

D. Th 3. p. *Dolorem eſſe poſſe bonum, probatur ex Pœnitentia dolore.*

Confirmatur auctoritate Ciceronis. qui taxatur.

Nec abſimile Ciceronis dicto eſt illud Euripidis.

Hei mihi quarè non licet hoc hominibus
Bis fieri Iuuenes, & rurſus ſenes
Nam in ædibus quidem ſi quid non rectè ſe habeat
Poſterioribus ſententijs emendamus
Vitam verò non licet ſi autem eſſemus Iuuenes
Bis, & ſenes, ſi quis peccauiſſet
Duplicis vitæ compotes facti corrigeremus.

Et Euripidis.

Neuter pœnitentiæ vim agnouit, ſed tamen odoratus eſt.

Vim profectò virtutemque pœnitentiæ neuter agnouit honeſtatem tamen vterque odoratus eſſe videtur. Iam alibi etiam examinabimus num nè omnis perturbatio mala ſit.

Tertium Zenonis erratum eſt, quod perturbationes eſſe commotiones dixerit contrà naturam qua de re cum in ſuperioribus abundè dictum eſt, tum infrà etiam dicetur. Error quartus eſt perturbationum ſubiectum ſolam eſſe animæ partem ſuperiorem quæ ratio dicitur, ac proindè in vno homine perturbationes reperiri, quod falſum eſſe plenius infrà probabimus.

Tertius error Zenonis de quo ſup. eſt dictum. *Quartus de quo infra dicetur,*

l. 3. penul.

SECTIO IV.

ALIÆ DEFINITIONES IN IVDICIVM ADDVCVNTVR.

Perturbatio quid Damaſceno? Quid etiam Andronico, Boethio, Aſpaſio. Qui reijciuntur. Perturbationes non tantum in parte Senſitiuà, ſed etiam in Rationali, ſcilicet in Voluntate. Ad veram perturbationẽ an motus corporeus requiratur? Quomodo voluntatis, & appetitus ſenſitiui affectiones corporeæ dici poſſint. An perturbationes ex mali, & boni imaginatione oriantur. Minimè. Ex dolore ne, an voluptate? Minimè. Stoicorum intemperantia reijcitur. Boethius contrà Piccolomineum defenditur.

Adi Piccolomineum grad. 1. c. 4.

SEd vt ad noſtram quam amplectimur definitionem deſcendamus, aliæ ſunt nobis prius examinandæ. Eſtque prima Damaſceni. *Perturbatio eſt motio ſenſitiui appetitus ab obiecto, quod ob imaginationem bonum, & malum reputatur.* Aliam haud multum ab hac diſcrepantem affert Andronicus. *Eſt motio animæ rationis expertis, ex opinione boni, vel mali conſurgens.* Boethius addit, vt ſit hæc *alicuius magnitudinis*. Aſpaſius in Ariſtotelem addit, quod hæ ſint *à voluptate, & dolore producti.* Similes etiam adducuntur non multum ab his diſcrepantes definitiones.

Damaſceni. *Andronici.* *Boethij.* *Aſpaſij.*

Qui perturbationes in ſola parte ſenſitiua ponunt. Quod falſum eſt.

Nam in rationali parte ſuæ ſunt perturbationes.

Qui quidem cum perturbationem omnem tantummodò in parte ſenſitiuà, eiuſdemque partis motionem eſſe aſſerunt, perturbationem omnem minimè definiunt. Sunt enîm Rationali appetitui, ſuæ etiam affectiones; niſi velint eas ſolum perturbationes appellari ad quas ſpirituum commotio in corpore conſequatur, quaſi ea ſit cauſſa, cur huiuſmodi motiones perturbationis, & preſſius paſſionis vocabulo nuncupentur. Quia, ſcilicet, corpus perturbant, aut ab illis corpus patiatur. Quod nos falſum exiſtimamus. Motio enîm ſenſitiui appetitus perturbatio, & paſſio dicitur, etiam ſi ſpiritus corporei non mouerentur, & veluti permiſcerentur; nam ipſa motio, ſeu affectio appetitum corporeum in quo eſt agitat, atque perturbat, adeoque appetitus ab eà patitur dum ipſam recipit, nondum ſecutà, aut conſideratà corporis commotione, quamobrêm rectè propter hoc perturbatio, & preſſius paſſio dicetur.

Probatur.

Quomodo motio voluntatis perturbet, & moueat.

Eodem etiam modo ſuas Volũtas habet affectiones, quas ſi propriè vel per analogiam ad corporea, paſſiones, perturbationeſue velis appellare, nihil officiet. Ea enîm voluntatis affectio Phantaſiam,

ſiam, & appetitum ſenſitiuum, quæ corporeæ potentiæ ſunt, mouet, agitat, atque perturbat. Quarè non ſolum, quia ſubiectum ſuum ſpirituale in quo eſt commouet, ſed etiam quia appetitum ſibi ſubiectum permiſcet, perturbatio iurè dici poſſe videtur; nequè enim ad veram, & propriè acceptam perturbationem requiritur, vt vel ſit motus propriè corporeus de loco ad locũ, qualis eſt commotio ſanguinis, vel ſpirituum in corde per ſyſtolem, & diaſtolem; vel vt omninò, & proximè talem in corpore motum efficiat. Et ſicut Ariſtoteles dicit perindè corporeum eſſe intelligere, ac iraſci, & vtrumque animi affectionem in corpore eſſe quamuis diuerſo modo.Ità voluntatis, & appetitus ſenſitiui affectiones vtraſque perturbationes corporeas poſſumus nuncupare diuersà tamen ratione. Sed vocabulis iuxtà antiquitatis ſenſum acceptis, ad alia earumdem definitionum incommoda progrediamur. Oriri perturbationes aſſerunt ex boni, maliue imaginatione. Quod hi dum dicunt, perturbationum proximà ratione prætermiſsà, quæ eſt iucundi, & moleſti, remotiorem apponunt boni, & mali, quod proximè non conſiderat imaginatio, ſed intellectus. Quod ſi boni, aut mali imaginatione rationalem velint facultatem intelligi, in maiores certè ſalebras incident; nam intellectus boni, maliue rationes non niſi voluntati proponit, neutiquam Phantaſiæ, niſi poſt multa. Si ergò perturbationis excitatio, intellectus motionem expectat; certè antè intellectus operationem nulla exiſtet perturbatio. Quod falſum eſſe demonſtratum eſt, tum quia in ipſo homine perturbationes videmus nonnullas, intellectus operationem præuenientes, tum etiam, quia nullæ in animantibus perturbationum ſpecies reperirentur, quia nullus in his intellectus. Præterea id ab ipſis minimè aſſeri poteſt, quod manifeſtè dicant perturbationem omnem in ſenſitiuà parte contineri.

Ad veram perturbationem non requiritur motus corporeus.
Ariſt.l.1.de An. cap.1.
Voluntatis perturbationes quomodo ſint perturbationes corporeæ.
Item aiunt oriri ex imaginatione boni, & mali.
Reprehenduntur primo.
Iterũ reijcitur.
Tertio.

Sed eorum magis iudicium deſidero qui perturbationes oriri docent ex dolore, aut voluptate, quaſi hæ perturbationes etiam non ſint. Sed eſto tales non ſint, nec dum verum eſt, ex his perturbationem omnem oriri, vt alibi oſtendam.

Itẽ aiũt perturbationes oriri ex dolore, aut voluptate.
Quid falſum.
Vt alibi etiam oſtenditur.

Et quod ad Stoicos quidem ſpectat, qui perturbationes, aiunt, ex intemperantià ſuam accipere originem; certè neſcio an, quid hæc intemperantia ſit, queant cum veritate explicare. Si enim, per eos, temperantia illa eſt, quæ ex omnium expulſione perturbationum, & vacuitate conſurgit, profectò intemperantia omnium erit ipſarum perturbationum ſocietas, atque coniunctio. Si ergò ex intemperantià perturbationes oriuntur ex ſe ipſis naſcentur; ità vel in infinitum abeundum erit, vel vna perturbatio ex perturbatione non naſcitur. Sic ex dolore, aut voluptate nec dolor, aut voluptas exurget, niſi de perturbationibus dicetur, quod deniue.

Stoici aiunt ex intemperantia perturbationes naſci.
Quæ hæc intemperantia.
Cõfutãtur acriter

Mater

Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me.

Boethius in perturbatione magnitudinem requirit. Cõfutatur à Piccolomineo. Sed malè.

Sed Boethij in perturbatione magnitudinẽ requirentis rationem audiamus;& quidem fruſtrà eam reijcit Piccolomineus ex eo quod maius, aut minus; nimium, aut exiguum, rei non immutet eſſentiam. Etenim vt hoc verum ſit in Phyſicis, in moralibus tamen immutant; in quibus exceſſus, defectuſque contraria conſtituunt vitia, ſicut mediocritas quæ Horatio aurea, Ariſtoteli virtus eſt. Extremitates igitur plumbeæ, aut ſaxeæ erunt, adeòque in vitijs numerandæ. Sed enimuerò Vir, & eruditione, & virtute

Boethius cũ Stoicis ſentit.

ſublimis, qua erat mentis conſtantia,ac firmitudine grauis, quod ipſius de conſolatione Philoſophiæ liber teſtatur, eodem fortitudinis robore, in cæteris hominibus rationem eſſe à naturà præditam exiſtimauit, qua Leonem ferunt, qui vt prouerbiò fertur larua terreri neſcit. Scilicet ad hoc terrificũ animal exterrendum labefactandumque non vmbratili,aut ſimulata telorum armorumque ſpecie; non variæ formidine pennæ opus eſt,quali in ceruorum venatione vti mos eſt venatoribus. Hærent hi, & conſiſtunt ſtupore, ac formidine acti ad aſpectum lineæ plumæque pendentis. Quid his ſimile habet mens humana, Boethius inquiet, qui Leoninum quid à naturà præſefert impauidum, interritum,imò etiam Leone quidpiam maius, hic enim & ſonitu ſtrepentium inaniumque curruum, & galli gallinacei cantu, aut facula per ſudum aera ventilata, repentino timore concutitur, aut fugam capeſſet. At verò mens hominis quadrata eſt, non facilè abſterretur, aut loco dimouetur non vtre territatur, neq; laruarum inanibus terriculamentis occupatur. Sed magnus hic Vir ſuo cœteros palmo menſus eſt. Me miſerum?Improbi plerique homines ſumus,& *tamquam puluis aut palea*, vt habent hebræa *quem proijcit ventus à facie terræ*. Ita eſt quoquumque venti impetu, quoquumque flatu, aura quauis iactamur,vltrò citròque, & ſuſque deque ferimur; neque vno conſiſtere loco nouimus, aut poſſumus, vbi vel leuis perturbationis ſpiritus mentem attigit. Norunt qui amant, cupiunt,triſtantur, iraſcuntur. Præclarè Phedriæ adoleſcenti, qui ſe conſtantem fore contrà meretriculæ blanditia, aut promiſerat, aut iactarat, reſpon[d]et Parmeno.

Terent. in Eunuc. act. 1. ſcena 1.

Et quod nunc tutè tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo,
Mors me malim: ſentiat qui vir ſiem,
Hæc verba me hercle vna falſa lacrumula,
Quam oculos terendo miſerè vix vi expreſſerit
Reſtinguet: & te vltrò accuſabit, & dabis ei
Vltro ſuplicium.

Præclarè inquam.Phædria enim Mentis inſtar eſt quam muri inſtar obſidionem omnem atque impetum cuiuſuis irruentis per-

tur-

turbationis facilè ſe laturam putat, de qua omnia bona, ac fortia ſperat Boethius, ſed muris opus eſt ferreis, aut æneis, non terreis, vt eſt in Adagijs ad fortiter agendum. Terrea eſt humanæ mentis fortitudo, & ad imbecillæ cuiuſuis perturbatiunculæ, aut blandientis Amoris lacrimulas emolleſcit facilè, aut ad minitantes Iracundiæ increpatiunculas fatiſcit, aut ad leues Triſtitiæ impulſus labaſcit, aut ad primos Deſiderij igniculos colliqueſcit. Vno menscupidinei teli ictu per oculum, vel leuiter attacta ſuccubuit, Et vt vidit perijt. Et magnitudinem in perturbatione expoſcit Boethius? Sed quamquam cum Stoicis ſentire videtur, qui vehementiam in perturbatione deſiderant; vtrique tamen aberrant à veritate. Sic enim ratiocinamur. Perturbatio eſt motus, quę ità appetitum commouet, atque perturbat, vt per eam in aliud obiectum nobilius, aut ignobilius, transferatur eò, in quo antea verſabatur: Quæcumque autem motio appetitus noua, in nouum obiectum eſt transferre ſufficiens; ſiuè magna ſit, ſiuè parua, Quæcumque igitur motio ſiuè magna, ſiue parua, erit paſſio, ac perturbatio. Addo; cum motione aliqua etiam languida, ſed illicita titillatur appetitus, poſſe Volũtatem aſſentiendo peccare, Quid ergo obſtar, quo minus fateamur illam fuiſſe perturbationem, quæ fuerit ſatis ad peccatum inferendum? lege quæ contra Stoicos ſectione proxima diximus,

Sed male, & illi.

Quod probatur primo.

Probatur ſecũdo.

SECTIO V.

PERTVRBATIONIS DEFINITIO ASSIGNATVR.

Piccolominei definitio reiecta quod prolixior. Noſtra explicatur. Perturbationes quomodo paſſiones. Maro productus. Spirituum commotio ad perturbationem quomodò requiritur. Denominatio rerum quandoque ab accidentibus. Spiritus etiam à Voluntate excitari. An omnis vtriuſque appetitus motio ſit Perturbatio, Non magnitudine, aut paruitate rem conſtitui, ſed entitate. Paſſio propriè dicta ex D. Thoma. An Triſtitia magis propriè paſſio ſit quam lætitia. Caietanus pluries reiectus. Ariſtotelis iudicium ad perturbationes dignoſcendas. Iudicium Auctoris. An affectiones ex acquiſita iam virtute prodeuntes perturbationes dicendæ ſint. An tantum eæ quæ à Vitij habitu.

CEnſent quidam hoc pacto poſſe ex Ariſtotele perturbationem definiri eſt Motio appetentis ſenſuum facultatis, nec non

Piccolominei definitio.

non ſpirituum cordis ab obiecto, quod per vim imaginandi, vel iucundum nobis, vel moleſtum apparet; pro moleſtia vitanda, fruendaque voluptate, Prolixa ſanè, & niſi fallor, non omninò perfecta, neque vniuerſalis definitio. Videtur autem nobis hoc pacto concinnanda. Eſt motio Appetentis facultatis ab obiecto proprio cum commotione organorum, & ſpirituum in Corpore. Atqui nomine appetentis facultatis nō Senſitiuam ſolum, vt prior definitio habebat, ſed Rationalem etiam accipimus, in qua, & perturbationes eſſe ſupra probauimus, nec Ariſtoteles negauit. Obiectum proprium Senſus quidem eſt iucundum, aut moleſtum; Voluntatis verò bonum, & malum; ad quod duplici vtraque poteſtas operatione fertur; proſecutionis, & fugæ. Dixi ab obiecto, vt innuerem has motiones, quamquam veræ ſint actiones, aut operationes elicitæ à facultatibus, & non impreſſæ ab extrinſeco aliquo, nomen tamen paſſionis ſortiri ab Obiecto, velut ipſas in facultatem imprimente; cuius quidem rei cauſſa eſt quia hæ duæ facultates feruntur, & quodammodò trahuntur à ſuis obiectis. *Trahit enim ſua quemque voluptas*. Voluptas enim hoc loco illam rem notat quæ amatur, quæque amata voluptatem in appetitu progenerat, iuxta id Plauti, & Terentij, *meum mel mea voluptas*, & vide quomodo explicet exemplis appetitum trahi ab obiectis idem Poeta.

Prolxa & minime perfecta, neq; vniuerſalis.

Noſtra definitio.

Explicatur.

Per ſingulas partes.

Virg. Eclog. 2.
Explicatur.

Torua Leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam,
Florentem cytheſum ſequitur laſciua capella.

Virg. Eclog. 2.

Quod tamen in potentijs Imaginatiuis, & Cognoſcitiuis nequaquàm contingit, quæ potius ipſæ ad ſe obiecta ſua trahere, atque apprehendere dicuntur, vnde & apprehenſiuæ appellatæ ſunt.

Qua ratione requiritur ſpirituū commotio ad perturbationem.

Addidimus cum Commotione organorum, non quod ſi ſpiritus corporei non commouerentur, motio illa appetituum perturbatio re verâ non ſit: ſed quià ad perfectam perturbationis denominationem, iuxtà communem loquendi vſum hæc etiam commotio requiritur, ac propterea commotionem ſpirituum in definitione in obliquo poſuimus, non in recto, vt Piccolomineus; neque enim ſpirituum motus perturbatio eſt, aut perturbationis pars: ſed effectus, aut conditio, aut ſi etiam pars, ad integritatem quidèm ſolùm, neceſſaria, non ad eſſentiam perturbationis conſtituendam; ſeu ad denominandum non ad conſtituendum requiſita, pleraque enìm ſuam deſumunt denominationem, non ex eo quod eſt naturæ eorum intrinſecum, ſed ex accidentibus, aut euentibus vt denominatio lapidis à pede lædendo.

Dominatio rerū quandoque ab accidentibus.

Non ſola pars ſenſitiua ſed voluntas etiam ſpiritus excitat.

Neque verò ſola ſenſitiui appetitus motio organorum, & ſpirituum excitat motionem, ſed ipſa etiam voluntas, quandò aliquid ardenter appetit, ſpiritus eoſdem permouet, quamuis medio adiumento Intellectus, & Imaginationis: ſed hoc tantum abeſt, vt im-

impediat, quominus in Voluntate ſit Perturbatio, vt adiuuet potius: tanta enim eſt illius voluntariæ affectionis vis, vt omnes ſibi ſubiectas commoueat facultates.

An omnis vtriuſque appetitus motio ſit perturbatio

Sed grauis adhùc in hâc re dubitatio, niſi fallor, occurrit, an ſcilicet omnis appetitus motio, Perturbatio dicatur, neque de Rationali ſolùm appetitu ſermo eſt; an ſcilicet, omnis operatio ipſius omniſque adeò Amor, aut Odium, &c. Perturbatio ſit, ſed & de Senſitiuo, an ſcilicet, motio illa vna quæ ſecundum exceſſum ſit vehementior, vel ſecundum defectum remiſſior, an verò etiam quæ eſt moderata, mediocris, atque honeſta, Perturbatio, & Paſſio dicatur; & in vniuerſum an omnis vtriuſque Appetitus operatio ſiuè recta, ſiuè praua dicenda ſit Perturbatio.

Quà in re illud eſt principiò ſciendum, omnem motionem in facultatibus immanentem, & Actionis inſtar habere, & ſimul Paſſionis, Actio enim vocatur quatenus à facultate progreditur: Paſſio quatenus in eadem exiſtit, à quà progreditur. At huiuſmodi Paſſionis ratio latiſſima eſt, neque in hoc ſenſu Phyſico, aut potius Metaphyſico Paſſionis nomen vſurpamus: ſed aliud quidpiā ſub hâc voce deſideramus, quod ad mores humanos pertineat. Deindè, quod ad hanc quæſtionem ſoluendam ſpectat, nihil referre dicimus intenſionem, aut remiſſionem, aut etiam actionum moderationem: huiuſmodi enim omnes actiones, Perturbationis, aut Paſſionis nomine includit Ariſtoteles: & ratio à nobis dicta eſt, quia ad rei cuiuſque eſſentiam conſtituendam non magnitudo, aut paruitas, ſed entitas ſpectatur.

Quæſtioni reſpōdet S. Thomas.

Sanctus Thomas docuit, Paſſionem propriè dictam, tunc eſſe, quando aliquid recipitur cum alterius abiectione; quod dupliciter fieri contingit, vt ſcilicet abijciatur id quod eſt ſubiecto conueniens, & recipiatur id quod minimè congruit; vel contrà. Eſtque proprijſſimus Paſſionis modus quandò ſcilicet recipitur id quod deterius eſt, abiecto nobiliore. Vndè Triſtitia magis propriè paſſio eſt, quam Lætitia.

Reſponſioni obſiſtitur.

Verûm hoc quod ab abſolutiſſimo Doctore dictum eſt, difficultatem non explicat: nam ſi mutatio non in deterius quidem fiat; veluti ſi Appetitus Senſitiuus qui circà vnum eſt lætatus obiectum, incipiat circà aliud lætari, nec opinatò acquiſitum, vel etiam circà obiectum iucundiſſimum, non verò deterius: quæro an hæ motiones perturbationes erunt? videntur enim non in deterius mutationes eſſe, ſed in bonum aut optimum, & tamen huiuſmodi omnia perturbationes eſſe concedimus omnes.

Caietani explicatio, & reſponſio.

Caietanus in hunc D. Thomæ locum; *conſiderandus*, inquit, *eſt in hâc re motus ſpirituũ, aut cordis. Itá paſſio dicenda eſt quæcumq; illa, in quá motus cordis à ſuo naturali ſtatu recedit; magis verò propriè paſſio dicetur illa,*

in qua cordis motio eſt magis præter eius naturã. Cũ enim hæc motio tũc ſit naturalis, quandò cor vitaliter ad totũ corpus extenditur; præter naturam autẽ cũ contrahitur, vt accidit in Fuga Triſtitia, &c. hinc eſt vt huiuſmodi magis propriè ſint paſſiones quam contrariæ. Hæc Caietanus.

Reijcitur primo. Sed huic doctrinæ opponi poteſt, quod cum Animæ ſeu Voluntati ſuæ inſint Perturbationes, vt ex dictis patet, atque has non neceſsè ſit cum ſpirituum commotione exiſtere; ſupereſt Caietano explicandum quomodò hæ ſint perturbationes. *Secundo.* Præterea cum Perturbationis eſſentia in ſolà Appetitus motione conſiſtat, ad quam veluti effectus, motio cordis conſequatur. Ex illà nè potius an ex hàc, an ſanè ex vtràq; perturbationis natura atque motio deſumenda eſt? *Tertio.* Item quæro, an contrà, vel præter hominis naturam ſit quodcumque Deſiderium, aut quicumque Amor, nulluſque ſit ſecundum animantis naturam? (nec loquor de perturbationibus Iraſcibilis, eſto enim in illis cor præter ſuam contrahatur naturam) nequaquam, vt experientia adſtipulatur: Igitur ſi aliquod alicuius obiecti Deſiderium naturale eſt, quemadmodùm ſanè eſt, certè motus cordis in eo caſu naturalis erit: hoc ergo Deſiderium perturbatio ne erit, an non? ſanè erit: quod tamen negare Caietanus habet. Adde moderatas etiam motiones in Perturbationum numero ab Ariſtotele cenſeri, in quibus tamen ſpiritus non niſi moderatè cientur: igitur Caietani dictis minimè adhærendum cenſeo.

Ariſtotelis indicium ad perturbationes cognoſcendas. Ariſtoteles aliud nobis internoſcendæ Perturbationis indicium tradit. Ait enim eas appetitus motiones perturbationes eſſe, ad quas Dolor, aut Voluptas conſequitur. Id plerique etiam aſſerunt. *Agitatur primo.* Sed ſi ad omnem appetitus motum, alterum ex his conſequitur; Erit ergô omnis appetitus motio Perturbatio: quod non videtur dicendum. *Secundo.* Prætereà Dolor ipſe, & Voluptas inter perturbationes numerantur, quod ergo dabitur indicium eas eſſe, aut non eſſe tales, quandoquidem neque ad Dolorem dolor, neque ad Voluptatem voluptas conſequitur.

Auctoris iudiciũ Quarè exiſtimo illas etiam appetitus motiones, paſſionis eſſe nomine donandas, quæ ad inferendas virtutes ſpectant, etiam ſi in Animo nobiliorem affectum ponant, & in vniuerſum eam omnem dici Perturbationem, ex quà Virtus, aut Vitium per ſe oriri, ſeu cuius extremitates in homine vitium, mediocritas vero virtutem parere frequentatione poſſint.

Inſtantia. Sed interrogabit quiſpiam affectiones motioneſue ex acquiſità, iam virtute prodeuntes ſunt nè etiam perturbationes? videntur enim eſſe: nam ſimilis, & æqualis gradus perfectioniſque eſſe poſſunt cum ijs, quas antè comparatam virtutem elicuimus, quibuſque perturbationis nomen dandum eſſe aſfirmauimus. *Reſponſio.* Diuerſa tamen omninò eſt vtriuſque motionis ra-

ratio ? Poſterior enim quæ ab habitu eſt, cum facilitate, ſuauitate, & delectatione, & iuxtà naturæ conſenſionem progreditur; neque quidquam addit, aut abijcit, quæ conditiones perturbationi non congruunt. Contrà verò illa quæ habitum antecedit.

Inſtātia altera. Inſtabis igitur, motio, & affectus, qui ex Vitij habitu exoriuntur, nequaquam erunt perturbationes dicendi, nam facillimè & cum delectatione conficiuntur. Erras. Quid enim perturbatius iis actionibus eſſe poteſt, quæ ex perturbatiſſimo principio, hoc eſt vitio prodeunt, contrà naturæ rectam cum ratione conſenſionem? *Reiectio.*

SECTIO VI.

PERTVRBATIONVM PARTITIO FACTA, AN RECTA.

Paſſiones ex obiecto arduo in Iraſcibili. Ex non arduo, ſeu abſolutè conſiderato in Concupiſcibili. Arduum, & non arduum an obiecti diſtinctionem conſtituant. Luculenter diſquiritur. Auctoris ſententia aperitur, ac defenditur.

Partitio paſſionū ex obiecto breuiter repetitur. AD internoſcendas cum Concupiſcibilis, tum Iraſcibilis appetitus Perturbationes, cum S. Thomà, & Antiquioribus ex obiecto ſuprà indagauimus; vel enim bonum, aut malum, iucundum, moleſtumue ſecundùm ſe, & abſolutè conſideratur; & ſic perturbationes quæ circà illud verſanturad Concupiſcibilem: vel vt arduum, ac difficile, ſiue excellens, aut excedens potentiæ facultatem; atque adeò acquiſitu, aut vitatu arduum; & ſic ad Iraſcentis animæ perturbationes ſpectare diximus. At quoniam nil gratis nobis dari à lectoribus volumus; ſi quandò contrà alicuius ſententiam quidpiam determinauerimus, in omnibus rationi locus præbendus, ea ſit veritatis indagatrix. Ideò quæ à nobis aſſerta, & nec dùm probata vel pauciſſimis dicta delibauimus, ſunt iterùm examini ſubijcienda, atque accuratius comprobanda. *Ex obiecto nō arduo, ſeu abſolutè conſiderato oriri paſſiones in concupiſcibili. Ex arduo, in iraſcibili.*

Contra hoc Piccolomineus inſurgit. Primo. Secundo. Primum ergò cenſet Piccolomineus arduum, & non arduum non conſtituere diſtinctionem obiecti, à quo facultatum diſtinctiones deſumantur: quia non ſunt aliquid optabile, nec includunt rationem boni, aut iucundi. Tum exemplo id probat, ſicut enim intelligere ſiue arduum, ſiue facile, ad eamdem intelligendi facultatem pertinet; ità viſibile, imaginabile, &c. aliorum ſenſuum obiecta. Præterea Galeni, Ariſtotelis, & Platonis affert teſti- *Tertio.*

monia, quod amor Victoriæ, Gloriæ ad Iraſcibilem pertineat, non ad Concupiſcibilem.

Reſponſio quorundam. Huic argumento, quod antiquius eſt Piccolomineo, reſpondent quidam, non ita eſſe rem intelligendam; quaſi ipſa difficultas ſiue arduitas obtinendi boni terminet obiectiuè appetitus proſequutionem; ſed quia appetitus aliquandò proſequtione ſuâ ità bonum expetit, vt per eum reddatur animal expeditum, atque habile ad vincendas, ſi quæ in proſecutione boni occurrant, difficultates.

Partim placet, partim diſplicet. Ratio. Prior huius reſponſionis pars placet; nequaquam verò poſterior. Nam certè Amor, Odium, & maximè Cupiditas ad Iraſcibilem ſpectare poterunt; tales enim eſſe poſſunt, vt ſint habiles ad omnem difficultatem ſi qua ſe offerat, ſuperandam. Quamobrem in Iraſcibili ſunt etiam ponendæ, quod tamen neque hi, neque Sanctus Thomas concedent.

Aliorum reſponſio altera. Arnaudi. Alij ſic Arduitatem exponunt, aientes omnes illas perturbationes, quæ in bonum, aut malum quaſi ſecundo flumine, & abſolutè feruntur, vt Amorem, Deſiderium, Odium cæteraſque affectiones rectè primo ordini, qui appetitui Concupiſcibili tribuitur adſcriptas, à communiori eſſe ſententia. Eas autem quæ in obiectum feruntur arduum, in cuius ſcilicet captatione, vel fugâ appetitus Erectio, vel concitatio exigitur, cuiuſmodi ſunt manifeſtè Ira, Spes, Audacia, quibus Deſperatio, & Timor opponuntur, rectè ad appetum Iraſcibilem eſſe relatas. Siue ardua ſit aſſecutio, vel fuga ſiue non ſit; namque erectionis connotationem non malè arduitatis nomine eſſe ſignificatam.

Quæ etiam ex parte placet, ex parte diſplicet. Rectè hi etiam in priori parte, malè in poſteriore: primum quia arduitatem quæ eſt in obiecto perturbationis transferunt in erectionem quæ eſt in appetitus facultate. Secundò Erectio debet in ſuo obiecto aliquid præſupponere, vt Perturbatio quæ elicitur, cum erectione, ſeu excitatione eliciatur ab Iraſcibili appetitu. Diſtinctio ergò perturbationum non penes erectionem: ſed penes id quod in obiecto ſupponitur, tanquam erectionis cauſsà, penſanda eſt. Ex obiectis enim facultates diſtinguuntur. Prætereà ſi Erectio eſſe in perturbatione poteſt, non exiſtente difficultate, vel arduitate vlla in obiecti fugâ, aut proſecutione; quarè non in Concupiſcibilis perturbationibus huiuſmodi erectio, aut excitatio eſſe non poteſt? Aut cur in operationibus Iraſcibilis ſemper inuenitur? Demùm quæ Excitatio eſſe queat in Deſperatione, aut Timore niſi qualis illa, cum

Virg. Aen. 8. *Pedibus timor addidit alas*

Vel etiam illa Drancis:

Aeneid 11. *An tibi Mauors*
Ventoſa in linguâ pedibuſque fugacibus iſtis

Sem-

Semper erit?

Celeritas, ſcilicet, fugiendi quæ non ab erectione, ſed à demiſſione animi exoritur.

Reſpondent ergo alij Arduitatem ſiuè difficultatem, quæ eſt in obiecto ſpectare intimè ad obiectum Iraſcibilis facultatis tãquam illius rationem formalem: nam cum Appetitus actiones, & motus in acquiſitionem realem, vel in veram fugam tendant obiecti; uerè procliuitas, vel arduitas in eodem obiecto conſideratur. Non autem in alijs cognoſcitiuis, ſenſitiuiſq; potentijs, quæ in obiecta non tendunt, niſi ſecundum quod in ſeipſis eſt ſecundum intentionem. Sed huic obſtat, quod ratio formalis Spei, & Perturbationum proſequentium bonum iucundumue, quamquam ſint in Iraſcibili, debet boni rationem habere, quià allicere, ac mouere debet potentiam ad ſe proſequendum, ac propterea bonum à Philoſophis motiuum potentiæ dicitur. At verò arduitas mali potius, quam boni habet rationem, vt manifeſtè patet: quarè Sanctus Thomas arduum dixit non eſſe rationem accedendi, vel appetendi, ſed bonum ipſum eſſe quod appetitur. *Tertia aliorum reſponſio.* *Examinatur.*

Quà quidem ratione moti nonnulli dixerunt, arduitatem in obiecto non eſſe niſi conditionem, aut circumſtantiam, ſinè qua non extat potentiæ Iraſcentis obiectum. *Quarta quorũdã reſponſio.*

Sed contrà hos etiam eſt, quià cum perturbationes Concupiſcibilis à perturbationibus Iraſcibilis eſſentialiter, & ſpecie differant, propterea rationes obiectorum eſſentiales differre debent. Atquî differunt propter arduitatem, Arduitas ergò rationem formalem ingreditur; & plus aliquid eſt, quam conditio in obiecto. Quod eò magis patebit ſi finem, quarè animalibus huiuſmodi à naturà tributi ſunt ſenſitiui appetitus inſpectemus. Quod Sanctus Thomas aliquibus in locis etiam docuit. *Neceſſè*, inquit, *eſt vt in parte ſenſitiuà duæ ſint appetitiuæ potentiæ: vna per quam anima ſimpliciter inclinatur ad proſequendum ea, quæ ſecundum ſenſum ſunt conuenientia, & ad refugiendum nociua, & hæc dicitur Concupiſcibilis. Alia verò per quam animal reſiſtit impugnantibus, quæ conuenientia impugnant, & nocumenta inferunt, & hæc vis vocatur Iraſcibilis. Vndè dicitur, quod eius obiectum eſt arduum quià ſcilicet, ad hoc tendit vt vincat, ſuperetque contraria, eiſque ſuperemineat.* Hæc in primà parte Sanctus Thomas. Addit autem in prima ſecundæ *vis Iraſcibilis animalibus data eſt, vt tollantur impedimenta, quibus Concupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur.* An non ex his Magiſtri verbis clarè diſcimus, Arduitatem in bono ad rationem intrinſecam ſpectare obiecti, atque in eius conſtitutionem venire? Ita ſanè. *Reijcitur etiam illa.* *D.Th.1.p.qu.81. ar.2.in corpore.* *1.2.q.23.ar.1.ad primum.*

Igitur quibuſdam placuit arduitatem conditionis eſſentialis nomine appellare, vt ad mentem S. Thomæ, & ad veritatem attingendam accedere propius viderentur. Sed hi in duabus his voci- *Quinta reſponſio.*

bus

Infirmatur. Primo.

bus pugnantia aſſerunt.

Eſſentiale enim rei cuipiam; conditio eiuſdem eſſe non poteſt: quod ſi conditionem eſſe fateâre, fruſtrà ad eſſentiam pertinere contendas. Iam S. Thomas ipſe nunquam, niſi malè memini Arduitatem in conditionis ſortem abiecit. Sed ad obiecti nobilitatem euexit, & ipſum bonum, vel malum ſecundum, quod ardui, vel difficilis habet rationem, eſt, inquit, obiectum Iraſcibilis.

Secundo.

Noſtra reſponſio.

Quamobrèm quæſtioni exiſtimo reſpōdendum, obiectum Concupiſcibilis cum materiale, tum formale, eſſe bonum, aut malum, conueniens, aut non conueniens, iucundum, aut noxium appetitui, ſed ad hoc idem reſpectu facultatis Iraſcibilis ſuper addi rationem formalem, ſub quà, ea facultas in obiectum illud feratur. Conueniunt ergò facultas Concupiſcibilis, & Iraſcibilis, in ratione cum materiali, quod eſt bonum, aut malum, tum etiam formali, quæ eſt iucundum, aut moleſtum: diſcrepant autem in ratione formali, ſub quà; Concupiſcibilis enim obiectum illud ſuum, ſub facilis, & procliuis ratione reſpicit, aut ſaltem ſub ratione non habentis difficultatem; Iraſcibilis autem ſub ratione ardui, atque difficilis.

Impugnatur à quodam.

Sed hanc de Arduo ſententiam ſic quidam impugnat; Bonum omne delectabile, ſenſui, ſiue grande, ſiue exiguum ſit, amari valet à Concupiſcibili; ſi autem Iraſcibilis bona delectabilia, quæ ardua ſunt poteſt appetere, multò facilius etiam, quæ ardua non ſunt; atque adeò vnica erit potentia, quæ in delectabile bonum ſiue arduum, ſiue facile feratur. Tùm idem Auctor ſuam ſic aſtruit. Vtraque potentia verſatur circà bonum Senſibile; at Concupiſcibilis illud tantùm reſpicit, vt in ſe appetibile eſt, atque adeò in ordine ad conſequutionem; Iraſcibilis autem reſpicit vt defenſabile, hinc fit vt Iraſcibilis immediatè circà media verſetur, quibus tale eſt bonum defendendum. Atque ità exponenda opinio de arduo. Et Sanctus Thomas intelligendus. Hæc ille.

Defenditur.

Primum contra inſtando primo.

Secundo.

Nùm verò hic Auctor in granditate, aut delectabilitatis exiguitate ſitam arduitatem exiſtimat? fallitur ſanè nam arduitas ſæpè vincitur, aut ab obiecto depellitur, & tamen eadem remanet delectabilitatis granditas immutata, vel exiguitas in obiecto.

Sed quis negat obiectum etiam Arduum per Appetitum poſſe amari Concupiſcibilem, imò, per aliam nullam facultatem amari vnquàm poteſt, neque enim obiectum quod arduum eſt, delectabile non eſt, atque adeò concupiſcibile, Facultas item iraſcibilis fertur in ardua, neque in alia quæ talia non ſint, ferri poteſt, arduitas enim eſt ratio ſub qua, vt ſæpè apud D. Thom. vidimus, Iraſcibilis operatur, quà deficiente, hæc ab operatione ceſſat.

Tertio.

Quod autem hic Auctor Iraſcibilis obiectum, bonum eſſe velit defenſabile; vereor nùm hàc voce, Iraſcibilis operationes omnes am-

ampleċtatur. Deſperatio enim quæ vna eſt ex his perturbationibus, in obiecto quidem deſenſationem non habet, habet autem arduitatem: nam obiectum eſſe defenſabile ſemper includit poſſe illud acquiri, & vt ità dicam defendi ab impedimentis: at arduum eſſe poteſt, tàm id quod propter difficultates acquiri queat, quam qod propter eaſdem nequeat.

Illud etiam in præſentià eſt diſcutiendum, quod & à pleriſque dicitur, Iraſcibilis perturbationes circà media ſolùm verſari, non verò circà ipſum bonum adipiſcendum, malumue fugiendum: quod quidem falſum eſſe aſſerimus. Nam deſperatio non eſt de ſolis medijs, aut præcipuè, ſed de bono ſeu fine, propter impedimenta inſuperabilia, quæ in medio poſita ſunt. Spes etiam non verſatur directè circà media, ſed circà finem ſub impedimentis ſuperabilibus poſitum, & ratio manifeſta eſt, nam obiectum formale illud eſt, quod per has perturbationes intenditur, at obiectum Iraſcibilis eſt ſolum bonum ſenſibile iucundum quod habet rationem finis vt dictum eſt. Per hæc à nobis contra obijcientem aduerſarium relata, ſunt etiam eius contra nos obiecta argumenta retuſa.

SECTIO VII.

PICCOLOMINEI DISTINCTIO PERTVRBATIONVM REIICITVR.

Opinio Piccolominei proponitur, & refellitur. Iram in appetitu concupiſcibili non rectè collocari. Inſtantia in Piccolomineum. Tibullus, Horatius, Maro, & Seneca illuſtrati.

SIc auctor hic diſſerit: Eorum quæ bona videntur, non nulla ad Corpus pertinent, eiuſque illecebras: atque hæc appetitui reſpondent Concupiſcibili: alia verò ad Animum magis, veluti Honor, Gloria, Victoria, & ſimilia. Et hæc ad Iraſcentem pertinent appetitum, cum enim hæc bona diſtinguantur, & frequenter inter ſe pugnent, non eidem facultati appetenti; ſed diſtinctæ reſpondere debent. Erit igitur obiectum facultatis Cupientis id, quod videtur bonum, aut malum ad corporis illecebras, & præſertim ad guſtatum, & tactum pertinens, vel ad eorum inſtrumenta vt diuitias, & ſimilia. *Proponitur opinio Piccolominei.*

Obiectum verò facultatis Iraſcendi, bonum apparens, vel malum, quod ad Honorem, ad Cuſtodiam, Gloriam. Victoriam, Iniuriæ propulſationem, ad Beneficiorum compenſationem, & ad ſimilia pertineat: Hæc ille, & in hanc ſuam ſententiam Platonem

nem aduocat, multaque deducit, ac colligit, quæ ſigillatim ſunt nobis diſcutienda.

Reijcitur. Quia primo nouas inducit perturbationes, & geminatas.

Primum ergò nouas auctor hic parit Perturbationes, quas nemo hactenus excogitauit. Nam præter quã quod duas in Appetitu Voluptates, duos Dolores duos Amores ſpecie diſtinctos ponit, vnum in Concupiſcente in Iraſcente alterum, quod & ipſum nouum eſt; neque enim quis duo Voluptatum, aut Dolorum genera in Senſitiua parte hactenus vnquam conceſſit. Cum tamen conſequenter duplex Deſideſiderium, Timor duplex, Fuga itidem duplex, & reliqua duplicia ſtatuenda ſint: ad minus igitur viginti duas Perturbationum ſpecies Piccolomineo admittere neceſſe erit.

Secũdo Quia eius opinio inexplicabilis.

Deindè quâ ratione Appetitus Iraſcibilis ad eâ, quæ Animi ſunt, appetenda conſurgat, ad quæ tamen Concupiſcibilis nequeat aſcẽdere, quomodò explicet, neſcio: cum vterque ſit ſenſitiui appetitus pars, eumdemque gradum ſenſationis participet, neque euehi ad appetenda, niſi ſenſibilia poſſit, atque adeò corporea, ad quæ præcipuis ſenſuum externorum operationibus manuducitur. Nam cum huiuſmodi geminæ facultates nobis ſint cum beſtijs communes, ſicut in his, illæ non tantum excellunt, vt ad Gloriam Victoriaſque reſpiciant, ſed in corporeis ſemper commorentur, itá etiam in hominibus.

Vndè eſt, ſi in homine Gloriæ, Victoriæ, & ſimilium Amor reperitur, illum vel non eſſe partis Senſitiuæ perturbationem, ſed Voluntatis, & Rationis; vel duplicem eſſe, & permixtum, itá vt in Victoria duplex etiam appetibilis boni ratio emineat: vna Spiritualis, & ſenſui non ſubiecta, altera Senſibilis, & Corporea, & quod de Amore dictum eſt. idem de Ira, deque alijs dicendum, vt non ſolum pars iraſcatur Senſitiua, ſed Anima, ſeu Mens circà Gloriam difficilè adipiſcendam, aut dedecus fugiendum.

Tertio à Cõfuſione collocandi in appetitu perturbationes. Præſertim Ira.

Iam quis antiquorum vnquam Iram in Concupiſcente parte collocauit? à quà vna, Appetitus pars altera denominationem aſſumpſit, & tam circà corporis illecebras ipſa verſari poteſt, quàm Amor, audi excandeſcentem Puellæ parum fidæ, parum amanti.

Horat. carminum l. 1. ode 13.

Cum tu lydia Telephi
Ceruicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia; væ meum
Feruens difficili bile tumet Iecur.
Tunc nec mens mihi, nec color
Certa ſede manet; humor & in genas.
Furtim labitur arguens
Quam lentis penitus macerer ignibus, &c.

Habe & alterum contrà amicæ ianuam iraſcentem.

Tibullus l. 1. eleg. 2.

Ianua difficilis dominæ te verberet imber,
Te Iouis imperio fulmina miſſa petant:

Sed

Sed illum de amore differentem quid nẽpè ſecum ferat accipe. *Plautus.*

In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ
Suſpiciones inimicitiæ, induciæ *Terentius.*
Bellum, pax rurſum, &c.

Atqui hæc ſecundum Piccolomineum ex facultate prodeunt Concupiſcibili; circà corporeas enim verſantur illecebras, & voluptates;cuius tamen Iræ nulla hactenus definitio, aut deſcriptio, aut notitia data eſt ab antiquis,qui verè iuxtà Piccolomineum duplicem Iram diſtinguere,ac definitione certa diſtribuere debuiſſent, cum duæ ſpecie eſſent diſtinctæ. *Quæ in Concupiſcibili neceſſariò ponenda eſt aliquando à Piccolomineo. Contra ſenſum omnium antiquorum.*

Quid quod à beſtijs, quibus appetitus ſẽſitiuus, neq; cũ homine cõmunis eſt,ſi Piccolomineo credimus; Iraſcibilis particulã oportet auferre;quæ,nõ niſi circà eã quæ corporis ſũt,operãtur. At ipſe iumentis,& feris ſuas etiam iras,furores,odia,rabiem, & ſimilia tribuit, & ſanè Iraſcibilis appetitus particulam ab Leone ſubtractam hominique conceſſam fingunt Poetæ. *4 ab abſurdo. Quod ſcilicet beſtiæ carerent ira etc. In quo ſibi ipſe contradicit.*

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam vndiquè
Deſectam, & inſani Leonis.
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.

Amplificatio dictorum a Poetis accepta. Hor.l.1. od. 16.

Quarè ſi nihil aliud, certè illud docent Poetæ,Iraſcibilis Animæ operationes inferis quam in hominibus eſſe vehementiores.

Sed ſciſcitor à Piccolomineo, Amor ille, quò Ouis in ſuam fertur prolem, Odium, quò in Lupum efferueſcit, à qua facultate oriuntur? vndè ſunt Spes illæ vndè fluunt?

Finirent leto multi mala credula vitam
Spes fouet, & melius cras fore ſemper ait. *Tibull.l.2.eleg 5.*
Spes alit agricolas, ſpes ſulcis credit aratis
Semina, quæ largo fænore reddat ager.

Ad Concupiſcibilem inquiet Piccolomineus: quæ ſecundum Platonem auara eſt. Agricolæ autem auari, colonique auidi, qui parere ſibi arua iubent vomere, & aratro, at tu alterum cape non auarum colonum, aut agricolam.

Beatus ille qui procul negotijs, *Hor.Epod.2.od.2*
Vt priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis.
Solutus omni fænore.

Sanè Amores huiuſmodi,& Odia,& Spes neq;ad guſtus, neq; ad tactionis voluptates reſpicere vidẽtur,imò ad curas ex Animo tollendas. *Ruſticæ vitæ laudes. Virg.Georg.2.*

O fortunatos nimium,ſua ſi bona norint
Agricolas: quibus ipſa procul diſcordibus armis
Fundit humo facilem victum iuſtiſſima tellus,&c.
At ſecura quies, & neſcia fallere vita
Diues opus variarum: at latis otia fundis,

Spelunca, viuique Lacus, at frigida Tempe.
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni.

Et Coricij ſenis Affectiones ad quas nam corporis illecebras, ad quas nam Animi Perturbationes Victoriam, Gloriam, & ſimiles reuocas mi Piccolominee.

Cui parua relicti
Virg. Georg. 4. *Iugera ruris erant, nec fertilis illa iuuencis:*
Nec pecori opportuna, ſeges, nec commoda Baccho.
Nec rarum tamen indumis holus, albaque circum
Lilia, Verbenaſque premens, Veſcumque Papauer.
Regum æquabat opes animis, ſeraque reuertens
Nocte domum, dapibus menſas onerabat inemptis

Reuera oblectant etiam cogitationes. Profectò huiuſmodi motiones, quæ mihi quidem cum Coricio magnæ oblectationi ſunt eas etiam animo cogitanti.

Non alia magis eſt libera, & vitio carens
Senec. in Hippol. *Rituſque melius Vita, quæ priſcos colat,*
Quàm quæ relictis manibus, & campos amet.
Non illum auaræ mentis inflammat furor,
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens inuidia, non fragilis fauor,
Non ille Regno ſeruit; aut Regno imminet.
Spei metuſque liber.

A Concupiſcibili vt aſſeris parte non ſunt, ab Iraſcibili verò eſſe nec poſſunt, vndè igitur fluunt? vndè oriuntur? Stet igitur accepta laudataque Appetitus Perturbationumque diuiſio iam dicta, in cuius ſententiam maior, ac melior Philoſophici Senatus pars ſuis pedibus, ac ſponte diſcedit.

SECTIO VIII.

NEMESII DE PERTVRBATIONIBVS DOCTRINA EXPENDITVR.

An animalis affectionem neceſſariò voluptas aut dolor conſequatur. An Affectio ſit Dolor. An ſit Doloris ſenſus. An Dolor ſit Affectio. Nemeſij Definitio Perturbationum reiecta. Non omnis Affectio contra naturam. Diuiſiones appetitus ſecundum Nemeſium improbantur. Cupiditatis diuiſio examinatur, & refellitur.

EMiſſenus hic Epiſcopus, & Philoſophus de Animi Affectionibus diſſerens habet multa, nos ad rem quædam noſtram ſelegimus, ne eius verbis vſi productiorem quam par eſt orationem contexeremus.

Dicta Nemeſij ad Perturbationes ſpectantia quinq; Communiter, & generatim primò Animalis affectio eſt, quā Voluptas, aut Dolor inſequitur: ſecūdo affectionem dolor inſequitur, non

non Affectio Dolor eſt, Tertiò ſi enim ità eſſet quicquid ità afficeretur Doleret, nunc verò quæ ſenſu carent afficiuntur illa quidem, non tamen dolent. Quartò non ergo affectio dolor eſt, ſed affectionis ſenſus. Quinto quam tamen alicuius eſſe momenti oportet vt ſenſu percipiatur.

Primũ dictũ eſto. Secundum dictum aut obſcurum, aut falſum.

Primum quidem dictum eſto, & ſæpè à Platone, Ariſtotele, alijſque Philoſophis, vſurpatum eſt, de quo nos alibi. Secundum explicatione indiget; ſi enim negat Nemeſius omnem Affectionem eſſe Dolorem, id quidem rectè negat. Quis autem hoc aſſeruit, aut in cuius mentem id vnquam incidit, vt diceret Amorem, Spem, Gaudium etiam eſſe Dolorem? quod ſi neget Affectionis nomine Dolorem eſſe vocandum, id verò falsò negabit; niſi fortè de Dolore corporis loquatur, de quo Nemeſio non eſt ſermo, vt ipſemet conteſtatur. Præterea nũ eſt quod ad Affectiones etiã magnas ſequatur Dolor, & ſi quandoq; cõſequitur ex accidenti continget.

Tertiũ ridiculum

Et quidem Nemeſij quæ tertio loco ſignatur probatio, ridicula mihi videtur. Cum ea quæ ſenſu carent affici quidem, ſed non dolere aſſeueret, Qua tandem affectione inſenſilia afficiuntur? Ea quæ animalis eſt? minimè verò: at de hac eſt ſermo, & ad hanc ſequitur dolor, non igitur ad rem.

Quartum valde obſcurum.

Ad id verò, quod quarto numero habet, Dolorem non eſſe Affectionem, ſed Affectionis ſenſum, quid eſt hic affectionis ſenſus, an vnio ipſius Perturbationis cum Anima? At hoc nihil eſt aliud, niſi affici, aut perturbari. Veluti ſi de Amore loquamur; Amoris vnio cum Anima eſt animam amare, Iræ perturbationis vnio cum Anima, eſt Iraſci animam: quod hac tempeſtate Philoſophi effectum formalem alicuius formæ appellant in aliquo ſubiecto. Iam amoris affectio ſe habet vt forma, anima vt ſubiectum harum vnio, ſeu amoris vnio cum anima eſt effectus formalis amoris quod eſt Amare. Itaque ſi hic eſt ſenſus Affectionis, ſanè hic ſenſus non ſemper Dolor eſt, niſi velimus philoſophiam omnem confundere, quis enim cũ Voluptate vnitũ animũ, Dolere dixerit?

Vel falſum etiam.

An verò ſenſus affectionis Nemeſio ille eſt; ſentire me ſcilicet eſſe Affectum: ſentire me Amare, me Iraſci? at hic ſenſus non eſt in Appetitu tanquam in ſubiecto, in quo debet eſſe Affectio ipſa, & Dolor exoriens ex ipſa; ſed exiſtit in Phantaſia, aut in Intellectu. Non igitur eſſe Dolor poteſt: Quod ſi Dolor eſt, ſentire quod doleas, & Amare ſentire quod Ames, næ abſurda ſequentur in vita morali plurima, ex quibus ſe extricare Nemeſius vix poteſt.

Sed fortaſsè is ſenſum affectionis vocat, effectum non quidem formalem, ſed conſequentem ad affectionem. In quo effectu ſentitur magis ab Anima affectio, quam in ſe ipſa. Veluti Ira ſentitur adeſſe magis, quando Dolet homo, quam cum per ſe Iraſcitur, Dolor enim eſt affectio valdè ſenſibilis vt alibi dicemus, id ſi aſſerit,

excuſari quidem poterit in nonnullis Perturbationibus in alijs verò minimè.

Dolorem non eſſe affectionem falsũ eſt.

Hoc libro.

Obiectio.

Diluitur.

Quod autem neget Dolorem eſſe Affectionem, non placet vt videbimus. neque verò hinc eſt, vt abeamus in infinitum: nam ſi ad affectionem vt damus ſequitur Dolor, & hic Affectio eſt, ergo Dolorem omnem ſequitur Dolor in infinitum, non inquam id periculi eſt nam vnus primusque Dolor ſatis eſt, ad quem non eſt neceſſe vt alter ſequatur, cum vnum eumdemque effectum formalem induceret, quem primus induxerat Dolor. Quemadmodum ad ignem nouus calor addi non poteſt, quia nullum poſſet in igne effectum præſtare præter eum quem calor vetus præſtabat.

In quinto ſibi ipſi contrarius eſt.

Ex quinto Nemeſij dicto videtur ſequi motionem Appetitus exiguam, quæ ſentiri non poſſit, vel Affectionem non eſſe; vel ſi ſit, ad eam non ſequi Dolorem: Dolor enim non eſt niſi ſentiatur Affectio, Eſt enim affectionis ſenſus. Sed non video quomodò poſſit eſſe motio in Appetitu quæ ab Anima, ſi attendat, & in alias non ſit res intenta, ſentiri non poſſit, aut ergo Nemeſius exiguas Appetitus motiones eſſe Affectiones negat, quod falſum eſt; aut ſi concedat neceſſe erit vt neget Dolorem eſſe niſi ſentiatur. Quod ſi verum eſt; ſequetur poſſe eſſe Affectionem in Anima ad quam non ſequatur Dolor, nempè illam exiguam, quod tamen ille negàrat.

Definitiones perturbationum ſecundum Nemeſiũ

Pergit Epiſcopus Animi Affectionum definitio hæc eſt. Affectio eſt motus appetendi facultatis ſub ſenſum cadens ob boni, vel mali phantaſiam. Et aliter ſic: Affectio eſt motio Animæ rationis expers opinione boni, vel mali; ex alio in alium, &c. explicat vero Nemeſius quid intelligat per motum ex alio in alium: in Ira; quæ cum violenter rapit corporis membra ad agendum, dicitur eſſe motus ex alio ideſt ex Anima, in alio factus, ideſt in Corpore, atque hunc motum vocat ille muneris functionem: qui etiam nunquam eſt Affectio, niſi ſit præter naturam, nam Affectio non eſt ſecundum naturam, ſed præter.

Reijciuntur præſertim vltima.

Neque enim requiritur muneris functio.

Sanè Antiſtes falli videtur, cum Perturbationem eam eſſe velit, ſolam quæ ad permouendum corporis membra in executionem eorum, ad quæ inclinat affectio, peruenerit. Fatemur quidem Affectiones permouere organa corporea, & ſanguinem; præſertim verò Iram, quæ eſt feruor ſanguinis circà cor, at non hanc agitationem quærit Nemeſius; ſed eam quæ ſit muneris functio, & motus ex Affectione in corpus ad exequendum munus affectionis. Hoc autem ex ſe falſum eſſe patet, & exemplo Platonis, qui ſeruo fertur dixiſſe, percuterem te niſi eſſem iratus.

Neque vt ſit affectio neceſſe eſt vt ſit contra naturam.

Lib. 4 ſect. 3.

Prætereà quod motio Appetitus, vt ſit Affectio, debeat eſſe præter naturam, neque motio vlla, quæ ſecundum naturam ſit, eſſe affectio poſſit, id verò etiam à veritate abeſſe probatum eſt in ſuperioribus, & probabitur infra. Atque hæc dicta ſunt

de

de poſtrema Nemeſij definitione, nam de alijs abundè diſſeruimus *Hoc libro.*

Item Nemeſius: diuiditur autem pars animæ rationis expers, vt diximus, quæ rationi obtemperat, in duas partes Cupiditatem, & Iram. *Diuiſiones appetitus ſecundum Nemeſium.*

Rurſus Cupiditas bipartitò diſtribuitur, in Voluptates, & Dolores, nam Cupiditas dum quod vult aſſequitur Voluptatem efficit, contrà dum non aſſequitur Dolorem.

Primò docet partem Animæ inferiorem quæ ſuperiori obſequẽs eſt, & à ratione gubernatur, quemadmodum docemus, hanc inquam partem, quæ Appetitus dicitur, diuidi in partes duas, Cupiditatem, & Iram, quarum duarum nomine videtur accipere Nemeſius, non facultates Animæ, ſeu partes eius duas, ex quibus procedant Perturbationes; ſed Perturbationes ipſas, ſeu Affectiones quibus, ſeu ad quas conſequitur Voluptas, & Dolor; quæ vt ſuperius dixerat à Perturbationibus exoriuntur. Valdè autem confuſa eſt talis Perturbationum diſtributio, atque etiam falſa, quod ex dictis manifeſtum eſt, quamobrem ipſe Nemeſius alia ratione Cupiditatem diſtribuit. *Explicantur, & reijciuntur. Lib 4.*

Præterea Nemeſius. Alio modo diuiſa Cupiditas quatuor omninò ſpecies facit. Nam in rebus alia ſunt bona, alia mala; & alia iam adſunt, alia expectantur. His generibus conſtitutis, ſi duo per reliqua duo, multiplicentur in quatuor partes Cupiditas diuiditur; eſt enim bonum, & malum: item præſens, & expectatum. Expectatum enim bonum Libido eſt, iam veró præſens Voluptas: Rurſus malum expectatum Metus eſt, Præſens Ægritudo: in bonis enim Voluptas, & Libido verſantur. In malis Metus, & Ægritudo. Quæ ratio nonnullos mouit vt Affectionem in quatuor partes diſtribuerent Libidinem, Voluptatem, Metum, & Ægritudinem. *Alia per Nemeſium diuiſio cupiditatis.*

Neque hîc nomine Cupiditatis accipit Nemeſius partem animæ Concupiſcentem, quæ etiam Concupiſcibilis vulgò ſolet dici, à qua prodeunt affectiones. Nam hæc non diuiditur in affectiones, vt loquitur Nemeſius, cum earum ſit fons, & mater: ſed accipit nomine Cupiditatis, quamdam rationem genericam, metaphyſicam, quæ diſtribuitur in illas quatuor affectiones: quod patet etiã ex eo, quod pars altera, quæ dicitur Ira nihil aliud eſt per Nemeſium. niſi ipſa Perturbatio Iracundiæ, vt videre eſt: iam neque bona eſt multiplicatio illa, quæ fit ex obiectis præſentibus, aut abſentibus bonis, aut malis, etiam ſi enim circà obiecta ſic conſiderata quatuor ſint Affectiones, tamen circà illa plures eſſe poſſunt quam quatuor vt libro hoc demonſtrauimus. *Agitatur. Cap. 21. Accuſatur. Sect. 6.*

Itaque non benè Libido vna paſſio tantum eſt Nemeſio, comprehendit enim hæc Amorem, & Deſiderium, quæ duo diuerſa eſſe alibi probabimus, & loco ſupra laudato oſtenſum eſt. *Reijcitur.*

Quod autem à pleriſq; Affectio in quatuor partes diſtribuatur, *Quomodo in quatuor capita diuidatur affectio.*

id

id ità accipiendum eſſe diximus, vt quædam ab ijs generalia capita eſſe aſſignata dicamus.

Explicatur verſus Nemeſij. Quod verò Nemeſius malum expectari dicat, non in ea ſignificatione capiendum eſt, qua capitur quando expectari bonum dicitur, ſed potius in ea qua Poeta.

Virg. Aeneid. 4. *Hunc ego ſi tantum potui ſperare dolorem:*

Aut potius expectari malum dicitur, vt eius ſignificetur abſentia, & aduentus, quam vt expectatio ex parte noſtra denotetur.

Atque hæc de Nemeſij doctrina: nam alia quæ de affectionibus edocet alijs nos in locis expendemus, aut expendimus.

SECTIO IX.

PERTVRBATIONVM CAPITA GENERALIA.

Aegritudo, Metus, Voluptas, Libido, perturbationum fontes. Stoicorum Doctrina ex Auguſtino. Dolor & Voluptas præcipuæ paſſiones. Quando exurgant ſpes, & dolor. Quomodò principalia perturbationum capita. D. Thomas explicatur. Quomodo voluptas, & dolor ſint de re futura, & de præſente. An loco cupiditatis confidentia cum Ariſtotele ponenda ſit. Confidentia pro Spe, & Cupiditate. Poteſt eſſe Cupiditas ſine Spe, non verò ſpes ſine Cupiditate.

EXactam Perturbationum in præmiſſis diſtributionem aſſignauimus. Nunc quamobrem, & quemadmodum ad quatuor Perturbationes vniuerſæ Capita redigantur, aut quibus ex capitibus aut fontibus educantur differendum accipimus.

Capita generalia perturbationum quatuor. Cic. In Tuſculan. Plutarch de virtute morali. Omnis ergo ſcriptorum exercitus, in quatuor eas capita expeditè deducunt? Sunt autem illa Ægritudo, Metus, Voluptas, Libido. Quæ vatum Princeps Virgilius illo compræhendit verſu.

Aen. lib. 6. *Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque*

Horatius Lib. 1 Ep. 6. Et Horatius.

Gaudeat, an doleat, cupiat, metuatue.

Et Boetius illis.

Gaudia pelle, Pelle timorem,

S. Aug. de Ciuit. Dei lib. 14. ca. 7. & 8. *Spemque fugato, Nec dolor adſit.*

Ariſt l. 2 de anima c. 4. Loco Ægritudinis, & Cupiditatis, Spem ponit. Sed Ariſtoteles pro Spe Confidentiam. Quam verò Cicero appellat Ægritudinem, Virgilius, & alij Dolorem, Auguſtinus Triſtitiam. Ea ſcilicet ratione quod Ægritudo, vel dolor vſitatius in corporibus dicitur.

Cic. Tuſcul. At non iniucundum opere pretium duximus Stoicorum hac de

S. Aug. loc. cit. re doctrinam, quam quidem latè Cicero, & Auguſtinus breuiter,

etiam

etiam nos quam breuiſſimè perluſtrare.

Igitur Auguſtinus, *Stoici*, inquit, *tres eſſe Eupathias*, (conſtantias vertit Cicero) *pro tribus perturbationibus in ſapientis animo voluerunt pro cupiditate, voluntatem; pro lætitia, gaudium; pro metu, cautionem; pro ægritudine vero, vel dolore, quam nos vitandæ ambiguitatis gratia malumus triſtitiam dicere, negarunt eſſe poſſe aliquid in animo Sapientis. Voluntas quippe inquiunt appetit bonum quod facit Sapiens. Gaudium de bono adepto eſt, quod vtique adipiſcitur Sapiens. Cautio deuitat malum, quod debet Sapiens deuitare. Triſtitia porrò, quia de malo eſt, quod iam accidit; nullum autem malum exiſtimant poſſe accidere ſapienti; nihil in eius animo pro illa eſſe poſſe dixerunt. Sic ergo illi, vt Velle, Gaudere, Cauere niſi ſapientem, ſtultum autem non niſi cupere lætari. Metuere Triſtari. Et illas quidem tres eſſe conſtantias, has quatuor perturbationes ſecundum Ciceronem, ſecundum plurimos autem paſſiones*. Hæc ex Auguſtino.

Stoicorum doctrina de alijs perturbationibus.

Iam cum quatuor hæ inter reliqua principatum Perturbationes obtinere dicuntur, non vno id ſenſu accipiendum eſt. Voluptas ſiquidem ea ſignificatione principalis eſſe videtur, quia ad omnem Perturbationem boni proſequutiuam, & ad omnem etiam eam quæ à malo abhorret, conſequitur: cum enim id quod habent homines in propoſito aſſequuntur; ſolet voluptas naturali conſequutione pullulare, ità ad Amorem Voluptas ad Deſiderium Voluptas etiam quædam ſua, & ad obiecti conſequutionem ſua etiam propria enaſcitur Voluptas, & Spem, atque Audaciam Voluptas comitatur, neque ſine Voluptate Timor id quod metuebat euitat.

Qua ratione ſingulæ dicantur generale caput. Voluptas.

Eodem ferè modo habet Dolor: nam etiam in Amoribus, in Deſiderijs, in Spebus, in Audacijs, in omni demum boni proſequutione cum abſens eſt Dolorem aliquem cum Voluptate ſentimus. Multò autem magis in ijs Perturbationibus quæ malum deteſtantur vt patet.

S. Th. 1. 2. qu. 25. artic. 4. Dolor.

Ex quibus manifeſtum eſt duas haſce Perturbationes non exurgere ſolum in animo poſt reliquarum Perturbationum ceſſationem, aut quietem; aut quando ſunt in quâdam veluti quiete, vel demum quando ſuum ſunt obiectum adeptæ: ſed etiam emergere cum alijs Perturbationibus quando ſunt in motu ad ſua obiecta acquirenda, aut fugienda; atque adeò non habere ſolam rationem finis cuiuſpiam ad reliquas, ſed rationem etiam concomitantis Reliquæ autem duæ Spes ſcilicet & Timor alia ratione conſiderantur. Sunt enim hæ vt apex Theologornm Sanctus Thomas docet, principales non quidem quaſi completiuè ſimpliciter, ideſt tanquam ad finem aliarum Perturbationum, ſeu ad conſecutionem obiectorum, conſequantur ipſæ, & exurgant; ſed quia ſunt completiuè in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam reſpectu boni incipit in appetitu motus ab Amore: & procedit in Deſiderium,

Non ſolum exurgunt poſt alias, ſed cum alijs.

Spes, & Timor quomodo Principalia.
Ex S. Thoma.
Quia ſunt poſt alias tanquam cõplementũ motus.

rium, terminatur in Spem: reſpectu verò mali incipit ab Odio, procedit ad Fugam, & terminatur in Timorem. Hæc Sanctus Thomas.

Qua explicatur.

Quæ nec item ſunt accipienda quaſi neget Angelicus Præceptor Timorem naſci etiam ſtatim cum Odio, & cum Fuga, aut aſſerat Spem ſolum naſci poſt Amorem, & Deſiderium: oriuntur enim hæc ſimul cum alijs Perturbationibus. Sed quia in harum Perturbationum fine maximè ſentiuntur oriri in Animo, atque Appetitu, eoque præſertim tempore animum afficiunt.

Quomodo voluptas, & Dolor ſint a re futura & de re præſenti.

At iuxtà D. Thomam ex dictis, hæc etiam eminet differentia, quod Gaudium, & Dolor ſe habeant circà obiectum præſens; Spes, & Timor circà futurum. Quæ explicanda eſt: Nam duo priora non exiſtunt ſolum obiecto præſente; ſed eo etiam abſente; quod manifeſtè videmus in Amore, & Deſiderio quæ non ſine Voluptate quadam in Amante naſcuntur. *Trahit enim ſua quemque voluptas*. Ad quid autem trahit niſi ad id quod amatur, & deſideratur, & abſens adhuc eſt? Voluptas autem gaudium quoddam eſt. Accipiendum igitur eſt diſcrimen vt Gaudium, & Dolor, de re præſenti eſſe intelligantur præcipuè & per ſe; de re autem futura, aut abſente per accidens, & minus principaliter enaſcantur.

An loco cupiditatis ſit ponenda confidentia cum Ariſtotele.

Iam verò cum Antiqui vnam ex his quatuor concordi ſenſu poſuerint Cupiditatem, & Ariſtoteles pro Cupiditate Confidentiam poſuerit, Boethius vero Spem: quæ nam pars nobis amplectenda videtur?

Non debet confidentia eſſe à Cupiditate diſtincta.

Sanè ſi Ariſtoteles Confidentiæ nomine aliquid diſtinctum à Spe, & Cupiditate intellexit; non exiſtimo ei aſſentiendum; quæ enimuerò erit hæc ab vndecim appetitus Perturbationibus ſimplicibus Perturbatio diſtincta, quas ſolus ipſe admittit? Deinde quarè hæc Confidentia diſtincta ab vndecim eſt tanquam earum caput aliquod generale: non verò diſtinguantur Amor, Timor, Gaudium, generalia etiam capita? Exiſtimo ergo Philoſophum nomine Confidentiæ, vel Spem, vel Cupiditatem innuiſſe.

Cupiditas ergo potior eſt.

Ponenda ne Spes an Cupiditas. S.Th.1.2. qu.25. ar.4 ad primum. Lælius Peregr. de effectib. c.5.

Sed vtra harum duarum Spei videlicet, & Cupiditatis ſit generalior Perturbatio, Sanctus Thomas inclinare videtur in Spem. Alij contrà, ſed nulla ab his ratio ſententiæ affertur. Ea mihi eſſe videtur: quia Spes non niſi in arduis eſt, & in parte Iraſcibili exoritur, quæ poteſt non operari, operante Concupiſcibili: Itàque poteſt eſſe Cupiditas ſine Spe, at Spes ſine Cupiditate oriente à Concupiſcibili eſſe non poteſt; generalior igitur eſt Cupiditas quam Spes.

Cupiditas. Ratio affertur.

SEC-

SECTIO X.

STOICORVM DE AFFECTIBVS DOCTRINA IN VNVM CONGERITVR.

Perturbationis definitiones, & diuiſiones, conſtantiæ quæ? Perturbationum ſontes. Ex his riui plurimi. Sed confuſi. Sed inepti aliqui. Principia, & ſontes, & morbi qui? Sed non bene expoſiti. Conſtantijs quid ſubijciant. Quis perturbationum expers. Sapiens Stoicus exagitatur. An inebrietur. Zenonis dicta duo. Lucianus Stoicos irridens. Eorum circa principia doctrina conuellitur. Abſurda ex eorum principijs. Sapiens nullus per eoſdem. Principia hæc per eos inexplicabilia. Abſurda ex ijſdem principijs. Sapiens nullus per eoſdem. Sapiens Stoicus deſcriptus. Stoicorum ſuperbia, & iactantia ex Seneca, item cenſura; quam longe à Deo, & Dei notitia abſunt.

MVlta in Cicerone, & alijs de Stoicorum ſuper animi perturbationibus opinione ſeriò diſputata leguntur, & nos ſparſim aliqua hiſce lucubratiunculis pronunciauimus. Nunc ea omnia, quæ vel leuiter tetigimus, aut ſolum innuimus, aut intacta reliquimus, ſi in vnum coacta locum ab eodem Stoicorum fonte orta aſtrictiori oratione, non ediſſerendi cauſſa congeſſerimus, non abs re facturos nos exiſtimauimus.

Definitiones perturbationum hoc libro ſect. 2. & 3. Quid in ſapiente ponant Stoici.

Abundè in præcedentibus, Perturbationum definitiones, partitioneſque ad trutinam reuocauimus, tum cum Auguſtino docuimus tres à Stoicis poni Eupathias, quas Cicero Conſtantias appellat, haſque in ſolo ſapiente collocari, ſcilicet voluntatem, gaudium, cautionem, ac præterea Perturbationes quatuor, cupiditatem, metum, dolorem, voluptatem in cæteris hominibus poni.

Quid in ceteris hominibus.

Quæ à riuentur ex cupiditate perturbationes. Stobæus. Eclog. Ethic. l. 2.

Iam riuulos ex his quatuor Stoicorum fontibus erumpentes breuibus enumerare operæpretium duximus. Cupiditati ergo vniuerſaliter acceptæ cupiditatem ſubijciunt quandam ſingularem vlciſcendi eius, qui videatur iniuria læſiſſe: quam orgin ipſi, Latini *Iram* ſimpliciter appellant. Tum aliam, quæ Thimos illis dicitur, eſtque Ira in ſuis emergens initijs;

hæc cum paulatim excreuit intumeſcenſque aucta eſt Cholos, cum vero per temporis diuturnitatem indurŭit, atque inueterauit Minis nomen habet quæ dum occaſiones venatur vltionis cotos cum autem iniuria quiſpiam laceſſitus repentino excandet Picria dicitur.

Præterea ſub cupiditate ponunt Herotem, Pothon, Himeron, Philidoniam, Philoplutiam, Philodoxiam, prima eſt beneuolentiæ impetus pulcritudinis cauſſa. Secundà cupiditas abſentis, tertia cupiditas conſuetudinis abſentis, quarta cupiditas voluptatis, quinta cupiditas opum, Sexta, ac poſtrema cupiditas gloriæ.

Quid ſubſtet voluptati. Voluptati autem ſubdunt, voluptatem de alienis malis, voluptatem de inopinatis, voluptatem oculorum per dolum, vt in Stobæo vertitur vox Goitia, quæ proprie præſtigias, & fallacias oculorum ex falſis apparentibuſque viſis eſt.

Quid metui. Iam metus partes habet ſequentes, metum futuræ actionis metum offenſionis, vel lapſus, metum de inſueta imaginatione; metum ignominiæ; metum cum voce trepedantem; metum Deorum, ac Dæmonum; metum rei grauis; Metum cum *Quid dolori.* ratione coniunctum. Sub dolorem denique ponuntur, dolor de alienis bonis; Dolor de aliena felicitate, quam ſibi quis optaret; Zelotipia, quæ fere idem, ac dolor ſupradictus, qui zelus nominatur, dolor de eo, qui præter meritum videatur miſer; dolor de morte immatura. Dolor ingraueſcens. Dolor vocem eripiens. Dolor cum ratiocinatione, dolor penetrans, dolor cum iactatione.

Lib. 2. eclogarũ, & hicarum. Non omnia hæc ſunt perturbationes. Hæc omnia ex Stobæo, qui bene aduertit horum affectuum, quædam vocabula ipſam ſignificare perturbationis naturam quædam vero motionis, ſeu perturbationis proprietates, & ſane magna iſtorum nominum pars accidentia, quædam diuerſa vnius perturbationis extrinſecus etiam aduenientia denotare videntur, potius quam perturbationes ſub vno capite diuerſas, aut diſtinctas.

Perturbationum principia, & fõs. Ad has perturbationes eliciendas, duo quædam, quaſi principia ſtatuunt. Procliuitatem, & Vitium, cauſſam autem omnium perturbationum, & veluti fontem, vt Cicero do-*Morbi. Cicer. quaſt. Tuſcul. Lib. 4.* cet, intemperantiam dicunt, quæ eſt à tota mente, & à recta ratione defectio. Ex perturbationibus autem aiunt morbos in animo oriri, quos illi noſimata appellant. Apud Laer-*Diogen. in Zenone.* tium morbus eſſe dicitur opinio eius, quod valde expetendum videtur. Ipſe autem Cicero omnes prædictas perturbationes ex quatuor ſuis generibus emanantes optime, ac diſerte explicat ad quem ne longius vager Lectorem remitto, quas

etiam

etiam deſcriptas videre eſt apud Laertium, ex quo ſequentia de conſtantijs, quas in ſolo ſapiente ponunt. nam vt ſub capita perturbationum, ita etiam ſub principes conſtantias quædam ſubijciuntur. Sub voluntates quidem, beneuolentia, placabilitas, ſalutatio, charitas. Sub cautionem reuerentia, ſuauitas, ſub gaudium, delectatio, iucunditas, bonus animus. *L. 7.* *Conſtantijs, quæ ſubijciantur.*

Aiunt autem duo hominum genera perturbationis expertia eſſe. Vnum ſapientum, qui nullo modo labi poſſunt; aut à ratione deflectere. Alterum improborum, qui ab immani duroque nihil differunt. *Quis perturbationibus non ſit obnoxius.*

Atque hæc breuiter de Stoicorum doctrina circa animi affectiones perturbationeſque in quibus vellem liberalius excurriſſet Lipſij ſtylus in ſuis manudictionibus, quas de ſtoica doctrina tam diligenter collegit.

Videntur autem mihi Stoici ita ſtatuiſſe, vt ſapienti illi ſuo omnia licere dicerent, quæ ſtulti ipſi inſipienteſque facerent; modo ea cum recta ratione operarentur; rectam autem rationem tunc fore, quando, qui operatur; eo iudicio, atque opinione operetur, vt exiſtimet ſe bene, & cum ratione operari. ita Sapiens Stoicus tantumdem vini hauriet, quantum ſtultus quiuis; ſcortabitur, vt alius quicunque iraſcetur, efferetur, cupiet, oderit, quam omnis inſanus, imo eo amplius. Sed eo diſcrimine, quod ille, cum ratione recta ſe operari opinetur, iudicet, atque iactet; hic vero minime. Sunt autem in magna quæſtione inter ſe Stoici; an cum quis ſapiens euaſerit, virtutemque acquiſierit; rurſum inſipiens effici, & deperdere virtutem queat. Negat Cleantes; Chryſippus aſſerit. Itaque Chryſippus, quia negare non poteſt in ebrietate, vitium ineſſe; propterea ſapientem negat inebriari vnquam; etiam ſi helluauerit, ac ſe vino totum ingurgitarit, aitque vinolentum quidem tunc euadere, non uero ebrium. contra Cleantes inebriori ſapientem poſſe concedens, negat ebrietatem in ſapiente eſſe malam, ob firmiſſimas animi comprehenſiones, quas habet rationi conformes. En dictum Zenonis facetum, cum in conuiuio ebrius eſſet, interrogatus, cur, cum ceteroqui, auſterus eſſet; in conuiuio tamen lætitia difflueret. *Lupini quoque*, inquit, *quamuis amari, perfuſi tamen dulceſcunt*. Præclarum ſane Philoſophum, & ſapientiæ Stoicæ Principem egregium; & Lupinus quidem aqua inebriatur; is autem vino multo. rationabilior Zenone Lupinus, aqua poſtulat dulceſcere non vino; & eius dulcedo apta eſui, illa vero Zenonis riſui. *Stoici reprehenduntur circa ſuũ ſapientem.* *An ſapiẽs ebrius fieri poſſit.* *Zenonis dictum.* *Laert. lib. 7. Athen. l. 2.*

M 2 En

Item alterum.

En aliud eiuſdem hominis præclarum bellumque. Puellis raro vtebatur, ſemel, aut bis ancillula quapiam. An hoc rectæ rationi conſonum? ita ſane ſapienti huic homuncioni: nam huic rei idcirco operam à ſe dari iactabat; *ne odiſſe mulieres videretur*. O Nebulonem, ac Sycophantam. Sed de Zenone alias. Multa autem huiuſmodi à Stoicis patrata ſapientibus referre poſſem, ſed tollo calamum. De ſapiente autem iſto Stoico, qui nuſquam apud Stoicos fuit, aut eſt; legendus eſt Lucianus.

Lucianus in Hermotimo. Lucianus quid de Stoico ſapiente.

Doctrina illorum de perturbationibus, vt plurimum, ſuperuacanea eſt, in qua tradenda, dum nimis enucleare contendunt; derìdiculi efficiuntur, quis enim laudauerit eam diuiſionem metus in ſuas ſpecies, ac formas, vt alius ſit metus futuræ actionis, alius offenſionis, vel lapſus; alius metus ſine voce, alius cum voce; & ſic de alijs aliorum capitum diuiſionibus. Mitto multas ex his perturbationibus minime malas videri; vt eſt metus offendendi, metus deorum, metus cum ratione ſuſceptus. Quod ipſum vel Stoici ipſi fateri quandoque coacti ſunt. Audi quæſo eorum Patronum, & quidem nobiliſſimum Senecam. *Numquam ego à te ne ex toto mæreas exigam. Et ſcio inueniri, quoſdam duræ magis, quam fortis prudentiæ viros; qui negent doliturum eſſe ſapientem. Hi verò videntur numquam in huiuſmodi caſum incidiſſe. Alioqui excuſſiſſet illis fortuna ſuperbam ſapientiam, & ad confeſſionem eos veri etiam inuitos compuliſſet. Satis præſtiterit ratio, ſi id vnum ex dolore, quod & ſupereſt; & abundat, exciderit: nam vt nullum eum omnino eſſe patiatur, nec ſperandum vlli, nec concupiſcendum eſt.* Hæc Seneca. Lege in hanc rem A. Gellium.

Perturbationes non omnes eſſe malas.

Etiam apud Stoicos.

Seneca Conſol. ad Polyb. *ca.* 37. De *dolore, & mærore.*

Gell. l. 1. c. vlt.

Exagitantur circa perturbationũ Principia.

Sed enim, cum aſſerunt principia perturbationum eſſe procliuitatem, & vitium: effectum autem morbum, quid quæſo his innuunt vocabulis? An procliuitatem intelligunt, naturalem illam inclinationem ad iram, verbi gratia, appetitus ſenſitiui, aut corporei? At id ſi aſſerunt contra ſe ibunt. cum per illos procliuitas eſſe debeat aliquid à parte rationali minimè diſtinctum. Rationalis enim pars per id efficitur expers rationis, quod perturbatione quapiam fœdetur, procliuitas autem antecedit perturbationem. Itaque inueniri debet in omni homine, antequam vel ſapiens, vel ſtultus efficiatur. Sed illi procliuitatis vocabulo aliquid præter ipſam rationem intelligunt, non à natura inſitum, ſed comparatum extrinſecus, quod nihil aliud eſſe poteſt, præter ipſum vitium, repetitis ſæpius perturbationibus acquiſitum: ac proinde non duo erunt perturbationis principia diſtincta, ſed vnum, quod eſt

Stoicis quid procliuitas.

Reijciuntur.

eſt vitium . Cuius definitio ea eſſe poteſt , vt ſit procliuitas quædam firmior ad perturbationes ſuſcipiendas . Niſi forte illud adijciant , procliuitatem à vitio differre , quod hoc firmiſſimè homini adhæreat, illa facile depelli ab animo queat.

Vitium quid.

Præterea procliuitas , vitium , & fons ille omnium perturbationum dictus , intemperantia , ſi ſunt in anima , aut in ratione aliquid ; erit ne hoc generale , quidpiam ad omnem inclinans perturbationem , aut cuique perturbationi , ſuum , ac propterea multiplex ? primum quidem explicari neque quid ſciet ; & vnde ortum habeat poteſt ; alterum ſi dicant , neceſſe erit , vt eorum procliuitatum vitiorum intemperantiarumque principia exortuſque declarent , quod præſtare non eſt facile .

Vrgentur circa eadem principia.

Quæ explicari nequeunt.

Sed fortaſſe Stoici , omnia ad iudicium referent , & rationem , quæ quando recta conſtantiam habebit , bonarum actionum in ſapiente principium , quando vero diſtorta inerit in ea intemperantia , quæ procliuitatem parit, & vitium. Quæro ab his , hic vir , qui , per eos ſapiens eſt , vnquamne opinione vlla falſa , aut intemperanti fuit imbutus ? quod ſi quando in aliquam huiuſmodi delapſus eſt , ſane tunc repente factus eſt improbus , à qua improbitate , vt poſtea euadat obtinere non poterit , vt ipſi volunt . Hominem autem vllum fuiſſe , qui in falſam aliquam opinionem non inciderit inter incredibilia numerandum . Itaque ex Stoicorum doctrina id demum confici videtur , nullum vnquam probum virum fuiſſe , ſed improbos omnes .

An ſint iudicij.

Minime.

Ex Stoicis deducitur nullum eſſe ſapientem.

Nemo qui non in aliquam inciderit opinionẽ falſam.

Iam vero quid illud eſt eorum ſcitum ? ſapientem numquam opinari . Lipſius vir in primis eruditus , ac doctus , & de hac ſchola benemeritus conatur ad rectum tramitem hoc Stoicorum , & alia paradoxa deducere ; aiens Stoicum hunc ſapientem ſcire , non autem opinari , ideſt , non dubitare . Sed miror , quod auferat ab illis opinionem , qui in opinione omnia ponunt, ad perturbationes ſpectantia , quod ex Cicerone , Stobæo , Laertio pater . Præterea ſcientiam , cum in illis ponit , quam intelligit ? an quæ , ex certis principijs per certam cauſſam rei deducitur per demonſtratiuum ſyllogiſmum ? at hæc in moralibus nulla , aut fere nulla , mores enim in ſingularibus hominis actionibus verſantes demonſtratiuam non admittunt ſcientiam , ſcientiam igitur intelliget , opinionem firmam , ſeu iudicium certum excludens dubitationem omnem de rei , aut bonitate , aut malitia , & aſſerens eam bonam , aut negans , at hæc ſcientia , vt recta ſit, vnde habet ? falli enim poteſt intellectus , ſeu ratio , cauſſæ

Paradoxum Stoicum.

Lipſ. l. 3. Manud. diſſ. 8.

Cic. qq. Tuſc. l. 4. Stob. Eclog. Ethic. Laert. in Zenon.

Quid nomine opinionis intelligant.

rei, aut regulæ infallibili non innitens. at in eo inquiunt, qui virtutem ſequitur ratio non fallitur. Quis autem is eſt? aiunt, eum, qui ſecundum rectam rationem operatur, rectè. Sed hæc recta ratio quænam eſt, aut cuius? ſapientis inquiunt. Hic autem ſapiens qua arte, aut labore rectam hanc rationem nactus eſt? Vnde ipſe emerſit? aut quando primum ſapiens euaſit? nam per vos, ſapiens nunquam non ſapientia locuples fuit, ne momento quidem.

Quid ſit operari ſecundũ rationem

Ad extremum eo mihi videtur omnis Stoicorum turba redigi, vt afferat, omne id, quod efficitur, dictante hominis ratione, bonum illud eſſe; reuera ita eſſe. Atque adeo, ſi quis operabitur ante hoc iudicium rationis, aut contra illud, malum operabitur, neque enim ratio hominis, ſibi ipſi eſſe regula, aut lex poteſt. ſi autem ſemel hanc ſapientiam, ſeu rationem rectam nactus eſt, peccare nequaquam poterit. Vnde, vt in comperto eſt, infinita ſcelerum capita exoriuntur.

Abſurda quæ ex hoc ſequuntur.

Atque vt id ab ipſis aſſeri manifeſtum appareat Zeno, & cum Zenone alij omnes tamquam cum magiſtro duo hominum genera ponit, alterum proborum, improborum alterum. Quorum prius quidem per omnem vitam virtutes colit, poſterius autem per eamdem vitam vniuerſam vitia ſemper conſectatur. Itaque probi Viri ſemper rectè, neque vnquam non rectè agunt prudenter ſua omnia temperanterque, & ſecundum omnium virtutum ductum gerunt: improbi contra nunquam non in vitiorum cœno volutantur, & ſi quid aggrediantur, perperam imprudenter intemperateque operantur. Sunt enim illi, per Stoicos, magnum quid, atque excelſum, ſupraque omnem fortunæ inſultum conſiſtens; validum, ac uirium præpollens, inſuperabile, inuictum, beatum. Atque hanc horum proborum, & ſapientum beatitatem, nihil à diuina differre contendit Chriſippus, neque ea, qua Deus beatitudine pollet, hanc eſſe minus expetendam.

Qualis ſit Stoicus ſapiens.

Stob. l. 2. Eclog. Ethicarum.

Senec. de conſt. cap. 1.

Vide, quæſo te, quos paulatim in ſcopulos, quas in ſyrtes impulſa eſt hæc Stoicorum inſana ratis de Stoæ portu auris ingenij ſui propriæque exiſtimationis prouecta ſpiritu. Peccare non poteſt ſapiens, beatus in ſeipſo eſt ſapiens, Deus eſt ſapiens, aut non minor Deo; imo etiam Deo maior. Quis, inquies, hoc vnquam Stoicus auſus eſt profari? Scio quidem ipſos vehementer eſſe ſui opinione inflatos, ſcio ſe omniſcios, omnia potentes iactare, ideo à nemine poſſe cogi à nemine prohiberi quoquam, à nemine imperari, ſcio eos iniuria impeti fraude doloue circumueniri, aut decipi nequaquam poſſe ceterum...

Quo Stoicos deducit ſuperbia.

Senec. ep. 91.

Se Deo ipſi præponunt.

Sa-

Sapiens vno minor eſt Ioue. Horat l.1.ep.1.

At tu audi vnum ex illis cum ſuo Lucilio de Stoica philoſophia ſuperbientem. *Totam huc conuerte mentem, huic aſſide, hanc cole; ingens internallum inter te, & ceteros fiat. Omnes mortales antecedes, non multo te dij antecedent. Quid inter te, & illos interfuturum ſit quaris, diutius erunt. At mehercule magni artificis eſt, clauſiſſe totum in exiguo. Tantum ſapienti ſua, quantum Deo omnis ætas patet. Eſt aliquid, quo ſapiens antecedat Deum. Ille natura beneficio non ſuo ſapiens eſt. Ecce res magna, habere imbecillitatem hominis, ſecuritatem Dei, &c.* Audiſtin? ſi plures huiuſmodi, aut vaniloquentias, aut ſtultitias, & inſanias audire patientia tibi ſuppetit, adi Lipſium plura colligentem. *Impia, & intolerabilis*, inquit Muretus, *arrogantia Stoicorum: qui non ſatis eſſe ducebant ſapientem ſuum cum Deo ex æquo componere, niſi etiam anteponerent.* In quo autem antepoſuerunt? in duobus, primum cum breuiſſimi Stoicus æui ſit, eo tamen in tantillo omnia, quæ Deus habet bona ſibi comparauit. Atqui breuitas vitæ, cum in bonis à Stoico non cenſeatur, ſed in adiaphoris, ſeu indifferentibus non debuerat hac ex parte cædere Deo. Quid tum ſi moriare ò Stoice? mors, aut vita in bonis, aut malis à te non cenſetur.

Sen.ep.51. Teſtimonium eorum iactantiæ. Lipſ Manud. 3. diſſert.14. Muret. in ep.53. Cenſura contra Stoicos. Et argumenta.

Sed ego, inquit, in hoc Deum ſupero, quod intra breuiſſimi curriculum æui tot, ac tanta includo bona, quot, quantaque in æternitate Deus. Ita ne? at tu cum vita tua defungeris, an non tua omnia bona corruent, ac deſtruentur? Igitur tua caduca Dei æterna ſunt bona.

Quam longe à Deo diſtant.

Præterea præcellere Deo ſe reputat Stoicus, quia ille à ſe ſapiens, Stoicus autem induſtria ſua. quaſi vero Deo induſtria deſit, ad acquirendum, ſi quid ipſi deeſſet, ſi tamen illi ſummo numini deſſe queat. ponamus antequam aurum conditum eſſet, Deo aurum defuiſſe, an non illud induſtria Dei emicuit? an non eius eſt ſapientia productum? Itaque miſeria eſt inopem, & egentem naſci, miſeria eſt labori ſuccumbere vt acquiras, miſeria eſt acquiſita iam poſſe deperdere, miſeria non talia bona poſſidere; quæ ſint vndiquaque perfecta. Hæc omnia in Stoico reperiuntur, nulla in Deo. Cuius ſi dignam apud ſe exiſtimationem concepiſſent, nunquam aut talia oblocuti fuiſſent ſeque obloquendo manifeſtæ ſtultitiæ coarguiſſent, aut minus ventoſe de ſeipſis, ac ſuperbè ſenſiſſent. Sed de his ſatis, neque enim in propoſito habeo contra Stoicorum, aut ſectam, aut doctrinam diſſertationes inſtituere.

Quam ignari ſint Dei magnitudinis.

LIBER

Athen. l. 12. Liber hic cum Stoicis, & ſtoica ipſa finem accipient ijs, quæ de hac ſecta ex Hermiæ Curiēſis iambis affert Athenæus lepida ſane, *eſt autem Curias*, vt Iacobus ait Dalecampius *Cypri oppidum*. At Cypri id opidū nō Curias, vt Delcāpio, ſed *Curium, aut Curion* Stephano eſt *à Cureo Cinyræ filio dictū, à quo nomē gentile Curieus*, vt etiā habet Athenæus. *Curiæ autem gentile etiam eſt feminei generis*. Iā eius carmina ſunt.

Dalecamp. in Athen.

Stephan. de Vrbib.

Hermias Poeta.

Audite Stoiculi nugarum mercatores,
Verborum arbitri, & æſtimatores ſoli omnia
Quæ lancibus apponuntur, nulla ſapientibus data parte
Vos abliguritis: tum deprehendimini
Alia facientes, quam quod tragica voce proclamatis
Iuuenibus illudentes.

Et vere nugiuenduli, ac verborum vocabulorumque nundinatores mihi videntur Stoici, & in Scirpo nodos non quærentes, ſed apponentes, dum affectiones humanas tractant, quibus aut ineſcarent auditores ſuos, aut irretitos paſcerent, donec dementatos in immanitatem ſuam, ſuperbiamque, & in ceterorum omnium non philoſophorum tantum, ſed humani generis vniuerſi cōtemptum inueherent. Nonnulla alia ſuperaddit de Zenone irridens Athenæus, quem Phœnicem appellat, cum Cittienſem, aut Cittieum, antea dixiſſet, ſic etiam à Laertio aliſq; dictum: quæ tamen nos cum alijs in locis partim allata, partim afferenda ſint, in præſentia omitti poſſe exiſtimauimus. Illud à nobis neſcio cum irriſione, an cum indignatione obijciendum Zenoni; in eam ſcilicet iſtum amentiam decidiſſe, vt Deum irrideret, & Atheos vellet videri. nimirum mos illi erat ea, quæ credi voluiſſet ab alijs iureiurando aſtruere, nunc per Iouem ligneum, nunc per canem conceptum, nunc per Capparim. An non deridiculus ſenex iſte homines eos deriſui, quibus cū verſabatur, habebat, qui fidem ſibi ab his præſtari volebat, tanquam ex tripode vaticinanti, qui iurando Iouem deridebat, & per auditorum ludibrium caparrim, canemque teſtes appellabat? Id credo in animo habebat vt iureiurando ſuo nullum in cælo numen regnare doceret. Scio quoſdam populos per Braſſicam iuraſſe, quam quidem illi pro re ſacra venerabantur; & hi ſuæ ſtultitiæ excuſationem nanciſcuntur à Socrate, & Zenone, qui ſimilibus vtebantur. At homines hos, qui Philoſophiam ſoli de cælo deuocaſſe feruntur quis excuſatione dignos putet? quis non irrideat, qui canem nondum quidem allatrantem, vnde aliquis timor: nondum mordētem, vnde nonnihil damni; nec dum cuſtodem atrij, aut venatorem, vnde aliquid emolumenti; ſed informem, inanimum in vtero caniculæ tanquam in officina ſub malleo laborantem, pro numine habebant; niſi numina ridebant. O ſtultā Stoicorum vanitatem; vere euanuerunt in ſuperbiſſima ſua ſapientia, & nimium ſe ſapere credentes ſtultitiam meram, & didicerunt, & docuerunt.

Athen. l. 12.

Idem l. 8.

LIBER

Digitized by Google

LIBER TERTIVS

DE SVBIECTO PERTVRBATIONVM.

DVplicis id generis, cum Spe ſanitatis vnum, alterum Expes. In hoc Animantes & Dæmon; in illo vnus homo. Igitur perturbationum fontibus, hoc eſt cauſſis effectricibus, earumque riuulis, nimirum naturis hactenus perquiſitis, ad ea nunc, quæ hiſce fontibus infecta, & riuulis commadefacta contractis vitiorum morbis intabuere, ſuo ordine deſcendimus. Vt in altero, æger animi homo, morbi turpitudinem velut in ſpeculo meditetur, ex hac medicamentorum auxilijs comparandis ardentius connitatur.

SECTIO I.

NVM IN VOLVNTATE HOMINIS SINT APPETITVS IRASCIBILIS, ET CONCVPISCIBILIS.

Opinio Piccolominei negans. Excuſari nequit. Pars oppoſita a difficultate finis adipiſcendi. Sed an re ipſa differunt. Sunt qui negent. Horum ratio Sanctus Thomas aſſerit. Eius ratio examinatur, & concutitur. Quæstionis ſolutio remittitur ad Phyſicos, Rurſum alijs aſtruitur argumentis.

NEgat Piccolomineus in Mente, ſeu Voluntate ineſſe Perturbationes. Nam Potentia inquit Iraſcendi ad ea fertur, quæ ſunt ordinata ad finem: Voluntas verò circà finem ipſum tantum, ad quem, tanquam verum, & vltimum bonum aſpirat: cui, inquit, voluptates puræ, & nō doloribus mixtæ coueniunt, vt diſputabimus. *In voluntate non eſſe Iraſcibilē aut Piccolom.* *Sect. ſequenti.*

Profectò, ſi contendit hic Auctor, in Mente, ſeu voluntate non dari duplicem concupiſcendi Iraſcendiq; potentiam re à ſe vnam, ab altera diſtinctam, per facilè etiam nos dare poterimus. Verum cum omnem Iraſcibilis rationem, aut ſimilitudinem auferat à Voluntate; id verò minimè approbamus. Quæro enim, an in bono, honeſtoue, ad quod Voluntas aſpirat, eſſe poſſit vnquam difficultas exuperanda? id certè inficiari non poteſt. In ea ergo etiam ſunt Iraſcibilis appetitus operationes, quæ ad vincendas tendunt difficultates, & impedimenta: quæ quidem operationes aliquan- *Refellitur.* *Ratio quia in honeſto adipiſcendo eſt quādoque difficultas.*

do ſunt ſimplices in ſe ipſi affectus, quandoque etiam vſque ad ſpirituum agitationem perueniunt. Itaque in illis, ſi ardui bonum impedientis impugnationem ante oculos proponamus, per analogiam quamdam ad perturbationes ſenſibiles, perturbationum nomine eas etiam poſſumus nuncupate. Quod & Sanctus Thomas docuit, & nos in præcedente libro.

D. Th. 1. p. qu. 83. ar. 1 ad ſecundum

Sed num huiuſmodi duo appetitus Concupiſcibilis, & Iraſcibilis, tum in parte ſuperiori Rationis, tum etiam in inferiore Senſibili inter ſe differant; & quomodò, aut quatenus, Phyſica contemplatio eſt. Sunt qui in neutra parte realem diſtinctionem admittant, ſed ſolum rationis; ita vt Voluntas ſit vna res ſimplex, quæ diuerſas operationes eliciendo diuerſarum etiam induat rationes facultatum, per quas nunc vnam, nunc aliam eliciat operationem, atque ita à ſe ipſa facultas diuerſa dicatur. Quo etiam pacto differunt de ſenſualitate: vt videre eſt apud Suarez.

An hæ duæ facultates in Voluntate diſtinguantur realiter. Phyſici eſt conſiderare. Sunt tamen qui negent.

Suarez l. 5. de anima c. 4.

Sanctus Thomas inter Senſualitatis Appetitus realem ponit diuerſitatem: inter Voluntatis verò nullam realem; ſed rationis tantum. Cuius ratio eſt, quia potentia, quæ reſpicit, atque ordinatur ad aliquod obiectum ſecundum communem rationem, non fit diuerſa re, per differentias ſpeciales ſub illa ratione communi contentas, ſicut quia Viſus reſpicit coloratum, non fiunt diuerſæ videndi facultates reipſa, ex eo quod Oculus nunc in album, nunc in nigrum feratur; quamuis hæc diſtributa inter ſe forma ſint. Cum igitur appetitus ſenſitiui obiectum, non ſit bonum commune, ſed particulare: ideo poſſunt, atque etiam poſcunt realiter diuerſi eſſe: non ità autem appetitus Rationalis; cuius obiectum eſt bonum in communi. Hæc Diuus Thomas.

D. Th. in ſenſibilibus diſtinguit, nō in rationalibus.

Eius ratio.

Quia hæ reſpiciūt bonum in cōmune.

Illa in particulari

At ſicut Arduitas in bono ſenſibili, non eſt differentia intrinſeca diuidens genus boni, aut iucundi, ſed accidens quoddam, ſæpè ex caſu cū aliquo bono ſenſibili coniunctū: & tamen, quia ſuperanda eſt ab appetitu, propterea datur peculiaris ab omni alia facultate diſtincta facultas: Ità cum in bono communiter accepto, reperiri poſſit arduitas aliqua quæ ſuperanda ſit; propterea in Voluntate facultas dari deberet à facultate Cupiendi reuera diſtincta. Maximè cum in ſpiritualibus etiam Sanctus Thomas Charitatem, & Spem ponat omnino diſtinctas, propter arduitatem quæ eſt in obiecto ſpei. Ità vt in Voluntate vnus appetitus in bonum feratur abſolutè vt bonum eſt; alter in bonum vt arduum: vel ſi in Voluntate huiuſmodi ratio non militat; neque etiam in Senſualitate diſtinctio admittenda. Præſertim cum Senſitiuus Appetitus in iucundum vniuerſaliter, & in commune conſideratum feratur, quemadmodum, & Viſus in colorem, & Voluntas in bonum. Sed hæc ſint Phyſicis relicta, vt alias etiam reliquimus; nunc ſatis ſit probaſſe Voluntati partem eſſe Iraſcibilem etiam concedendam.

Oppoſitio rationi ex arduitate accedente ad obiectū.

Augetur difficultas exemplo Spei, & Charitatis.

Remittitur ſolutio ad Phyſicos.

Quæ

Quæ etiam ſi ad finem tendat; mediorum tamen impedimenta nullo poteſt modo præterire. Quæ quidem pars niſi ſpiritualis eſſe poſſit, atque adeò menti ipſi concedi; ſanè neque Deo Optimo maximo in ſcripturis ipſa, aut eius ſimilitudo apponeretur. Quæ & Deum iraſci, & excandeſcere contra homines frequentiſſimè docent.

Iraſcibilis eſt in Voluntate.

Ex eo quod in Deo per ſimilitudinem ponitur.

SECTIO II.

PERTVRBATIONVM PROPRIVM SVBIECTVM ASSIGNATVR.

An id Appetitus ſenſus ſolum, vel etiam rationis. Progreſſus facultatum animæ ad excitandas Perturbationes deſcriptus. Obiecta quomodo Voluntati proponuntur. Quando erga illa hæc mouetur. Quot motus excitantur in hoc progreſſu. In quo motu ſint Perturbationes. In ſenſitiuo certum eſt. An in rationali? Negat Piccolomineus cum Platone, & Pythagora. Explicatur. Et refellitur primum experiētia. Virgilio lux. Tum ex eodem acuta ſententiæ confirmatio. Tertio ex fine Voluntati humanæ proprio. Quarto ex Ariſtotele, & Platone. Quinto ex Angelorum caſu. Quid ſuperbia. Sexto ex eiuſdem Angeli pœna. Quæ dolor eſt in Voluntate contra Aegidium.

IN ſtatuendo Perturbationum Subiecto non leuis profectò eſt difficultas. Num illud, ſcilicet ſit facultas ipſa Senſus appetens, quam ſæpè aſſignauimus, aut etiam aliqua ex parte Voluntas rationalis. Ad quod pauca quædam prius ſunt de ipſarum Perturbationum ortu præmittenda. Excitantur igitur Perturbationes hoc ferè modo. Primum facultas ſentiendi, ſeu ex quinque externis ſenſibus vnus aliquis; propoſitum ſibi obiectum ſenſatione facta percipit; vt Viſus colorem, Auditus ſonum; tum hæc ſenſatio facultati Imaginatiuæ, poſtea Senſitiuæ appetenti ſe ſe offert: hinc Intellectui Agenti, vt dictum eſt, vnde ad facultatem Rationalem intelligentem peruenit. Demum obiectum per tot aditus admiſſum in Voluntatis penetralia ingreditur. Sunt hæ duæ poſtremæ facultates nempè intelligendi, & volendi valdè inter ſe coniunctæ; nam Appetens vis cum ex ſe ſit cæca, niſi à facultate cognoſcente excitaretur, nihil proſequeretur, aut vitaret. Cui facultati obiectum ſub veri, vel falſi ratione reſpondet; appetenti verò ſub ratione boni, vel mali, iucundi, aut moleſti; ſed Cognoſcens non excitat appetentem ad obiectum ſuum, ſi illud tanquam verum, aut falſum ſolummodò cognorit, verum illud ipſum iudicat vt bonum, vel malum, delectabile, aut noxium, non

Num facultas ſenſitiua, an etiam rationalis.

Quomodo oriuntur Perturbationes.

Primum anteit operatio ſenſus externi circa obiectum.

Tum facultatis imaginatiuæ.

Poſtea facultatis ſēſitiuæ appetētis.

Hinc intellectus agentis.

Vnde itur ad intellectum intelligentem.

Demum peruenitur ad voluntatē.

Quomodo obiecta Voluntati proponantur.

Quando Voluntas erga obiecta mouetur.

abſolutè quidem, & vniuerſaliter, ſed peculiariter nobis, vel noſtris rebus, tunc inquam excitatur Voluntas in adeptionem eius, vel fugam: in qua quidem excitatione ſpiritus noſtri vitales alterantur, & permutantur, corpuſque ipſum quodammodo afficitur: denique vis ipſa Cognoſcens vna cum appetitu dirigit inſtrumenta corporalia ad eamdem conſequutionem, vel fugam. Atque in vniuerſum, hoc quidem ordine; ſex ſubordinatos motus perſpicimus. Primum in Senſibus externis; ſecundum in Imaginatione, ſeu Phantaſia; tertium in Appetitu Senſitiuo; quartum in Corporis ſpiritibus, organis, aut inſtrumentis; quintum in Intellectu; ſextum in Appetitu Rationali, ſeu Voluntate. In primo quidem ſecundo, quarto, & quinto nullatenus Perturbationes exiſtunt: nam illi has vel antecedunt, vel conſequuntur. Reliqui duo tertius, & ſextus ſunt motus appetentium facultatum, in quorum vtroque, aut alterutro certum eſt Perturbationes conſiſtere, & de ſenſitiuo Appetitu cum per ſe ſatis, & ex dictis manifeſtè conſtet, de altero nobis diſſerendum reſtat.

Vltimo commouentur organa corporalia ad Obiecti conſecutionem, vel fugam.

In quo motu ex dictis conſiſtunt perturbationes.

In ſenſitiuo certũ eſt conſiſtere, & in vtrus appetitu.

Quæritur an etiã in rationali.

Piccolomineus in appetitu ſolo Senſitiuo collocat, tamquam in ſubiecto: appetitum Rationalem cauſſam ſolum, & directorem perturbationum facit, quæ fortaſſe antiqua fuit Pythagoræorum, & deindè Platonis, tum etiam aliorum opinio. Sanè ſi nomina vocabulaque ſpectemus perturbatio, paſſio, perpeſſio corporeorum affectuum, & motuum ſunt, ſi verò rem conſideremus, nequaquam. Nam affectus, ſeu affectiones, quocumque demum nomine appellentur Amoris Odij, Timoris, Doloris, Iræ, &c. ſiue rectã ratione ordinati ſint, ſiue inordinati, & modum rationis excedentes in Rationali etiam appetitu exiſtere docuit experientia. Et quamuis Poeta corporeo appetitui has adſcribat affectiones.

Piccolomineus in ſolo ſenſitiuo aſſeruit eſſe tanquam ſubiecto. Rationalem eſſe ſolum directorem perturbationum. Deciſio eſt conſiſtere etiam in rationali perturbationes.

Etiamſi corporea dicantur eſſe. Virg. Aeneid. l. 6.

> *Igneus eſt illis vigor, & Cæleſtis origo*
> *Seminibus quantum non noxia corpora tardant*
> *Terrenique hebetant artus moribundaque membra*
> *Hinc metuunt cupiuntque*

Vbi ex commiſtione cum corpore vides Metum, Cupiditatem, in Animam oriri; tamẽ vt verum ſit Perturbationes in Anima non exiſtere niſi corpori vnita; non propterea neceſsè erit, concedere eas in ſolo Senſitiuo appetitu generari. Sicut enim neque Intelligere, niſi in Corpore poteſt, & tamen ſola intelligit ratione; ità etiam ſi Anima nõ perturbatur niſi intra Corpus, poteſt in Voluntate eſſe Perturbatio.

Explicatur Virg.

Sed vt etiam, cum Poeta reſpondeam, an non ille animas extrà corpus degentes, huiuſmodi affectionibus, & perturbationibus ſubiectas fecit?

Qui perturbationes in animabus ſeparatis poſit.

> *Proxima deinde tenent mæſti loca.*

Ecce

Digitized by Google

Ecce dolorem, ſeu mœrorem.

Illa ſolo fixos oculos auerſa tenebat — *Virg. Aeneid. l. 6.*
Tandem proripuit ſeſe atque inimica refugit

En Didonis odia in Æneam

Circumſtant Animæ læua dextraque frequentes
Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt.

En Troianorum amores in Eumdem.

At Danaum proceres Agamennoniæque Phalanges,
Vt videre virum fulgentiaque arma per vmbras
Ingenti trepidare metu, pars vertere terga.

Ecce Græcorum metum, & fugam à Troiano duce denique

Curæ non ipſa in morte relinquunt.

Idem ibid.
Poetis miſſis.

Sed Poetarum fauore vti nolumus, neque enim magni ponderis rationes, nec grauiſſimorum virorum auctoritates deſideramus; qui velint Perturbationes in facultate appetendi Rationali hoc eſt in Voluntate rationis compote etiam conſiſtere. Quod enim neceſſarium ſit vt in ea quoque inueniantur, ex eo ſatis conſpicuè cognoſci poſſe arbitror, quod Perturbationes ex facultate Rationis experte procedentes, communes homini ſunt, & beſtijs: ille verò nedum his, ſed alijs quoque, ac vehementioribus perturbationibus eſt obnoxius. Neq; enim quæ ad ſuū finē conſequendum euitandumque illa omnia, aut acquiſitioni poſſint officere, quæque etiam ab eodem fine vel abducunt, vel retardant, ſed vel citra modum, & rationem molliores, vel vltra ardentiores, aut aliorſum abeuntes Perturbationes ipſum perturbant. Quæ cum hominis ſint propria, oportet vt per propriam quoque ei competant facultatem, quæ eſt Voluntas.

Probatur in Voluntate eſſe perturbationes.

Ex fine hominis peculiari ſupra ceteras animantes.

Et ab Ariſtotele, & Platone non vno ferè loco perturbationes Menti etiam tribuuntur. Nemo, inquit, Plato neſcit, quanta ſint, quæ humanam rationem agitant, atque perturbaut: adeò vt humanæ ſapientiæ duces hominem cæteris animantibus miſeriorem eſſe, quia pluribus Perturbationibus, quaſi ventis exagitetur, affirmare non dubitauerint. At quæ nam eſſe queant plures huius modi vehementioreſque hominis propriæ perturbationes: ſi in ea parte quæ ſolius hominis eſt Voluntate, ſcilicet, nulla prorſus perturbatio conſiſtit?

Ex auctoritate Ariſt. & Platon.

Sed vlteriora, Philoſophis quoque prætermiſſis, delibemus, & quidem quæro, quodnam fuit Angelorum peccatum? non ne Superbia? initium enim omnis peccati Superbia: ità eſt, & cum apice Theologorum D. Thoma ſentio. Sed audi Auguſtinum: *Superbia eſt inordinatus excellentiæ appetitus*: & Appetitus quidem excellentiæ in genere ſuo valdè ſpiritualis eſt, adeoque naturæ Intellectuali, aut Rationali maximè proprius. Quod ſi appetitus hic vehementiſſimus in Angeli Voluntate fuit: fuit etiam in illo ea res,

Eccl. 10.
Probatur ex Theologia in peccato Angelorum.

aut

aut affectio, quæ cum eſt in homine, ſolet perturbationis nomine nuncupari? Et quæ itidem eſt Angeli damnati pœna? Dolor, at hic eſt in Appetitu Rationali Voluntatis, & falsò Ægidius Dolorem in Intellectu Dæmonis exiſtimat eſſe ponendum. Sed ſi placet agamus paulò fuſius id quod veluti per tranſennam inchoauimus de malis Spiritibus.

Item in pœna eorumdem.

SECTIO III.

IN DÆMONIBVS NVM SINT PERTVRBATIONES.

Poetis, obnoxij ſunt. Amori præſertim, & inhoneſto. Credo quò licentius homines tanto exemplo peccare docerent. Sed an ament amore naturali honeſto? videri ex varijs effectis. Sed falsò nam omnia in damnum ex Baſilio. Dæmon pardalis eſt. Ex Tertulliano. Iuuando lædit. Etiam cum maximè prodeſſe apparet. Exemplo oſtenditur. Præclarum Catonis dictum de Græcis in Romanos. Aptatur Dæmoni in homines. Cur opicos Græci Latinos vocarint. Ananiæ dictum de natura Dæmonum. An hi in hominem odio ne, an ira feruntur. Odij, & Iræ effecta diuerſa. De Aſmodæo Saræ in Tobiæ libro. De Genio Socratis vtroque vel malo, Vulgata lectio in libro Tobiæ defenditur. Græca explicatur. Maximus Tyrius erroris conuincitur. In Dæmone ne vmbra quidem Virtutis. Sed num ſuos in malo adiutores amet? vllo modo. Aſſentitur quidam, ſed reprobatur ratione auctoritate, exemplo. Dæmon homini Lupus.

SI Poetas, vel antiquiſſimos legamus nihil frequentius occurret, quam Deos (nam *Dij eorum Dæmonia*) nunc Ira nunc Spe, nunc Odio, vt plurimum verò Amore, & hoc inceſtuoſo agitari, quæ credo de ſuis Dijs illi manifeſtarunt, vt nobiliſſimo exemplo docerent hominem impudentius licentiuſque peccare.

Pſal. 95.
Poetæ Perturbationibus obnoxios fecere ſuos Deos.

Supectans tabulam quandam pictam: ibi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danae miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cæpi: & quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, inpendio magis animus gaudebat mihi;
Deum ſe ſe in hominem conuertiſſe, atque in alienas tegulas
Veniſſe clanculum per impluuium fucum factum mulieri.
At quem Deum? qui templa cæli ſumma ſonitu concutit.
Ego homunicio hoc non facerem? ego illud vero ita feci, ac lubens.

Terent. Eunuch. Actu 3. Scena 5.

Sed peculiaris nunc ante oculos quæſtio ſeſe offert de Amandi affectu. An ſcilicet ament Dæmones aliquando hominem, amore quo-

quodam naturali, vt amicus amicum, aut beneuolentia quapiam in illum ferantur, vt hoſpes in hoſpitem, neque enim nunc de turpi amore, atque inhoneſto ſermo mihi erit vllus: & miſſos hic iure facio Poetas, & Pictores, quibus quodlibet audiendi ſemper fuit æqua poteſtas. *Horat.*

Amorum incendijs illos aduri, teſtari poſſunt ipſi ijdem, dum quoſdam à periculis imò, & à peccatis defendere ſe iactant; dum Theſauros, & pecunias oſtentant, offeruntque; dum ſeruiunt, dũ miniſtrant, dum ea præſtant quæ ſunt amoris, & indicia, & illicia. *Videntur Dæmones poſſe amore percelli.* *Ex multis ſignis*

Quid quod eorum opera reuelantur, vt habet Tertullianus, & honores ingenia per quietem præſtantur, & medelæ produntur, & furta conferuntur, & Theſauri? *Tertullian.*

Sed apagè vt capitaliſſimos Dei omnipotentis hoſtes poſſe non malis amoribus capi putemus erga imaginem Dei eiuſdem ideſt erga hominem. Id vero ſic probatur. Hæc quæ vel amores eſſe videntur, vel amorum amuleta cauſsæ, aut effecta, in eum finem Dæmones dirigunt omnia, qui damnoſus ſit ſemper, & pernicioſus ei quem amare ſe ſimulant. Igitur ille non amor, ſed odium dicendum potius fuerat, & iurè Sanctus Baſilius Pardali fetæ Dæmonem comparat, *quæ quia hominem odit, obiectam ſibi hominis imaginem maximo furore diſcerpit*, Et Tertullianus. *Eadem*, inquit, *induſtria etiam per beneficia fallentes, medicinarum, & admonitionum, & pronunciationum: quo magis lædant iuuando; dum per ea, quę iuuant ab inquiſitione veræ diuinitatis abducunt.* *Sed minimè amãt.* *Quod probatur.* *Baſilius.* *Dæmon ſimilis Pardali.*

Iſtiuſmodi eorum perfidiæ intentionis, adeò exemplis, euentibus, experimentiſque veritas conſtat, vt nullus ſuperſit dubitandi locus. Quod ſi quandò ad eorum opera nullus cõſequutus eſt huiuſmodi malè ominatus exitus; id verò accidit, vel quia Deus telam hanc quam Dæmon ordiebat, perfici nequaquam permiſit, vel quia ſequutus eſt quidem; ſed nondum homini factus palam; vel tandem quia in altera vita ſequuturus expectatur. *Dum videtur iuuare nocere intendit.*

At ſunt inquies Dæmones quidam quibuſdam mitiores, humaniores, & facilioribus vt ità dicam, moribus, nullam præ ſe ferentes damni inferendi libidinem, multam benefaciendi, notum eſt illud Dæmonis cuiuſpiam Paredri, qui cum diu Militi fideliter miniſtraſſet de mercede pacta, atque accepta conflari iuſſit æs campanum, erigique altius in Æde quadam ſacra ad conuocandos diebus Dominicis ad ſacrum cætus. Vides Dæmonis non mali bonam indolem? Sed fugite *[illegible] Dæmones quoſdam bonis eſſe moribus.* *Exemplum ex Delrio.*

O pueri fugite hinc latet anguis in herba. *Virg. Eclog. 3.*

Haud dubiè inquit Del Rius, *latebat fraudis aliquid, & ſpes lucri maioris affulgebat.* Mirandum quoque nihil mali intuliſſe Militi. Vix vnquam Paredri ſine dominorum noxa ſolent recedere. *Satisfit obiectioni.*

Præ-

Præclarū de Dæmonibus dictum. Plin. Hiſt. lib.

Præclarè hic inferi poteſt id, quod de Græcis præcipuè de medicis dicere ſolebat Cato ad Marcum filium ſuum ſcribens. *Vincam*, inquit, *nequiſſimum, & indocile genus illorum, & hoc puto Vatem dixiſſe: Quandocumque iſta gens ſuas litteras dabit omnia corrumpet: tum etiam magis ſi medicos ſuos huc mittet, iurarunt inter ſe barbaros necare omnes medicina; ſed hoc ipſum mercede faciunt, vt fides ijs ſit, & facile diſperdant. Nos quoque dictitant Barbaros, & Spurcius nos quam alios Opicos appellatione fœdant*. Hæc Cato. Et ſanè hi Spiritus nequam omne hominum genus, & præcipuè Chriſtianos diſperdere coniurarunt, & nunquam illos nomine tam Illuſtri appellant, ſed ſemper aliquo alio inſulſo, aut turpi, vt Romanos Græci inhoneſto vocabulo Opicos appellabant, de qua vocabuli turpitudine lege apud Turneb. Quamobrem autē id Romanis Græci appingerent vide apud alios.

Turnebus l. 10. c. 12.

Ananias. Alter altero peior.

Cæterum vt docet Ananias cum huiuſmodi Dæmones non omnes æqualis ſint poteſtatis, neque vnius etiam malitiæ, licet omnes ſine vllo diſcrimine, nihil niſi exitium ſemper ſtruant, haud æqualiter malas ab illis operationes exerceri contingit; ſed vnus alio nequior, & in malefaciendo artutior, atque ita vnus aliquandò Diabolus multa ad aſpectum beneficia confert, diutius beneuolentiam ſimulat: alter altero præcipitantior manifeſtarius inimicus ſtatim ad damna deuolat.

An Dæmon iratus homini, vel Inimicus. Ariſt. lib. 2.

Sed inimicus ne homini eſt Satan an iratus? vel iraſcitur ne illi, an odio illum habet? nam inter duo hæc multum ponit diſcriminis Ariſtoteles, & effectus odij, & iræ hos ille memorat.

Odij, & Iræ effectus diuerſi.

Quod hæc contrà eos excitatur, qui nobis aut rebus noſtris nocuerunt, illud in eos etiam qui tales minimè ſunt. Ira ſemper eſt aduerſus ſingulos, ut Socratem Calliam. Odium etiam aduerſus genera; & Ira quidem ſanabilis eſt tempore, Odium vero inſanabile. Illa moleſtia afficere appetit. & ſentiri vult; hoc malo inferendo gaudet, neque ſentiri curat. Præterea Iratus cum nocet, moleſtia afficitur. minimè verò qui odit. Et Iratus ſi multa faciat tandem miſereſcit. Hic verò nunquam, nam ille rependere iniuriam, & veluti talionem vult reddere; hic autem hominem omninò non eſſe. Hæc ex Ariſtotele ex quibus manifeſtum eſt quo affectus genere peſſimi iſti ſpiritus in hominum genus ferātur. quos nomine Inimici hominis zizania ſuperſeminantis intellexit Chriſtus dominus in Euangelio.

Dæmō inimicus, & odio habens hominem.

Thob. c. 6. Obiectiones ex duobus exemplis. Aſmodæi Saræ Et Genij Socratis Apule. de Deo Socr.

Sed duo hic iure faceſſere non nihil negotij videntur, primum ex hiſtoria Thobiæ, in qua ſecundum Græcam ſeptuaginta interpretum editionem Aſmodæus legitur Saram adamaſſe, conſeruandamque ſuſcepiſſe ſua cuſtodia pudicitiam eius puellæ, ne à quoquam violaretur. Alterum Socratis, vel genius, vel Dæmonium, vel Paredrus, vel Deus, varijs enim nominibus famoſus eſt Dæmon iſte Socratis apud Scriptores. De quo maximus Ty-

rius

rius ſic habet. *Hoc præ reliquis à Dei huius colloquio, quem contemplatur mente, conſequutus eſt Socrates. Vt primò vitam ſuam honeſtè tanti comes numinis inſtitueret; alijs deinde, quoties neceſſitas ferret, ſine inuidia ſe exhiberet.* Igitur amare hominem, & quidem honeſtè Dæmones norunt. *Tyrius diſſertatione.*

Verumenimverò neutrum ex allatis teſtimonijs, beneuolos eſſe Dæmones, conuincit: Ac propterea Cacodæmonas ſemper, an Dæmonas nunquam vocandos eſſe cenſemus. *Reſponſio Dæmonas ſemper Cacodæmonas.*

Amores Aſmodæi in filiam Raguelis Saram expuncti ſunt in editione vulgata. Vnde probabilis coniectura fit, eorum mentionē à ſeptuaginta nullam eſſe factam, ſed aliquo poſt tempore, ad mētem ſcioli alicuius, ex Syriaco libro in marginem primum, deindè in textum immiſſos voluminis græci. Eſto autem eadem ipſa verba ſint ab ipſis interpretibus in hiſtoria appoſita; non tamen tanquam vera accipienda ſunt, ſed tanquam à Tobia ità putante, vel ſecundū vulgi exiſtimationem publico ſermone vulgatam ab ipſo Tobia, prolata; quod ſcilicet ex cæde illa ſeptem virorum facta, vulgus inductum ſit, vt crederet Saram eſſe in Amoribus Aſmodæi. Quod ipſum ſuadent verba Tobiæ dicentis. *Audio quia, &c.* Legendus eſt Serarius. De Socratis Dæmonio ſolum id in præſentia dicam, quod ipſe Tyrius de eodem addit illo, de quo loquimur. *Dæmon Socratis ſimplex erat, priuatus, popularis, qui, cum aut flumen tranſire cogitat Socrates, reuocare etiam ſolet; aut cum Alcibiadem amare inſtituit; differre ſuadet; aut cum defenſionem parat, nō permittit; aut cum mori ſtatuit; non repugnat.* Hęc Tyrius, bonus videlicet Dæmon qui venenum, & cicutam ſuo familiari propinat, & vt mortem ſibi voluntariam conſciſcat, ſuadet: bonus qui Alcibiadæos illos amores differendos cenſet, quò ardentius erumpant; & reſtinctu difficiliores euadant: bonus qui coli ſe volebat vt Deum; bonus cuius propoſitum ſemper fixum, vt malum inferat: cuius ad malum non ſolum prona voluntas, ſed obſtinata. lege Sanctum Thomam. *De Aſmodæi amoribus doctrina. Serar. in Tob. c. 6. De Socratico Dæmone. Qui malus omnino. Et ad malū obſtinatus. 1. p. q. 64. ar. 2. ad 5.*

An vero tandem in peſſimis hiſce ſpiritibus poſſit eſſe vmbra aliqua virtutis, aut bonitatis? nam tametſi amicitiam ijs, aut beneuolentiam, aut inclinationem ad benefaciendum negemus; tamen obſtare videtur nihil quo minus ſpeciem illis aliquam, ſimulacrumque virtutis concedamus. Verumtamen *Si quando*, inquit S. Thomas; *aliquod bonū facit Dæmon, non tamen bene facit, ſicut dum veritatem dicit, vt decipiat.* Hipærita eſt, & fallax, ac plenus verſutiarum. *An in Dæmonibus vllum ſit bonitatis veſtigiū. Minime.*

Sed numne amore aliquo proſequatur Diabolus quoſpiam, quos habet adminiſtros, & adiutores ſuos ad ſcelera perpetranda inducendoſque alios ad malum agendū? aſſentitur quidā, hos amari ab eo tāquā à venatore canes, & accipitres; à Piſcatore retia, & hamos; à domino mācipia, & iumēta. Sed ſi ſpiritus hi nequā nullas ex peccatis, in qua inducūt, ex ruinis, in quas præcipitātur, ex dānis, q̄ inferūt, voluptates in ſe ſētiūt; quos tādē amores erga eos habebūt ex vtili- *An eos qui illum adiuuāt ad ſcelera, amet. Aſſerit quidam. Lesſius in Tobiam. Negatiua reſpōſio.*

 tate,

Probatio reſponſionis.

tate, atq; adiumẽto eorum ad hæc perpetranda? ſi nulla inter ſe dæmones amicitiæ, aut amoris habent vincula, quod ex Sancto Thoma colligitur; quem fouebunt amoris igniculum erga hominem illum? ſi dum eo ad malum vtuntur, ipſum magis ac magis reum Tartari faciunt; quem, ſi poſſint, illicò occiderent; quomodo amant? Venator canes à morbis, à damnis defendit, Piſcator retia reficit, Dominus Seruo bona procurat, quid horum Diaboli præſtant ſagis ſuis? igitur neque amant. Sed amores ſimulant vafri.

Confirmatur exẽplo, & ſimili.

Fertur Lupum enutriſſe Venator quidam, & ad ætatem adultam attuliſſe: Hic dormienti domino ad guttur inuadendum ſæpe ſubſilijſſe, & à cane proximo repulſus ab incepto receſſiſſe, quod vt Herus aduertit, Lupum ſtatim occidiſſe. Hoc eſt ſagis, & improbis Dæmon, quod Venatori illi lupus, etiam ſi ei famulere, etiam ſi ſeruias; lupus tibi eſt, nunquam cicur, nunquam manſues, nunquam amicus, quod ſi homo homini lupus ſæpè; vt eſt in prouerbio. Sanè Diabolus homini lupus vſquequaque.

SECTIO IV.

AMENT NE DÆMONES ETIAM INHONESTE.

Videtur quia hic amor ſumma perturbatio eſt, & teſtimonia ſunt apud Scriptores luculenta. Vnde aliquando incubi aliquando ſuccubi. Firmatur ex Scriptoribus in Geneſim. Dæmones mundi muliebris inuentores ex Tertulliano. Locus ex Geneſi explicatur. Et error Tertulliani, & aliorum oſtenditur. Dæmon aſſumpto corpore mari, aut fœminæ permiſceri quit. Sed nunquid generare? Libidine certè ferri nequit in corpus cum ſit ſpiritus. Quod ſi videtur, ſimulat tamen in malum.

Primum teſtimonium aſſerens. Plenæ ſunt Poetæ Amoribus Dæmonum inhoneſtis Lege Arnobium Tertull. Clementem tom. 1, 2, 3. biblioth.

Secundũ teſtimonium eſt de incubis, & ſuccubis. Delrius diſp. mag. l. 2. q. 15.

SEd num amoris paſſione Dæmones, inhoneſti, & turpis erga mulieres, aut etiam viros tangantur; quam breuiſſimè inueſtigemus. quia in amore iſto ſumma perturbatio, & moleſtia ineſt. Dæmonem igitur perturbare poſſe videbitur. Et ſanè ſi antiquorum Poetarum ſcriptis fides eſt aliqua præſtanda, plena ſunt eorum opera amoribus Deorum inquinatiſſimis. Legendus in hanc rem Arnobius, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, Tatianus Aſſyrius, Athenagoras, Lactantius, Theophilus, Antiochænus, alijque Chriſtiani Scriptores. Sunt etiam quæ & aſtruere videntur teſtimonia fœda ſcilicet illa, quæ à recentibus Scriptoribus narrantur; dum ſe Dæmones in incubos deformant modo, modo in ſuccubos. Nos pro hac parte teſtimonium luculentum habe-

Digitized by Google

habemus multorum, dum verba quædam exponunt ex ſacris litteris, legitur enim in Geneſi. *Videntes filij Dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus, quas elegerant.* Filios autem Dei plerique doctiſſimorum patrum Angelos intelligunt fuiſſe, ſiue bonos, ſiue iam factos malos: & hos aiunt deuictos fuiſſe puellarum amoribus laſciuis, ac ſic, vel præuaricatos eſſe, cum eſſent boni; vel malum malo ſuperaddidiſſe, cum fuiſſent mali. Audiamus quid in hoc argumentũ proferat Tertullianus tractans de habitu mulierum ornamentiſque earum, *nam & illi* inquit, *qui ea conſtituerunt, damnati in pœnam mortis deputantur, illi ſcilicet Angeli, qui ad filias hominum de Cælo ruerunt*, & paulo inferius. *Vtrum ne mulieres, ſine materijs ſplendoris, & ſine ingenijs decoris placere non poſſent hominibus, quæ adhuc incultæ, & incompoſitæ, & vt ita dixerim, crudæ, & rudes Angelos mouerant?* & paulo poſt. *enimuero, qui vtique interdum cogitabant, vnde ceciđiſſent, & poſt libidinum vaporata momenta, cælum ſuſpirabant*, hæc & alia Tertullianus. Amant igitur Dæmones, minus quam honeſtas iubet, & forma humani aſpectus capiuntur, alliciunturque, & voluptate perfruendi trahuntur. Quod ſi pro filijs Dei, non Angelos intelligendos, cum multis, & cum meliore etiam Patrum parte aſſeramus, ſed homines ſcilicet probos, ac ſtudioſos, aut viros nobiles, atque illuſtres, proptereaque filios Dei nominatos: aut quoſdam de ſtirpe Seti ex Adam progenitis nihilominus Tertullianus, & qui de Angelis hæc verba intellexerũt, id nequaquã intelligere, aut opinari potuiſſent, niſi Angelos in humani vultus, & corporis amores delabi poſſe exiſtimaſsent. Niſi fortè dicamus idcircò hos ſcriptores putaſſe in Angelis amorẽ hũc reperiri, quia exiſtimauerint id in ſacris litteris eo loco doceri, in quo quidẽ errarunt. Errarũt, inquã, nã pro filijs Dei homines accipiẽdos eſſe pleriq; oẽs cõmẽtatores aſſeruerũt vt dixi, quorũ in ſẽtẽtiã eũdẽ eſſe iudicamus.

Tertium ex interpretibus loci ſacræ ſcripturæ. Geneſis c. 6.

Philo de Gigan. Iuſtin. apol 2. Clem. l. 2. ſtrom. & alij Iuſtinus Athenagoras. Ambroſ. Tertullian. de habitu mulier.

Vera loci huius interpretatio.

Sed ſunt qui omninò negent poſſe ſpiritus coniugio cum humano corpore permiſceri. natura enim id fieri non poteſt, neque aſſentitur philoſophia, ſpiritus corpore nudatos, amore fæminarum capi, aut ex eis generare poſſe.

Quidam negant poſſe Dæmones hominibus permiſceri.

Hi Auctores ſi ſpiritus ſine aſſumpto corpore intelligant, iurè negãt permiſceri poſſe corporibus; iurè ẽt amore, deſiderioq; coniugij, & fœminarũ ardere: Sed ſi aſſũptis eos in corporibus conſiderẽt rectè quidẽ amorũ perturbationibus capi negãt; ſed dũ permiſceri etiã poſſe inficiãtur, nõ rectè faciũt. hoc enim melior Doctorũ pars multis ducta argumentis euidentiſſimiſque fatetur, Delrius, Torreblanca, & alij. non quod corporei vlla ratione ſint, ſed quod aſſumere illa ex aliqua materia, ac ſibi circumdare poſſint.

Explicantur.

Hier. in vita S. Paul. Aug. l. 18. de ciu. c. 23. Iſid. l. 8. c. vlt. Delrius l. 2.

Curioſior, & minus patens eſt quæſtio, an per commiſtionem hãc generari proles in fœmina poſſint à Dæmone incubante, vel in ſpiritu corpus mulieris ſuccubantis gerente, & à viro ineunte: qua de

An poſſint generare.

Ab alijs quære.

de re conſule, ſi lubet alios.

Negatur Dæmones amare etiam [illegible] ſic. Nunc quod noſtræ rei eſt, nego ſpiritus hos nequam amore hoc libidinoſo, & malo erga humanum corpus ferri vnquam, *Ratio quia corpus aſſumptum non poteſt ſpiritum inclinare.* etiam ſi ipſi in corpore aſſumpto commorentur. nam corpus, ſiue anima informatum ſiue ea carens aſſumatur, nullam appetitu, vel ſenſu ſuo habet vim, qua poſſit excitare intellectum, aut voluntatem Angeli ad illius corporati vultus formam amandam. Si igitur ſpiritus ſecundum ſuam naturam paſſionum corporearum *Quia non eſt corporis eius forma.* affectionibus nullis ſubiacent, neque cum corpora, ſiue aerea, ſiue mortua aſſumpſerunt, ardere his ignibus poterunt, quorum corporum, ipſi quidem forma naturalis eſſe non poſſunt. Cuius rei occaſione aliquid corporeæ paſſionis in ſe contrahere poſſe viderentur.

Quare videntur amare. Simulant ergo hos amores, & voluptates, atque delitias peſſimi hi Dæmones, & vxorios, aut vxores ſe præbent homini, ea ſola cupidine ducti, vt decipiant; vt in peſſimorum genera ſcelerum detrudant, vt in errores contra rectam fidem, contra bonos mo- *Vt noceant.* res, contra publicam humanamque viuendi rationem; contra publicum communemque virtutum rerumque publicarum ſtatum *Phlegontem de rebus mirabilibus & alios conſule.* adobruant. Lege varia de hac re exempla apud Scriptores Sed vero ad principale noſtræ inquiſitionis caput redeamus: inueſtigaturi an Dæmones aliquo alio perturbationis genere laborent.

SECTIO V.

NVM DÆMONES LÆTITIA, ALIAVE SIMILI PERTVRBATIONE AFFICIANTVR.

Platonici, & alij aiunt, quia corporales putant, ſed vt falſum illud itidem hoc. Spiritus enim ſolis perturbationibus feruntur, quæ poſſunt in voluntate reſidere. Quarum quædam ab initio ruinæ, ortæ adhuc perſeuerant. Num vero intendi, aut remitti aliqua in illis poteſt? Diuerſi Dæmonum mores. Serenus Abbas apud Caſſianum declaratur: an lætari ex occaſione poſſint? ſemper triſtes ob diſſonantiam naturæ, ex pœnis quibus ſubiecti, ex memoria amiſſorum iugi. Num gaudere poſſint. Negant quidam, alij concedunt, ſed ceſſaturos poſt Iudicium vniuerſale. Fauet his Baſilius Seleucianus. Infirmatur poſterior opinio. Sententia, Dæmones lætari non poſſe. Ex odio in Deum, in homines ſummo, vel ſemper augeſcente. Ex odij natura. Elucidantur nonnulli ſacrarum literarum loci de gaudio Dæmonum, Sancti Thomæ de hac re locus alijs inexplicatus, explicatur. Dæmon in malo deſiderio inſatiabilis. Riſus Dæmonum, ſed ſardonicus, & exultatio ſimulata.

Pla-

PLatonici, & Chriſtiani etiam aliqui Platonis doctrinam ſectati exiſtimarunt Dæmones corpore quidem contineri ſecundum ſuam naturam, ſed tenui, ſubtili, inſecabili. hi illis non dubitant ſuas adſcribere perturbationum ſpecies; queis etiam circa aliud corpus verſantur. Ceterum cum hæc opinio non reiecta ſolum, ſed etiam grauiore ſit cenſura reprobata, & Dæmones fatendum ſit puros ſpiritus, nulla vllius corporis naturali conſociatione detineri. Dicendum eſt ſola eos perturbatione poſſe commoueri, quæ in ſpirituali eorum voluntate commoretur. harum autem perturbationum præcipuæ ſunt, & perpetuæ, inordinatus excellentiæ amor, eius acquirendæ deſiderium, odium erga Deum impedientem, inuidia erga hominem vt Dei imaginem, triſtitia de ſuis pœnis, & ſuæ felicitatis habendæ deſperatio.

Plato. Quidam corporeos eſſe Dæmonas cenſuere. S. Iuſtin. m. Apolog. ad ſenat. Apol. ad imper. Seneſius de Boem. Sed omnino fatēdum eſt eſſe omnino ſpirituales. Quibus ſint perturbationibus ſubiecti.

Sed horum pleraque omnia ab initio, cum primum peccauere Dæmones, in eorum voluntatibus exarſerunt; neque vnquam poſtea reſtincta ſunt, aut refrigerata. Quæramus, an pro diuerſis occaſionibus, interdum ira percellantur, nunc vehementiore, nunc remiſſiore erga aliquem; num triſtitiæ fluctibus interdum mitioribus, interdum etiam grauioribus opprimantur.

An nouis perturbationibus tangātur per occaſiones

Huc faciunt varia diuerſorum Dæmonum genera, diuerſis, variiſque cōſtantia moribus. de quibus latè Delrius. alij ignei, aerei alij ſunt, & terreſtres, & ſubterranei, & aquei, & graſſatores, ſeu de die, ſeu de nocte, omnes diuerſis ſtudijs, aliqui animo hilariores, alij ferociores, alij mitiores, alij ſubiracundi, procaces alij cenſentur. De quibus apud Caſſianum Serenus Abbas ſic diſſerit. *Tot autem eſſe in immundis ſpiritibus, quot in hominibus ſtudia, non dubie comprobatur. Nam nonnullos eorum, quos etiam Faunos vulgus appellat, ita Seductores, aut Ioculatores eſſe manifeſtum eſt, vt certa quaque loca, ſeu vias iugiter obſidentes, nequaquam tormentis eorum, quos potuerint prætereuntes decipere, delectentur; ſed de riſu tantummodo, & illuſione conati fatigare, eos potius ſtudeant, quam nocere, & alia quæ perſequitur eo loco Serenus.*

Varij Dæmonum diuerſiq; mores. Delrius. Diſquiſit. magic. Caſſianus.

In quibus Sereni verbis obſeruandum docet Delrius illud (non delectari eos tormentis hominum) accipiendum comparatiuè ſcilicet non æque delectari, atque alij illi crudeliores delectantur. Verius enim eſt omnes omnino Dæmones optare quam grauiſſima hominibus mala inferre, ſi Deus permittat.

Expoſitio verborum Sereni per Delrium.

Sed enim verba Sereni Abbatis, & argumentum ipſum de quo nunc nobis ſermo inſtitutus eſt, ſuggerunt, vt inquiramus ſentiantne aliquam voluptatis ſtillam aliquando peſſimi hi ſpiritus; vel nulla planè vnquam hilaritatis guttula, & ad temporis momentum aſpergantur.

An aliquando Diaboli voluptatem, aut hilaritatem ſentiant.

Et ſanè illis continenter ob oculos mentemque verſari obiecta eorum intellectui, voluntatique ac demum naturæ, diſſonantia; circa

Primum ſemper ſunt in triſtitia. ex obiecto quod habēt ſemper propoſitum.

Suadetur negatiua pars.

Ex pœnis quas ſentiunt.

Ex memoria amiſſorum bonorũ.

Quidam ergo negant poſſe hilareſcere.

circa quæ perpetua conſideratione ferantur neceſſario,certum eſt. Quæ conſideratio dolorem, atque triſtitiam excitat vehementem ac perennem. Hæc triſtitia ex alio etiam fonte mirum in modum augetur, nempe ex contemplatione, aut vt ita loquar,ex ſenſu pœnarum, queis ſubijciuntur, & culpa propter quam ijs ſunt addicti. Adde alium mæroris fontem perennem ſcilicet memoriam, & iugem bonorum amiſſorum, malorumque recordationem, in quibus tamquam omnino ad pœnam æternam damnati volutantur. his perſuaſi quidam negant poſſe in Dæmonum volũtatem voluptatis vllum riuulum illabi ex illa operatione, aut congreſſu, quem contra homines ſuſceperint, exercuerintque: etiam ſi optatos exitus, euentuſque ſortiantur.

Alij affirmant.

Ex deſiderio, quod habent, & eius complemento.

Nihilominus ſunt qui alteri parti, quæ affirmans eſt, faueant, graues, & doctrina præclari viri. Nam in Dæmonibus eſt deſiderium alicuius rei conſequendæ, quod ſæpe quemadmodum ipſi intendunt, perficitur. At deſiderij complementum, & rei concupitæ conſequtio, ſufficiens eſt gaudij, & delectationis obiectum. deſiderium enim nullum eſſe poteſt, quin de aliquo bono, aut boni ſpeciem habente ſit: quod autem bonum excitat deſiderium quando abſens eſt; id ipſum, cum præſens ſit, delectationem ingeneret aliquam neceſſe eſt. Plura in hanc diſputationem lege apud Suarez. apud quem latè poſterior hæc ſententia tamquam priore probabilior confirmatur; & additur poſtremò, quod & Alenſis docuerat, hoc qualecumque Dæmonis gaudium, quod nunc in illo locum habet, ceſſaturum eſſe poſt iudicium vniuerſale quia poſtea ceſſabunt occaſiones tentandi, complendique deſideria aduenientia, quibus conſequtis gaudium exoriri ſolet.

Suarez de Ang. Sed hoc gaudium ceſſaturum eſſe poſt iudicium.

Confirmatur auctoritate.

S. Baſil. Seleuc. Or. 3.

Claudamus hoc argumentum verbis Baſilij Seleuciani præſulis, de caſu prothoplaſtorum loquentis. *Ridebat forte Diabolus cum dedecore Dei conſpurcaſſet imaginem. Tales enim Dæmonis ſunt machinationes cum voluptate; ſauciat, & accuſat pudendum in modum ad ruinam impellit, & ruentes publicis ignominiæ notis conſignat.*

Examinatur id quod dictum eſt de die iudicij.

Ego vero vt fatear, vereor vt hæc poſterior de tempore poſt iudicium coniectura vera ſit; nam, tam etſi poſt iudicij diem occaſio adimplendorum deſideriorum deſitura ſit, memoria tamen adimpleti olim deſiderij non deerit, & ſicut ex completo deſiderio delectatio aliqua, ita ex recordatione boni tum accepti nonnulla voluptaris titillatio exoritur, vt patet in homine. Quid ergo impedit, quo minus, poſt examen illud vniuerſale voluptas in Dæmonibus ex memoria oriatur?

Videntur enim poſſe delectari ex memoria deſiderij iã adimpleti.

Non ſolum dæmones, ſed damnati omnes.

Adde quod ſicut Dæmonibus ex memoria boni conſequti delectationem innaſci neceſſe eſt, vt hi volunt, ita etiam in damnatis omnibus etiam nunc ante iudicium, & poſtea peracto iudicio orientur continenter delectationes nonnullæ ex memoria bo-

ni

ni olim comparati, & ex completione cupiditatum, quas quondam, dum in terris viuerent, habuere; non ſolum circa obiecta, quæ bona, & ex virtute eſſent, ſed etiam quæ turpia, & ſceleratiſſima fuiſſent: quantoque vehementiore conſequendo libidine exarſiſſent, tanto ex memoria illorum conſequtionis delectarentur amplius. Quæ omnia vera eſſe, negandum cenſeo. Non enim cum ſumma damnatorum ſiue hominum, ſiue dæmonum miſeria, poſt iudicium præſertim, conſociari poteſt vlla vmbra delectationis.

Quod abſurdum eſt.

Si ergo boni accepti memoria ex adimpletione deſideriorum, voluptatem ingenerare nullam poteſt, cur ipſa illius obiecti, aut boni apparentis concupiti aſſecutio voluptatem ingenerabit ante diem iudicij? quod ſi aliqua excogitari poſſit ratio per quam ſuadeatur, memoriam bonorum olim obtentorum nullius cauſſam eſſe poſſe voluptatis, hæc eadem, credo, ſuadebit, nullam ex adimpletis deſiderijs emergere ante iudicium, voluptatem. Quamobrem priori ad hanc quæſtionem ſententiæ accedendum puto.

Ex hoc ſumitur argumentum contra partem affirmantem poſſe Dæmones lætari.

Concluſio eſt non poſſe Dæmones hilareſcere.

Sed aſſignanda aliqua ratio ſimpliciter etiam eſt, quamobrem Dæmonibus lætitiam, aut voluptatem adimamus omnem. Ea eſto odium eorum in Deum, & in homines ſummum, & acerrimum, quod ſi non eſt ſummum; in dies, & in horas, immò & momenta creſcit. Quoniam & pœna ſingulis momentis maior extenſione, & diuturnitate efficitur: tum inuidia, quæ fomes eſt odij, nouas ſemper habet, recenteſque cauſſas, quare etiam atque etiam adaugeatur. proſperitate, ſcilicet, Eccleſiæ triumphātis, militantiſque; Dei gloriam quotidie magis ac magis ſe in operibus ſuis manifeſtantem. egregias virorum ſtudioſorum virtutes, & res geſtas inſignes atque heroicas; & alia ſimilia. Hoc itaque odium, atque inuidentia ſtimulant, atque vrgent vehementiſſimè Diaboli impiam voluntatem ad aggrediendum, enitendumque vt hominibus noceat; Deoque Optimo Maximo inferat iniuriam. Sed hoc inter iram, & odium diſtat, quia illa percellitur dulcedine, cum poſſit talionem retribuere; & quandocumque vlciſcendo retribuit; hoc verò cum inſatiabile ſit, etiam ſi quod optat ex parte aſſequatur, nunquam vlla tangitur, edulcaturque inſtillatione voluptatis. Quamuis dæmonis voluntas in obiecti conſecutione ſibi ſatisfeciſſe videatur. Neque enim omnis actus voluntatis ſimplex per quem vult quiſpiam aliquid eſſe, quod eſt, gaudium ſtatim appellari debet, vt inferius dicam.

Ratio ex odio Dei & hominum ſummo, vel in horas augeſcente.

Tum ex inuidia.

Quæ plurimas habet cauſſas.

Quid inter iram, & odium diſtat.

Quod odium voluptate non tangitur.

Extant contra noſtram opinionem ſacrarum litterarum ſententiæ quædam, vnde confici videatur delectari Dæmones. *Non ſupergaudeant mihi, neque dicant in cordibus ſuis euge euge animæ noſtræ deuorauimus eum, & ferant confeſtim confuſionem ſuam qui dicunt mihi euge euge. Et auertantur ſtatim erubeſcentes qui dicunt mihi euge euge.* Interiectio

Obiectio ex ſacris litteris, quod Dæmones lætantur.

Pſ. 34.
Pſ. 39.

Explicationes auctoritatum allatarum.

iectio hæc repetita magnam exultationem indicat eorum, qui contra Dauidem inſurgebant, ſolent autem hæc verba à commentatoribus de Chriſto patiente intelligi: de cuius captura, atque cruciatibus, ac demum de morte exultationem Iudæi præ ſe maximam tulerunt, & ſibi inter ſe de hoc immani ſcelere gratulabantur.

Plaut.

Adſcribuntur etiam Dæmonibus, quorum & figuram, & perſonam geſtabant Hæbrei. Euge autem eum in hoc loco ſenſum habet; quem in Plauto: eas legiones copiaſque ſumus, euge, potiti, & euge, Dij ſeruatum me volunt, quo vtroque loco magna animi exultatio demonſtratur. Sunt & alia loca in quibus Inimici Dauidis, quorum nomine Dæmones accipiunt plerique, delectatione efferri poſſe videntur. *Nec delectaſti inimicos meos ſuper me, & nequando ſuper gaudeant mihi inimici mei.*

Pſ. 29.

Pſ. 34.

Reſponſio prima ad obiecta ſcripturas loqui ſub conditione.
Reſpondetur ſecundo loqui de gaudio phantaſtico.
S. Thom.
Tertia reſponſio, per gaudium intelligi adimpletionem perfectam deſiderij.

Quamquam autem reſpondere quidã poſſet ſacras litteras Dæmonibus attribuere eas affectiones, quas quidem non habent, ſed quas haberent in talibus obiectis, & rerum euentibus, ſi poſſent, quoſque alij habent, qui poſſunt. Vel de gaudio dæmonum eas loqui, quod phantaſticum appellat alicubi Sanctus Thomas, & vmbratieum. nihilominus tertiam reſponſionem addamus nempè per effectum explicari à ſcriptura cauſſam ipſam, pro gaudio ſcilicet intelligere id, quod gaudium ipſum cauſſare in inimicis Chriſti poſſit ipſius videlicet mortem, & ignominiam perpetuam, qualem Diabolus, & Iudæi optabant, & adeptos ſe eſſe exiſtimabant.

Obiectio ex Sancto Thoma grauis

At Sanctus Thomas, inquiès, tale adſcribit hiſce ſpiritibus gaudium, qualem dolorem. Cum enim agamus de gaudio ſecundum quod eſt ſimplex actus complacentiæ in voluntate, quod ſcilicet velit voluntas rem non ita eſſe, quemadmodum eſt. vel ita eſſe, quemadmodum non eſt. Cum igitur verus in Dæmonibus dolor exiſtat, vt patet, cur verum etiam non exiſtit gaudium? quandoquidem ſic poſſunt illi velle rem aliquam ita eſſe, quemadmodum eſt, ſicut velle poſſunt non eſſe, ſicut eſt.

Cui non videntur ſatisfacere alij, qui noſtram ſequuntur ſententiam.
Noſtra reſponſio acuta.

Huic argumento nequaquam ſatisfacere videntur partis noſtræ aſſeclæ, tametſi multa afferunt, & reuera multam videtur ingerere difficultatem. Ego vero negarem Dæmonem vnquam velle rem ita eſſe, ſicut eſt; aut vnquam rem eſſe, ſicuti vult. exempli gratia. Tentauerit Dæmon hominem, & in peccatum precipitauerit: immo in deſperationem. adde etiam intra tenebricoſum Tartari Baratrum detruſerit. an tunc ille vult eum hominem ita eſſe, ſicut eſt? aut omnino homo ita eſt, ſicut ille vult? minimè vero, et cur tandem? Quia adhuc mallet ipſum non eſſe, aut perire, aut in ſtatu eſſe peiore, & hoc vellet vehementiſſime. Id enim proprium eſt ſummi odij vt velit rem non eſſe vt docet Ariſtot.

riſtot. Adde quod peruerſi illi ſpiritus, & omni malitiæ fœditate conſpurcati, non ſolum vellent rem, ſeu hominem eum nequaquã eſſe, ſed in eius hominis interitu, ac damnatione Deum iniuria contumeliaque affectum optarent. Qui quidem homo in tantum à Dæmonibus vexatus fuit, vt, ſcilicet, Deo ipſi contumeliam, quam quiſque potuiſſet, vehementem facerent. Quòd tamen ipſis nunquã euenit. Igitur Dęmonis voluntas nunquam vult rem eſſe, ita, ſicut ab illo poſita eſt, nũq̃ igitur delectatur. Si cui hæc reſpõſio nõ arridet, videat quemadmodum ex D. Tho. deſumptum argumentũ euadat. *L. 2. Rhet.*

Nam quod aliqui aſſerunt ſummam triſtitiam omnem voluptatis guſtum expellere, non eſt tanti. Si enim voluptas eſt, rem eſſe, ſicut illam eſſe vult Dæmon; & hominem videt in peccato exiſtere ſicut ille, & volebat, & per tentationem induxerat: certè voluptatis aliquid ſummis ſaltem labijs delibabit. ſumma autem illa triſtitia non impedit, quominus eius voluntas velit hominem in peccato eſſe ſicut eſt, &c. *Expenduntur aliorum reſponſiones.*

Sed riſiſſe illos, & cachinnum etiam ſolutiorem edidiſſe legimus, cum virum quempiam religioſum adigerent in peccatum etiã leue, & veniabile. Legimus etiam, de lapſu multorum, in ſuis cõciliabulis exultaſſe inter ſe victores, & à ſuo Principe laudes, & præmiũ victoriarum accepiſſe. Quaſi verò non Sardonium riſum, & exultationem ſimulatam Dæmones cierent, & neſcirent ſimulare Gẽs vaſerrima, & ad omnem aſtum, & dolum edocta. *Obiectio quod Dæmones riſerit.* *Dilutio obiectionis.* *Roſueid. in vitas PP. l. 3. n. 14. lib. 5. c. 54. & alibi.* *Caſſ. coll. 8. cib.*

Difficilius illud eſt qua ratione deſiderent tam vehementer hominis ruinã, qua tamen conſequuta non ſint lætitiã, ſed potius triſtitiam hauſturi. An quia triſtitia ſi ſũma ſit cũ voluptate pugnat, cũ deſiderio autem non pugnat? & bonũ prout eſt obiectum deſiderij abſẽs ita apprehendi poteſt vt placeat futurũ: adeptũ tamẽ non exiſtimetur eſſe bonũ in tanta miſeria? Hæc non videntur nedum ſoluere, quin immo potius inuoluere: ſi enim in ipſo deſiderio eſt quędam complacentia de futuro, cum ſpe acquiſitionis, certe hæc ſine aliqua delectatione eſſe non poteſt. Docet enim Ariſtoteles ad omnem iram conſequi aliquam voluptatem, ex ſpe vlciſcendi, *iucundũ enim exiſtimare, ſe conſecuturũ quod appetit*. rurſũ paulo infra Idẽ Ariſt. *conſequitur enim* inquit *voluptas quædam, & ex hoc, & ex eo quia verſatur ira vlciſcendi cogitatione, quæ igitur tunc fit Phantaſia voluptatem parit, vt quæ in ſomnijs.* Igitur ceſſat ratio, quando intentando homine ex ſpe victoriæ ſua etiam exſugitur Dæmoni voluptatula. *Quare Dæmones deſiderent id ex quo dolituri ſunt conſecuto.* *Reſponſio prima.* *Reijcitur.* *Ariſt. Rhet. l. 2.*

Negamus ergo inclinationẽ illã tẽtãdi in malis genijs exiſtere cũ vlla delectatione ex ſpe futuri, ſed ſine illa eſſe, ipſã autẽ inclinationẽ malefaciẽdi oriri ex inuidia, & odio cõtra Deũ, eiuſq; imaginẽ, & aduerſus diuina cõſilia ꝓuidẽtiæ, & ꝓdeſtinationis ipſius, q̃ duo in illis tãta, tamque vehemẽtia ſunt; vt etiam ſi nullam in victoria ſperent fore lætitiam, & nullam in ſpe victoriæ ſentiant voluptatem *Reſponſio noſtra.*

immo adaugeri ſibi fortaſſe ſentiant mærorem. aggrediantur tamen, & pugnam capeſſant, quod etiam ex mala eorum, & obſtinata naſcitur ad praue operandum voluntate. atque hæc de malorum Dæmonum perturbationibus ſatis.

SECTIO VI.

DE ORGANO PERTVRBATIONVM SENSITIVARVM.

Variæ auctorum opiniones in varijs corporis partibus appetitum iraſcibilem, & concupiſcibilem ponentium. Anima in homine toto vna, eaque rationalis. Suas facultates diuerſis in eius partibus exercens. Irati deſcriptio ex Horatio; ex Seneca. oculorum ex Plinio. ſunt qui in toto corpore diffuſas putant, ac in inſectis, quæ diuiſa appetunt. Ariſt. ſententia. In corde perturbationes. cur curæ dicantur. Ennius, contra quã Manutius accipit, intelligendus, de cura ſub pectore. Virgilius explicatur. colores in hominis vultu varij, cur? cor aliorum mẽbrorum vitijs non maceratur: id quare. cur inſecta ſecta appetũt.

Cor iraſcibili tribuunt aliqui. Fernelius dialog. lib. 8. Claudianus lib. 4. de Conſulat. Honor. Nemeſius de animæ facult. c. 16. Iecur Cõcupiſcibili.

CVrioſa quidem inquiſitio; ſed medicorum, ni fallor, aut etiã Phyſicorum propria, ideo eam quã breuiſſimè agitabimus. Porrò, qui hos diſtinguunt appetitus poſſunt in vno, vel duobus organis conſtituere. Fernelius iraſcibilem in corde ſtatuit. quod etiam ſenſit Pythagoras; concupiſcibilem in iecore, quem ſequitur Claudianus, qui Prometheum iram in corde, in iecore cupidinem poſuiſſe aſſeuerat, quod & Nemeſius exiſtimauit. *inſtrumẽtum cupiditatis*, inquit, *quæ ex ſenſu naſcitur iecur eſt, Ira Cor:* ſui autem dicti rationem affert, quia *cor pars dura, & vehementioris motionis capax ad grauia negotia; & difficilia, & ad contentum impetum deſtinata; quemadmodum contra, iecur pars mollior mollis cupiditatis inſtrumentum eſt factum*.

Alij iram in iecore ponunt. Horat. lib. 1 ſer. ſat. 9.

Sed in iecore iram tanquam in ſede collocat Horatius.

Difficili bile tumet Iecur

Et meum iecur vrere bilis

Et in ſtomacho.

Et alibi iram in ſtomacho poſitam à Prometheo ſcribit. Quod mihi in mentem reuocat Nemeſij opinionem, qui metum in ore ventriculi collocauit; ſed & in ipſis præcordijs iram quandoque ſitam cecinit Horatius.

vel in præcordijs.

Horat. Epod. od. 11.

Quod ſi meis inæſtuet præcordijs

Libera bilis

Plutarchi lib. de Homero opinio de hac re.

Plutarchus ſic habet: *cum autem animæ, etiam Philoſophorum iudicio, pars ratione prędita in capite ſit collocata; altera ratione carens, cuius ea vis, qua iraſcimur, in corde ſedem habet: quę appetit in ventri propin-*

quis

quis partibus; videamus num nam ijs prius Homerus nouerit hoc diſcrimen. Atque ita Plutarchus late ex Homero proſequitur oſtendere iraſcibilem quidem in corde;concupiſcibilem vero in ijs quæ ventri ſunt vicina conſiſtere.

Sed illud omninò animaduerſione dignum, hos ſcriptores, ſi exiſtimarunt animam,quæ ratione ſit prædita,in ſola capitis parte vel arce commorari,non vero in reliquo corpore;in corde verò ſolo iraſcibilem animam; & in ventre concupiſcentem, atque adeo tres eſſe has animas inter ſe ſeiunctas; hos quidem errore manifeſto detineri. Vna enim anima eſt in homine, eaque rationalis; quæ tamen cum brutis in ſenſitiua portione conueniat, quæ anima cum ſecundum ſubſtantiam ſuam toto ſit in corpore diffuſa; ſuas tamen functiones, quæ multæ ſunt, non in qualibet corporis exercet particula. in capite enim ratiocinatur, videt, audit, cogitat, non verò ibi ambulat, aut res ad ſe attrahit, ſed in pede, ac manu; ita iraſcitur in corde, non in aure, concupiſcit in ventre,aut alio membro particulari, &c.

Explicãtur prædicti ſcriptores de Anima loquẽtes.

Anima vna in toto corpore.

Legendus Plutarchus de viri. moral.

Alij perturbationum omnium ſedem cerebrum faciunt. Sic ille iracundum cerebroſum vocat.

> *Donec Cerebroſus proſilit vnus*
> *Ac mulæ, nautæque caput lumboſque ſaligno*
> *Fuſtè dolat.*

Alij organũ perturbationum faciunt cerebrum.

Horat. lib. 1. ferm ſat. 5.

Et alter id affirmat *huc* inquit, *venarum omnis à corde vis tendit, hic deſinit,hic culmẽ altiſſimũ,hic mentis eſt regimẽ,hanc habet ſenſus arcem.*

Plin. l. 11. c. 37.

Alij iram in toto corpore.

Quidam verò aliquis tibias, alter genas, vt mirum non ſit, quoſdam per totum animalis corpus eſſe diffuſas exiſtimaſſe.Si Venuſino credimus,ira in tota anima,totoque reſidet corpore licet præcipue in iecore.

> *Difficili bile tumet Iecur*

Et addit.

> *Tunc nec mens mihi nec color*
> *Certa ſede manet: humor & ingenas*
> *Furtim labitur, arguens.*
> *Quam lentis penitus macerer ignibus.*
> *Vror ſeu tibi, &c.*

Horat. carm. lib. 1. od. 13.

Vides iã irã in iecore,in mente,in vultu,in genis, in corde.Sed & audi iratũ à Philoſopho deſcriptũ.Flagrãt,& micãt oculi;multus ore toto rubor exæſtuãte ab imis præcordijs ſanguine;labia quatiũtur, dẽtes cõprimũtur; horrẽt,& ſubrigũtur capilli, ſpiritus coactus, ac ſtridẽs;articulorũ ſeipſos torquẽtiũ ſonus;gemitus, mugituſque, & parũ explanatis vocibus ſermo præruptus;& cõploſæ ſæpius manus, & pulſata humus pedibus,& totũ concitum corpus,magnaſque minas agẽs.fæda viſu,& horrẽda facies deprauãtiũ ſe atque intuentiũ.

Senec. de Ira lib. 1. c. 1.

At miror certe neminem in oculis hoſce appetitus conſtituiſſe, niſi

Mirum quod non in oculis.

Cicero in Verr. lib.5.act.2.
Plinius l.11.c.37.

niſi fortè huc reſpexerit, cum dixit *Inflammatus ſcelere, & furore in forum venit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas emicabat.* Si Plinio credimus, *non aliunde maiora animi indicia cunctis animantibus. ſed homini maxime. ideſt moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſubmiſſi, blandi. Profectò in oculis animus habitat. ardent, intenduntur, humectant, conniuent. hinc illæ miſericordiæ lacrimæ. hos cum oſculamur animum ipſum videmur attingere.*

Quædam opinio de organis perturbationum reijcitur

Verum enimvero haud mihi ſolida eorum ratio videtur, qui velint in ea corporis parte perturbationem, aut appetitum reſidere; quo commoto etiam, & illa moueatur; vt enim menti ſubiectus eſt appetitus ita corporis etiam pars obedire, ac obſequi præparata quæcumque.

Argum. pro ponētibus illas in toto corpore ex Inſectis.
Plin.l.11.c.1.
Quid ſint inſecta.

Lepidum ſanè pro opinione perturbationes in totum corpus diffundente, argumentum occurrit ex inſectis deductum. Quæ, quauis parte deciſa, ſentiunt, appetunt, & pungentibus iraſcuntur. Sunt autem inſecta Plinio, animantia, ita appellata ab inciſuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum, atque alui præcincta ſeparant membra tenui modo fiſtula cohærentia. ſic ſæpe, cum pueri iactu lapidis caudam lacertæ à reliquo corpore ſeparauerint, illa mouetur, & ſemianimis micat, & contra pungentem torquet ſe; & ſe, ac vitam tuetur.

Sententia Ariſt. de organo perturbationum.

Sed quænam fuerit ſententia Ariſtotelis, eſt inueſtigandum, vt commode huic ſatisfaciamus argumento. Quidam ergo negant ab Ariſtotele dictum, qua in parte corporis appetitus, appetitionesque reſideant; poſſe ex eo tamen colligi, quod in corde. Vnum Nos Philoſophi locum aſſignabimus, ex quo omnia perdiſcamus. Cor ſtatim omnium partium primum exiſtens ſanguinolentum eſt, motus etiam lætitiæ, ac triſtitiæ, ac omnium denique ſenſuum hinc oriri, eodemque deſinere videntur. ratione quoque ità eſſe probatur. Principium enim vnum eſſe oportet, vbicumque fieri poteſt. Altiſſimus autem omnium locorum medius eſt. Medium enim vnum eſt; & tale, vt vndique attingi, vel neque, vel proximè poſſit. hæc qui paulo ſuperius ad hæc, dixerat, in medio cor poſitum eſt, ſed magis ſuperius, quam inferius, & parti priori admotius, quam poſteriori. natura enim rem nobiliorem conſtituere in locis nobilioribus ſolet; niſi quid maius impediat. Cordis hunc eſſe locum latiſſime in homine patet. Sed in ceteris quoque animalibus pari ratione tenere ſibi vult medium corporis neceſſarij. ex his vides quomodo in corde omnia ponat Philoſophus præſertim verò perturbationes, & appetitus.

Ariſt.l.3.de partibus animalium c.4.

Ariſtoteles.

Ariſt. cor eſt perturbationū ſedes.
Perturbatio quare latinis cura dicta.
Varro l.5.de ling. lat.
Feſtus Verb. cor.
De ſenectute.

Profectò à Latinis rectè perturbatio curæ nomen eſt ſortita, quaſi cor vrat, in quo reſidet; ad quam ethimologiam alluſiſſe Ennius àpud Ciceronem videtur.

OTi-

O Tite, ſi quid ego adiuro, curamue leuaſſo.
Quæ nunc te coquit, & verſat ſub pectore firma;
Ecquid erit pretij?

Sub pectore cura eſt, ideſt in corde, vbi vrit. Manutius ſub pectore, poſtrema, ſeu infima pectoris parte, ore ſcilicet ſtomachi accipiens errauit: neque enim hoc loci ideſt infra pectus, ſeu extra pectus: ſed intra pectus, aut ſubter pectus.

Manutij error.

Explicatio Ennij.

Eſt mollis flamma medullas.
Interea, & tacitum viuit ſub pectore vulnus.
Vritur infælix Dido.

Virgilij Aen. 4.

Annoto hoc vulnus illud eſſe, quo amor in Iulum conuerſus percuſſerat Didonis

Iampridem reſides animos deſuetaque corda.

Igitur non infra pectus cor, ſed in eo, ſub quo tegitur. iam vide autem vt cordatiſſimus Poeta noſter hanc amoris perturbationem, curam, velut in corde exiſtentem vocet.

Aeneid. 1.

At Regina graui iamdudum ſaucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni

Igitur cor ſubiectum, atque organum eſt appetituum, & perturbationum, à quo deinde ceteras in partes corporis per tranſmiſſos ſpiritus veluti diffuſæ varias cient motiones, alterationes, & diuerſos colores inducunt. quæ varietas in ſanguine, eiuſque mutatione perſpicitur. Cuius vis ad ſingula momenta in homine mutatur ad ſingulos animi habitus. pudore, ira, metu, palloribus pluribus modis, item ruboris. alius enim iræ; & alius verecundię. Nam & in metu refugere, & nuſquam eſſe certum eſt: multiſque non effluere transfoſſis; quod homini tantum euenit. Itaque non eſt mirum, naturam cor, viſcerum aliorum vitijs, morbiſque macerari noluiſſe; nec vitæ ſupplicia trahere, vt ait Plinius. ſatis habet pænarum, ac morborum, quibus continuè maceretur ex æſtuantibus in ipſo perturbationibus.

Statuitur ſedes perturbationum Cor.

Vnde fit colorum in homine mutatio.

Pl. l. 11. c. 38.

Pl. l. 11. c. 37.

Quare cor non laboret vitijs aliorum viſcerum.

Sed quid ad inſecta, quæ in hunc locum tranſtulimus? de his hæc docet Philoſophus. *Omnium tres partes communes ſunt, caput, Aluus, & quod inter iacet, quodque in ceteris pectus, & dorſum eſt, vnum id, quod interiacet magna ex parte eſt, quæ tamen ſunt longa, & multipeda, ijs ferè totidem ſunt quæ interiacent, quot inciſuræ. Vnde etiam diuiſa viuere, atque appetere poſſunt; exceptis ijs quæ vel admodum frigent. cum in vna quaque inciſura ſit quid pectoris, aut cordis inſtar. in quo & vita, & appetitus, & perturbationes reſidere queant.* Ita Ariſtoteles argumẽtum luculenter diſſoluit. De inſectis agens Edoardus Vuettonus ſapienter dixit, quod pars illa, quæ cordi proportione reſpondet, inter caput, & aluum eſt. quæ & ſi magna ex parte ſimplex eſt, in nonnullis tamen eſt multiplex; vt Iulis, & ſimilibus prælongis. quo fit, vt præciſa viuere poſſint. quod in cæteris animantibus per-

Soluitur argumentum ductum ab inſectis per Ariſtotelem.

Quomodo inſectis inſit cor.

Edoardus Vueſt. l. 9. de diff. anim. c. 199.

perfectioribus nequaquam contingit, quorum cor in pectore ſolo eſt.

SECTIO VII.

PERTVRBENTVR NE PLANTÆ.

Aſſeri poteſt ex aliquarum amoribus inter ſe, aut odijs. Manichæorum, & Eraſmi ſtulta opinio. quæ Manetis eorum principis: animos hominum tranſmigrare in animalia, & plantas, quod & Empedocles. quæ & Pythagoræ Anaxagoræ, & Democriti: Empedoclis carminum varia lectio, non à Chriſtianis ſolum, ſed ab Aethnicis Philoſophis deridetur. numerantur multarum plantarum ſympathiæ, & antipathiæ. Cardanus reijcitur. Plantæ non propriè habent ſympathias. Rurſum de quibuſdam plantis, attactus fugientibus, quas quidam plantanimalia vocarunt, & perturbari dixere cum Ariſtotele, & Platone, & Plinio. Sed falſo. Ariſtotelis vera ſententia. reijciuntur aduerſarij exemplis quibuſdam. de faſcino mira; ex quo argumentum, & declaratio noſtræ ſententiæ. de ſpongijs Eraſmi argumentum irridetur, & ſerio ex conſequentibus.

l. 1. de plãtis c. 1.

HOc idem eſt, ac quærere, an ſentiant, & appetant: an ſint animalia, aut duplici fruantur animi portione, aut genere: vegetantis ſcilicet, & ſenſitiuæ? quam quæſtionem Ariſtoteles ſtudioſè exagitauit.

Pars affirmans prior ex amoribus & odijs aliquarũ plantarum.
Hic error fuit Manichæorum olim, poſtea.
Eraſmi.
S. Auguſt. l. de moribus Manichæorũ c. 17.
Suid. Manes
Prateol. 5.
Manichæi.
Niſſenus ſerm. 1. de anima.
Manes aſſecla Empedoclis.

Affirmari autem id poſſe videtur ſaltem de quibuſdam plantis; ex amoribus, odijſue inter ipſas mutuo exiſtentibus: & ex contractione, diſtenſioneque quarumdam repentina. quo quidem errore allucinati ſunt Manichæi, quos longa poſt tempora Eraſmus vt malus malos ſequtus eſt, exiſtimantes, vt Auguſtinus affirmat, arbores anima ſenſitiua præditas. Suidas refert Manetem eorum anteſignanum animarum in alia corpora tranſmigrationem docuiſſe, & alia græcanica. & Prateolus diſcipulos Manetis ſcribit etiam elementa animata feciſſe, quod & Sanctus Gregorius Niſſenus de iiſdem Manichæorum delirijs docuit. ideoque nulli dubium, etiam in plantis, arboribuſque animas poſuiſſe. & valde quidem veriſimile eſt, hæc de arboribus ſenſiſſe Manetem, vt qui Empedoclis diſciplinam fuerit ſectatus. Hic autem ſtirpes ſenſibiles fecit, adhæſit vero Pythagoræ, cuius diſcipulus fuit; qui animarum in alia corpora tranſmigrationem, & animatas plantas exiſtimauit. vt docet Ariſtoteles. quod etiam de Anaxagora, Democrito, Empedocle teſtatur. Et Empedoclis quidem de hac re

Empedocles Pythagoras
Ariſtot. l. 1. de plant. c. 2
Hic plantas fecit animatas.
Vt alij etiam Philoſophi.

ex-

extant carmina apud Clementem.

Clem. Str 6.

Ipſe ego namque fui, puer olim, deinde puella,
Arbuſtum, & volucris, mutus quoque in æquore piſcis.

Quæ etiã à Laertio in Empedocle, & ab Athæneo laudantur non nihil differenter. quem enim Clemens mutum, ait, in æquore piſcem; illi ignitum, ſeu coctum habere videntur, vt benè aduertitur in collectaneis ad Clementem. noſtro tamen propoſito nihil prodeſt, aut obeſt varia hæc lectio. Habemus autem ex opinione Empedoclis animatas eſſe plantas, ac propterea affectionibus ſubiectas. Et hæc quidem iſtorum hominum craſſiſſima ſtultitia non ſolum à Sanctis Patribus eſt reiecta, ac deriſa; ſed & ab ipſis antiquis Philoſophis, qui aliquid cum ratione, & intellexerunt; & cum iudicio expenderunt. lege Tertullianum, & in eum Pamelium.

Laertius in Empedocle.
Athen. lib. 8. in fin.
Falſa omnino opinio, & riſu digna
Tertullian. lib. de anima c. 32.

Iam ad id, quod ex ſympathia, & antipathia deſumitur argumentum, mirabile eſt, quantum quædam eiuſdem ſpeciei arbores ſeſe inuicem ament. adeo vt niſi ſe quodammodo contingant, fructus ſuos, aut non edant, aut non educent, aut non maturent. Ficus ſine caprifici adiumento abortum facit. Piſtacea ſine Piſtacij vicinia inanes nucleos habet. Palmã ſine mare ſterilis. Imo herbis etiam vtrumque ſexum eſſe diligentiſſimi naturæ veſtigatores tradidere.

Pamel. notat. 32.
Sympathia aliquarum plantarũ.
S. Ambroſ. in Examer.
Plin. lib. 15. c. 19. l. 13. c. 4.

Contra aliæ, quam ſe ſe oderunt implacabiliter? Olea, & Quercus; Braſſica, & Vitis; Cucumis, & Olea. Præter hæc, aquas odere Cupreſſi, Iuglandes, Caſtaneæ, Liburnum, eaſdem amant Salices, Populi, &c. quæ paſſim apud plures inuenies.

Aliarum Antipathia.
Cardanus.
Matthiolus.
Mizaldus.
Durétus.

Quibus perſuaſus Cardanus quamdam ſenſus imaginationem plantis adſcripſit, & affectuum perturbationes. Sed ſi quid efficaciæ hoc argumentum præſefert; multum ſanè etiam, & pluſquam ipſi velint, qui eo vtuntur, probat. Nam & elementa inter ſe ſymbola, & diſſymbola ſympathiam, & antipathiam patiuntur. an igitur & hæc cum Empedocle animantia eſſe dicemus?

Ex his ductus Cardanus dat plantis imaginationem.
Sed ſi argumentum valet, multo plus poſcit.
Probatur ex elementorum ſympathia, & antipathia.

Aetites lapis, quia aquilarum oua fæcunda efficit, erit ne animal? clauus ferreus, aut terra ex aratro ſub gallinæ nido poſita tonitrua auerruncat, ne oua diſperdant, animalia cenſebis? Pellis lupina, quæ agninam corrumpit; & plumæ aquilæ, quod id ipſum in aliarum pennis præſtant, animalia ſunt? Teſtudo fæmina coitum fugit, donec mas feſtucam aliquam imponat auerſæ. Igitur feſtuca animal eſt? Pellis vituli marini corpori eius detracta, atque arida ſenſum æquoris retinet; & inhorreſcit æſtu maris recedente. Cedri combuſtæ odor ſerpentes fugat; ſic & hagates, & alia. lapis ſcyrius integer fluctuat, comminutus immergitur. Alius viua corpora erodit, cadaueribus abſtinet. Amiantus nihil igni deperdit; Igitur hęc animalia ſunt? Et luna ipſa ad fæcunditatem, & par-

Plin. in varijs locis l. 10.
Idem probatur ex ſympathia, & Antipathia, & alijs virtutibus aliarum rerum.
Elianus l. 3. c. 2.
Plinius l. 3. c. 10. & 12. & l. 36. c. 17. & 19.

& partum, atque etiam ad ſterilitatem omnium plantarum, & animalium, quantum habet virium, & efficacitatis? ſic & reliqui Planetæ, nunc in vna Cæli parte, aut ſigno cum felicitate coniugia, fæcunditates, partuſque largiuntur: in alia non item. Demũ Oceani fluxus, refluxuſque, & Eurypi, & freti Siculi nullis agitantibus ventis; immo ſæpe contra obnitentibus celeres curſus, recurſuſque, animam ne in illis arguunt? Sed has ineptias relinquamus. Et ſympathiam, atque antipathiam plantis, arboribuſque impropriè conuenire, & per quamdam ſimilitudinem ad eam, quæ in animantibus eſt eſſe exiſtimemus. Senſum autem vllum ineſſe ijs ne credamus. Eſt & alterum, quod pudicitiæ argumentum appellant nonnulli fultum exemplis. Plantæ Alaphitis apud Photiũ prehendere conantem, & eius contactum refugientis. An verò hæc ſit illa Aglaophitis nota magis, de qua Plinius, & Aelianus? Arboris Memphiticæ langueſcentis, dum tangitur manu, retracta, reuireſcentis, de qua Theophraſtus, & Plinius. Æſchynomenis, ſeu herbæ viuæ, quæ dum maximè viret, ſi quis apprehendere tentet, illicò folia contrahit. ſi audacter apprehendat, exiccatur: ſemota manu reuiuiſcit. idque facit quoties tangitur, Vnde & nomen accipiſſe refert Plinius. de qua multi ſuis in operibus egerunt. Neque minus eſt admiratione dignum, quod de planta in inſula Cimbulone reperta Borneo propinqua: cuius in terram delapſa folia tanquam animantia repunt, peduſculis vtrinque binis, puſillis, cum tanguntur fugientia. Sunt autem folijs mororum ſimilia.

Impropriè in plantis eſſe sympathia dicuntur.

Alterum argum. pro parte eſſe animãte ex pudicitia herba. Et alijs exemplis plantarum. Pl. l. 24. c. 17. Aelian. var. hiſt. l. 14. c. 24. 27.

Theophr. c. 3. Garz. lib. 2. c. 22. arom. Inde. Ouied. hiſt. Scaliger.

Hoc argumento moti quidam exiſtimarunt, hos non plantas, ſed animantes eſſe ſentientes, aut plantanimalia, quamuis imperfectò admodum motu, & ſenſu obſcuriore, & mediæ velut naturæ. Gloriantur autem hi, ſe in hac opinione auctorem ſequi Ariſtotelem. Sed falſò. Itaque per iſtos haud mirum eſt arbores morbis infeſtari, & vermiculationem illis, & ſiderationem, & membrorum dolorem accidere, adeo vt partium debilitas nominum ſocietate cum hominum miſerijs communicet: cum vtrumque ſit animal ſcilicet, & arbor. cui fauère et opinioni videtur Plato, qui Spongijs, & Pulmoni marino animam tribuit, quemque Ariſtoteles eſſe ſentientem dicit. Quid? quod quædam arbores ſuam nobilitatem ſentiunt, & ſuperbiunt? nã dãda expertis fides. Tranſlationem enim quædam faſtidio, aliæ contumacia indignantur. Faſtidit balſamum alibi præter Iudeam naſci. Aſsyria malus alibi ferre; nec non, & palma naſci vbique, aut nata parere, vel cum promiſit etiam, oſtenditque, ea educare, quæ tanquam inuita peperit. Non ferunt Amomi Nardique delitiæ, ne in Arabia quidem ex India naue peregrinari. tentauit enim Seleucus Rex. Illud maxime mirum, ipſas arbores plerumque exorari, vt viuant,

Aliqui has, & ſimiles plantas animalia imperfecta eſſe putant. Nemeſius de natura hom. c. 1. Raynaud. or. 3. q. 1. ar. 3. n. 27. Et Ariſt. ſuam eſſe putant, ſed falſo. Augetur argum. exemplis.

Plin. l. 16. c. 32.

viuant, atque tranſmigrent. Ex quibus perſuadere ſibi aliquis poſſet in quibuſdam ſaltem ſenſum aliquem ineſſe, atque adeo appetitum, & in appetitu perturbationes.

Sed vt ſententiam noſtram hac de re commodius explicemus, viſum eſt integrum antea Ariſtotelis locum tranſcribere, ex quo quid ipſe ſenſerit, videre poſſimus. *Vertibula autem, inquit, parum ſua natura à plantis differunt, ſunt autem ſpongijs viuaciora, quippe cum ſpongiæ vires habeant plantæ. Natura enim continuè ab inanimatis ad animalia tranſit per ea, quæ viuant quidem, ſed non ſint animalia. itaut parum admodum differre alterum ab altero videatur, propter ſuam propinquitatem. Spongia igitur, vt dictum eſt, cum adhærendo tantum viuere poſſit, abſoluta autem nequeat viuere, ſimilis plantis omnino eſt. quæ autem tubera vocant, & pulmones, atque etiam plura huiuſmodi animalia in mari, parum ab ijs differunt, cum ipſa abſolutione. Viuunt enim ſine vllo ſenſu, perinde, ac plantæ abſolutè: nam & in terreſtribus plantis ſunt nonnullæ huiuſmodi, quæ & viuant, & gignentur, aut in alijs plantis, aut abſoluta.* (& poſt pauca) *ex quo fit potiſſimum, vt & hoc, & quicquid ſimile in animalium genere eſt, planta iure appellari poſſit: nec enim planta vllum habet excrementum. quas autem vrticas appellant, non teſta operiuntur, ſed excluſæ omnino ſunt, ijs quæ in genere diuiſimus. Ancipiti natura hoc genus eſt, ambigenis, & plantæ, & animali, abſolui enim, & eſcam petere nonnullas, & ſentire occurrentia poſſe, atque etiam aſperitate corporis vti ad ſe tuendum, animalis eſt. at verò quod imperfectum ſit, & ſaxis celeriter adhæreat, nec aliquid excrementi emittat; manifeſtè, quamquam os habeat, plantarum generi ſimile eſt.* — *Senſus Ariſtot. de ſpongijs. & de tota quæſtione.* — *De partib. anim. lib. 4. c. 5.*

Vides ergo Ariſtotelem primum Platoni aduerſari in ſpongiæ pulmoniſue marini anima. Vides item, apud illum adhærentiam, contractionem, extenſionem foliorum, acceſſum, contactumue, aut receſſum non eſſe indicia animæ ſentientis. Vides demum, nihil inter animalia connumerari, quod inſtrumenta non habeat cibum accipiendi, concoquendi, & digerendi. Quamobrem miror Nemeſium dixiſſe ſpongiam ſecundum Ariſtotelem inter Zoophita numerari.

Quid ergo? tanti ne erit illarum arbuſcularum, ſeu plantarum pudicitia, vt inter animantes perenſeri, & meliori, quam plantarum ſit digna fortuna, putari debeant? quod ſi has animantes faciamus, quia motum aliquem cieant, veluti ex appetitu progredientem; ſaxis etiam anima quibuſdam eſt danda; & quando magnes ferrum ad ſe attrahit, amare hic lapis dicetur. — *Reſponſio ad argumentum de motu plantarum.*

Et lapides ſuus ardor agit, ferrumque tenetur
Illecebris, rigido regnant in marmore flammæ — *Amplificatur exemplis.*

Audi Nazianzenum. Quod etiam ex coitu ſaxorum ſaxa creantur.

Vt memorant lapidum quibus eſt perſpecta facultas
Res quoque tangit amor rigidas, vitaque carentes.

Vide Plin.l.36 c. 18. Solinum c.56. Nemeſium Eccl. 4.

Et Nemeſium.

Et montes ſyluaque ſuos habet arbor amores.

Lapis ſyderitis mouetur ſi acri ſucco perfundatur; ad ſuccinum paleæ, ſtipulæque accurrunt. erunt igitur hæc omnia animalia.

Augetur exemplo Faſcini.

Sed exemplo hanc totam difficultatem diſſoluam. ſunt qui oculorum ſuorum intuitu vel inuido, vel maligno, vel furibundo, vel admirabundo non recentes ſolum animantium proles, pueros, pullos, hinnuleos; ſed arbores etiam floribus, fructibus ad elegantiam, aut miraculum ornatas, potius, quam oneratas, repente inficiunt morbo, ægritudine, tabo, ariditate, nece. Nec de faſcinationum generibus nobis in præſentia eſt animus diſſerendi; deque earũ ratione, ac modo. quidue faſcinantibus ex oculis prodeat, aut à qua oculorum parte, de ea loquimur, quę naturalis eſt, & Philoſophis Theologiſque accepta, exploſa nemini. de qua Poeta.

Virg.egl.10. Plin.l.7.c.2. Solin.

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et Plinius, ex quo Solinus Polyhiſtor ait in Scythia fœminas, quæ bythinæ vocantur, in oculis geminas pupillas habere, & perimere viſu ſi quem fortè iratæ aſpexerint. illud hic non tacebo, quod amicus mihi meus ſe vidiſſe enarrauit. Eram inquit ille, cum patre in hortulo, vbi erat arbuſcula non magnæ quidem molis, ſed magnis ſanè, & quamplurimis malis perſicis grauis. è quibus aliqua manu noſtra decerpta guſtaueramus; tota viridans, vegeta, viuax. inter hęc amicus Patris acceſſit, & vt in arbuſculam oculos iniecit, qui felini erant, admirabundus, ac ſtupeus exclamare occepit. O pulchrã arborem? quid plura? hodie, ad veſperam oculos coniecit in arborem. Imus omnes domum, craſtino mane ego cum parente redimus. Perſica illa arbor tota arida, folijs deciduis, fructu flaccido, ac victo. patris iuſſu eruta, atque euulſa eſt. qui ad me ſtupentem cõuerſus, ſcis ne, inquit, quare id arbuſculæ accidit? homo ille heri ſuis illam oculis tam admirabundè intuentibus faſcinauit.

Ex his ſolutio elicitur argumenti.

Quid hoc ad rem? inquies, multum ſanè. ſicut enim afflatus quidam, aut contagio, aut ſpiritus, aut aura ex oculis effluens aerem inficit, donec ad obiectum attingens in illud nociuum aliquid imprimit; ita ex hominis corpore, aſpectu, manu ad mota ad pudicam illam de qua ſermo erat plantam halitus, aura, afflatus, aut quid ſimile prodire poteſt; ad cuius contactum planta de ſuo ſtatu dimouetur commotione naturali, quo deinde impedimento ſublato ipſa ſuum in ſtatum reuertatur. qua in re nullo opus eſt ſenſu, appetitu, aut perturbatione. Hoc in Spongijs planè cernitur, quas Ariſtoteles omnino plantis ſimiles eſſe aſſeruit. hæ tamen ad contactum ita retrahuntur, ac ſeſe conſtringunt,

vt

vt velli vix à ſaxo, cui adhæreſcunt, queant: quam quam, & alias etiam rationes afferat Ariſtoteles.

Verum enimverò ſi ſpongiam, aliaque ſimilia in mari naſcētia inter animalia percenſeri velis, non multum contendam. Illud addam magnum eſſe diſcrimen inter hæc marina, & inter terreſtres illas plantas; in illis enim, ſi non omnia, non nulla ſaltem animæ ſentientis indicia conſpiciuntur, præter contractionem, & diſtenſionem ad externos attactus, at in plantis nulla præter hæc alia, quę ad animam ſenſibilem inducendam ſatis ſint. Plinius vrticis marinis, & Spongijs ſenſum arbitratur ineſſe; quæ nec animalium, nec fruticum; ſed tertiam ex vtroque naturam habeant. male omnino de vtriſq; nam ſpongijs nulla, vrticis vero ſētiēs anima ſtatuēda eſt.

Diſcrimen inter marina, & terreſtria.

Plin. l. 9. c. 45. De ſpongijs, & vrticis.

Quod verò pertinet ad Eraſmum, qui ex eo ſenſitiuas eſſe arbores probare contendit, quod cum ad primum ferri ictum molles fuerint, ad ſecundum indureſcant, quaſi ictum ſenſerint. Vera profectò Eraſmo eſſe illa poſſunt, quæ Lucianus fabulatur. Vites mulierum inſtar græcarum, lydarum, indarum accedentes hoſpites ſalutantes, amplexus, & aliquid amplius ex viris illis hoſpitibus cōcupiſcentes, & ad fructus ſui deciſionem dolentes, ingementes. Veri eſſe luctus Cypariſſi, qui cum puer eſſet de cerui iactura dolens, à Phæbo petijt, vt tempore lugeret omni, cui tandem in cypreſſum conuerſo.

Reijcitur. Eraſmi ridiculū argumentum. Irridetur.

Ingemuit, triſtiſque Deus lugebere nobis.
Lugebiſque alios, aderiſque dolentibus inquit,

Ouid.

Veras eſſe dicet flentium adhuc arborum, nec non flammis aduſtum Phætonta fratrem dolentium heliadum lacrimas; ſenſientem dicet Myrrham, & ſuum perhorreſcentem nefas.

Quæ quamquam amiſit veteres cum corpore ſenſus,
Flet tamen, & tepidæ manant ex arbore guttæ.

Vt etiam quæ de Myrrhæ vtero prolem geſtante canit Poeta.

At modo conceptus ſub robore creuerat infans,
Quærebatque viam, qua ſe genitrice relicta
Exereret: media grauidus tumet arbore venter.
Tendit onus matrem, neque habent ſua verba dolores,
Nec lucina poteſt parientis voce vocari.
Nitenti tamen eſt ſimilis, curuataque crebros
Dat gemitus arbor, lacrymiſque cadentibus humet.

Ouid. met. 10.

Quid enim obſtat, quo minus hæc per hominem iſtum vera ſint, ſi arbores ſentiant, & doleant? num falſa dicet quæ de Daphne in laurum verſa, dum Apollinem fugit?

Sentit adhuc trepidare nouo ſub cortice pectus;
Oſcula dat ligno, refugit tamen oſcula lignum.

Ouid. met. 1.

De Syringe in calamum, Narciſſo in florem, Leucothoe in turis arborē, Clytia in Heliotropium, de Crocho, & Smilace in florē.

Sed ad his abeamus; nam etiam ſi iocoſa videantur, non eſt nobis cum Nebulone iocandum.

SECTIO VIII.

NVM BESTIÆ PERTVRBENTVR.

Stoici negant. At male. Quos Grillus apud Plutarchum irridet. Vt Philoſophos Metempſicoſim ponentes Gregorius Niſſenus. huius de perturbationibus pulchrum dictum. nos ratione, & exemplis reijcimus. Multa de animantium inter ſe inimicitijs, Signa perturbationum in belluis. Præſertim in Leone, in Cane. animantium ſomnia. quænam ſomniant. quæue non. ſomniorum cauſſæ. infantes cur minimè ſomnient.

Negant Stoici.

Aſſerunt Peripatetici cum quibus ſentiendum.

Ratio.

IVre ſuo negant Stoici, cum perturbationes non niſi in ratione conſtituant, quæ in ſolo homine reperitur. Sed affirmant Peripatetici, eas in appetitu etiam ſenſitiuo collocantes, qui cum non minus in brutis, quàm in hominibus inueniatur, profecto fit, vt in illis etiam affectiones ponantur. Et quidem ratio, ſeu voluntas in homine nihil ad perturbationis naturam, atque eſſentiam in appetitu conſtituendam, confert. Sed ad malitiam, & bonitatem, honeſtatem, aut turpitudinem illarum. Vnde vitia in homine, aut virtutes emergunt. Poteſt igitur tota in beſtijs perturbationis natura ſeruari; etiam ſi nullo rationis vſu fruantur.

Plutarch. opuſc. quod animalia.

Huc non illepide reuocari poteſt Grilli cum Vlyſſe colloquium: contendit enim has affectiones animantibus meliorem in modum eſſe à natura conceſſas, quam hominibus. Quemadmodum ira in pugna: nam tamquam fortitudinis quædam acies, & induratio eſt animi feruor, quo puro vtantur bruta in certaminibus. *Vobis* inquit Grillus, *cum ratione commiſtus veluti aqua dilutum vinum, cedit periculis, & occaſionem dimittit*. Vide quam eleganter Grillus phyloſophãdo Stoicos irrideat: *ſunt quidam veſtrum*, inquit, *qui omnino in pugna debere animum exeandeſcere negant; ſed feruore excluſo ſobria vtendũ ratione dicentes: rectè quidem quo ad ſalutem tutandam, & peſſimè, quoad vltionem, & robur exercendum. Quî enim non ſit abſurdum quod cum naturam incuſetis, quæ corporibus ſtimulos neque dentes ad vlciſcendum paratos, aut curuos vngues non adiecit, ipſi animæ arma animata conceſſa auferτis, aut attenuatis?* nonne eruditè Grillus? qui non ſolum beſtijs perturbationes adſcribit; ſed carpit etiam Stoicos malas omnes illas facientes. rationem autem iiſdem brutis concedit, Scepticum Philoſophum præſeferens. Vnde iure quidem illi Vlyſſes reſpondet, *pape*, inquit, *Grille videre mihi egregius effectus ſophiſta, qui tam ſtrenue de propoſito argumentaris*.

Stoicos irridet.

Et Scepticos.

Iam,

Digitized by Google

De Philoſophis Palingeneſiā ponentibus.

Iam, ij qui Metempſicoſim, aut Palingeneſiam animarum olim inuexerant, Perturbationes in beſtijs clariſſimè agnouerunt; namque cum eaſdem eſſe beſtiarnm animas dicerent, quæ in hominibus fuiſſent, neceſsè etiam habuerunt confiteri, eaſdem eſſe perturbationes, quæ animas hinc illuc commigrantes, conſequuntur: Itaque Platonici, vt eſt apud Gregorium Niſſen. animarum alias furioſas, alias iracundas, alias rapaces cum viderent, has Luporũ, & Leonum corpora ſubire putauerunt. Illas verò quæ incontinentiæ, & luxuriæ ſeſe dederunt, in Aſinos, & alias huiuſmodi belluas abire iudicauerunt.

Niſſen. ſerm. de anima.

Niſſeni ſententia de perturbationibus in brutis.

Et cum Sancti Gregorij mentionem fecerimus, cur non etiam ipſius, hac de re ſententiam in medium afferimus? Ipſe igitur perturbationes, quæ in nobis, & in brutis exiſtunt cognatas quodãmodo eſſe cenſet. *non enim*, inquit, *fas eſt dicere originem perturbationum quibus afficimur, ad humanam naturam eſſe referendam, qum ea ſit ad ſui ſimulacrum conformata; ſed quia prius in hoc mundo bruta extiterunt, cum quibus non nihil eſt homini commune. modus videlicet ortus; id circò, & alia quædam brutorum naturæ, ac hominũm communia eſſe ceperunt.* Hæc Gregorius.

Gregor. lib. de homin. opific. c. 18.

Probatur iterum in animantibus eſſe perturbationes.

At animantibus perturbationes inſitas eſſe vt probare incepimus, proſequamur. Videmus autem, quaſdam ex his vehementius aliquid appetere, quam aliud quidpiam, aut quam illud idẽ aliæ appetant. item perſpicimus aliquid vehementiſſimè ab ijſdẽ abhorreri, aut id à quo abhorruerant, ſenſim adamari, ac concupiſci; ſuum igitur habent obiectum iucundum, moleſtumue; atque adeò perturbationibus varijs concitantur.

Confirmatur exēplis.

Serpens fraxinũ odit.

Pl. l. 16. c. 13. 16. 18. & 34.

Animalia buxũ.

Apes burrum.

Coturnix, capra veneno paſcuntur

Ibis ſerpentibus inimica.

Fraxinus adeò ſerpentibus inuiſa eſt, vt ne matutinas, veſpertinaſque arboris vmbras. etiam quam longiſſimas attingant. *Experti*, inquit Plinius, *prodimus ſi fronde, & giro claudatur ignis, in ignem potius, quam in Fraxinum fugere ſerpentem*. Semen buxi omnibus inuiſum animantibus. Burri, aut burrhi florem apes non attingunt. Alpina hæc eſt arbor, nec vulgo nota fortè ſic dicta à colore rubro, qui & burrhus. Coturnicibus veneni, ideſt veratri ſemen, gratiſſimus cibus; capræ venenis pingueſcunt: ſerpentum ouis Ibis infeſtiſſima.

Elianus l. 6. c. 21. & 22.

Elephantis hoſtes

Leonis hoſtes.

Stellionis.

Aſtaci.

Locuſtæ.

Polypi.

Mugili.

Cameli.

Felis.

Lib. 9. hiſt. c. 1.

Quid de inimicitijs, quas inter ſe eiuſdem generis quædã ſeruant? Elephanto mirabiles ſunt cum draconibus, ſuibus, equis, muribus inimicitiæ. tantæ ſcilicet Beſtiæ cum tantilla. Leoni cũ Gallo gallinaceo, cum igne, ſeu flamma collucente. Stellioni cũ Scorpio. Aſtaco cum Polypo. Polypo cum locuſta. locuſtæ cum congro. Mugili cum lupo. Trottis cum Delphine, Camelo cum equo. feli cum mure, & ſimilia, quæ in Ariſtotele cum reliquis animalium affectionibus, & moribus luculenter leguntur. Quæ omnia non ex naturali ſolum inclinatione, & declinatione oriuntur,

tur,

Signa externa internarum perturbationum.

tur. Hoc enim & in ſaxis, & in herbis, ac plantis ineſſe iam demonſtrauimus; ſed ex commotione ſenſuum, & imaginationis, ex quo ſanguinis etiam ſequitur immutatio; & corporis, membrorumque agitatio; clamor, rugitus, curſus, pallor, fuga, latitatio, ſaltus, quæ ſunt indicia internarum perturbationum manifeſtiſſima.

Rurſum augentur exempla ex animantibus ipſis ſumpta.
Quæ ex inimicis amicæ
Aelian. de Hiſt. Anim. & de var. Hiſt.
Io Tzeze in chiliad.
De Leonis perturbationibus.
Plin. l. 8. c. 5.

Quid quod animalia inter ſe natura inimiciſſima per conſuetudinem in amicitiam veniunt? Pardalis cum homine, & hædo. Aquila cum puero educatore. Canes cum dominis, atque in ſpecie eius qui fuit Gelonis, Erigonis, Silanionis, Darij, Lyſimachi, Glauci, & aliorum. In Elephanti amoribus erga hominem non immorabor, cum de ſingulis animalium affectionibus ſim infra plura dicturus: Leone quid animoſius? Obſident Africæ Vrbes, eaque de cauſſa Afri circum mœnia cruci ſuffigunt captos: quia reliqui metu pœnæ ſimilis abſterrentur. Sed de varijs perturbationum generibus in Leone, omnino legendus eſt Plinius. *Leoni tantum ex feris clementia in ſupplices, proſtratis parcit, & vbi ſæuit in viros prius, quam in fœminas fremit. in infantes non niſi magna fame. Credit Lybia intellectum peruenire ad eos precum. Cauda immota, placidus, clemens, blandientique ſimilis. quod rarum eſt. Crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur; incremento terga cum quodam incitamento flagellantur.* En plura in vno Leone perturbationum exempla. Sed Leoni Canis, nec item concedit. fideliſſimus ante omnia homini canis; eius ſolertia, ac ſagacitas in venatu quam præcipua? Leporis veſtigia perſcrutatur, aut alterius cuiuſcumque beſtiolæ, & de diuerſis odoribus ad narem vndequaque peruenientibus, ſcit vnum illum à ſe quæſitum eligere, ex quo perſpicies, quare à Poeta dictum ſit,

Canum affectiones deſcribuntur.

Virg. l. 4. Aen.

Et odora canum uis,

Sagacitas, & ſolertia in venatu.

Fam. ilia notitia.

Plin. l. 8. c. 40.

In hoc enim quædam virtus explicatur; qua inter multos, variosque rerum odores, penetret canis ad illum, quem veſtigat. Comitantem dominum, ipſumque loro, vincliſque continentem trahit colli niſu. Viſa deinde fera, quam ſilens, & occulta, quam ſignificans demonſtratio eſt? cauda primum plaudente, deinde roſtro, nunc ad dominum conuerſo, modo ad prædam directo, tum murmure vocis, & voce ſemipreſſa, vt ſolius aures Domini feriat. Quid? quod abſentes heros vocibus emiſſis vocant aberranteſque à fera increpant. Clamorumque varietate ſpeciem prædę prædocent? quantus triumphus ſuper captura? quanti plauſus, ioci, itus, redituſque ad Dominum, inſultus in aera, curſus recurſuſque, & hæc quidem in venatione, ſoli canes Dominum, domeſticoſque omnes, ſoli nomina ſua vocemque domeſticam nouere. externis non viſu, non odoratu, ſolo vocis auditu allatrant. Nec vlli præter hominem memoria maior. Vlyſſem poſt annum vice-

viceſimum domum redeuntem nemo agnouit præter Argum canem eius. *Homer. odiſs 17.*

> *Canis autem caputque, & aures iacens eleuauit*
> *Argus Vlyſſis laborioſi, quem quondam ipſe*
> *Nutriuit, neque fruitus eſt, &c.*

Quid? quod ex ipſis canum aliorumque animalium ſomnijs perturbationes eorumdem colligere manifeſtius quimus. *Ex animaliũ dormiẽtiũ ſõnijs perturbationes eorũ colligimus.*

Lucr. l. 4. de nat.

Canum ſomnia.

> *Quippe videbis equos fortes cum membra iacebunt*
> *In ſomnis ſudare tamen, ſpirareque ſæpè.*
> *Et quaſi de palma ſummas contendere vires.*
> *Tum quaſi carceribus patefactis, ſæpe quiete*
> *Venantumque canes in molli ſæpe quiete*
> *Iactant crura tamen ſubitò, voceſque repente*
> *Mittunt, & crebras redducunt naribus auras.*
> *Vt veſtigia ſi teneant inuenta ferarum*
> *Expergefactique ſequuntur inania ſæpè*
> *Ceruorum ſimulacra fugæ quaſi dedita cernant*
> *Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe*
> *At conſueta domi catulorum blanda propago*
> *Degere ſæpe leuem ex oculis volucremque ſoporem*
> *Diſcutere, & corpus de terra corripere inſtant,*
> *Proinde quaſi ignotas facies, atque ora tuantur*
> *Et quam quæque magis ſunt aſpera ſemina eorum*
> *Iam magis in ſomnis eadem ſæuire neceſſum eſt.*

Aſinos ſomno viſa concipere ait Plinius. ſomniare etiam docet Ariſtoteles, non ſolum homines, ſed etiam Equos, & Canes, & Boues, & Oues, & Capras. Denique genus omne quadrupedum, idemque animalis ſæcundum. quamuis de ijs, quæ oua pariunt, incertum habeat an ſomnient. Sed Lucretius volucribus etiam ſomnia tribuit. *Plin. 18. Aſinus ſomniat. Ariſt. l. de hiſtor. anim. 4. c. 10. Aliaq. animalia. An ouipara ſõniant.*

Lucr. ibid.

> *At variæ fugiunt volucres, penniſque repente*
> *Sollicitant Diuum nocturno tempore lucos*
> *Accipitres ſomno in leni ſi prælia pugnaſque*
> *Edere ſunt perſectantes viſæque volantes.*

Iam ſomnia fiunt quidem in phantaſia, dum per varios vapores à ſtomacho ſurſum in cerebrum aſcendentes mouentur temere rerum imagines impreſſæ; præſertim quæ recenter, aut frequenter ex rerum ſenſationibus ſunt ſuſceptæ. quibus motis imaginibus, excitantur appetitus, ad ea quæ iucunda ſunt conſectanda; moleſta verò fugienda: vtraſque perturbationes corporis mutationibus ſignificando. Vnde eſt, vt editis nuper infantibus nullum penitus ſomnium contrahatur, quorum in Phantaſia nulla hactenus ſunt impreſſa ſimulacra rerum, vt docuit Ariſtoteles. Atque hæc quidem in genere. nunc de earum perturbationum ſpeciebus *Somnia vnde oriantur. Clara ſunt ſigna perturbationum. Cur infantes non ſomnient. lib. de ſomnijs.*

bus aliquantulum per otium libuit pertractare.

SECTIO IX.

DE AMORIBVS BESTIARVM.

Amant ex naturali generis conſeruandi inclinatione Virgilij locus illuſtratus ex Sophocle, & Ariſtotele, item Senecæ. Amor cur ſacer ignis apud ipſum. Qui in beſtijs vehemens ſemper, & cur. In Leone, Tauro, Vrſa, Equa, Tygre, Apro, Sue, homine maxime. Omnibus his equa Virgilio præfertur, Ariſtoteli equs. ante equm homo. Signa Tauri amantis. An beſtię medio viſu ament? Virgilius concedit. Plinius olfactu. Vaccæ formoſæ quando. Piſces etiam forma piſcium capiuntur. An beſtia beſtiam alterius generis amet, ita & quæ. ex Ariſtotele beſtiæ per oculos capiuntur amore, ſed magis per odorem. Macies amoris ſignum, contra pinguedo alterum amoris ſignum tremor corporis. tertium illecebrę, & quales hæ in varijs animantibus. quartum vocis mutatio. quintum ſunt, & alia in varijs beſtijs, ſed in volucribus pręcipuus cantus.

Amant beſtiæ omnes propter generationem. Ariſt. de hiſt. animal. l. 6. Plin. l. 8.

AMore capi Beſtias quis neget? à natura eſt hic illis inſitus, generum conſeruationem procurante. Ita nullum quidem animal ab animali genitum reperitur, in quo non coniugij ardor ad prolem ſuis temporibus faciendam. Aliæ enim hieme ardent, aliæ per æſtatem æſtuant, aliæ autumno, pleræque verno tempore, nonnullæ toto anno.

Virg. Georg. l. 3.

Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque
Et genus æquoreum, pecudes, pictęque volucres
In furias, ignemque ruunt. Amor omnibus idem

Sophocles. Ariſt. l. 6. de hiſt. anim. c. 8. 18. 21. & 22.

Quæ à Sophocle mutuatus eſt Maro: ſi non ab Ariſtotele, aut ſi hic etiam non ab illo, ait enim Ariſtoteles commune omnium animantium eſſe, vt cupidine, voluptateque rei venereæ maxime geſtiant, atque incitentur. Immo Poeta elegantiſſimus quicquid de animalium amore feſtiuiſſimè cecinit, id omne à Philoſopho accepit, & ab vtroque in hunc modum Seneca non minus eleganter.

Senec. Hyppolito.

Sacer eſt ignis, credite læſis
Nimiumque potens, qua terra ſalo
Cingitur alto, quaque æthereo
Candida mundo ſydera currunt

Amor ſacer.

Et ea quæ ſequuntur multa.

Cur ita?

Ignem ſacrum appellat amorem Seneca, quod quidam timidum expli-

explicat, neſcio cur. alij execrabilem, quibus non accedo, neque enim hoc loco Seneca amorem damnat, aut vituperat; ſed eius naturales vires enumerat, excuſans potius, aut dilaudans. puto ergo illum appellare ignem ſacrum per alluſionem ad eum morbum, qui ignis ſacer eſt dictus; qui Colummellæ: inſanabilis vocatur, & iuxta Celſum accidit maximè in pectore cum rubore, atque pallore: ex Plinio medium hominem cingit, & enecat, quæ cum amori maxime quadrent, non male ſacer ignis vocabitur.

Colũmel. l. 7. c. 5.
Celſus l. 5.
Plin. l. 26. c. 2.
Amor in beſtijs maximus.

An non hæc in animantibus perturbatio, & quidem maxima? quam nec timor, nec pudor, nec paupertas, aut ſollicitudo educandi, nec prolis numerus, aut partus dolor impedit, ſed impetus naturæ impellit, exagitat, turbat, & ad omnia incitat, vrget, præcipitat. Si in animantibus hic affectus furor eſt ab appetitu concupiſcentiæ prorumpens cum omnibus ſpirituum organorumque agitatione vt ſanè eſt, certè ipſiſſima perturbatio, & vehementiſſima eſt. Quis igitur perturbari animantes neget?

Sed non in omnibus ardor æqualis. In quibuſdam ſanè maximus. Poeta quidem pro exemplo animantium genera cumulauit: vt Leænam, Taurum, Vrſum, Aprum, Tygrem, Equum, Suem, Hominẽ; ſalicitatis tamen, & furoris palmam equabus adſcribit.

Sed non in omnibus æqualiter.
Georg.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum.

De quarum quidem ſingularum animantium amoribus multa affert Cerda ad quem, me volente, lector abito.

Cerda in Virg. Georg.

In eo autem, quod omnibus his equam præfert Ariſtoteli videtur contraire Virgilius. Illi enim ſalaciſſimum omnium tum marium tum fæminarum equs eſt, Homine excepto. De quo Plinius vt hoc etiam obiter notem, *ceteris*, inquit, *animantibus ſtati per tempora concubitus. Homini vt dictum eſt omnibus dierũ noctiumque horis. ceteris ſatietas in coitu, homini prope nulla.* quod & in Ariſtotele perleges.

L. 10. c. 63.
De hiſt. anim.

Quam multis autem ſeſe indicijs hæc in animantibus perturbatio patefacit? in Tauro macies amorem ſignat.

Signa amoris in animantibus.

Carpit enim vires paulatim, vritque videndo
Fæmina, nec nemorum patitur meminiſſe nec herbæ.

Virg. l. 1.

Quid? num etiam Beſtijs ſunt oculi in amore Duces? & videndo amant, vruntur, & pereunt? at illæ pulchritudine, aut forma obiecti duci non videntur. Plinio quadrupedes olfactu accendi docente. Ouidius Paſyphaen Taurum ardentem, & propterea ſe vt formoſa appareat, ornantem ſic irridet.

An beſtiæ pulchritudine obiecti incitentur ad amorem.
Viderinon duci.
Plin. l. 10. c. 63.

Quid tibi Paſiphae pretioſas ſumere veſtes?
Ille tuus nullas ſentit adulter opes.
Quid tibi cum ſpeculo montana armenta petenti
Quid toties poſitas frangis inepta comas?
Crede tamen ſpeculo, quod te negat eſſe iuuencam.
Quam cuperes fronti cornua ineſſe tuæ.

Ouid. *Amori*

Videri tum quod forma ducantur in amorem. Quod & probatur auctoritate. Georg. l. 3.

Forma igitur beſtiæ non capiuntur. Sed alia, inquies, formæ humanæ pulchritudo eſt, alia beſtiarum, illa homines, hac beſtiæ diliniuntur teſte Poeta.

Paſcitur in magna ſylua formoſa iuuenca.
Illi alternantes multa vi prelia miſcent

Plutar.

Quaſi diceret è paſtione formoſam effici iuuencam, & talem apparere ꝓ qua meritò pugnẽt riuales tauri. Plutarchus ait beſtias femellas pulchriores reddi paſcendis cum rore herbis, ideoque mares ad ſe allicere ſuaui corporis odore, & peculiari corporis ornatu excultas; rore, & pura herba repletas, & alibi. *roſcidum* inquit *hunc herbarum paſtum ad ſuauiorem redolentiam prodeſſe*. Vnde mares maiore amore accenduntur. Lego apud Ælianum Capitones piſces vehementiſſimo amore ferri. Vnde Piſcatores femellam eius generis eligunt formoſam, & benè çorpulentam, vt plures ad eam accedant pulchritudinis illecebra, tanquam eſca illecti, nam ſi macilenta ſit, & ſine corpore multi ea ſpreta diſcedunt. habent igitur, & beſtiæ oculos in amore ſuo duces. *Circa Phœnicem*, inquit Philoſophus de piſcibus agens, *piſces vel mutuo ſenſuum aſpectu capi accepimus. Mugiles enim mares à piſcatore ſubducuntur quorum aſpectu fœminæ congregantur, atque ita obretiuntur, verſaque vice mares capiuntur ſubductis fœminis*. Sed an vnius generis mares in femellas alterius generis amore deferantur illarum odore illecti? Id quidem inter piſcinum genus, & maris incolas accidere negat Mediolanenſis Eccleſiæ columen eximium, & hoc exemplo inuehitur in hominum adulteria.

Et ex exemplo. Ælian l. 1. c. 12.

Lib. 5 c. 5.

An vnius generis animal feratur in amorem alterius generis animantis. de piſcibus negat Ambr. ex l. 5.

Idem forte in volucribus.

Idem fortaſſe in volucribus, & hinc tanquam adinaton dixit Horatius.

Adulteretur, & columba miluio.

Oua quæ minus iucunda. Plin l. 10. c. 6. De quadrupedibus. Quæ intra eandẽ ſunt ſpeciem magis ſe amant, & odore trahuntur.

Quamquam alites inter femellę ſe inuicem ſaliant, vt Gallinæ, Perdices, Columbæ, Pauones, Anſeres quo caſu ſterilia oua gignuntur, minora, & minus iucundi ſaporis, magiſque humida, ꝙ in Gallinarũ partu facile obſeruatur. Id quidẽ inter quadrupes. cũ multis euenit, vt infra, interim audi Ariſt. Aphrica multiformes ꝓfert animãtes, vnde ꝓuerbio factꝰ locꝰ. Sẽper aliquid noui Aphricã afferre. hoc efficit aquarũ in ea regione penuria, vt variæ belluarũ ſpecies in eũdẽ locũ concurrant bibendi cauſſa, occaſione loci etiam quæ aliena ſunt ſpecie coeunt et generant. quorum tempora eadem ferendi vteri ſint, & magnitudine non interſe diſcrepent.

De quadrupedib.

Verũtamẽ vnicuiuſq; ſpeciei inter ſe notus magis amor, & familiarior eſt. quãobrẽ Mãtuanus noſter equæ auras equo notas dixit.

Si tantum notas odor attulit auras

Plutar. in Grillo.

Et Grillus Vlyſſi *Porcæ*, inquit, *Sues, & capros capræ, aliæque fæminæ ſui generis mares proprio odore alliciunt*; naribus igitur magis, quam oculis in amorem feruntur beſtiæ. Neſcio an hocidẽ in volucribus.

Sed

Sed in viam redeamus. Primum amoris indicium Macies vt dixi. Sic Bubulcus ille plorans.

Reditus ad indicia amoris. Macies. Virg. egl.

Hecu quam pingui macer eſt mihi Taurus in Eruo.
Idem amor exitium eſt pecori, pecoriſque magiſtro.

Vt non admireris Ouidium cum amatæ Ianitorem rogitaret dixiſſe.

Quod precor exiguum eſt, aditu, fac ianua paruo
Obliquum capiat ſemi ad aperta latus.
Longus amor tales corpus tenuauit in vſus;
Aptaque ſubducto corpore membra dedit.

Non minus amat homo, quam beſtia: macreſcit igitur vterq; amando. Contra impedit amorem pinguedo: vnde Elephantus pabuli copia amoris furorem mitigat. Vetres porcæ ſubantis audita voce, niſi admittatur, cibum non capit, vſque in maciem.

Pinguedo impedit amorem. Elian. Plin. l. 10. c. 63. Alterum amoris indicium tremor.

Tremorem præterea conceptus amor animantibus incutit.

Nonne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?

Georg. 3.

De Auibus Ariſtoteles ait horreſcere illas amando, & excuti.

Ariſtot.

Adde tertium illecebras à Poeta memoratas.

Tertium illecebræ. Georg. 3.

Dulcibus illa quidem illecebris, & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.

Quæ autem ſunt amoris illecebræ? in iuuenca quidē vt Ariſtoteles docet, mariti furioſa conquiſitio, vt Bubulci eum detinere nequeant, inuentū ſedulò ſequitur, eique aſſiſtit, inque ipſum inſilit.

Ariſtot.

Aſpice vt ante ipſum teneris exultat in herbis

Eædem illecebræ ſunt in equabus, caniculis, auiculis, cæteriſque animantibus.

Quartum amoris indicim vox eo tēpore in acutiorem mutata; qua ſæpè maritum abſentem inclamat, inuocat, trahit.

Quartum indiciū Vox immutata.

Mollibus in pratis admugit femina Tauro
Femina cornipedi ſemper adhinnit equo.

Ouid. Plin. l. 10. c. 63. Alia ſigna promiſcua.

Troia ſubans voce amores ſuos Verri manifeſtat, ſic Caniculæ, Feles, & aliæ. Multa præterea in animantibus amorum ſigna, & illecebræ ſunt, in columbis mutuæ oſculationes, eædem in Coruis: vnde ore eos parere, aut coire vulgus arbitratur. In paſſerculis quædam titillationes ſubtiliſſimæ: in Vulpe complexus mariti. Quid de Pauone referam? quantis ſe ſuarum plumarum opibus exornat, vt vxori placeat? *ornatum* inquit Diuus Euſtachius *pandit ſuum. & pēnarum ſpecioſum Theatrum oſtentans dilectam à ſe femellam allicit, pulchritudinem hanc veluti pennarum pratum ſpectandam proponens.*

D. Euſtachius in Exameron.

Quid de Luſcinia per dies quindecim integros continuo cantus ciente, dum amat, dum ardet, dum prolem meditatur? Verè huc illud quadrat; Amor muſicam docet. de amoribus accipitrum erga ſuas fæminas lege Elianum. Sanè Ariſtoteles pro indicio

Plutar. Elian.

Digitized by Google

Ariſt.l.1 hiſt.c. 1 amoris hoc habet. *omnium* inquit *vocalium animantium communis mos eſt, vt ſui intus tempore potiſſimum canant, & blaterent.*

Pli. l. 10. c. 63. Ariſt.l.6.c. 18. Adde etiam animantes aliquas in amore furere. Porcæ in tantum efferantur, vt hominem lacerent, candida maximè veſte indutum; ſic Equæ, ſic Hirci, ſic Feles, ſic Iunices, ſic Corui, quid enim amor, niſi furor? in Summa, omnis amans catulit, etiam homo.

SECTIO X.

DE ZELOTIPIA, SEV ÆMVLATIONE BESTIARVM.

Hæc amoris filia, In beſtijs maxima. Suis deſcriptio æmulantis. Qua ratione ſus dentes acuat Virgilius, Bargæus, Ouidius, Plinius, Seneca, Aelianus illuſtrati. An ſubigat terram? quod ſoli tauro Plinius. Sed falſò. Sus vnde dictus Iſidori error. Taurorum æmulatio. oculi eorum in pugna truces, victo non abſcedit Zelotipia, quæ etiam in marinis. Cammari, Crocodili, Leonis, Onagri, Capri exempla.

Zelotipia quid. ZElotipiam voco æmulationem, quâ amantes laborant: vt vnus re amata potiatur altero expulſo: quales erant duæ illæ fœminæ circa Vlyſſem de quibus Lyricus.

Hor.l.1. od. 17. *Dices laborantes in vno*

Penelopem, Vitreamque Cyrcem.

Amoris filia. Vtraque enim ne ab ſe diſcederet, & ad ſuam Penelopem rediret, ſatagebat. Hæc perturbatio amoris eſt filia: fœtus turpiſſimus à pulcherrimo genitore, non in humano ſolum educitur appetitu, Etiam eſt in beſtijs. Ariſt.l.6.c.18. eſt & in beſtijs, ſæuus, & manifeſtus. *Dimicant inter ſe ſues feri mirum in modum ſeſe armantes, & cutem, quam craſſiſſimè præparantes, indurantesque arborum attritu; ſæpè etiam luto abducto, & reſiccato tergus inuictum contra ictus efficiunt; pugnant adeo acri certamine; grege relicto, vt ſæpè mortem vterque aduerſarius obeat. Simili modo & Tauri efferantur, & Arietes, & Hirci, qui enim ſocij iugi concordia paſcebantur, coitus tempore diſſident; & alterum alter libidinis rabie occidit*, hæc Ariſtoteles. Ex quo acceptum eſt illud Virgilij.

Georg. 3. *Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus,*

Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas

Atque hinc, atque illinc humeros ad vulnera durat.

Qua rõne ſus dẽtes exacuit. Iam quomodò dentes exacuat ſus, ſiue domeſticus, vt exponit Seruius, ſiue agreſtis, vt alij, quærendum eſt. quidam Plinium ſcripſiſſe aiunt fieri dentium attritu ad arbores, quod & Ouidius. At hoc fieri poſſe ipſi negant, aiuntque aprum dentes inter ſe inuicem ſuperiores ſcilicet cum inferioribus collidẽdo acuere, quod

&

Digitized by Google

& varijs antiquorum teſtimonijs confirmant, vt eleganter deſcribit Bargeus, aitque ſuperiores pro cote eſſe inferioribus, cetera inutiles.

Nam qui ſe proni mittunt è parte ſuprema *Barg. Cineg. l. 1.*
Aduerſis vſum præſtant modo cotis, & illos
Exacuunt, belloque parant, & fortibus auſis
Ipſi hebetes prorſus, fruſtraque ad prælia nati.

Hunc aprorum morem innuiſſe videtur Seneca *Senec. de ira l. 1. c. 1.*

Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu.

Sed quod ad Plinium ſpectat, eius verba ſunt. *Dimicant inter ſe indurantes attritu arborum coſtas*, eſt & alius locus manifeſtior. *cum arbore exacuant, limentque cornua Elephanti, & ſaxo Rhinocerotes, & vtroque Apri dentium ſicas* Ouidij locus eſt de Apro Calidonio. *Plinius. Lib. 18. c. 1.*

Dentibus ille ferox in querno ſtipite tritis *Ouidius Met.*

Miror autem hos auctores nullam mentionem feciſſe Eliani probatiſſimi in ſcribendo viri, qui aprum ait ad leues, & politos lapides, dentes acuere, quod Homero etiam notum fuiſſe teſtatur. *Elian. l. 6 c. 1.*

Illud, quod ſues pede proſubigunt terram, dum iraſcuntur. nisi Virgilius diceret incertum eſſet. Plinius ſolis Tauris terram pedibus imprimere, & ſpargere in altum arenam, eoque ſtimulo ardeſcere ſcribit: ſed falsò, nam canibus id in vſu, tum ante conflictum interſe, tum à ventris exoneratione. Iam quod Iſidorus ſuem dictum refert, quod paſcua ſubigat ideſt terra ſubacta eſcas inquirat, non pede id, ſed roſtro facit, neque hoc ad iram excitādam, ſed ad famem ſedandā. Sed neque à ſubigendo dicitur ſus, ſed à græco ſys ſus, ſicut mus à mys. *Plin.* *Iſidor.*

Iam de Taurorum Zelotipia quid non canit Poeta? *Taurorum Zelotipia. Virg. Georg. 3.*

Illi alternantes multa vi prælia miſcent
Vulneribus crebris, lauit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu, reboant ſiluaque, & magnus Olympus. *Et pugna inter ſe.*
Nec mos bellantes vna ſtabulare, ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris.
Multa gemens ignominiam, plagaſque ſuperbi
Victoris; tum quos amiſit inultus amores;
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit auitis.

Taurorum duello nihil celebrius apud Poetas ad æmulationem ſignificandam, cui duello ſubdit amor ſtimulos, vt ait Statius, & iure Taurum Oppianus riualis impatientem vocat, ex quo noſter ſua hæc omnia ſumpſit, præter oculorum truces intuitus de quibus Oppianus ſic habet.. *Statius, Oppianus in Cyneget.*

Primum quidem frontibus aduerſis alter in alterum intuentes,
Acerbe æſtuante indignatione vehementer ruunt, & ignem ſpirant.

Et

Pl.l.9 c. 45. Et Plinius tauris in aſpectu geniroſitatem ponit. Neque verò ei, qui victus eſt, vel per pudorem, vel per vulnera, amoris æmulatio minuitur, quin vero pudore, & mœrore magis acuitur, ergo frequentiam pecoris exoſus in ſiluas ſe, ac luſtra minitabundus tantiſper abdit; donec amiſſas vires quieſcendo, & ruminando reficiat. Tunc in aciem rurſus procedit audacter, & duella nonnunquam feliciore euentu redintegrat. nolo hoc ab Homero noſtro deſumptum tranſcribere; vnius Statij carmen referam.

Tauri victi pudor & reparatio.

Statius. Thebaid.

Veluti dux Taurus amata
Valle carens, pulſum ſolito quem gramine victor
Iuſſit ab erepta longe mugire Iuuenca.
Cum profugo placuere Tori, ceruixque recepto
Sanguine magna redit; fractæque in pectore vires.
Bella cupit, ſaltuſque; & capta armenta repoſcit
Iam pede, iam cornu melior pauet ipſe reuerſum
Victor, & attoniti vix agnouere magiſtri.

Bellum redintegratum.

Hunc eumdem Tauri morem, & amorem expreſſere alij poetæ. Sed neque marina animalia morbus hic relinquit immunia. Camari piſces in amatores ſuarum coniugum odio acerbo agũtur, acerrimaſque edunt pugnas, nec pro multis certamen eſt, ſed non aliter, quam Menelaus cum Paride pro vna decertant Helena. Crocodilus, ſi cum alio fæminam ſuam concubuiſſe compererit: auidum ſe Veneris ſimulans, odore rurſum inueſtigat, eſt enim circa hoc acerrimi ſenſus. flagitio, & ſtupro pollutam videns, vnguibus aluo diſcerpta illius viſcera deuorat. Huic ſimile habet Leo. Nam Leæna quandoque cum Pardo adulterat; ille ex odore alienos attactus ſentit in adultera, totaque vi conſurgit in pænam, Idcirco Leæna ſe in flumine abluens adulterinum odorem exuit, aut longius interea maritum comitatur. Alia ratione æmulatur Onager; nam vt ipſe ſolus gregibus armentiſque imperitet editos à ſe pullos mares truncatis teſtibus emaſculat; ne qua facultas reliqua ſit generandi. De Capro Caprarium propter æmulationem occidente lege apud Elianum.

Zelotipia in piſcibus. Aelian.

Crocodilus Zelotipus crudeliter

Item Leo.

Onagri propter Zelotipiam ſæuitia.

Caper Zelotipus. Elian.l.7.c.42.

SECTIO XI.

DE AMORE IN PROLEM.

Amor in prolem communis naturæ lex. Gallinæ amantis exemplum illuſtratum ex Sancto Auguſtino, & Plutarcho. Cornicis. Merulæ piſcis. Glauci itidem Caniculæque piſcium, Animantis Indiæ. & Simiarum, de quibus Plinius, Oppianus, Sineſius diuerſa aſſerunt.

Eurip. apud Stob. EVripidis dictum eſt.

Vna

Vna quadam communis eſt omnium lex
Et diuinitus inſtituta, quod iam dico.
Vt nullum non animal natum ex ſe ſœtum amet.
In cœteris autem peculiares ſunt leges.

Amor hic communis omnibus.

Amores ergo ſuos cum vellet Chriſtus Dominus amplificare, gallinæ pullos educantis aſſumpſit exemplum, ſuper quo Sanctus Auguſtinus, videtis, inquit, quemadmodum gallina infirmetur cum pullis ſuis, nulla alia auis, quod ſit mater agnoſcitur. Plutarchus hoc ipsũ de gallina graphice deſcribit. *Gallinas* inquit *quotidie ante oculos habemus, ac cernimus quomodo pullos ſuos foueant, alios paſſas ſub alas recipientes; aliis tergum conſcendendum, & vnde quaque aditum præbentes, ſimulque blandam, & indicem gaudij vocem edentes. Canes & angues fugiunt eum ſibi metuunt, cum vero pullis timent; defendunt, & vltra quam vires patiantur, iis propulſandis certant.* Videbis autem hanc alitem in cuſtodia circũ paſcentium pullorum vigilantem, & ex vmbra, aut ex volatu internoſcentem hoſtiles aues; & proprio, pulliſque cognito vocis ſono receptui ſtatim canentem, & accurrentes ſub alas abſcondentem, videbis illam pedibus terram effodientem, & vermiculos, ſemina, vel aliud quidpiam intentis oculis quæritantem; & ad repertum pullos alacriter aduocantem: ipſam interim inedia tabidam, & à cibo abſtinentem.

Aug. tr. 15. in Io. Amor Gallinæ in pullos. Plutar.

Canis, & anguis.

Gallinæ educantis deſcriptio.

Cornix in hoc auibus omnibus præferenda, nam aues ceteræ pullos vbi creuerint, deſerunt. hæc tota vita paſcit. Sed de merula piſce, ſic habet Elianus, omnium piſcium eſt maximè Zelotipus in hoc genere: mas enim ſemper alias, tum maximè cum eius vxores pariunt. Cum igitur parturiendi doloribus eæ tenentur, domi quieſcunt. mas autem tanquam maritus, foribus incumbens, cauet ne extrinſecus inſidiæ inferantur metu paruulorum. videtur is nondum genitos amare, metuque paterno motus his timere; totoſque dies in eorum cuſtodia permanere nihil guſtans cum ipſos alit. Venuſtum verò admodum eſt id quod de Glauco itidem piſce ſubtexit. *Glaucus*, inquit *pater, fœtus, quos ſuſtulit ex cõiuge, diligentiſſimè cauet, ne inſidiis impetantur; neue pernicies vlla eis inferatur. itaque donec læti, & ſine timore natant, tam diu ille cuſtodire non intermittit; nunc à tergo cum eis natans, nunc vero non à tergo ſed adnatat, modo ad vnum eorum latus, modo ad alterum; ſi quis verò ex paruulis timere cœperit, ille timore cognito ore hiante filium excipit: ereptum de periculo, quem deuorauerat, reuomit, qualem exceperat: ille rurſus natat.* Venuſtius eſt etiam exemplum de canicula ex eodem. Hic piſcis ſimul atque peperit, prolem ſuam ſecum connatantem ducit, quod ſi quis natorum timore aliquo corripiatur, rurſus per genitalia matris in vterum regreditur; pulſo periculo, ac metu prodit, tanquam rurſum editus. Venuſtiſſimum illud etiam, quod de animante quadam indica traditur eam ſcilicet habere infra vterum ad mammas

Cornicum.

Aelian. l. 1. c. 14. Merula piſcis.

Glauci piſcis.

Caniculæ piſcis.

Animantis indicæ.

Google

mas burſam quamdam, intra quam filios inſerit, & os burſæ obducit dum venatores fugit, vbi euaſit, obductum ſaccum reſerat, & eos emittit tutos ad paſcua. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. geſtant catulos, quos manſuefactæ intra domos peperere, omnibus demonſtrant, tractarique gaudent; ſimiles gratulationum intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Ita Plinius. cuius extremis verbis oppoſita habet Oppianus. Namque docet ſimias ex duobus quos pariunt; alterum quidem amare, alterum odiſſe, & hunc ſtatim necare arctiore complexu. Oppiano Syneſius videtur opponi. *Simias aiunt* inquit *poſtquam pepererunt intentis oculis in catulos tanquam ſacras imagines intueri* admirantes ob pulchritudinem, vſque adeo natura liberos amat.

Simiarum. *L.8.c.54.* *In Epiſtolis.*

SECTIO XII.

DE ODIO IN PROLEM.

Hoc in beſtijs eſſe quis credat? In Aquila. Aquilarum genera. Status in alendo. Odij cauſſa. Aquilæ oſſifragæ pietas. Lupi impietas in filios. Aquilæ Halieeti generoſitas vnde ex Plinio, qui defenſus. Corui impietas, & natura ex Ariſtot. Plin. Iobo, Dauide. Iobi, & Dauidis loci explicati. Qua ratione pulli coruorum à Deo paſci dicantur. Varij modi examinati. Corui an, & cur pullos deſerant. Virgilij locus explicatus. Strutionis natura. Gillius, & Ribera improbantur. Locus Michææ Prophetæ de ſtrutionis planctu explicatus cum Montano. Locus Iobi.

Sunt qui odere. Plin. l.10.c.3.

QVis credat hoc genus perturbationis tam innaturalis, tamque impiæ eſſe in beſtijs? quæ duce natura reguntur. eſt tamen in quibuſdam, & hoc in Regina volucrum. Cuius cum ſex extent genera, ſola quæ Mehenæſos à Græcis dicitur fœtus ſuos alit, ceteræ fugant, de quibus ſic ex Ariſtotele, Euſtachius. *Aquila in educandis liberis iniuſtiſſima eſt, binos pullos excludit, quorum alterum ſibi conciliat, alterum fugat, alarum ictibus expellit, labore, & tædio, vt aiunt, nutriendi. digna venia culpa. quippe eo temporis ipſi cibum negauit natura, ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues eius quoque inuertuntur diebus illis: albeſcunt media pennæ, vt merito partus ſuos oderit. neque tamen pullus ille incolumis odium matris omnino fugit. adultum perſequitur, & longe fugat. æmulum ſcilicet rapinæ.*

Aquila quædam. Euſtath. in examer. Ariſt. de hiſtor. anim. l.6.c.6. Eli. 9.c.3.

Cauſſa odij, egeſtas.

Huius ergo perturbationis cauſſa eſt egeſtas, & impotentia nutriendi. Quæ vtinam non in hominibus hanc eamdem excitaret perturbationis flammam, qua impulſi infantes eijciunt ab ſe, aut

quod

Digitized by Google

quod eſt crudelius, enecant, aut quod crudeliſſimum mandunt.

Alia odij cauſſa.

Aliam paulò diuerſam huius rei rationẽ affert Ariſtoteles. *Emittit namque ſuos Aquila antequam tempus ſit, & adhuc parentis operam deſiderantes, nec volandi adeptas facultatem: quod per inuidiam ita facere creditur, natura enim inuida, & famelica eſt, nec copioſæ venationis, magnum tamen quid naneiſcitur, cum venatur, inuidet igitur ſuis liberis iam maiuſculis, atque edaciuſculis, & ob eam rem vnguibus ſecat. pulli etiam ipſi pugnare inter ſe incipiunt de ſede, & paſtu. Itaque à parente eijciuntur, & pulſantur; deiecti vociferantur, periclitanturque, ſed oſſifraga, aliud aquilarum genus, recipit eos benignè, & tuetur, & alit dum, quantum ſatis ſit, adoleſcant.*

Aquila oſſifraga pietas.

Diuerſo modo lupus cibum filijs à matre delatum præripit, ſui potius, quam illorum miſericors. de quo Bargæus. Lupa vim mariti præcauens, eſcam filijs paratam aliquo in loco condit, donec Lupus tantiſper abſcedat; at ille quid?

Lupi in ſuos odiũ

Namque vbi dira fames rabieſque exegit edendi,
Oſcula, fragrantis lambens ieiunus amicæ
Sæpeque deprendit ſociæ furtumque, dolumque.
Dentibus hinc frendens, & iniquo vulnere cogit
Improbus effari raptæ quo viſcera prædæ
Depoſuit, ſemeſa loco, qua texit in vmbra.

Bargeus in Cineget.

Sed ad Aquilas redeo. Vnũ earum genus eſt Haliæetus, omnium Aquilarũ generoſiſſima, ac nobiliſſima, perſpicaciſſimi viſus, marinis auibus, piſcibuſq; victitans, hæc implumes etiãnũ pullos ſuos percutiens ſubinde cogit aduerſos intueri ſolis radios, quod ſi quẽ conniuẽtẽ, nictantemq, animaduertit, præcipitat è nido, velut adulterinum, atq; degenerem; illũ cuius acies firma contra ſteterit educat. Cauſſa huius rei plerumq; vulgo attribuitur generoſitati Aquilæ; ſed aliam ex Plinio mihi videor conijcere. *Haliæeti*, inquit, *genus ſuum non habent, ſed ex diuerſo Aquilarum coitu naſcuntur.* Eo igitur experimento Haliæetus femellas à maribus internoſcit, & quia in femellas matris generoſitas deriuatur, mares verò patrum ſequuntur ignauiam, à matre proijciuntur. Quare, addit Plinius, *id quod ex his iactum eſt, in oſſifragis genus habet,* quia ſcilicet ab Heliæeto tamquam degener proiectum eſt, & ab oſſifragis ſuſceptum. Iniuria igitur ab Adelcampio reprehenditur Plinius tamquam incogitanter Heliæetum in oſſifragarum genere poſuerit.

Aquila cur filios probet ad Solẽ.

Ratio acuta ex Plinio.
Lib. 10. c. 3.

Defenſo contra Adelcampium.

De coruo ſcribit Ariſtot. eũ è nido pullos expellere ceu alienos: at hoc fieri docet cũ ij ætate creuerint quos tunc propter ingluuiẽ nõ mõ de nido, ſed tota de vicinia extrudit, atq; abigit, & bini tãtũ in vno loco corui regnãt ex Plinio, ſicut & de Aquilis ſcribit Ariſtot.

Corui odium in filios adultos.

Verum maior eſt coruorũ impietas quã quæ Ariſtot. memorata. pullos enim vbi educti ſunt, illico deſerunt, rerũ omnium egẽtes, audi Iobum. *Qui preparat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius clamant*

Lib. 10.
Corui impietas magna.
Iob. cap. 18.
Deſerentes modo excluſos.

S ad

S. Gregor. l. 30. in Iob. Io. Hieroſol.

ad Deum vagantes, eo quod non habeant cibos, quo loco illud vagantes non denotat pullos extra nidum eiectos, aut abeuntes huc illuc vagari, ſed, quod alij obſeruarunt, intra nidos ipſos ſe ſe circumquaque agitantes, oſcitanteſque ad cibum captandum. Idem à Dauide diſcimus de coruis agente. Qui dat eſcam pullis coruorum inuocantibus eum.

Pſ. 146.

Dei prouidentia erga pullos coruorum.

Mirabiliter autem in hoc elucet miſerentis Dei prouidentia, quæ derelictis cibum pullis procurat: modus procurandi varij narrantur, Primus eſt, genitores pullis eductis carnes afferre, atque excedere. ex his enaſci vermes, quos coruiculi depaſcuntur. hic modus non placet. iam enim haberent quodammodo cibum à Parentibus paratum, neque eſſet opus dapem quærere. Alter modus eſt, enaſci ex ipſorum corporibus, nidique nidore vermiculos, culiceſque, quibus reficiuntur, ſed neque hic placet. Iam enim hũc qualemcumque cibum haberent naturaliter enatum. Tertius rore immiſſo viuere. Quartus aura ſuaui, afflante, & aerem in ora pullorum hiantia immittente, refici. Neque hi animo ſedent.

Chriſoſt.

Cauſa cur coruus pullos deſerat Iſidor. l. 12. Et imol. c. 7. Virg. Geor. 1. Cerda 16. Seruius.

Iuſtè autem Dominus ingluuiem voraciſſimæ auis futuram ea præcaſtigat parſimonia. Sed cauſſam referamus tantæ coruorum crudelitatis. Vulgaris illa eſt. enati pulli albicant coruus diſſimiles ſibi pro filijs, non putat; ergo abit: interea plumeſcunt, & nigricant, poſt deinde coruus ad nidum naturæ ductu trahitur, & nigricantes patrem ferre dum videt, pro filijs habet, & educare incipit. Altera. coruus edax, vt maximè eſt; ne cibi ergo deſint quos deuoret, deſinit alijs prouidere, ac deſerit. Itaque ingluuiem pietati præfert.

Pined. in c. 38.

An vera quæ de coruo dicuntur?

Sed enimuero ſunt, qui hanc de coruo hiſtoriam pro fabula æſtiment. alius quia nemo aſtruat, alius quia nemo prophanus ſcriptor, ſed credo, vtrique ſatis eſſe debuerant plurimi doctrina, & eruditione, & Chriſtiana fide præcellentiſſimi viri, qui hæc de coruo ſcribunt. Quos apud Pinedam in locum Iob, laudatos reperias, & ad hunc corui morem procul dubio alluſiſſe Virgilium aſſerit Cerda cum dixit.

Virg. Georg. 1.

Et ſæpe cubilibus altis
Interſe folijs ſtrepitant, iuuat imbribus actis
Progeniem paruam dulceſque reuiſere nidos.

Seru. in Virg.

Quem in locum Seruius ſic habet. Plinius in naturali hiſtoria dicit coruos eſſe obliuioſos, & plerumque minimè ad nidos reuerti, quod & ſentire videtur Virgilius, dum ait coruos poſt imbres ſolere nidum natoſque reuiſere ante imbrem derelictos. Id autem eos facere: quia per mutationem tempeſtatum ſpecies eorum immutãtur quaſi qui arente cælo cerebrum habuiſſent exſiccatũ, ac propterea obliuioſum factũ, poſtea humeſcente, ſpecies redintegratas, & memoriam recuperarint. Illud autẽ, *cubilibus altis*, non

nidos

Digitized by Google

nidos ſignificari ſcito, ſed arbores altas intra quarum folia corui cubare ſoliti, quod iniuria Cerda non admittit, ipſo reclamante Virgilio, ac ſubdente *inter ſe ſolijs ſtrepitant*.

De Struthione ſic habetur in ſacris libris *quando derelinquit oua ſua in terra, tu forſitan in puluere calefacies ea? obliuiſcitur, quod pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat. duratur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui, fruſtra laborauit, nullo timere cogente, priuauit eum Deus ſapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Miror hæc de ſtruthio camelo à nemine prophano ſcriptore dici, cum certiſſima eſſe vel hoc ſolo conſtet, quod in ſacris exarata libris habeantur. Gillius in hiſtoria animalium, quam ex Eliano alijſque auctoribus concinnauit, ait Struthionem non omnia oua fouere, ſed quædam; Venatores autem nidum cum pullis obſidere peracutis ex ferro ſudibus: per quas tamen mater, omnia prius ſpeculata, vbi aliunde ingredi non datur in nidum, ſe inijcit, & cuſpidato ferro transfixa enecatur.

Struthio. *Iob. 3.*

Iſid l. 12. c. 7. A. b. l. 23. Olymp. in Caten. Gillius. Aliquibus pius eſt.

Ex hac narratiuncula, probabile putat Rebera illud Michææ Prophetæ dictum, *faciam planctum quaſi draconum, & luctum quaſi ſtruthionum*; intelligi eo ſenſu, vt ſtruthiones, ſeu filij ſtruthionum luctum faciant pro matre demortua. id ſi verum eſt, Struthio pium animal eſt, neque duratur ad filios ſuos, quaſi ſui non ſint, quod tamen aſſerit ſcriptura. cui addi poteſt. Illud Hieremiæ. *Filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio*. igitur, & Gillij narratio fabula eſt, & Riberæ expoſito non probabilis.

Riber. in Micheam.

Sed falſo. Nam crudelis eſt.

Hierem. cap. 4.

Accedo Montano, qui in hoc Rabbi Dauidem ſequitur aientem, ſtruthiones, aut vt habent Hebræa volumina, filias ſtruthionum eſſe pullos, qui præſidio matris deſtituti, & fame confecti flent, atque vlulant, quæ ſententia cum ſenſu Iobi congruit.

Eorum autem verborum, *fruſtra laborauit nullo timore cogente*, diuerſa multorum eſt explicatio. Genuina mihi videtur; ſtruthionem ſine cauſſa peccare contra filios, & à naturæ præceptis præuaricari, cum nullus eum hoſtium timor cogat ita facere, laborare enim, & labor in ſacris litteris ſæpe pro errore, aut ſcelere accipitur. Alij ita exponunt fruſtra laborauit educens oua, & pullos educans, ſi deinde deſerit. Sed hic ſenſus contrarius eſt litteræ dicenti ſtruthionem oua ſua derelinquere in terram. De ſtruthionum vero ſtultitia. Lege Plinium.

§ : ✠ : §

SECTIO XIII.

DE GLORIÆ HONORISQVE AMBITIONE.

Pauo glorioſum animal et quomodo. Plinius reprehenſus Pauonis gloriabundi deſcriptio ex Gregorio. Galli Gallinacei ſuperbia. Gallorum, coturnicum pugnæ. luſciniarum cantus. Elephanti gloria, ea amiſſa mors. Equi ſuperbia à Iob deſcripta. locus apprime elucidatus, Locuſtarum mos.

Pauo glorioſum animal. *Anſer vereciid.* *Plin.* *Ariſt.*

HOccine etiam in beſtijs? ſanè ſuo modo. Plinius de Pauone. *Ab auctoribus* inquit *non glorioſum tantum animal traditur; ſed & maleuolum; ſicut anſer verecundum; quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his haud mihi probatas.* Verum iniuria Plinius hoc improbat, & Ariſtotelem tacitè carpit, quaſi ita gloriam appeterent animantes, quemadmodum & homo. Homo enim ex prælectione, & ratione, & ſciens quid agat, ambit, appetit, & gloriatur. Beſtiæ affectu ſolo appetituque neſcio quid ſuperbię, honori, humanæque gloriæ, aut etiam gaudio ſimile concupiſcunt. Quod ſi Plinius maleuolentiam Pauoni ſolam adimere contendit; id ipſum poſtea examinandum. Nunc de eius gloriæ honoriſque ambitione. Qua de re audi Gregorium Theologum.

De Pauone. Nazianzen. *Seſe cũ aſpicitur adornante.*

Qui fit vt arrogans ille, & Medicus Pauo elegantiam, gloriamque adeo affectet, vt quoties aliquem propius accedentem viderit, aut etiam fœminis, vt aiunt, ſeſe oſtentare voluerit, nec enim pulchritudinis ſuæ ignarus eſt, confeſtim alata ceruice, atque alis quæ aureum fulgorem referunt, ac ſyderum ſplendorem imitantur, in orbem concinnatis, corporis ſui pulchritudinem amaſijs ſuis cum ſuperbo quodam inceſſu, velut in theatro, ſpectandam proponit! Hic cum laudatur ſuas explicat pennarum gemmas, colorumque gazas; gaudet cum ſpectatur, & ſe ſe eo ornat magis, cum flores illi decidunt; decidunt autem quotannis, pudibundus, macreſcenſque ſeſe in latebras abdit.

De Gallo gallinaceo. *Pro victoria triũphante.*

Quid verò ſuperbum illud Galli gallinacei ſuper ſuum genus imperium, & maeſtas conſortis impatiens? dimicat pro principatu, etiam ad mortem. Cui victoria arriſit, is cantu ſibi plaudit, & pro Principe ſe ipſe proclamat. Victus in occulto demiſſus caput, atque alas inediam ſuſcipit.

Gallorum pugna. *Et Cothurnicum olim.* *Et noſtro etiam tempore.* *Pugna deſcripta.*

Pergami quotannis gallorum inter ſe pugnantium editur ſpectaculum, ceu gladiatorum, quod etiam ab Athænienſibus præſtitum, cum Perſas Themiſtocles ſuperaſſet, commiſſæ quoque ſunt Cothurnices, & olim cum Athænis, tum Romæ à filijs Seueri Imperatoris, & nunc noſtris temporibus, Mamertina præſertim in Vrbe acerrimo adoleſcentium ſtudio, auctiore coturnicum,

nicum, cantu ſe ad pugnam incitantium, prouocantium, ſaltu inimicum præuenientium ad eludendos inferendoſque ictus, dolos, fraudeſque meditantium. Vide in his Beſtiolis turbationes varias, & diuerſas iræ, gaudij, meroris, timoris gloriæ, ſpei, honoris. Mæroris autem tantum in victa eſt, vt ad pugnam redeat nunquam. Sed de ludo, aut pugna Coturnicum. Lege Iulium Pollucem.

Iul. Pollux.

Non minor eſt gloriæ cupiditas luſcinijs. *Certant inter ſe cantu, & manifeſta atque animoſa contentione. Victa mærore confecta mortem ſibi pro ſolatio quærit.* Eamus à minima Beſtiola ad maximam. *Maximum*, inquit Plinius, *eſt Elephas, proximumque humanis ſenſibus. quippe intellectus illis ſermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere memoria. Amoris, & gloriæ voluptas. iamuero quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia, æquitas, religio quoque, ſyderum, Solis, & Lunæ veneratio.* Multa alia addit Plinius, quæ deinde ab alijs confirmantur, & à recentioribus tanquam viſa pro veris narrantur, ſed de auiditate gloriæ in hoc animali accipe hiſtoriam.

Plin. l. 10. c. 29. Luſciniæ cantu certant inter ſe. Elephanti gloriæ cupidi.

Antiocho Regi vadum fluminis experienti, renuit Elephas, cui nomen Aiax, alioqui dux agminis ſemper. Cum pronunciari ab Rege iuſſum, eius Elephanti fore in reliquos principatum, qui prior tranſiſſet, auſus tranſire alius, cui Patroclus nomen erat, ob id argenteis phaleris, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donatus. ille qui notabatur, inedia mortem ignominiæ prætulit, mirus namque huic animali pudor eſt.

Exemplum de Elephanto. Plin. l. 8. c. 3.

In Leone nobiliſſima eminet glorioſi animi ſignificatio. Quamlibet magna canum, & venantium vrgente vi, contemptim, reſtitanſque cedit in campis, & vbi ſpectari poteſt. idem vbi virgulta, ſiluaſque penetrauit, acerrimo curſu fertur; velut abſcondente turpitudinem loco. dum ſequitur inſilit ſaltu, quo in fuga non vtitur. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quanta vis multitudine appetit.

Leonis. Plin. l. 8. c. 16. Generoſitas. Ariſt. de hiſt. anim. l. 5. c. 44.

Huic Leoninæ generoſitati Virgilius Turni comparauit audaciam his carminibus.

Ceu ſæuum turba Leonem,
Qum telis premit infenſis: at territus ille,
Aſper, acerba tuens, retro redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra.
Ille quidem hoc cupiens, potis eſt per tela, viroſque
Haud aliter retro dubius veſtigia Turnus,
Improperata refert, & mens exæſtuat ira.

Generoſitas hominis ei quæ eſt Leonis comparatur. Æn. l. 9.

Quid de Bucephalo Alexandri equo dicam? tantum gloriæ appetente, vt neminem præter Regem ipſum, & hunc Regio ſtratus ornatu in ſedem receperit? alios paſſim tentantes reijciens, neque patiens Alexandrum alteri inſidere equo, ſe relicto. Cæſari alter

Pl. l. 8. Solin. Plutar. de vita Alex. Pl. l. 8. c. 42.

Bucephalus Alexandri equus gloriæ appetens.
Equi in genere appetentes gloriæ.
Virg. Geor. l. 3.

alter Bucephalo fuit equus ſimilis. ſed ij ſtadijs, circiſque dum ad currus iunguntur, nonne manifeſtè ſenſum appetitumque gloriæ demonſtrant? quod ipſum egregiè cecinit Poeta.

Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ
Nonne vides? cum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus
Cum ſpes arrectæ iuuenum, exultantiaque haurit
Corda pauor pulſans, illi inſtant verbere toto,
Et proni dant lora. volat vi feruidus axis.
Iamque humiles iamque elati ſublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. at fuluæ nimbus arenæ
Tollitur, humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt Victoria curæ.

Exempla in equis

Viſi ſunt equi, equæque, qui cum à carceribus ſoluiſſent, & ſeſſor inter currendum in terram eſſet delapſus, ipſi tamen curſum ſuum tanta contentione proſecuti ſunt vt concurrentem aduerſarium non modo præuolauerint vſque ad metas; ſed in ipſo currendi ardore ita ſe geſſerint, vt illum impedirent; viſi qui ſine ſeſſoribus commiſſi curſu inter ſe contenderent acerrimè. legendus in hanc rem Plinius loco ſæpe à me laudato.

Plin. l. 8. c.
De equis glorioſis ex ſacris litteris.
Iob. 39.

De equi gloria accipe iterum ex ſacris litteris. *Nun quid præbebis equo fortitudinem? aut circumdabis collo eius hinnitum? nunquid ſuſcitabis eum, quaſi locuſtam? gloria narium eius terror, terram vngula fodit, exultat audacter pergit in occurſum armatis, contemnit pauorem, nec cedit gladio, ſuper ipſum ſonabit pharetra, vibrabitur haſta, & clypeus; feruens, & fremens ſorbet terram, nec reputat tubæ ſonare clangorem. vbi audierit buccinam, dicit Vah, procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus.* Quid amplius? quid elegantius? quid manifeſtius dici poterat ad appetitum gloriæ in equo demonſtrandum? totum locum placet, quam breuiſſimè explicare, quia paucos me memini videre qui in eo illuſtrando illuſtrem curam præſtiterint. fortitudine præditum hoc animal eſſe dicitur. hæc iraſcentis appetitus affectio eſt, potius quàm corporis, ideo generoſitas à pluribus appellatur, quæ equo aſcribitur.

Vide Pint. d. Hic.
Illuſtratur locus citatus.

Virg. Georg. 3.

Continuo pecoris generoſi pullus in agris
Altius ingreditur.

Quæ autem in pullo corporea fortitudo eſſe poſſit? animi autem poteſt.

Quomodo hinni, & equs.
Et hinnitus circumdari.

Collo eius hinnitum circumdari, idem eſſe aiunt; atque hinnitum gutturi equi tribui. Ego naturam hinnitus explicari eo verbo puto; nam equi vox non æquabili ductu, & ſpiritu ſonoque egreditur; ſed retorto, & quaſi per cocleam gutturalem circumlatus ex intimo pectoris effertur in vocem veluti per climacẽ circũductam.

Nun-

Nunquid ſuſcitabis eum quaſi locuſtam? aliorum ſenſus eſt. nunquid terrebis illum, tanquam locuſtam? noſter eſt. vt ad equi greſſum reſpiciatur, quando, vt ille aiebat, tolutim incedit, *Quod equum quaſi locuſtam ſuſcit...*

Et altius ingreditur, & mollia crura reponit. *Virg. Geor. l. 3. Inceſſus equi*

In huiuſmodi enim greſſu Locuſtas imitatur ſaltantes, & crura molliori flexu reponentes, & ſanè italico ſermone locuſtæ propter ſimilitudinem cum equo (Cauallette) dicuntur. Alius etiam in his verbis ſenſus noſter eſt: vt ſermo ſit, non de vno equo, ſed de pluribus in aciem prodeuntibus, vt ſolent locuſtæ, quæ gregatim, agminatimque procedunt. *Regem* inquit Salamon, *Locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas.* ad quem locum apprimè facit id, quod de locuſta Euſtachius. *Locuſtæ vno conſenſu ſublatæ, Terras per latitudinem infeſtant procedentes. campos alios fructibus onuſtos conſpiciunt, nec tangunt exitioſè, ſed ad præſcriptum illis locum ſummo niſu contendunt, quaſi iuſſu impulſæ, neque antequam illis detur facultas meſſes fructuſque rodentes vaſtant.* an non idem in equis, & equitibus ad bellum procedentibus? *Alter ſenſus de locuſtis.* *Prouer. c. 30.* *Locuſtarum exercitus equitatui ſimilis.* *Euſtach. in exem.*

Gloria narium eius, terror, ideſt hinnitu, aut potius flatu narium terrefacit, ſic communiter. Nos. quando quis eum terreat, aut terrere tentet, hic terror ad ipſius equi gloriam facit, quam naribus grauiter afflantibus oſtentat. Vnde Poeta. *Quomodo equi gloria terror.*

Nec vanos horret ſtrepitus

Et infrà. *Georg. 3.*

Collectumque premens voluit ſub naribus ignem.

Terram vngula fodit.

Huc illud Ennij

Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum *Enn.*

Et Virgilij.

cauatque

Tellurem, & ſolido grauiter ſonat vngula cornu. *Virg. ibid.*

Et equi generoſitas in eo emicat, ſi pede terram fodit, ſi ad pugnam exultat audacter, & quod vates dixit.

Si qua ſonum procul arma dedere.

Stare loco neſcit, micat auribus. & fremit artus.

In occurſum pergit armatis, ita ſcilicet, vt neque audaciam militis, neque armorum fulgorem, neque ſonitum paueſcat. *Equorum ingenia inenarrabilia*, habet Plinius, *iaculantes obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo niſuque inuitantium iam tela humi collecta equiti porrigunt.* *Pli. l. 8. c. 42.*

SEC-

SECTIO XIV.

DE AMORE IN MVSICAM.

Muſica etiam beſtijs placet. Equis. Sybaritæ per hoc victi. Arionis Delphines. Cur hi Simonis nomine delectentur. Plinius deriſus. Ceruæ amantes muſices per eam capiuntur. Clemens Alexan. defenſus, Gentianus eius commentator reprehenſus ſacrorũ canticorum de ceruis locus illuſtratur. Elephãtus muſica manſuet. Equæ lybicæ capiuntur. equi ad Venerem incitantur Scyndapſus quid, & quale inſtrumentum muſicum. Rhododaphne quid. Carmen ab Arione Delphino inequitante cantatum.

Muſica ĩt beſtijs placet. Ioh. 39. Pined. v. 25. Plutar. de muſic. Plutar. qq. Cõui. Pl. l. 8. c. 42. *Præſertim equis exemplum de equis sybaritarũ.* Delphinis Herod. l. 1. Gill. 16. c. 15. Plin. l. 9 c. 8. Plut. in Conuiu.

MVſica excitatrix affectuum non in homine ſolo eſt, neque vni illi mulcet aures. ſuus in animantibus eſt amor guſtuſque muſici concentus. Et ad id interpretantur illud, de equo, nuper citatum ex ſacris litteris, *vbi audierit ſonitum buccina dicit, Vah.* & Plutarchus ait. equos muſicis delectari. certè apud Sybaritas equi vniuerſi ad ſonum cytharæ ita erant ſubſultare edocti, vt occaſionem præbuerint Crotoniatis eorum aduerſarijs ſui ſuperandi. Delphin Arionis muſici notus eſt apud Herodotum, Ælianum, Gellium, & alios. Vulgo greges Delphinum ad muſicorum inſtrumentorum ſonum accedunt ſenſim ad nauigantes, & cum euntibus connatant, atque ſubſiliunt, & gaudent Simones appellari. Ridicula ſemper mihi viſa eſt huius rei ratio apud Plinium, quia *illis roſtrum Simum hac de cauſſa nomen Simonis omnes miro modo agnoſcunt, maluntque ita appellari.* quaſi verò latinè calleant loqui delphines, cur non hebraice potius apud quos Simon audire ſignificat? credo hac voce delectantur propter ſibilum primæ litteræ, qui cum ſit acutior facile ab illis percipitur & auditũ eorum feriens titillat. ſignum quod delectentur etiam ſibilo ſolo audito. Ceruos muſica attrahi capique certum eſt; Clemens Alexan. *Ceruas fiſtulis demulceri accepimus, & in laqueos inter venandum canturduci à venatoribus.* modus capiendi eſt circumiectis retibus, procedit quiſpiam canendi peritus ad tibiam, & quanta poteſt contentione cantum cum omni varietate ciet, circum luſtra, & cubilia ceruorum, damarumque peruagatur. Hæ auditu primum terrentur, tum ſiſtunt, poſtea trahuntur tanta voluptate, vt in retia ſe dent, inſerantque. Quãobrem miror Gentianum hanc rem in Clemente Alexandrino veluti falſam nolle ab illo dictam adnotaſſe. Succurrit mihi hoc loco illud ex Canticis, in quo ſponſum ſuum ſponſa capreæ, hinnuloque ceruorum comparauit ſalienti in montibus, & tran-

Ceruis Cl. l. 1. Pedag. c. 4. *Clementis locus confirmatur ex Heliano l. 12. ca. 46.* *Contra Gentianum.* *De ceruis capiẽdis.* *Cantic 2.*

& tranſilienti colles, & modo ſub feneſtris ædium,& ad fores ſtanti; tum repente abeunti,nec ſe inuitantem vt ad ſe veniat,& ſe capi ſinat, audienti.cui ſponſus,quaſi à longinquo reſpondens inter alia,hæc dicit, *ſonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora*. Quæ ſanè verba plena ſunt gratiarum, & eruditionis, ſenſus enim eſt. Tu me,ò mea,ceruo comparaſti.bene eſt.Ceruus muſicis capitur, ſonet ergo vox tua.mihi enim,& auribus meis vox tua dulciſſima eſt, & omne muſicorum inſtrumentorum melos exuperans. Hac ſonante ſtatim adueniam,& capiar vt ceruus. *Mulcentur cerui*, inquit Plinius,*fiſtula paſtorali,& cantu*.Sed an fruſtra additur? *& facies tua decora*.Minimè verò,nam & Ceruus pulchritudine varietateq; plumarum, *& punicea formidine penna* capitur, *Animal ſimplex*, habet Plinius,*omnium rerum miraculo ſtupens, omnia noua, & varia hærenter miratur*. Sed redeamus in viam.

Explicatur locus in canticis,ſolutè, & acutè.

Plin.l.8.c.32. Verg.lib. 12.

De Elephantis Indiæ prouectioribus quomodo capti manſueſcant non iniucundum eſt accipere, nam adoleſcentiores varij cicurantur modis, quos in Eliano reperies. Huiuſmodi ſi quis capiatur, ægerrimè de ſua feritate traducitur ad manſuetudinem: quia aſſuetus longa ætate libertati, ſeruitium neque vinculis, neque verbere condiſcit. efferatur hic potius, & cædes intentat,non eſcis, non illecebris, non blanditijs mollitur eius aſperitas, & libera indignatio captiuitatis. Quid igitur comminiſcuntur Indi? inſtrumento quodam muſico,quod ſcyndapſum vocant, accepto vernaculam cantiunculam ſuccinunt. hic primo animum attendit, aures paulatim erigit, & ſuauitate delinitus remittit iras: tum in obiectos cibos reſpicit; demum vinculis ſolutus cicurem ſe manſuetumque præſtat, vno victus cantu. Hæc Elianus.

Elephanti cantu demulcentur, & manſueſcunt. Elian.l.12.c.44.

Tibijs quoque earumque cantu capiuntur equæ Lybicæ, vt manſueſcant, atque inſultare, ac lædere deſinant, & quocumque eas cantiuncularum blanditiæ inuitent, eo ſponte conſequantur, ſi cantor pedem ſiſtat, illæ nequaquam progrediuntur, quod ſi cantum contentiore tractu intendat, tanta ex eo voluptate incenduntur, vt lacrymas etiam profundant, harum equarum paſtores ex Rhododaphne paſtoriciâ fiſtulam excauant, cuius ſonoro flatu armentum antegredientes demulcent. Euripides etiam dicit paſtores ad tibiam hymeneos cantantes ad venerem equas incitare, & equos incendere, ad hunc igitur modum equinæ nuptiæ initiantur, & nuptiale carmen tibia præcinit. Hæc etiam ex Æliano. In quo obiter declarandum eſt quid ſit illud inſtrumentum muſicum ſcyndapſus. Illud Atheneus inter peregrina inſtrumenta enumerat. Eſtque fidibus quatuor aptum vnde tetrachordum à Matrone Parodo dictum.Alius Poeta ſcyndapſum deſcribens, ait eſſe magnum,lyræ ſimilem, manibus pulſari, & exacui, ex viridi nouellaq;myrica fabricari, ſed materiæ eius fabricæ variæ. De qua

Item equa lybica.

Fiſtula ex Rhododaphne.

Athen.l.4. c. 24. Scyndapſus inſtrumentum muſicum quid ſit.

Caſaub. in l. 4. ca. 24. Athenei.

lege Caſaubonum in Atheneum. Eius chordæ ex auricalco pluma feriri ſolitæ, & mulieribus in vſu fuerunt. An ex hoc Scyndapſo illud ortum eſt inſtrumentum quod Cytharam hodie vocant chordis ex aere conſtans pēna pulſatur eſtque nautis maximè vſurpatū.

Rhododaphne quid.

De Rhododaphne ait Plinius alijs Nerion vocari, Rhododēdron alijs, & Sabinam, Apuleio roſea Laurea dicitur. mirum cum Rhododaphnis ſolia quadrupedibus venenum ſint ad mortem, ex ramis eius fiſtulas fieri illicium Amoris, & nuptiarum. hodie niſi fallor, apud Siculos Landro nomen habet.

In Conuiu. Sap.

Aelian. l. 12. de Animal. c. 45.

Sed tēperare mihi, & hoc caput claudere minimè poſſum, quin Arionis Methimnaei de quo ſupradictum eſt, carmen hoc loco ſubſcribam, ab ipſo decantatum dum Delphini dorſo veheretur ad faſtidium, metumque depellendum, ſimulque vt delphynum ſuum demulceret, cuius quidem ſcriptionis, & hiſtoriæ præter multos, meminit etiam Plutarchus.

Neptune Deum maxime,
Qui Rex Maris profundi
Tridente clarus aureo
Complecteris vndique terram,
Te brachijs, & pinnis
Inſigne piſcium genus
Muta colunt Natantes.
Præ ceteris te pandi
Circum natant Delphines;
Canes Marini, & errant;
Iuxta leueſque ſaltant
Quandoque & inſtar iaculi
Vibrant ſe ipſos eminus
Pernicitate mira.
Ceruice rigidi recta.
Oblectat hoſce muſica
Amant eos Nereides
Suum pecus puellæ
Quas Amphitrite peperit.
Vos me vagantem Siculo
In æquore ad Tenarium
Litus tuliſtis equitem
Vectumque dorſis veſtris.
Veſter chorus me placide
Non peruium mortalibus
Longe ſalum latæque
Sulcans natando eduxit
In quod viri me nautæ
Deiecerant è naui

Curua

Curua marina perſidi.

Quæ qui græca legere cupiat, adeat Aelianum quamquam non in omni codice obuia habeantur. Ea ab aliquo recentiore compoſita puto, & Arioni data, quæ potius ad littus tanquam Sotiria cecinit, quam in æquore, dum veheretur.

SECTIO XV.

DE IRA BELLVARVM.

Omne Animal iræ capax eſt. Seneca negans arguitur. Leo iracundus, Virgilius per Plinium illuſtratus, aut hic per illum vterque ab Auctore. Leo iraſcens cur gaudet. animantium Ira per ſacras litteras præcipuè cum amant, cur amantes, & animalia quædam iræ proniora. Barri quomodo incitantur ad iram. Elianus explicatus. Annibal elephantum irritans. Animalium iraſcentium deſcriptio.

AN cuiquam animantium ira deeſt? minimè verò. Culici enim ſua etiam ineſt bilis. Hinc illud, Scarabæus aquilam quærit, & illud noli crabrones irritare. nam vbi appetitus eſt (eſt autem in omni animante) ibi conatus eſt, etiam contra ea, quæ impediunt, quo minus id, quod appetitur, eueniat, quod ſi Seneca feras ira carere contendit, videat ne, cum impetum illis, rabiem feritatemque concedit, ſibi ſit ipſe contrarius, aut ne ſe ſimulet neſcire quid ſit Ira. Ira eſt appetitio vltionis contra offenſam. offendi autem ſe ſentiunt animantes in multis: in impedimentis ciborum, in illatis verberibus, vulneribus, & libertatis ſpoliatione, in furtis ſubreptionibuſque liberorum. Igitur ardent libidine ſe contuendi, defendendi, lædendi hoſtem, impedimenta abſe omnia auertendi, ne ſibi, ſuiſque noceatur. Quod omne, quid demum eſt, ſi Ira non eſt? De Leone cuius crebra iracundia eſt: Poeta ſic habet.

Iraſci bellua probatur ex prouerbiis.
Et argumento.
Lib. 1. de ira.
Contra Senecam probatur in beſtijs eſſe iram.
Leo iracundus. Plin. l. 8. c. 16

Panorum qualis in aruis.
Saucius ille graui venantum vulnera pectus
Tum demum mouet arma Leo, gaudetque comantes
Excutiens ceruice thoros, fixumque latronis
Impauidus frangit telum & fremit ore cruento.

Vide aũt, nũ Plinius cõmẽtarium faciat Poetæ illis verbis? *Generoſitas Leonis in periculis maxime deprehẽditur, nõ in illo tãtũmodo, quod ſpernẽs tela diu ſe terrore ſolo tuetur, ac velut cogi teſtatur: cogiturq; nõ tanquam periculo coactus, ſed tãquã amentia iratus,* quidã Plinij Codices habent, *amentiæ iratus*, quod clarius eſt, ait enim Plinius, Leonem ad prælium cogi amentia eorum, qui ſe vulnerauerunt, irritatum, itaque eorum amentiæ iraſci, qui tantum auſi, vt Leonem irritarent.

Plinij de Leone locus.
Explicatur.

Sed qua de cauſſa gaudium hoc loco apponit Leoni Virgilius graui vulnere pectus ſaucio? nam quod alibi gaudentem faciat non mirum.

Vir. Aeneid. 10.

> *Impaſtus ſtabula alta leo, ceu ſæpe peragrans*
> *Suadet enim veſana fames, ſi forte fugacem*
> *Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum.*
> *Gaudet*

Leo ſaucius cur gaudere à Virgilio dicatur.

Multæ hic gaudendi cauſſæ, integritas Leonis, hoſtis imbellis, cibus fami leuandæ inuentus. Ibi nullæ. An illud gaudere generoſitatem animi ſignificat, & actum qui ſolet eſſe gaudij ſignum, excuſſionem, ſcilicet iubarum, gaudium appellauit? an quia ira ſine gaudio non eſt? ita iratus leo, etiam ſi ſaucius, gaudet; gaudet autem ex ſpe vltionis vt Ariſtoteles docuit in Rhetoricis.

Vrſa iraſcitur l.2.c.17.
Senec.l.1.de ira.
Contra Senecam iterum.

Vrſam ſæuire in ſaltu raptis catulis ſacræ docent litteræ. *Impetus eſt*, inquit Seneca, *& rabies non ira.* An verò impetus iſte etiam momentaneus, & breuis ira eſſe non poteſt? At Ira in homine ſine impetu, ſine furore non exiſtit. Ira enim furor breuis eſt. de Ira ait idem Seneca, *cum ſit inimica rationi nuſquam tamen naſci niſi vbi rationi locus eſt.* Si Stoicis credimus nulla perturbatio naſcitur; niſi vbi rationi datur locus, ideſt in homine; quod vti verum non eſt; ita in homine ſolo regnare eam falſum eſt, & ſanè mirum, cum homo per iram hominem exuat, & abeat in belluam, ſi belluæ non iraſcantur. Regnat Ira in beſtijs. Vrſam ſæuire in ſaltibus, raptis catulis, ſacræ vt dixi docent litteræ. Et cum iraſcitur in ſceleratos vehementer Deus, ec cui comparatur? animantibus valde iracundis. Audi Oſæam Prophetam. *Ero eis quaſi leæna, ſicut Pardus in via Aſſyriorum; occurram eis quaſi vrſa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorum, & conſumam eos ibi, quaſi Leo, beſtia agri ſcindet eos.* iraſcuntur igitur beſtiæ; ſed præſertim, per occaſionem amoris.

2.Regum c.17.

Oſea.c.13.

Beſtia præſertim dum amant iraſcuntur.

Georg. 3.

> *Tempore non alio Catulorum oblita Leæna*
> *Sæuior errauit campis, nec funera vulgo*
> *Tam multa informes Vrſi, ſtragemque dedere.*
> *Per ſiluas tum ſæuus aper, tum peſſima tygris.*
> *Heu male tum Lybiæ ſolis erratur in agris.*

Quare 2. Abet.
Amantes iracundi ſi cur.
Lib.8.

Iure Ariſtoteles iracundos facit amantes, quia ſcilicet cum maximè cupidi ſint, ſi quid obſtiterit, facile ira perturbantur. Plinius de leonibus *magna in iis libido coitus, & ob hoc maribus ira.* De multorum aliorum iris animalium, earumque cauſſa. Sic habet Ariſtoteles. *Quorum autem ſanguis fibris admodum multis craſſiſque refectus eſt, hæc terrena amplius conſtant natura, & animoſa iracunda, proindeque furibunda ſunt. Ira calorifica eſt. Solida autem firmioraque omnia concalefacta vehementius quam humida calefaciunt. Fibræ vero ſolidæ terrenæque ſunt, itaque quaſi formatæ in ſanguine efficiuntur, feruoremque per iram*

Animantes quædam quare iracundiores.
Ariſt. de part. anim.l.2.c.4.

iram accendunt, ex quo ſit vt Tauri, & Apri animoſi iracundi furibundiq; ſint, ſanguis enim eorum fibris refertior eſt. *Tauri Apri iracundiores quare.*

De Taurorum ira ſcriptum nobis eſt in ſuperioribus. de Apris celebris eſt illa Poetæ comparatio Mezentij ira furentis maxima cum Apro, qui

Poſtquam inter retia ventum eſt
Subſtitit, infremuitque ferox, & inhorruit armos. *Virg. Aen. 10.*
Nec cuiquam iraſci propiuſque accedere virtus;
Sed iaculis, teliſque procul, clamoribus inſtant.

Elephanti, animal natura non ad iras pronum, irritantur in hoſtem adhibitis incitamentis ad iram. Antiochi milites ijs oſtẽderunt ſanguinem vuæ, & mori, ad acuendos eos in prælium, vt habetur in ſacris libris: mororum autem ſuccum vinoſum eſſe docet Plinius, qui etiam humorem arborum pro ſanguine earum habendum docet. Sanè ſi vinum milites Elephantis tribuebant ad potum, miror cur Elianus illis in prælio certaturis vini vſum indulgeat, non quidem ex vitibus confecti, ſed ex oriza, vel calamis. Sed hoc non Elianum negaſſe, ſed ipſum exiſtimo malè ex græco fuiſſe conuerſum: niſi & hic etiam corruptus, quandoquidem alij eum locum ſic vertunt *elephantis pugnaturis vinum non ex vitibus modo confectum, ſed ex Oriza etiam factitatum* indulgetur. vtrum autem ſucci hi ebibendi an ſolum olfaciendi tribuerentur, & an potu, vel odoratu beſtias irritarent ad iram, ad rem noſtram nihil. *Elephas non admodum iracũdus Quomodo irritatur. Machab. 1. Succus mororum lib. 15 c. 24. Lib. 16. c. 28.*

Annibalis Pœni Elephantus facto ſe declarauit iraſci. Annibal Rhodanum traiecerat. Elephanti reſtiterant, ergo omnibus ad ripam congregatis Rector ferociſſimum eorum vulnere ſub auriculam inflicto irritat. Is cum eum refugientem, & in aquam natantem ſequeretur, traxit poſt ſe gregem. *Elephantus Annibalis.*

Redeamus ad Senecam, & eo ipſo teſte diſcamus animalia iraſci. *Non vides* inquit, *vt omnium animalium ſimul ad nocendum inſurrexerunt, procurrant notæ, ac tota corpora ſolitum quietumque egrediantur habitum; & feritatem ſuam exaſperent? ſpumant apris ora, dentes acuuntur attritu, taurorum cornua iactantur in vacuum, & arena pulſu pedum ſpargitur, Leones fremunt, inflantur iratis colla ſerpentibus; rabidarum canum triſtis aſpectus eſt. nullum eſt animal, tam horrendum, tamque pernicioſum natura, vt non appareat in illo, vbi ira inuaſit, nouæ feritatis acceſſio.* Hæc Seneca, & ſanè ſi animantes dolorem ſentire, & ex eo gemitus, rugitus, eiulatus, edere concedas, quis autem hoc non concedat? cur non & iram illis tribuas? quæ ſolet eſſe comes doloris, qui ab extrinſeco aliquo inferatur? ſed de animalium ira libro etiam ſexto dicetur. *Deſcriptio animalium iratorum ex Seneca.*

§: ✠ :§

SEC-

SECTIO XVI.

DE TIMORE.

Patet ineſſe quibuſdam. Cur quædam ſapientiora. Metus motum, & ceſſationem motus ciet, quin & alui ſolutionem. de Bonaſo mira ex Ariſtotele, & Plinio hic emendatus. Pintiani error, & imprudentia detegitur. Ariſtoteles excuſatur. Timor colorem mutat. In Chamaleonte. Polypo, Tarando. Tertulliani lectio emendata. ſigna timiditatis in beſtijs. Elephantorum timor deſcriptus à Plinio. Qui declaratus ab Ariſtotele, & Eliano. Rurſum emendatus. Tygridis timor. Plinius ſemel, & iterum correctus, & tertio reprehenſus. Beſtiarum pauor ab homine.

Animalia quanã timida. Et cur.

Ariſt. de part. l. 2. c. 4.

Quamobrem, & ſapientiora.

TImorem ineſſe animantibus quibuſdam nemo negat, niſi qui eas eſſe neget, vt lepori, cuniculo, auiculis etiam: in ſumma ijs timor ineſt, *quorum*, inquit Ariſtoteles *ſanguis ſine fibris, & dilutior eſt, vt ceruarum ſanguis, & damarum. Quamobrem nunquam ſpiſſatur. Sanguis enim qui dilutior eſt, frigidior eſt, itaque dureſcere non poteſt, qui autem terrenus eſt nimirum coit, cum humor euaporatur, fibræ autem illæ terra ſunt opificium. Quamobrem etiam euenit vt nonnulla ex ijs animalibus quæ talem obtinent ſanguinem ſapientiora ſint; verum non ſanguinis frigiditate, ſed potius tenuitate, atque munditia, quorum neutrum in terreno eſt, Habent enim ſenſum nobiliorem, quorum humor tenuior, & ſincerior eſt. hinc etiam nonnulla ex ijs, quæ ſanguine vacant animalibus, prudentiora nonnullis ſanguinem habentibus ſunt vt dictum iam eſt, v. g. Apes, Formicæ, & ſi quid aliud tale eſt; Timidiora quibus ſanguis dilutus nimium eſt: metus enim refrigerat. itaque ea quibus eiuſmodi temperamentum in corde habetur metuendi affectioni ſunt opportuniora, aqua enim frigore congelaſcit; quamobrem cetera, quæ exanguia timidiora ſanguineis ſunt animalibus (quod ſimpliciter dixerim) ac motu ceſſant, præ nimio metu, & excrementa emittunt, nonnulla etiam ſuos colores immutant. Quorum autem ſanguis fibris admodum multis craſſiſque refectus eſt, hæc terrena amplius conſtant natura, & animoſa iracunda, proindeque furibunda ſunt. Ira enim calorifica eſt.* Hæc ex Ariſtotele, quæ à me allata quia variarum ſunt plena doctrinarum.

Metus motũ ciet, & ceſſationem ab ipſo.

Quod autem ait quædam præ metu animalia motu ceſſare. Videtur vtrumque fieri à metu, motum ſcilicet, & ceſſationem ab eo. notum illud.

Virg. Æn. l. 8.

Pedibus timor addidit alas.

Et ideo animalium timidorum pleraque perniciſſimi curſus; prouidente natura in ſubſidium timoris. Notum etiam illud.

Stat

Stat pecus omne metu mutum.

Idem Georg. l. 3. & Vocem.

Neque enim metus adimit motum, ſed vocem etiam. Hoc autem euenit cum plurimus, & maximus metus eſt vt accidere huiuſmodi animantibus dicitur, dum Leonis rugitum procul etiam audiunt, curſum enim, & motum ſuum ſiſtunt certè apud Prophetam Amos de eorum timore luculentum extat teſtimonium. *Leo rugit, quis non timebit?*

Audito Leonis rugitu animalia motum ſiſtunt.

Amos. c. 3.

De excrementorum emiſſione præ metu naturale eſt. *Soluuntur enim frigore membra* vt ait Poeta, ſed ridiculum eſt, quod de Bonaſo animali narrat Ariſtoteles, illum quamquam corpore, & corporis latitudiue tauro, ac boue maiorem, timidum tamen eſſe quam maximè, præque metu ſolui, & proluuiem alui pro telo habere, proijcere enim illam, vel ad quatuor paſſus procul, eaque inſectantes canes plerumque, ita adurere, vt eorum pilos abſumat, copiamque huiuſmodi telorum ei à natura in eo diſcrimine pugnæ copiosè ſuppeti. Atque hanc vrendi vim, non alio tempore haberi, niſi cum in metu verſatur, ceterò frigere, hoc idem habet Ariſtoteles, alibi. Sed operæpretium ſit quæ de Bonaſo ſcribit Plinius pauca adiungere.

Metu excrementa emittuntur.

Virg. Aen. 1.

Ariſt. lib. 5. hiſt. c. 45.

Bonaſus animal grãde, & timidũ.

Ariſtoteles Lib. 3 de part. 21.

Tradunt in Pannonia feram, quæ Bonaſus vocetur equina iuba, cetera Tauro ſimilem, cornibus ita eſſe flexis, vt non ſint vtilia pugnæ, quæ propter fuga ſibi auxiliari reddentem in ea fimum interdum, & trium iugerum longitudine: cuius contractus (lege contactus) *ſequentes, vt ignis aliquis comburat.* Hæc Plinius. Quid autem eſt illud trium iugerum longitudinem? Pintianus ex Ariſtotelis auctoritate legit, quatuor non trium: deinde pro iugeris legit paſſus vt Theodorus vertit in Ariſtotele, vocabulum enim græcum orgia cum, & iugerum, & paſſum ſignificet, Plinio prior, alijs poſterior ſignificatio arriſit, quam & Pintianns ſequitur; vt & Albertus magnus, & Auicenna ſequti ſunt quos duos viros dum nominat veniam à Lectore præfatur Pintianus: *modo* inquit *mihi fraudi non ſit inconditos, & barbaros ſcriptores interdum citare.*

Plin emendatus lib. 8.

Pintiani latio in Plinij loco, ex praua ipſius intelligentia.

Alber. magn. lib. de anim. 8. cap. 1. Auicen. l. 8. c. 7. Iudiciũ Pintiani parum prudens.

Quaſi verò nullius ſint auctoritatis ſcriptores iſti: aut veritas in eleganti ſolum latina dictione lateat? & elegans eſt in ſua locutione Auicenna, & ſapientiſſimus Albertus in ſuis operibus, vterque ſanè dignus ab omnibus laudari. Sed de Plinio agamus, cuius sẽſus non eſt, vt proiectu fimi excipere poſſit inſectantes canes etiã, dum trium iugerum ſpatio procul à Bonaſo abſunt, hoc enim qui in mentem Plinio venire potuit? ſed eſt, vt beſtia hæc per ſpatium trium iugerum fere continenter fimum effundat; quo quem tangit comburit, qui ſenſus optimus eſt, & facilis: copiam enim fimi Plinio mens eſt oſtendere, non vim eius proijciendi. Quod etiam Ariſtoteles fortaſſe voluit, quamobrem etiam in ipſo pro paſſu, iugerum apponi poteſt, & commodè. Quam alui proluuiem co-

Auicenna, & Albertus deſenſi.

Plinij ſenſus.

Ariſt. & opportunus.

pio-

Plin. à Pintiani correctione defēſus.

C. 3. l. 18.
Ariſtoteles ſibi contrarius in Bonaſo videtur.

pioſam oſtendit. hic etiam dum addit; has beſtias circa locum, in quo pariunt ſolere vallum excremento ſuo conſtituere, *largam, enim*, inquit, *quamdam excrementi eius copiam hæc bellua egerit*. quod autem Plinius tres orgyas dixit non quatuor, vt vellet Pintianus ex Ariſtotele, id Plinio factum eſt quoniam neque Ariſtoteles abſolutè habet quatuor, ſed vel quatuor ideſt pœne ſeu ad quatuor, de longitudine autem iugeri lege Plin. Illud autem in Ariſtotele animaduertendum eſt, ipſum videlicet ſibi contraria dicere videri. Nam ſi excrementum non noxium eſt, aut combuſtiuum, niſi cum ab irata, aut excitata, vel metuente emittitur; vt quid luſtrum ſuum, ac latibulum fœta hoc ſe communit, excremento? quo tempore neque irata, neque excitata, neque in metu fugæ præſenti eſt? fortaſſe dicetur ad conſpectum eius ſtercoris etiam ſi frigidi, & innoxij abſterreri beſtias ceteras, memores eius efficacitatis, ac virulentiæ quando recens eſt, & beſtiam præſtare, ob ſui tutelam id quod irata ſolet.

Metus colorem immutat.
Etiam in homine Pl. l. 11. c. 38.
Plin l. 9. c. 29.
In tribus animalium generibus.
L. 8. c. 34.
Polypo.
Tarando.
Plin. l. 8. c. 33.
Tertull. l. de pallio c. 3.
Chamaleonte.

Effectus etiam timoris eſt immutatio colorum quod etiam in homine patet, quamquam & id alias ob cauſſas etiam fiat. vt notat Plinius; ſed quæ propter timiditatem immutantur coloribus tria numerantur Polypus Chamæleon, & Tarandus. Plinius, *colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maximè in metu* de poſtremo loquens. Item *colorem omnium arborum, fructicum, florum; locorumque reddit in quibus latet metuens ideoque raro capitur*. de Chamæleonte. Plinius, & Tertull. vbi elegantiſſimè beſtiolam deſcribit æmulatus Plinium, & ſuperans, inter alia hæc habet *Chamæleontem, qui audieris haud ante gnarum, iam timebis aliquid amplius cum Leone, at cum offenderis apud vineam ferme ſub pampino totum, ridebis illico audaciam, & Graciam nominis.* Mirum quam varia lectio in his poſtremis Tertulliani verbis. Alij *Græci, iam nominis*, alij *gratiam*, alij *graciam*, lege notationes Pamelij, ſed facillima lectio eſt: *ridebis illico audaciam egregiam nominis*.

Tertulliani lectio emendata.

Signa timiditatis in animantibus.
Pilus mollis.
Sicut durus fortitudinis.
Ariſt. in Phyſiog.
Et in auibus.
Oculorum, vel paruitas, vel magnitudo nimia facies parua.

Atque hæc quæ dicta ſunt; cauſſam timiditatis oſtendunt, ſigna autem eius cognoſcendæ varia apud Phyſiognomicos numerãtur. Ariſtoteles multa affert, quorum aliqua ſunt. Pili molles timidum ſicut duri fortem, hoc autem ſignum in omnibus eſt animantibus. Timidiſſimum eſt enim ceruus, lepus ouis, & pilum habent molliſſimum, fortiſſimum autem Leo, Aper, & pilo duriſſimo ſunt. Eſt autem & hoc ipſum in auibus, quæcumque enim habent duram pennam fortes, quæcumque autem mollem, timidæ item vox acuta, & remiſſa, parua facies, & carnoſa, oculi, vel nimium parui, vel nimium grandes, vel nimium introrſus immiſſi, vel exterius emiſſi, ſigna timidi ſunt.

Elephantus timidus.
Pl. l. 8. c. 4.
& Tygris.

Sed timidum Leporem nemo miretur, quis non ſtupeat Elephantum, & Tygrim, veſtigio hominis *animaduerſo priuſquam homine,*

mine, intremiſcere inſidiarum metu, ſubſiſtere, ab olfactu circum ſpectare, nec calcare, ſed erutum proximo tradere, illum ſequenti, nuntio ſimili vſque ad extremum, & tunc agmen circum agi, & reuerti, aciemque dirigi adeo omnium odore durare virus illud maiore ex parte ne duorum quidem pedum.

Declaratur Plinij locus.

Elephantos ait Plinius inſidiarum metu contremiſcere, rectè, nam vt Idem ait *inſidijs, & fraude capiuntur*. Olfaciunt incurſum hominis veſtigium, & poſt olfactum ſubſiſtunt, & ab inſidijs circumſpectantes cauent. Iras autem perflare eos dicit, quia maiore quam conſueuerint, niſu ſpiritum per promuſcidem emittunt, quæ illis pro nare eſt, vt docet Ariſtoteles. An vero hæc proflatio ab ira potius, quam à pauore oriatur incertum. ab vtroque enim euenire ſolet in varijs animantibus. ex timore credo oriri Elephanto in hoc caſu.

Ariſt. l. 3. de par tib. an.

Rurſum explicatur ex Eliano.

Elian. l. 8. de ani. anim.

Quid vero eſt illud veſtigium hominis erutum, ſeu derutum proximo tradere? Id vero mirificè explicant verba Eliani. *Tum vero* inquit *ex his partim antegredientes, partim ſubſequentes ordinatim eunt. Atque odoratam primus narum ſagacitate herbam ante pedes ſuos poſitam ſentiens humanis veſtigijs eſſe tranſitam; eam euellit, & ei qui à tergo proximus, odorandam tradit. Is rurſum alteri, qui poſt eum ſtat, ac deinceps per omnium quaſi manus ſagaciter contractatur, quo ad illum ipſum qui extremum agmen ducit, peruentum fuerit, is ſimul ac olfecerit barritum vaſtum edens, ſignum ad fugam dat.* Hæc Elianus, quæ obſcuritatem Plinij elucidant. Sed illa Plinij verba, *Aciem dirigi*. quorſum hic? vbi timor; vbi conſternatio, vbi retrogreſſio, vbi fuga. Legendum puto aciemque diripi, aut diſijci: nam cum ante ordinatim procedebant, in fuga ordinem aciemque diſſoluunt, ac diripiunt. Iam de Tigride pergit Plinius his verbis. *ſic & Tigris etiam feris ceteris truculenta, atque ipſa elephanti ſpernens veſtigia; homine viſo transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? vbi ante conſpectoillo? quem timet. Etenim tales ſyluas minimè frequentari certum eſt.* Corrigenda Plinij ſcriptura in hunc modum eſt, *atque ipſum elephantum quoque ſpernens; veſtigio hominis viſo transferre dicitur protinus catulos.* Ita plerique aduertunt. Et rectè ſequitur enim de veſtigio hominis ſermo, qui hoc etiam pacto corrigendus. *Quonam modo agnito, nulibi ante conſpecto illo, quem timet.* ſequitur admirabundus harum rerum Plinius. *Sane mirentur ipſam veſtigij raritatem: ſed vnde ſciunt timendum eſſe? Immo vero cur, vel ipſius conſpectum paueant, tanto viribus magnitudine, velocitate præſtantiores? nimirum hæc eſt natura rerum, hęc potentia eius ſęuiſſimas ferarum maximaſque nunquam vidiſſe, quod debeant timere, & ſtatim intelligere, cur ſit timendum.* Frigidè omnino quæſtio hæc à Plinio ſoluta. nimirum talem eſſe naturam rerum; niſi nomine naturæ,

Plinij locus corrigitur.

Tigris. Pl. ibid. l. 8. c. 4.

Locus eius emendatur.

Iterum alius correctus.

Cur hominem timeant beſtiæ?

Quæſtio frigidè ſoluta à Plinio.

diuinam intelligat naturam, ſed ille non aſſurgit. Deus igitur eſt, qui talem beſtijs naturam indidit vt ſibi ab homine tanquam à Domino, & vt ita dicam Tyranno cauerent, quod patet ex ſacris litteris.

Gen. 9.

Huc illa faciunt Dei verba ad Noe, & filios eius poſt diluuium loquentis. *Terror veſter; ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres Cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram*, ſcilicet vt ante peccatum homini beſtiæ ſine timore parebant. Ita à peccato, quamquam homini eidem dominatio in beſtias magna ex parte ſublata eſt, tamen terror quidam inſitus in animantibus reliquus factus eſt, vt non hominis præſentiam modo; ſed vmbram, & veſtigia naturaliter expaueſcant.

SECTIO XVII.

DE STVDIO DISCENDI.

In multis viget. Elephantis in primis. Pſittacis, vnde ſolertes. Picis. Vnde ſcurræ Ouidio, Luſcinijs, Perdicibus, Turdis, Sturnis. Ceruæ hinnulos docent fugas. Saltus quid apud Plinium ex aliorum ſenſu, & ex noſtro dupliciter.

Studiũ diſcendi.

HÆc etiam ſiue ſedulitas, ſiue inclinatio, ſiue ſtudium addiſcendi non ex naturali, & innato appetitu exiſtit; exiſteret enim in omnibus, aut in quamplurimis, ſed maximè ab anima, & appetitu ſenſitiuo, cui ſi naturalem etiam vim, atque impetum inſerere velis, non recuſo: dummodo hæc ad diſcendum affectio ex vi imaginationis excitetur, in qua præ ceteris, Elephantus excellit. De Elephantorum diligentia, ac ſtudio mirabilia Ælianus; ſed veriſſima, vt ipſe teſtatur, ſcribit. Enimuerò ad numerum ſaltare, Tibiæ auditione demulceri, curſum remorari ad ſoni tarditatem, ſeque remittere ad Tibiæ remiſſionem, rurſum, & acutè pulſa feſtinare Elephantus ſolitus eſt. Lege auctorem. Certum autem eſt vnum tardioris ingenij elephantum in excipiendis, quæ tradebantur, ſæpius caſtigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum, plura de huius animalis docilitate, ſolertia memoria, ac pæne intellectu videbis apud plurimos.

In Elephanto mirabile. Ælian. l. 2. c. 11.

In Pſittaco. Plin. l. 10. c. 42.

Pſittacus ex Plinio, *Imperatores ſalutat, & quæ accipit verba pronunciat*, in vino præcipuè laſciuus, vidi qui octo carmina italica recitaret. Statius Papinius hanc auem ſolertem appellat.

Statius in Silu.

Humanæ ſolers imitatur Pſittace linguæ.

De

De qua Poeta Satyricus

Quis expediuit Pſittaco ſuum chaere,
Picaſque docuit noſtra verba conari?
Magiſter artis, ingenijque largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.

Neſcio an Perſius veram cauſſam diſcendi in auiculis his ventrem dixerit, nullus in hec ſtudium venter impellit, natura ſola appetitum hunc inſerit, vt ſcilicet cupiant effari, quæ audiunt, ac propterea ſtudeant ediſcere, quæ neſciunt, fateor ventris impulſu hominem illum Picas, & Pſittacos voce Imperatoribus aſſentari docuiſſe. Iam pica amat verba, quæ loquatur, nec diſcit tantum, ſed diligit meditanſque intra ſemet cura, atque cogitatione intentionem non occultat.

Picæ. *Plin. ibid.*

Picam Ouidius ſcurram loquacem appellat de qua id quod Plutarchus aſſeruit; quia curioſum eſt, ne pigeat adire, & legere. Ego adſcribam ex Plinio id quod de Luſcinijs ab ipſo dictum eſt.

Plutarchus. *Pl. l. 10. c. 29.*

Certant inter ſe, palamque animoſa contentio eſt, victa morte finit ſæpe vitam, ſpiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliæ iuniores, verſuſque quos imitentur, accipiunt, audit diſcipula intentione magna, & reddit. vicibuſque reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Miror inter aues huiuſmodi, vt ita dicam loquaces numeratam fuiſſe Perdicem à Statio.

Quique refert iungens iterata vocabula Perdix

Perdix loquax Statio. An vere? Statius.

Sed illam Plutarchus, etiam & Athenæus numerarunt. Agrippina Claudij Cæſaris coniux Turdum habuit hominum ſermonem imitantem, habebant, & Cæſaris Iuuenes; item ſturnum. Luſcinias græco, atque latino ſermone dociles præterea in diem meditantes, & aſſiduo noua loquentes longiore etiam contextu.

Plutarch. Athen. Turdus loquax; Sturnus.

Sed ab auibus ad feras redeamus *Ceruæ* inquit Plinius, *editos partus exercent curſu, & fugam meditari docent, ad prærupta ducunt, ſaltumque demonſtrant*. Quid vero vocabulo ſaltus, velit ſignificare Plinius, incertum eſt. Adrianus Turnebus cubile, & luſtrum Ceruorum intelligit: quod in editis habere ſolent, male, niſi fallor. Nam neque hinnulis documento opus eſt, vt ſuum matriſue cubile cognoſcant: neque Plinius in hoc eſt, ſed in eo quod mater fugam filio præmonſtret. An verò pro montibus Saltus accipitur? minimè, neque enim vnius numero vſus fuiſſet Plinius, inſolens autem locutio eſt, prærupta, & montem demonſtrat. Alij ſaltum explicant Vallem, ſed neque id placet, per ſe enim ipſa Vallis cernitur, neque opus habet commonſtrari. Et Plinius dixiſſet ad prærupta ſaltuſque ducunt, accedunt vero intellectui qui ſaltũ pro ſaliendi pernicitate intelligunt. Ego ſaltũ cõ-

Plin. de Ceruis. *Quid Plinio ſaltus, & Turnebo.* *Male.* *Male & ex alijs.* *Male tertio adhuc.* *Quorundã ſenſus. Senſus Plin. germanus.*

V 2 mon-

monſtrare, idem exiſtimo eſſe, ac modum ſaltandi docere præſultando, & ad ſaltandum prouocando, quod eſt docere fugam in præruptis. Niſi fortè pro ſaltu ſaxum legendum ſit, aut ſanè intelligendum, de quo Ariſtoteles *Hinnulum* inquit *ducens in ſtabula aſſueſacit, quo reſugere debeat. Saxum hoc eſt abruptum vno aditu; quo loco eam ſi quis inuadit expectare repugnareque affirmant*, quod eo libentius puto quia hic locus Plinij ex illo Ariſtotelis deſcriptus eſt.

Alius & ſenſus ex Ariſt.
Ariſt. l. 9. c. 5.

SECTIO XVIII.

DE ALIIS BESTIARVM AFFECTIONIBVS.

Amant quædam hominem ſocietatem etiam cum æmulatione, etiam cum laſciuia. Equi dominos quos extinctos cum lacrimis dolent ſoli eum Iſidoro defenſo contra Cerdam. Amant quædam genitores ſuos. Ciconiæ quæ à Petronio pietatis cultrices à Græcis Pelaſgi parentum altrices. Item Vpupæ. quod mirum cum malè audiant. Meropes piæ, lupi quis credat? Equi ſalaciſſimi in matres pudici. Quædam æmulæ, & inuidæ interſe. Num animantibus maleuolentia. Mos nautili Piſcis in contentione curſus. Quædam pudorem ſentiunt. Cerui amiſſis cornibus cur deliteſcunt. Mos Leonis in fuga Elephanti in libidine. Et cum edentulus. Quædam pudicæ. varia exempla de vnicorne.

EX hoc etiam capite veſtigia perturbationum in animalibus perſcrutabimur. Amore quædam feruntur in homine ardenti. Aquila à Virgine apud Seſton Vrbem educata, in tantum illam amauit vt cum demortua in eumdem ſe rogum conijciens conflagarit. Anſer Olenum puerum, item Glauciam Ptolomæi, Cythariſtriam, & eamdem Aries. Item Anſer alius Lacidem Philoſophum. Delphynes hominem vehementer amant, ſicut & Canes. Elephanti mulieres, & huiuſmodi amorum plura habes exempla apud Aelianum. Plinium. Athenæum, Herodotum Ariſtotelem.

Pl. l. 10. c. 5.
Aquila puellam amat.
Anſer. c. 22.
Rhod. p. l. 13. cap. 12. l. 16. c. 11
Ariſt. l. 9. c. 48.
Aries.
Delphin.
Plin. l. 9 c. 8.
Elephantus.
Canes.
Amor beſtiarum in hominem etiã cum æmulatione.

In quibuſdam amor furit, etiam vſque ad æmulationem, quod de Elephanto mulierem quamdam adamante fertur Alexandriæ; cuius Amaſius alter fuerat Ariſtophanes Bizantinus.

In quibuſdam etiam vſque ad laſciuiam defluxit, vt de equo Semimiramidis, Plinius de Tauro Paſiphaes Poetæ.

Etiam cũ laſciuia

An verò pulchritudine etiam capiantur? Nos aliquid ſupra diximus. Plinius Elephantos capi forma, & ad pulchritudinem mulierum ſicut, & Vnicornes manſuetudinem ait accipere. Ego id nequaquam aſſero, quamquam apud Iolcos in Cilicia amatum à cane

Capiuntur amore propter pulchritudinem Elephanti, & Rhinocerontes.
Non credo.

Cane formoſum puerum ſcribatur. Et in Leucadia Virginem à pauone, & Pincernam regis Bithynorum à Gallo gallinaceo, & puerum in Iaſo à Delphine, & à Dracone puellam in Iudæa terra. horum enim amorum nego pulchritudinem fuiſſe cauſſam. *Aelian. l. 6. c. 15. & cap. 17.*

Ab equis adamatos eſſe dominos, quis neſcit? De Bucephalo enim Alexandri, & de equo Cæſaris, Antiochi, & aliorum plenæ ſunt hiſtoriæ, & in obitu illorum lacrymas effuſas. De equis Achillis teſtatur Homerus, de Pallantis equo Virgilius. Quos vterque Poeta etiam lacrymis amorem ſuum eſſe teſtatos luculente teſtatur. *Equi dominos amant. Rhodi. l. 13. c. 12. Pli. l. 8. c. 43. Iliad. 17. Virg. Aen. 11. Et amiſſis lacrymantur.*

Homerus quidem ſic *Homerus.*

Lacrima autem ipſis.
Calidæ ab genis fluebant in terram humentibus

Maro autem ſic

Poſt Bellator equus poſitis inſignibus Aethon
It lacrymans, guttiſque humectat grandibus ora

Plinius de equis. *Amiſſos lugent dominos, lacrymaſque interdum deſiderio fundunt*, adeo vt Iſidorus dicat *Solius equi eſſe propter hominem lacrimari, & doloris affectum ſentire.* quem locum P. Cerda reprehendit afferens auctores multos, qui alijs beſtijs lacrymas tribuant; vt, Leoni, Tauro, AſinisMauritanis, Iumentis. Sed iniuria Iſidorus reprehenditur. neque enim lacrymas alijs beſtijs fundi negat, ſed pro mortuo domino. Neque affectum ſenſumque doloris adimit illis; ſed hunc lacrymarum vnum ex obitu hominis. Et canem quidem dolere in obitu heri ſui, & gemere, vlulare, atque eiulare quis neget? nam & canum amores in dominum ipſe Iſidorus docet etiam demortuum. Lacrymas ergo ſolas negat, & has in demortuum herum quas qui canibus tribuat poeticè fortaſſe loquitur cum Calabro quem laudat Cerda. *Lib 12. c. 1. Cerda in Virg. 1. lib. 11. Iſidorus à Cerda reprehenſus. A nobis defenſus. L. 2.*

Eſt in animantibus amor etiam, & reuerentia erga editores ſuos. Ciconiæ pietas nota eſt. Parentibus in ſenecta pennæ decidunt, liberi ſuis illos alis ſuſtentant, huc illucque deferunt, nunc ad Solem apricum, nunc à Sole, aut frigore in nidum. lautè cibos ſuppeditant. Sed hæc erga parentes Ciconiarum adoleſcentum pietas, pretium pietatis maternæ erga ſe eſt, & grati animi ſignificatio. Sic enim habet Iſidorus. *eximia illis circa filios pietas, nam adeo nidos impenſius fouent, vt aſſiduo incubitu plumas exuant; quantum autem temporis impenderint in fœtibus educandis, tantum & ipſa inuicem à pullis ſuis educantur.* Hæc Iſidorus, quæ vno verbo habet Plinius. *Genitricum ſenectam inuicem educant.* Iure igitur Ciconia à Petronio *Pietatis cultrix*, & à græcis *pelargus* dicta quaſi parentes alens iuxta legem de alendis parentibus Pelargicam ab Ariſtophane appellatam. Sed ea Plinij verba ab Ariſtotele accepta ſunt. *Amor animantiũ in genitores. Ciconia. L. 12. c. 7. Plin. ex Iſidoro elucidatus. L. 10. c. 33. Varia de Cicon. L. 9. c. 13.*

Vpupam, aiunt quidam, in parentes humaniſſimam eſſe; frigeſcen- *Gul. c 3. Vpupa pia putatur à quibuſdam.*

geſcentes præ ſenio operire alis, cæcutientes lambere, tantumque fouere: donec iuuentuti, & lumini reſtituat. Miror hæc Vpupæ aſcribi, quæ apud grauiſſimos ſcriptorum malè audit, & ſpurciſſima habetur, negaturque nidum conſtruere Ariſtoteli. Hanc ergo pietatem Meropi Philoſophus attribuit, Plin. Iſidor. & alij.

Falſo fortaſſe. Nam male apud alios audit. Aelian. l. 3. c. 26. L. 6. c. 1. & L. 9. c. 15. Meropis auiſ pia Bargæus. Lupus pius.

Lupi in hoc etiam laudabiles quis credat? de quibus Bargæus.

Illum adeo placuiſſe lupis mirabere morem
Quod nec grandæua ſpernunt ætate parentes
Nec ſibi quem ſocium ſemel adiunxere relinquunt
Immemores.

Sed hæc pietas citra dapes eſt. nam lupus pater eſcas filio abripit, dum poteſt, quemadmodum idem docet Bargæus.

Ipſe autem in lucos vbi denſior vndique ramos
Implicat inter ſe, textumque iter obſidet ilex
Auolat & mater ſi quam expectantibus eſcam
Attulerat natis, ex ore excuſpit.

De hac re in anterioribus ſcriptum eſt.

Equs ſalaciſſimus Et in matrē, & filias. Lib. 6. c. 22. Sed erga matrem reuerens. Varr. l. 2. ca. 7. de ruſt. Pl. l. 8. c. 42. L. 9. c. 47. Cameli reuerentia in matrem. Aemulatio, & inuidia animātium inter ſe. L. 10. c. 20. Nautilus piſcis; æmulus. L. 1. de hiſt. c. 1. Pl. l. 10. c. 27. Pl. l. 9. c. 29. Aelian. Serrapiſcis naues æmulatur.

Equs animal ſalaciſſimum eſt, hunc matrem, & filias ſuperuenire ait Ariſtoteles, Sed reuerentiæ in parentem ſuam habes exēpla plura apud Varronem, Plinium, & Æelienum, imo, & Ariſtotelem. Item Cameli apud eumdem Ælianum, & Ariſt.

Quædam animantes æmulationem habent inter ſe, & inuidentiam, ac maleuolentiam; vt Luſciniæ in Caturnices, Galli gallinacei in Pauones. Hanc tamē negat in Pauone Plinius, & alijs animantibus vniuerſis Plutarchus. Ariſtoteles aſtruit, præſertim de Pauone, & Plinius ipſe gallis attribuit. De Pompilo piſce quem nautilum appellat Plinius, lege, & Ælianum. Serra Piſcis eſt alas habens oblongas, ſi nauim ſecundis ventis euntem viderit, ipſe alis in altum porrectis motus omnes, & figuras mutationeſque velorum imitatur, & cum ipſis nauigantibus de curſu certat; qui vbi quadraginta ſtadia compleuerit, labore fatigatus alas demittit, atque in proprium locum reuertitur.

Ceruorū pudor. Pl. l. 8. c. 32. Ariſt. l. 9. c. 5. Inuidentia.

Quid quod quædam pudore afficiuntur? Cerui amiſſis cornibus deliteſcunt, quod ſi id præ pudore fieri neges, attribue ſis Prudentiæ, quod amiſſis lateant velut inermes, vt aic Plinius, cautelæ, vt ait Ariſtoteles, quaſi enim ſua amiſerit arma cauet, ne inermis reperiatur. Quid quod inuidus etiam apparet Ceruus, occulit enim cornu ſiniſtrum, ne reperiatur, tanquam medicamento aliquo præditum, & bono ſuo inuidet. Leo à pugna non fugit dum cernitur, ſed retrocedit. Vbi vero oculos aſpectantium euitarit illico ſe in fugam dat, Quin ne fugæ ſigna appareant Summa verrit veſtigia cauda. Elephantum vbi dentes abiecit pudet in publicum prodire, pudet, & in publico maritum agere ergo ſolitudinem quærit etiam in maximo furoris eius æſtu.

In Leonibus indicia affectionū variarum. Pl. l. 9. c. 16. Elephātorū pudor

Quid

Quid quod quædam pudicitiæ amantes ſunt? cornix vniuira eſt. Turtur vnius tantum coniugio contenta eſt, etenim ſiue mas, ſiue fæmina occubuerit, nunquam fides coniugij violatur. Sua etiam piſcibus caſtitas eſt. Ethnæus piſcis poſteaquam vxorem ſortitus eſt, aliam non attingit.

Animantum pudicitia.
Cornicis.
Turturis.
Ethnei piſcis.

De Vnicorne Euſtachius hæc memorat *Animal eſt paruum, hadi magnitudine, eximia pernicitate, & vehementia, cornu in ſummitate capitis vnico, hac porro ratione capitur. Virginem incorruptam ante eum conijciunt, cuius ipſe in ſinum inſilit, ea ipſum complexu fouendo in Regiam defert*. Mirum mihi eſt id, quod de magnitudine, ſeu potius paruitate Vnicornis ſcribit Euſtatius, adeo ut Leo Allatius in ſuis ad hunc auctorem commentarijs exiſtimet, maximè differre ab eo Vnicorne, ſeu Rhinocerote, quem deſcribunt Plinius, Solinus, & alij, quem faciunt equo ſimilem. Atque hæc breuiter de animalium affectionibus.

Eximia.
Vnicornis.
de quo mirum.

SECTIO XVIIII.

HOMINEM PERTVRBATVM BELLVIS ESSE SIMILEM.

Homo perturbatus abit in belluam, qua in re homo Deo eſt ſimilis. Niſſeni pulcher locus. Vitium belluina res eſt. Perturbati beſtijs quibuſdam comparati ex Homero, ex biblijs qua ratione perturbatur. in beluam tranſit ex Boetio in manu hominis eſt talem fieri. Voluptas vt dementet. Vlyſſis cum Cyrce congreſſus ex Boetio, qui declaratus, & correctus. Circe cur ſolis filia. Cyreæa veneficia qualia; eorum efficacia, & effectus. Medicamenta Veneficiorum horum duo. Herba moly. Gladij vibratio. An in hac vis vlla. Moralis Cyrcai veneficij interpretatio ex Socrate, ex Plutarcho, quę acuta magis, quam vera. tertia Auctoris. Voluptatum vis. Porcus huius Symbolum. Auari Euangelica parabola ex Baſilio illuſtrata. in voluptatibus an in veneficijs vis maior ex Boetio.

TAntum abeſt vt belluæ perturbationibus careant, quod homo ipſe longe à beſtiarum conditione diſtans, ſi perturbationum furore ſe ſinat agitari, illico in beluinos mores abeat. Deſciſcit enim ab excelſa, illuſtrique parte, quam habet communem non cum immortalibus incorporeiſque ſpiritibus ſolum, ſed cum ipſo etiam Deo; & in alteram delabitur longe inferiorem turpem, ac belluinam, quæ nullius ductu rationis dirigitur, verùm ſuopte impetu, ac violentia in preces defertur. Neque enim, vt habet Nyſſenus, *homo Dei refert imaginem, qua iracun-*

Niſſen. de hom. opiſic. c. 18.

dia

Homo in perturbationibus non DEO, ſed beſtijs ſimilis.

dia præditus eſt, neque voluptas præſtantiſſimæ naturæ nota imputari debet, ſicut & timiditas, & audacia, & malorum cupiditas, & odium ſtatus deterioris, ceteraque his conſimilia longe à diuino illo charactere abſunt. Quapropter hæc accepta de brutis, hominis vſurpare natura cæpit. Quibus enim vita Brutorum ad ſe conſeruandum munita eſt, eæ res ad hominis vitam translatæ ſunt, hæ ipſæ de quibus loquimur, animi ſiue perturbationes, ſiue affectiones. Iracundia belluas crudiuoras tuetur ab interitu. Fæcundas voluptatis appetitus: imbelles trepidatio: quæ à robuſtioribus ſe tueri nequeunt, metus: grandes ſuſtentat ingluuies, contraque, ſi quo potiri nequeant, quod volupe ſit, id dolorem in eis excitat.

Plutarch. de Homer.
Vitium belluinũ eſt.
Iliad. 2.
Iliad. 13.
Iliad. 10.

Poterat ne dici elegantius? Itaque rectè Plutarchus extremum perturbationum, ſeu exceſſum hoc eſt vitium, Belluinum vocat: quod & ab Homero notatum, & ab ipſo Poeta Ariſtotele vſurpatum docet. Homerus autem id præſtitit, cum homines perturbationibus nimijs occupatos belluis comparauit. Sic timidos fugacibus ceruis ſimiles facit, & ſuibus paſtore carentibus, & leporibus. De ijs autem qui temerè, & inconſideratè ira efferuntur ſcribit.

Perturbati homines comparantur beſtijs Ab Homero.

Non furor eſt tantus Pantheræ, ſiue Leonis
Siue immanis Apri, quo vix vehementius vlla
Perfurit, aut rabie deſæuit beſtia tanta;
Pantoidæ claris vt quanta ferocia in armis.

Dolore affectorum grauiori eiulatus, luſciniæ vocibus contulit, quæ

Odyſ. 16.
Item à Virgilio.

Amiſſos quæritur fœtus; quos durus arator
Obſeruans, nido implumes detraxit

Quod & in ſacris litteris factũ ante.
Lib. 5. ſtr.

Quas ferè omnes beſtiarum cum perturbatis hominibus comparationes tranſtulit in ſua poemata noſter Latinus Homerus. Sed ante hos omnes in ſacris litteris elucebant hæ comparationes; in quibus iracundi leonibus, manſueti ouibus, cupidi hirundinibus, furore amoris impudici perciti Equis, & Mulis; rapaces Aquilæ, iniuſti Accipitre, Auari, Coruo; lege Clem. Alex.

De conſol. Philoſ.
Qua ratione homo in belluã euadat.

Quo autem pacto id fiat, & ex ijs, quæ demonſtrata ſunt luce clarius patet, & acutè docet Boetius. Neque enim credendum eſt hominem perturbatum, ita ab homine deſciſcere, vt naturam hominis exuat, aut rationem intelligentiamque amittat. Non de ea perturbationis vehementia ſermo mihi in præſens eſt; per quã dementata omnino ratio defluat, aut induret, homo autem demens, aut amens, aut ſtultus efficiatur. Sed de ea per quam homo vitioſus, atque improbus euadit, quæ cum hominis animum inuaſit, illum in alteram ignobiliorem, turpioremque conditionem tranſmutat, quæ naturæ hominem recta ratione vtentem dedecet quam maximè. *Euenit igitur*, inquit poſt multa Boetius, *vt quem transformatum vitijs videas, hominem æſtimare non poſſis. Auaritia*

ſer-

ſcruet alienarum opum violentus ereptor? Similem lupi dixeris. Ferox autem inquietus linguam litigijs exercet. Cani comparabis. Inſidiator occultus ſurripuiſſe fraudibus gaudet. Vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit. Leonis animum geſtare credatur. Pauidus, ac fugax non metuenda formidat. Cerui ſimilis habeatur. Segnis, ac ſtupidus torpet. Aſinum viuit. Leuis, ac inconſtans ſtudia permutat. Nil ab auibus differt. Fœdis immundiſque libidinibus immergitur: ſordidæ ſuis voluptate detinetur. Ita fit, vt qui probitate deſerta homo eſſe deſierit, cum in diuinam conditionem tranſire non poſſit, vertatur in beluam. Hæc Boetius, & ſanè eleganter, & iuxta veram religionem.

Itaque in manu hominis eſt naturam conditionemque propriam, vel nobiliorem reddere perturbationes cohibendo: vel deteriorem facere, & in beluas deijcere per earumdem licentiam. Ad priorem præſtantioremque mutationem ſubeundam adiuuat, ratio prudens intra legis præſcriptum incedens, ad poſteriorem ſenſus inclinat, & appetitus, qui niſi rationi paret, imperat. Solet autem ſenſus voluptate propinatata tanquam Circæo poculo hominem à ſe auertere, atque intermutare, quod non minus eleganti carmine Boetius ita deſcribit.

In manu hominis eſt belluam fieri.

Voluptas quemadmodum hominē dementat.

Vt Circe Vlyſſis ſocios.

Boet.l.4. metr.3.

Vela Naritij ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit inſulæ,
Pulchra qua reſidens Dea,
Solis edita ſemine,
Miſcet hoſpitibus nouis
Tacta carmine pocula,
Quos vt in varios modos
Vertit herbipotens manus;
Hunc Apri facies tegit,
Ille Marmaricus Leo
Dente creſcit, & vnguibus.
Hic lupis nuper additus
Flere dum parat, vlulat.
Ille Tygris vt indica
Tecta mitis obambulat;
Sed licet varijs malis
Numen Arcadis alitis
Obſitum miſerans ducem
Peſte ſoluerit hoſpitis;
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant,
Iam Sues Cerealia
Glande pabula verterant.

Et nihil manet integrum
Voce corpore perditis,
Sola mens ſtabilis ſuper
Monſtra, quæ patitur, gemit.

Dilucidãtur B-c-tij verſus, & in parte emẽdatur.

Narytium vocat Vlyſſem vna regione ſumpta pro altera. Narytij enim locrenſes ſunt, & terra in continente ſita; at Vlyſſes Itacenſis eſt, ex Inſula Ithaca: niſi fortè legamus Neritij. Neritus autem mons eſt in eadem inſula Ithaca, atque ita optime diceretur Vlyſſes Neritius, ſicut & Ithacus. Ea etiam ratione Eurus capiendus eſt, neque enim Euro ſecundum propriam ſignificationem accepto, poterat Vlyſſes vela, rateſque à Leſtrygonum regione, quæ Cumis erat, ad inſulam Circes appellere. Sic etiam *rates* cum dixit numerum pro numero poſuit. Vnam enim tantum ratem habebat reliquam Vlyſſes, ceteris apud Leſtrygonas amiſſis omnibus cum ad Circem peruenit. *Et vagas pelago* vocat, eo quod erroribus multis iactati huc illuc vagati fuiſſent Vlyſſes, & Socij.

Homer. Odyſ. lib. 10.

Circe cur Solis filia.

Cyrce autem *Solis edita ſemine* dicitur, non quod à Sole, qui in Cælo lucet producta fuerit. (Id verò Poeticum figmentum eſt) ſed quod ab homine quopiam, cui Sol nomen fuit Scythiæ Rege prodierit, per veram generationem. de quo Cicero, & Arnobius. *Herbipotentem* appellat, nam vt habet Virgilius.

Sol rex Scythiæ. 3. de nat. D. lib. 4. adu. gent. lib. 6.

Lib. 7.

Quos hominum ex facie Dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.

Quemadmodum Circe homines dementabat.

Herbarum autem harum vſus hic erat. Succum ex his exprimebat, & vino miſtum, tum vero etiam potenti efficacique incantatione venenatum præbebat hoſpitibus bibendum, hæc ſic ab Ouidio explicantur Homerum imitante.

Ouid. l. 13. Met.

Nec mora miſceri toſti iubet ordea grani,
Mellaque, vimque meri, & cum lacte coagula paſſo,
Quique ſub hac latitant furtim dulcedine ſuccos
Adijcit, accipimus ſacra data pocula dextra.

Hic lupis nuper additus, Legendum ſuper additus, vt conſtet carmẽ. *Ille Tygris vt indica Tecta mitis obambulat;* Non quod indicæ Tygres mites ſint, ſed q̃ homo ille vt Tygrẽ indicã præferat, tamen mãſuetudinẽ ſeruat. Hoc. n. feræ illæ Circeæ propriũ habebãt, vt cũ ſæuiſſimis eſſent feris ſimiles, nõ ſolum eſſẽt innoxiæ, vt Homerus fingit; ſed adulatrices, ẽt & blãdę hoſpitibus, q̃ & Ouid. ex Homero accipit

Feræ Circeæ mites erãt, & blãdæ

Odyſſ. 10.

Mille Lupi miſtique Lupis Vrſique, Leæque.
Occurſu fecere metum: ſed nulla timenda,
Nullaque erat noſtro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas mouere per aera caudas,
Noſtraque adulantes comitant veſtigia.

Numẽ arcadis alitis, ideſt Mercurius arcas ales, vt numina diuũ, ideſt diui, vel numẽ, ideſt volũtas, aut poteſtas Mercurij alas in pedibus petaſoq; geſtãtis. *Peſte*

Peſte ſoluerit hoſpitis. non propriè ſolutus dicitur Vlyſſes vinculis circæis, neque enim vnquam ligatus fuit, ſed eo pacto ſolui dici poteſt, quia ligari potuit, & niſi adiutus fuiſſet iam alligatus fuiſſet. Modus autem ſoluendi duplex, ſicut & ligandi fuit. Vis Circæi veneficij primum latebat in eſculentis, ac poculentis, quæ qui attigiſſent, non illico in beſtias abibant: ſed in obliuionem altiſſimam rerum præteritarum incidebant.

Veneficia Circea primum obliuionem inducebant.

Quæ duplicia erant.

Primum in poculis.

Homerus.

Vt omnino obliuiſcerentur patriæ terræ

Poſtea alterum ſequebatur in virga latitans, qua attactos hoſpites induebat in feras.

Alterũ in virga qua in feras conuertit percutiendo.

At poſtquam deditque, & biberunt, ſtatim poſtea
Baculo percutiens in haris porcorum cohibuit

Et paulo poſt de iiſdem veneficiis Vlyſſi adhibitis

Parauit autem mihi potionem aureo poculo vt biberem.
Et pharmachum immiſit mala cogitans in animo.
At poſtquam deditque, & bibi neque me transformauit
Virga percutiens.

Quare ordinatè dixit Ouidius

Quæ ſimul arenti ſitientes hauſimus ore
Et tetigit virga ſummos Dea dira capillos
Et pudet, & referam, ſetis horreſcere cæpi

Aduerſus duo hæc venena, totidem medicamina.

Aduerſus hæc duo venena, duo etiam medicamina, ſeu antidota docuit Vlyſſem Mercurius. primum herbæ, alterum Gladij. herbam ſic pingit Ouidius.

Primum Herbæ
Lib. 13.
Alterũ gladij.

Pacifer huic dederat florem Cyllenus album
Moly vocant ſuperi, nigra radice tenetur

Videtur autem in flore potius vim amuleti collocare, quam in radice. Contra Homerus radici, aut herbæ, quam flori.

Herbæ nomen Moly.

Sic dicens dedit herbam Mercurius
Ex terra euellens, & mihi genus ipſum oſtendit.
Radix quidem nigra erat, lacti autem ſimilis flos
Moly autem ipſam vocant Dei. difficile autem effodere
Viris mortalibus. Dei autem omnia poſſunt.

Quod ſi in flore vis, quid fuerat opus radicem euellere? de hac herba lege Plinium nonnulla ſcribentem. Alterum contra veneficia remedium erat gladius vibratus.

L.25.c.4.

Gladius vibratus

Quando Circe te verberabit longo baculo.
Tunc tu enſem acutum trahens à femore
In Circem tanquam interficere cogitans.

De qua vibratione eſt, qui credat in ea vim eſſe ad ſpectra, & veneficia fuganda. vt Crinitus, & Ananias, & alij. reque ipſa hodie magicæ artis labe infecti ea quandoque vtuntur. Sed ſi vis in gladij vibratione vlla eſt huiuſmodi, non naturalis, ſed Diabolica, & ex eius pacto, eſt. antiquiſſimis temporibus etiam exercita.

An in hac vis vlla.
L.7.hon.diſ.c.4.
L.4.
Lamber. & Horten. in Virg. l. 6.

Odiſſ.10. 11.

vt ex Homero patet in Vlyſſe, & Circe. rurſum in eodem, & animabus ad epotandum ſanguinem aduentantibus apud Inferos. tũ ex Virgilio in Ænæa, ijſdemque animabus. lege de hac re Martinum Delrium.

Aeneid.6. L.6.c.2. L.1.q.1.n.17.

Moralis Cyrcæi Veneficij interpretatio.

Iam quod ſub hoc cortice Cyrcæo myſterium, Homerus abſconderit plerique omnes putant fuiſſe vt ſignificaret, homines per eſculentorum, ac poculentorum ſuperuacaneas curas, eo deuenire vt homines, ideſt ratione recta vtentes eſſe deſinant, non quod vt dixi, in illis ratio deficiat. Ac propterea ab Homero diſcimus homines hoſce non in Leones, aut Lupos, ſed in Porcos eſſe omnes conuerſos. porcus enim vni eſui aptus eſt, dum viuit. Hic vero ſenſus eſt Socratis apud Xenophontem, qui arbitrari ſe iocando aiebat idcirco Sues homines effectos eſſe à Circe, *quoniam multis dapibus ipſos nutriuerit*. Vlyſſem autem partim Mercurij conſilio, partim abſtinentia ſua Suem factum non fuiſſe.

Quæ Socrati placuit.

Alia interpretatio ex Plutarcho de transmigratione animarum in alia corpora.

Sed Plutarchus exiſtimat mentem fuiſſe Poetæ, Pythagoricam animarum humanarum in beſtias tranſmigrationem: eaque fabula, aut ænigmate innui dementium hominum animas in beſtiarum corpora immigrare cum incidunt in vniuerſi circularem reuolutionem, quam Circem ipſe appellat, & vt pateret, Solis filiam facit. Atque Vlyſſes qui eſt ſapiens iſtam mutationem perpeſſus non eſt cõtra caſum à Mercurio, ideſt ratione munitus. Sanè hæc Plutarchi acuta magis, quam vera interpretatio Homeri eſt. Voluit autem eo in libello Plutarchus, quem de Homero ſcribit, & ſe & Homerum facere omniſcium, atque oſtentare, quod erat ſuperuacaneum Philoſopho, atque indignum.

Quæ acuta magis quam vera.

Noſtra interpretatio.

Sanè Cyrce res ſunt corporeæ, quæ ſcilicet ſuæ formæ pulchritudine homines ad ſe ſe alliciunt. Cibi, & pocula, quæ offert, voluptatem ſignificant: hæc excitat in homine cupiditates, perturbationes, & commotiones animi. Hac deguſtata virtutis obliuio ingreditur, poſt hanc, Imperium ſenſus contra rationem, baculo ſignificatum. Tum vero homo ſus efficitur, ideſt rationis rectitudine amiſſa, totus in cæno, ac volutabro vitiorum ſenſum ſequens velut porcus iacet. An non hoc animal cænoſæ voluptatis eſt Symbolum? Audi Clementem ſuper eo præcepto ſcribentem, quod Iudæis datum legitur. ne porco veſcerentur. *Nam porcus inquit, quod eſt animal voluptati deditum, & immundum, ciborum cupiditatem, & ſalacem in re Venerea libidinem, & inquinatam ſignificat intemperantiam, materialemque, & in luto iacentem; & quæ ad cædem pingueſcit, & interitum.*

Porcus voluptatis ſymbolum. Ex Clemente. Strom.l.5.

Cui ſimiles voluptuoſi.

Luc.12. Baſilius. Homil. de auarit. Auarus Euangelicus.

Acutiſſimè igitur nec minus verè Baſilius ad Auari illius qui deſcribitur in Euangelio voces. *Anima habes multa bona repoſita, comede, bibe, oblectare. O bruta verba*, inquit, *ſi ſuillam animam haberes, quid ei prorſ læta, niſi hoc ipſum, renunciares? Adeo ne pecuinus es?* huius

ius Epulonis voci ſimilis fuit vox illa Sardanapali Aſsyriorum Regis opulentiſſimi, ſed voluptuoſiſſimi.

Hæc habeo, quæ edi quæque exaturata libido — Sardanapalus.
Hauſit; at illa iacent multa, & præclara relicta.

Epitaphium hoc erat ſepulcro regio ab ipſo Rege inſculptum, deque ipſo vox extat Ariſtotelis voci Baſilij ſimilis, quam Cicero his refert. *Quid aliud, inquit Ariſtoles in bouis non in Regis ſepulcro inſcriberes? Hæc habere ſe mortuum dicit, quæ ne viuus quidem diutius habebat; quam fruebatur.*

Videsne igitur quantas habeat vires incitata perturbatio? vt quemadmodum veneficijs ſuis Circe homines in iumenta commutabit, ita hæc ſuis idipſum præſtet voluptatum incantationibus. Sed Boetius in ſuperius allato carmine maiorem eſſe vim perturbationum oſtendit, quam incantationum. Sic enim habet. — Voluptatis vires — Boetius.

O leuem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra, quæ valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus eſt hominum vigor
Arce conditus abdita.
Hæc venena potentius
Detrahunt hominem ſibi
Dira quę penitus meant
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere ſęuiunt.

Senſus Boetij eſt. Circæa pharmacha ſolis corporibus nocuiſſe detrahendo ab illis hominum ſpeciem, formamque externam, quæ oculis eſt aſpicientium ſubiecta. Ceterum in rationem, ac mentem nullam prorſus vim habuiſſe, aut exercuiſſe. Integra mens, & ratio in eo corpore immutato remanſit; quemadmodum ante immutationem fuerat. — Paraphraſis carminum Boetij.

Hi autem porcorum habebant capita, vocemque, corpuſque. — Homer.
Et ſetas: At mens erat firma ſicut prius.

At enimuero voluptates intacto quidem corpore, formaque corporis nulla ex parte permutata; primò impetu in animam, & rationem penetrant, atque inuadunt, in ea impreſſiones ſuas faciunt, & eam à recto rationis, conſilijque curſu, vſuque deflectentes, perturbant de ſtatu ſuo, vt in morem belluæ nihil exinde ſentiat, atque cogitet; niſi terreum, ac belluinum. Pro *mentis vulnere* legendum, *vlcere* eſt, quo verſus conſtet.

§:※:§

LIBER

LIBER QVARTVS

DE EFFECTIBVS PERTVRBATIONVM.

FOntibus, riuulis, locisque, vnde perturbationes enaſcuntur commonſtratis, ad earum aquarum vim, effectuſque progredimur: quibus nemo eſt qui non madefactus horreſcat; tu tuorum in te affectuum effectus hac libri huius lectione commeditator, quorum Nos commentando, patiendoque magnam iam nubem ſuſtinuimus, qua vtinam aliquando Diuini Solis radijs diſſipata, ad lucem tranquillitatemque veniamus.

SECTIO I.

QVA RATIONE APPETITVS, ET PERTVRBATIONES VOLVNTATI PAREANT.

Voluntatem his aliquando parere certum. ſed liberè. voluptates non cogere, ſed allicere voluntatem. Vter ventis plenus Vlyſſi datus ab Aeolo quid phyſicè, & moraliter. Perturbationes venti. In ſenibus ſedatiores. Vlyſses cur ab Aeolo iterum accedente repulſus. Syrenum fabula quid ex Fulgentio imo ex Ambroſio, à quo Maximus. Quemadmodum voluntati obſequatur appetitus deſpoticè, an politicè? Politicè omnino, non ſeruiliter. Modus quo voluntas appetitum moderatur. Per intellectum, & Phantaſiam. Exemplo declaratur Hyppoliti, & Phædra apud Senecam. Appetitus primo renuens obſequi, tum mitior. Via virtutis ardua. Appetitus Protheo ſimilis, demum manſueſcit, ſed tu ne fide; non bona manſueſcit fide. Ex obſequio appetitus, nobilitas hominis, & ſalus. Belluinum eſt appetitus non parens rationi, duo optima Ariſtotelis loca.

PARERE aliquando voluntatem perturbationibus, & has illi, certum, & experientia, & fides diuina facit, & quod Poeta dixit. *Trahit ſua quemque voluptas*; & quod alter, *video meliora, proboque deteriora ſequor*. & quod ille alter. *furor cogit ſequi peiora*. atque alia ſimilia, quæ ad hanc rem laudat Poetarum teſtimonia Clemens Stromateus. Demum quod diuino loquens ore Paulus. *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*: non imperium appetitus, ſupra voluntatem liberam, & dominam ſui; quod Hæretici

Virg. Eclog.

Ouid.

Voluntas liberè paret.

Lib. Strom. 6.
Sen. 8. Hippo.
Ad Roman. 7.

retici quidam pecuinum ſanè genus, & ſeruile exiſtimant, ſed illecebras, & illectationes denotant quibus voluntas obluctari, & omnino obſiſtere valet. Quoniã autem à Latinis ceptum eſt Poetis, proſequamur, ſi placet, cum Græcis. Homerus Vlyſſem de Æolo Ventos ſibi commodante ſic loquentem inducit.

Voluptates autem illecebroſa.

Odyſſ. l. 10.

De Æolo ventos Vlyſſi intra vtrẽ concludente.

Dedit autem mihi excoriatum Vtrem bouis nouennis
In quo procelloſorum ventorum ligauit flatus.

Quid hiſtoriæ, aut moris in hoc vtre clauſum velit Homerus explicabo.

Palephatus primum explicat hiſtoricè, Æolum, ſcilicet Aſtrologum fuiſſe, qui Vlyſſi ad eum aduentanti temporum momenta prædixerit, quibus certorum ventorum fierent exortus. Aſtrologum autem fuiſſe Æolum præter Palephatum dicit Clemens Alexandr. qui hanc ſcientiam edoctum ait fuiſſe ab vxore ſua Hippona filia Chironis item Aſtrologi de qua ait Euripides.

Interpretatio phyſica.
Palephatus.

Æolus aſtrologus.
Strom. 1.
à quo edoctus:

Diuina quæ primum quidem præſagijt
Oraculis, atque per ortus Syderum.

Heraclides poſtea ad mores ſpectans ita exponit. Sapientem virum eſſe Æeolum, qui doceat, queãdmodũ quis ſuas animi, ſenſuſque perturbationes coercere; quique eas moderari habeat intra pectus, ne effluant, ne perturbent omnia, atque ipſum etiam hominem in miſerandum naufragium deferant. Quod & Vlyſſi accidit; nam dormiente eo nautæ vtrem aperiunt, & venti repente diffluunt. hoc eſt dum mens, & ratio deſidet, appetitus ſenſitiui, quorum eſt menti parere, tamquam nautarum gubernatori, perturbationibus aditum pandunt; & à recto curſu auertunt. Quod autem in vtre ſenioris bouis incluſos, Æolus ventos fecerit; illud credo innuere voluiſſe in prouectioris ætatis viris ſedatiores debere eſſe perturbationes potius, quam in adoleſcentioribus. *Mens enim ratio, & conſilium in ſenibus vigent*, in quibus cetera frigent. Iam verò iterum ad Æolum recurrit Vlyſſes, & ſubſidium ventorum denuo rogitat, at ille indignabundus.

Interpretatio moralis.
Heraclides.

Venti ſunt perturbationes.

In ſenibus ſedatiores eſſe debent.

Valeas ocius ex inſula peſſime viuentium.
Neque enim mihi fas eſt accipere, neque admittere
Virum illum, qui Dijs inuiſus eſt beatis.
Abeas, quoniam certe dijs inuiſus huc veniſti.

Odyſſ. 10.

Cauſſa huius tam vehementis expulſionis eſt. Nempe qui coercitis primum paſſionibus, aut tranquillis frœna poſtmodum laxauit, vt pro libidine flarent fluerentque: ſi poſtliminio ad ſanitatem, & frugem redire in animum inducit; is maiores enimuero difficultates ſubibit, donec rebelles illas cateruas obſequentes iterum faciat, atque ad officium reducat. Poſſunt igitur à voluntate ſub imperium redigi paſſiones, quandoque quidem facilius, aliquando difficilius, ſemper tamen poſſunt.

Cur redeuntẽ ad ſe Vlyſſem Æolus eiecit.

Ne-

Odyſſ. l. 12.

Nequeo manum ab Homero dimouere, niſi etiam, quæ de Vlyſſe, & Syrenibus ab eo cantatis explicat Fulgentius attulero. *Syrenas, ideſt delectationum illecebras, & audiuit Vlyſſes, & vidit, ideſt agnouit, & iudicauit; tranſijt nihilominus, atque contempſit, ideo mortuæ ſunt, in ſenſu enim ſapientis omnis voluptatis affictus emoritur*. Hæc Fulgentius. Quam interpretationem tradiderat ante Fulgentium Sanctus Ambroſius à quo S. Maximus eamdem allegoriam accepit. Quamobrem rectè Nemeſius de perturbationibus ait, *Dicuntur autem hæc rationi obedire, quoniam nata ſunt vt pareant, & ad nutum rationis moueantur; in iis quidem hominibus, qui conuenienter naturæ viuunt*.

Fulgentius in Mithol. Syrenes moraliter explicata à Fulg.

S. Ambr. l. 3. de fid. c. 1. tom. 4. & tom. 5. ſerm. 6. S. Maximus hom. 1. de cruce. Nemeſ. c. 16. de animæ facultatib. Ter. eun.

Sed an ita voluntati parent appetitus inferiores, vt cogantur tanquam à Domino Seruus, & vt loquitur Ariſtoteles deſpoticè quemadmodum apud Terentium Phædria Parmenoni, ideſt ſeruo dominus imperat.

Ph. *Fac ita vt iſti deducantur*

Par. *Faciam* Ph. *at ita diligenter* Par. *fiet* Ph. *maturè.* Par. *fiet.*

Pareantne voluntati perturbationes deſpoticè, an politicè.

An verò politicè, ac ciuiliter; vt deduci, & rogati potius quam mitti, & imperium pati videantur, tanquam à Gubernatore Ciues, aut à parentibus liberi dubitatio nonnulla eſt.

Ciuiliter parent. Non ſeruiliter.

Et ſanè ex his, quæ ſunt à nobis ſuperius demonſtrata elucere res iſta per ſe ipſam ſatis poteſt, quoties enim rationi, vt conquieſcant imperanti, appetitus tamen præfractè tumultuantur? quoties præueniendo conclamant? at excitatæ voluntati, & multis argumentis per intellectum propoſitis tandem conquieſcunt. Ciuiliter igitur potius, quam ſeruiliter obſequuntur.

Ariſt. 1. pol. l. 3. S. Th. 1. p. q. 81. a. 3. ad 3. 1. 2. q. 17. art. 7. Virg. Aeneid. 1.

Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt,
Seditio, ſæuitque animis ignobile vulgus
Iamque faces, & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.
Tum pietate grauem, ac meritis, ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus aſtant,
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Plutarch. in Comment. de virt. moral.

Audi Plutarchum per quam ſapienter hac de re loquentem. *Qui verò* inquit *non aſſequuntur, quomodo brutum quod eſt, rationi obtemperare poſſit, ij mihi non videntur vim rationis perſpicere, quanta ſit ea, quo penetret imperando, ac ducendo. Non duris hoc, & refractarijs ductibus, ſed conformantibus, & obedientia, ac concedendo pluſquam neceſſitate, ac vi conficientibus. Etenim ſpiritus nerui, & oſſa reliquaque corporis partes, vtique rationis vacua ſunt; tamen dato impetu, vbi ratio quaſi concuſſit habenas, omnia ſuum ordinem ſeruant, congruunt, ac parent*. Legito quæſo commentariolum illum, qui aureus eſt, & alia multa in hanc quæſtionem habet.

Modus quo voluntas appetitum attigit.

Qua in re operæpretium eſt modum intelligere, quo interſe potentiæ operentur. Voluntas enim ſenſibili appetitui nequaquam

per

per ſe ipſa imperat; ſed medio intellectu, neque hic niſi præmota phantaſia dirigere appetitum valet. Huius ergo directionis, Imperijque ratio talis eſt. Cum intellectus noſter id, quod ſibi obiectum eſt, altius penetrauit, imaginatiuæ illud facultati proponit oſtendens in eo ſibi propoſito obiecto maiorem ineſſe rationem boni, aut mali; quam ipſa Phantaſia cogitarat, atque adeo illi perſuadet, aliud de illo iudicium denuo eſſe ferendum. Quo peracto iudicio, acquieſcens intellectui Phantaſia mouet appetitum; vt à ſua perturbatione diſcedat, aut in ea firmius perſiſtat. Ex quibus vides voluntatem adhibito intellectu proponere imaginatiuæ rationes, & conſilia; per quæ appetitus, non neceſſitate deturbatus, ſed veluti acquieſcens conſilijs placatur. *Per intellectum, & Phantaſiam.*

Exemplum huius rei habes in Hippolito ſenecæ vbi nutrix ſuis conſilijs Phædram à fœdo amore auertere conatur. *Senec. Hippo.*

Nutr. *Theſeia coniux, clara progenies Iouis,*
Infanda caſto pectore exturba ocius,
Extingue flammas, neque te dira ſpei
Præbe obſequentem.

Et multa ad hæc adiungit Nutrix, quid autem Phædra?

Quæ memoras ſcio
Vera eſſe, nutrix; ſed furor cogit ſequi
Peiora.

Tum nutrix rationes exaggerat multas, quare ab amore illo ſit deſiſtendum; ſed hæc reſiſtit.

Nutr. *ferus eſt.* Ph. *amore didicimus vinci feros.*
Nutr. *fugiet.* Ph. *per ipſa maria, ſi fugiat ſequar.*
Nutr. *Patris memento.* Ph. *meminimus matris ſimul.*
Nutr. *Genus omne profugit.* Ph. *pellicis careo metu.*
Nutr. *aderit maritus.* Ph. *nempe Pyrothoi comes.*
Nutr. *aderitque genitor.* Ph. *mitis Ariadnæ Pater.*
Nutr. *Per has ſenectæ ſplendidas ſupplex comas.*

Igitur nutrix mens eſt, & ratio. Phædra appetitus perturbatione amoris vehementer incenſus. Iam ex his liquido videri poteſt, quot voluntas, & intellectus conſilijs, argumentis, & ſuaſionum ponderibus vti ſoleat ad appetitum inflectendum, perturbationemque compeſcendam, quibus ipſe vix cedit, cedit tandem, & manus dat.

Principio tamen, vt dixi, tamquam ſeruus contumax. Sed quid ego ſeruum appellaui? qui ſæpe tyrannum agit in Regno animæ? quis autem tyrannum eijciat, niſi per violentiam? Dionyſio tyrannidem relinquere deliberanti, neſcio quis ex amicis reſpondiſſe fertur ſi te pedibus protrahant, relinque, & trade, neque hac erat opus perſuaſione. Dulce enim eſt regnare. Hoc idem eſt in appetitu. Is vbi ſe ſupra rationem poſuit, deijcitur difficillimè; poſt modum *Appetitus primò cum difficultate obſequitur.*

Vis virtutis initio ardua. Strom. 4.

paulatim edomitus manſueſcit, & mollius excipit imperia voluntatis. *Sudor* dixit Alexandrinus Clemens, *ante virtutem eſt poſitus.*

Via longa eſt, & accliuis ad ipſam
Ardua namque prius; ſed cum ad faſtigia ventum eſt,
Fit facilis, quæ difficilis valde ante clueret.

Virg. Geor. 4.

Et vero antequam Protheus hominis formam recuperat,

Appetitus eſt Prothei inſtar.

Omnia transformat ſeſe in miracula rerum
Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque liquentem.

Appetitus ſcilicet, qui ſemel ab hominis, & rationis imperio in belluam abierit; quantas, Deus Immortalis, moleſtias, curaſque ſubire te oporteat, vt illum in obſequium tuum redigas? vincendus eſt tamen, & vinciendus.

Tandem manſueſcit. At tu ne crede.

Verum vbi nulla fugam reperit fallacia victus
In ſe ſe redit, atque hominis tandem ore loquutus.

Nam demum contumacia relicta obſequitur rationi vt filius. Sed huic, tu filio ne crede. Tygres Leoneſque nunquam feritatem exuunt, aliquando ſubmittunt, & cum minimè expectaueris exaſperatur toruitas mitigata. *Nunquam bona fide vitia manſueſcunt.*

Senec. ep. Non bona fide manſueſcit. Obiectio. Reſponſio.

Si ita eſt, inquies, vt appetitus noſter ſubditus ſit voluntatis legibus, deterioris erit cõditionis, quam brutorum appetitus ſibi ſoli parens, & neminem præter ſe ſibi ſuperiorem habens. Sanè hoc perturbatiſſimæ imaginationis delirium eſt; ſe beſtiam eſſe malle, quam parere rationi. Audi quid Veſana illa veſaniſſimo patris ſui amore furens optet.

Ouid. met. Beluinum eſt velle appetitum non ſubditum voluntati, & rationi.

Sed enim damnare negatur
Hanc Venerem pietas coeuntque animalia nullo
Cetera delicto, nec habetur turpe iuuenca
Ferre patrem tergo, fit equo ſua filia coniux
Quaſque creauit, init pecudes caper, ipſaque cuius
Semine concepta eſt ex illo concipit ales.
Felices quibus iſta licent, humana malignas
Cura dedit leges, & quod natura remittit
Inuida iura negant.

An tibi fæmella hæc hominis habere figuram videtur potius, quam equæ rabiem indomitam, atque inconſultam?

Hor. l. 3. od. 11.

Quæ velut latis equa trima campis
Ludit exultim, metuitque tangi.

Et hæc quidem metuit, ac veretur, nondum ſcilicet matureſcente ad fæcunditatem natura. At illa, vbi pudorem exuit, exuit quoque rationem, & in belluam abijt tota.

Probatur ex Ariſtot. de Rep.

Iamuero huic horum interrogationi, aut inſaniæ reſpondebo cũ ſapientiſſimo Ariſtot. dicto illos arguente, qui propter viuendi libertatẽ Democratiã Reipubl. præferebant. *Itaque viuit vnuſquiſque in*

in talibus democratijs , vt vult ; & quo libido trahit : vt ait Euripides. at hoc malum , & vitioſum eſt , non enim oportet exiſtimare ſeruitutem eſſe viuere ad Reip. adminiſtrandæ formam accommodate, ſed ſalutem. Hęc ille , & pulcherrime , ita ſalus eſt appetitui , non ſeruitus ; viuere ad formam , & normam rationis. Addo alterum Philoſophi locum ad hanc rem omnino factum . *Licet igitur quemadmodum diximus in animali primum cernere ; & herile Imperium , & ſeruile . Animus enim in corpore Imperium herile obtinet . Mens autem in appetitum ciuile , & Regium , in quibus perſpicuum eſt conſentaneum eſſe naturæ , atque expedire corpori animo ſeruire, & ei animæ particulæ, quæ ad motus ſuſcipiendos mentis valet ; eiuſque particulæ, quæ rationi prædita eſt imperio parere . Iuris æqualitas autem, aut contrarium eius , quod diximus , omnibus eſt detrimentoſum .*

Salus eſt appetitui obedire rationi . Quod iterum ex Philoſopho probatur.

Ar l.1. de rep. c.5

SECTIO II.

AN LIBERTAS SIT IN APPETITV SENSITIVO.

Dilemma quæſtionem proponens . Vtinam appetitus ſeruiat rationi , quam felix ſeruitus , Cogi nequit , non tamen eſt liber , neque perfectè, neque imperfectè quod Caietanus. Contra quem multa . Cur non libenter obtemperat rationi . Phantaſiæ vis in appetitum , qui quandoque refractarius , aliquando ſerior , nonnunquam facilis , quod magnum Dei munus . omnia exemplis graphicè declarata ex Poetis, & Ariſtotele cuius ſenſus pulchertimè à nobis enucleatus contra aliorum expoſitiones .

VIdeo quid ex dictis argumenti ſequatur . Dilemma eſt. Poſita , inquies , voluntatis ſuaſione , vel poteſt appetitus ei obſiſtere , vel non poteſt : ſi primum detur ; igitur liber eſt . Si ſecundum , mancipium eſt , & *Nunc demum eſſe me ſeruum intelligo , quia obediendum eſt mihi .*

Dilemma.

Plaut.

Vtinam verò appetitus humanus ita ſeruus rationis eſſet , vt ab eius imperio deflectere ne latum quidem vnguem, quiret .

Nunc ſeruitus ſi euenit , ei vos morigerari , mos bonus eſt .

Eamque herili imperio , ingenijs veſtris lenem reddere .

Si appetitus voluntati ſeruus ſit, quid abſurdi?

Verumtamen cogi appetitus non poteſt ; ſuaderi illi poteſt . non tamen liber eſt , aut perfectè , quod nemo ſanus aſſerit , aut imperfectè , quod Caietanus , eſt auſus dicere . *Vires namque naturæ noſtræ* inquit , *in parte ſenſitiua ſicut in cognoſcendo , ſunt ſecundum ſe excellentes totam naturam brutorum , per hoc quod appetunt cum quadam libertate Itaque non ſolum ex hoc , quod actualiter mouentur à voluntate ; ſed ſe ipſis , quia ſunt tales*

Cogi non poteſt appetitus non tamen eſt liber. Perfectè, aut imperfectè. Contra Caiet. in primam 2. qu. 74 ad ar. 4. Eius ratio.

Y 2 *ideſt*

ideſt quia ſunt volentis quodammodo li'era ſunt. ſic ille.

Argumentũ contra Caietan.

Sed enim ſi liberè quodammodo ſunt, igitur boni quidpiam, vel mali ab ipſis, quatenus ipſa ſunt fieri, & laus ab ipſarum actionibus, aut vituperatio accidere poteſt. At hoc ipſum negat Ariſtoteles *neque igitur virtutes*, inquit, *neque vitia perturbationes ſunt. Primum quia ex perturbationibus neque boni, neque mali dicimur, ex virtutibus autem, & vitijs dicimur. Deinde quoniam perturbationes nobis, nec laudi dantur, nec vitio, neque enim, qui timet, laudatur; neque qui ſimpliciter iraſcitur, ſed qui certò modo, propter virtutes autem, & vitia laudamur, ac vituperamur. Virtus autem, & vitium ex conſilio, & electione exiſtit.* Quæ igitur libertatis vmbra eſſe in appetitu ſenſitiuo queat? hic autem Ariſtotelis locus affertur à Diuo Thoma.

Confirmatur ex Ariſ. l. 2. mor. c. 4

D. Thom. loc. cit.

Argument. quod nulla in appetitu ſenſitiuo libertas.

Quod & validiſſima ratione comprobatur, omnis enim libertas ex aliqua cognitione oritur, quæ propter diuerſa media cognita indifferentiam quamdam habet; ſed appetitio ſenſitiua oritur ex cognitione ſenſus, in qua, neque ratiocinatio eſt, neque diuerſorum inquiſitio, perſpectioque mediorum, neque vlla apparet indifferentia, igitur in appetitu ſenſitiuo nullum extare debet libertatis indicium.

Lege Vaſq. in primam 2. diſp. 104.

Si liber non eſt appetitus cur non libenter obtẽperat. Ratio huius.

Reſtat inquirere quamobrem cum libertate fruatur appetitus nulla; tamen imperijs rationis non ita obtemperet libenter, atque hilariter; vt bonus ſeruus domino. Huius autem rei ratio illa eſt, quia cum ipſe ſit virtus, facultaſque affixa obligataque organo corporeo, duplici, aut etiam triplici ex re ſuis in operationibus dependet. Primum à Phantaſia apprehendente; deinde ab ipſo organo, quod commouetur; præter hæc à ſenſibus externis obiectum repræſentantibus. Hinc fit, vt licet imperio voluntatis Phantaſia correcta, & quodammodo mutata, appetitus ad motus phantaſiæ commotus ceperit ad tranquillitatem redire: quia tamen in organo alterationes ſanguinis, ac ſpirituum iamdudum commotæ, adhuc etiam integræ, aut ex parte feruent, præterea, quia ſenſus ipſe ex obiecto illo concepto odorem attraxit alicuius boni; reſtant adhuc in appetitu fluctus aliqui, impulſuſque perturbationum, quaſi reciprocantium, & renitentium voluntatis præcepto. Quemadmodum poſtquam venti omnino poſuere, fluctus tamen adhuc demurmurant ex antecedenti impetu concitati. Ita, quamquam in homine conſtans Regina voluntas cum imperio profert inquiens.

Ex dependentia appetitus à Phantaſia, & alijs.

Similitudo.

Virg. Aeneid. 1.

Tanta ne uos generis tenuit fiducia veſtri?
Iam cælum terramque meo ſine numine venti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles;
Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus.

Quamquam inquam hoc imperat, haud tamen

Dicto citius tumida æquora placat

Col-

Digitized by Google

Collectaſque fugat nubes, ſolemque reducit.

Quin vero eſt, vt aliquan lo reſumenti vires, & impetum appetitui voluntas cedat.

Aliquando etiam vires contra voluntatem reſumit.

Sic cum grauatam nauita aduerſa ratem
Propellit vnda; cedit in vario labor
Et victa prono puppis aufertur vado.
Quod ratio poſcit, vincit, ac regnat furor.

Senec. Hippo.

Et, eſt, quemadmodum dixi, vt paulatim quieſcant vndæ, & tumore illo primo, ac valido demiſſo, quædam ſuperſint agitatiunculæ, ſi non pertinaces, certè ad obediendum lentæ, ſed nauigationem nequaquam impedientes.

Quandoque lenter reſiſtit, obediendo tamen.

Vbi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, & lenis crepitans vocat auſter in altum.

Virg. Aen. 3.

Eſt vt ad imperantis nutum tempeſtas omnino moriatur.

Quandoque libenter.

Permitte Diuis cetera, qui ſimul
Strauere ventos æquore feruido
Deprælıantes, non cupreſſi,
Non veteres agitantur orni.

Horat. l. 1. od. 9.

Atque hoc, Deo diuiſque adiuuantibus, ſummum beneficium eſt.

Quod eſt magnum beneficium.

Quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit.
Defluit ſaxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntque nubes
Et minax, ſic Dij voluere ponto,
Vnda recumbit.

Horat. l. 1. od. 12.

Illuſtrabit prædicta omnia Textus Ariſtotelis ad hanc rem factus, qui & ipſe per explicationem noſtram aliquid etiam lucis accipiet. Sermo autem eſt Philoſopho de ratione deliberatiua, de voluntate rationali, & de appetitu ſenſitiuo. Atque *Deliberatiuum non habet appetitus. Vincit autem aliquando, & mouet voluntatem: aliquando autem illa hunc: ſicut ſphæra, appetitus appetitum cum incontinentia facta eſt, natura autem ſemper ſuperior principalior eſt, & mouet. Adeo vt tribus lationibus iam moueatur.* Hæc ille, cuius explicatio eſt. Quod appetitus ſenſitiuus appetitum rationalem, ſeu voluntatem aliquando ſuperat, & ſecum trahit; ac mouet: ita vt velit, quæ appetitus ſenſitiuus appetit, hoc autem accidit, quando homo incontinenter ſe gerit. & immoderatè, atque irrationabiliter. Aliquando tamen voluntas, & rationalis appetitus, alterum appetitum ſecum trahit, & eius motum ſuo motui ſubdit, facitque vt ſe ſequatur. Quemadmodum eſt in ſphæra Orbium cæleſtium; in qua ſuperius Cælum inferiores orbes mouet. Atque hic mouendi modus naturalis eſt. Ex præſcripto enim naturæ eſt, vt ſuperior inferiorem regat, atque moueat. Ita fere commentatores in hunc tex-

Ariſt. l. 3. de an. text. 57.
Illuſtrantur ſupradicta per Ariſtotelem.

Cuius ſenſus eſt exactè à nobis enucleatus.

textum. Sola illa verba *cum incontinentia facta eſt*, ab aliquibus accipiuntur, quaſi tunc appetitus ſuperior inferiorem mouet, cum motus fit per continentiam, ſeu ex continentia, ita vt illud in, non ſit particula negans continentiam, ſed inferens, quod quidem falſum eſſe patet ex textu græco. Iam vero ſi incontinentia pro uitio accipitur, vt debet, extra ſuum locum tranſpoſita eſſe videtur. Ibi enim erit apponenda, *Vincit autem aliquando, & mouet voluntatem cum incontinentia facta eſt*. Huic tamen obiectioni ſatisfiet, ſi dicatur, hoc in ſcribendo, Ariſtoteli ſæpe obſeruatum, vt tranſpoſitione verborum vtatur, & veluti Parentheſes adhibeat. Præterea illa *appetitus appetitum* vt viſum eſt, plerique omnes accipiunt, pro appetitu rationali mouente ſenſitiuum, quod claritatis ſtudio Conimbricenſes ita à græco verterunt. *Interdum hæc illum, appetitus, inquam, appetitum vt ſphæra*. Mihi tamen alia videtur mens Ariſtotelis eſſe. Eſt autem hæc. Voluntas mouet appetitum ſicut in ſphæra, in qua primum mobile, quod eſt appetitus mouet appetitum, ideſt ceteros orbes inferiores.

Interpretatio Conimbricenſium explicatur.

Quomodo motus voluntatis, & appetitus motibus cælorum comparentur.

Ariſt. 12. metap.

Vocat autem primum mobile, & ceteros orbes nomine appetitus, non vt oſtendat ſe exemplum ſphæræ ſolum attuliſſe; quo oſtenderet voluntatem eſſe appetitui ſuperiorem, itaque eam mouere. Sed vt etiam doceret modum; & rationem mouendi ſicut enim in cæleſtibus motus per Ariſtotelem fit ex amore, & appetitu intelligentiarum vt ipſe docet. Ita in motu voluntatis, & ſenſitiui appetitus. Vnde textum hunc, quem præ manibus habemus ita concludit Philoſophus *vt tribus lationibus iam moueatur*. Quorum verborum ſenſus eſt. Sicut in Cæleſtibus triplex eſt ratio motus, quidam enim eſt à mouente non mobili, neque moto ab alio; alius à mobili, ſeu moto, & mouente. Tertius à mobili, ſeu moto, & non mouente. Primum eſt Ariſtoteli primum principium, ac Deus. Amatum, & amabile. Secundum eſt primum cælum, mobile, atque hoc eſt etiam mouens. Tertium eſt reliqua ſphæræ pars, quæ tantum mouetur ab alio. Ita accidit in homine ſi naturæ ſeruetur ratio. In eo enim primum mouens immobile eſt ratio deliberans, quæ mouet immota. ſecundum eſt voluntas, quæ à ratione quidem mouetur, ſed ipſa etiam mouet appetitum ſenſus; qui eſt tertium mobile, non mouens, quæ omnia quam aptiſſimè quadrant ad explicandos motus voluntatis, & ſenſibilis appetitus in homine.

Aliorum expoſitio reijcitur.

Ex quibus liquet, quam extra rem ſit, cum quidam tres motus intelligunt motum Cælorum diurnum, motum raptum eorumdem inferiorum à primo, & motum proprium omnium. Quid hæc ad propoſitum Ariſtotelis? Alij alio modo hos tres accipiunt motus. ſed & magnam obſcuritatem inducunt, & ab intentione Philoſophi longius abſcedunt. Quæ ex ſupra ab eo dictis patent: vbi &

Text. 45.

ratio-

rationem intelligentem, quæ bonum intelligibile, & appetibile intelligit mouens non motum vocat, & voluntatem mouens motum, & appetitum motum tantum.

SECTIO III.

AN OMNIS PERTVRBATIO SIT MALA.

Duo ſtoicorum principia. Alterum de animæ diſtributione, quæ declaratur. Alterum nullum eſſe voluntarium motum niſi præuia opinione ſiue mala, ſiue bona. conſequentia ex his. perturbationem omnem eſſe malam, & morbum vitij. Stoici concedunt primos animi motus indeliberatos, negant vero eſſe perturbationes, quod illis cum Peripateticis diſcrimen, non in verbo tantum, ſed in re. negant in parte ſenſitiua vllam eſſe perturbationem: in perturbationibus nullam admittunt intenſionem, aut remiſſionem. Hinc illis peccata æqualia. contra Stoicos de indeliberatis motibus voluntatis argumentum exemplo Socratis firmatum. Item motiones poſſe eſſe nunc vehementes, modo leuiores Proſperi præclarum hac de re dictum, quod elucidatur vbertim. Diſtinctio facultatum animæ ex Peripateticis, quos ſequimur. Perturbationes propriæ in parte ſenſitiua, quæ indifferentes. Et in omni animante eſſe nunc vehementiores, nunc ſedatiores.

ET nos aliqua cum de Zenonis definitione loquuti ſumus hac de re prælibauimus, ex occaſione definitionis à Zenone allatæ, nunc proprius eſt dicendi locus. *Cic. 9. Tuſc. l. 4.*

Qualitates igitur, & perturbationum affectiones inſpicientes à Stoicorum principijs quibus cum diſputatio eſt, exordiendum iudicauimus, inde enim facilius vniuerſa quæſtio patefiet. Hi ergo duobus quodad præſentem ſpectat quæſtionem vtuntur principijs quorum primum illud eſt. Quamquam duas in partes ex Pythagora, quæ etiam Platonis eſt doctrina, animam diuidunt: & alteram rationis participem, alteram expertem conſtituunt, hanc tamen poſteriorem, non eam intelligunt partem, quæ à Peripateticis appetitus ſenſitiuus dicitur, ſed ipſa eadem eſt anima per eos ratione vtens, quæ quatenus ea appetit, quæ contra rationem ſunt, bruta, & expers rationis ab ipſis, quaſi in pænam appellatur. Alterum eorum principium eſt, nullum voluntarium motum, actionemue animæ oriri; niſi ex præuia opinione iudicij, ſiue praua, ſiue recta. Et motiones, quæ ex praua prodeunt perturbationes eſſe, quæ vero ex recta, voluntates appellari.

Quæſtio, eſt contra Stoicos præcipuè quorum duo principia.

In primo bifariã diuidunt animã.

Quæ diuiſio declaratur.

Alterum principium.

E quibus duobus veluti fontibus deducunt Stoici, omnem omnino

Deductiones Stoicorum ex principijs dictis,

nino perturbationem malam eſſe, & veluti morbum animi. Cuius omnes morbi, & perturbationes ex aſpernatione rationis eueniunt. Eorumque ratio eſt, quia opinio quam perturbatio ſequitur iam praua, & falſa eſt, quæ vero ab infecto venenatoque fonte deriuat, perturbatio mala, & morbida eſt. Itaque illi perturbationem à peccato nulla ratione diſtinxerunt. Lege Senecam.

Omnem ſ. perturbationem eſſ: malam.

Senec. epiſt. 116.

Quid? inquies, an non Stoici motus animi concedunt primos, & ſubitaneos, & indeliberatos? ita quidem, ſicut & appetitus ſenſitiui, & corporis motiones: ſed neque malitiæ, neque perturbationis nomine donant, quamobrem etiam in ſapiente illo ſuo conſtante, ac moderato viro iſtas ponebant, quia hæ anteuertunt omnem rationem, & arbitrium, opinionemue, & vi quadam, ac naturali impetu ſe ſe inferunt, atque ingerunt homini. Sed donec opinio iudicij, & voluntas rationalis non operentur, perturbatio nulla exiſtit.

An Stoici concedant motus indeliberatos.

Concedunt.

Etiam in ſuo ſapiente.

Atque hoc eſt inter Stoicos, ac Peripateticos de perturbationibus diſcrimen, quod quamuis à Sancto Auguſtino, & alijs circa ſola nomina, vocabulaque verſari exiſtimetur; non tamen adeò nullum eſt, vt in re etiam ipſa vniuerſa conſentiant, quod & Cicero, & Sanctus Thomas adnotarunt.

Primum igitur Stoici nullam in appetitu Senſitiuo quantumuis vehementiſſima motione, ſiue iræ, ſiue doloris agitato, perturbationem eſſe dicebant. Vnde in ſolis hominibus hanc aſſeruerunt exiſtere, non in beſtijs, quæ nulla ratione præditæ.

Perturbationes Stoici in ſola ratione ponebant.

Præterea nullam in perturbationibus ipſis admittebant intenſionem, aut remiſſionem, ſed indiuiſibiles ſtatuebant: ita vt quæ remiſſa nunc eſt, eadem poſtea minime poſſit intendi; & quæ nunc intenta, remitti aliquando nequeat: quorum ratio eſt quia illæ in rationalis appetitus actionibus conſiſtunt, quæ indiuiſibiles ſunt, quandoquidem ſpirituales. Hinc illud illorum paradoxum. *Peccata omnia eſſe paria*. Præterea perturbationes malas intrinſecè; & ſecundum ſe faciebant omnes ſicut & voluntates bonas. Sunt enim per ipſos, actus, vt dictum eſt potentiæ rationalis liberi.

Hinc illis omnia peccata æqualia.

Iam antequam de Peripateticorum ſententia diſſeram, quæro à Stoicis; illæ ipſæ motiones voluntatis rationalis primæ, & indeliberatæ, atque inconſultæ, quaſque eſſe perturbationes, & malas negant, quid, quæſo dicant eſſe? non enim ſunt nihil. operationes enim eas manifeſtum eſt eſſe volentis rationis; per quas ipſa voluntas, aut ratio hominis permota eſt, atque impulſa de ſuo ſtatu quieto, atque tranquillo, quamquam nondum depulſa, atque deturbata, Igitur ſi perturbationum nomine quiſpiam illas donet, non ab re faciet, neque quid contra reſpondere habeant Stoici, video, quas cum indifferentes eſſe, & non malas ipſi aſſerant,

Oſtenditur primas voluntatis motiones eſſe perturbationes.

rant, conficitur ſane perturbationes poſſe eſſe, non malas. Rurſum quæro ex ipſis, quo tempore Socrates (Magiſtrum Stoicæ diſciplinæ, ac fontem laudo) quo inquam tempore Xantippem domi moroſiſſimam vxorem mulieremque, quam maxime iurgioſam perpetiebatur. Num ne motus irarum, indignationumque in animo inſurgentes compeſceret? an fortaſſe nulli in animo Socratis huiuſmodi motus emergerent? Hoc ſecundum vix cogitari poteſt, inſueſcebat enim Philoſophus per hæc, vt ipſe aiebat, & exercebatur vt vxoris iniurias perpetiens, ceterorum quoque foris petulantias, & iniurias facilius ferret; quin imò ex hoc Socratis dicto apparet, ipſum ſi quando foris petulanter ab aliquo inceſſeretur, commoueri animo ſolitum. Hæ itaque animi commotiones domi foriſque à Socrate ſedatæ, quid ſunt ſi perturbationes non ſunt? & nondum quidem malæ, ſed cohibitæ, ne tales fierent.

Et eſſe in ſapiente viro. Gell. l. 1. c. 17.

Adde quòd, hæ non æquali ſemper vi, ac vehementia animum Socratis percellebant: fieri enim poterat, vt ex leuiori iniuria leuior commotio oriretur; grauior ex grauiore, igitur non omnis perturbatio eiuſdem, atque æqualis eſt intenſionis. Quod ipſum de deliberatis voluntatum motibus, quos ipſi perturbationes vocatis dici poteſt. Nam non omnes æquali animi ardore, efficacitateque eliciuntur. Et Aſſenſiones voluntatis non æquo omnes impetu efferantur, vt per ſe patet. Quamquam enim omnes huiuſmodi rationis motiones impartibiles ſint, quippe ſpirituales, vna tamen vehementior ardentiorque, quam alia eſſe poteſt, ſicut cognitio ex cuius ſuaſione ipſæ emanant clarior in vno intellectu, quam in alio contingit.

Item non eſſe æquales vehementia

Etiam quæ deliberata ſunt.

Sed audiamus Sanctum Proſperum perquam doctè hac de re diſputantem; qui poſt nonnulla, ſic habet: *Non ergo has affectiones habendo, ſed eis male vtendo, delinquimus; quia humanorum affectuum proprietas hominis indicat naturam; qualitas bonam, vel malam ſignificat voluntatem; ac ſic motus hi, qui in hominibus affectiones ſunt; ijdem ipſi in bene vtentibus Virtutes; & in male vtentibus paſſiones, ſiue perturbationes, aut vt quidam volunt, Aegritudines ſunt. Nec audiendi ſunt Stoici, qui eas penitus eradicari poſſe, & debere contendunt, quoniam omnino nullus eſt ſenſus vbi timendi, vel dolendi, cupiendi, ſiue gaudendi nullus inuenitur affectus.* Hæc Proſper cuius in verbis quædam explicanda occurrunt.

Proſper de vita contemplat. l. 2. c. 31.

Affectiones non per ſe malæ, aut bonæ.

Primum quod à nobis ſcriptum eſt, *hominis indicat naturam* in quibuſdam libris habetur, *hominis indicat Creatorem*, in alijs, *creaturam*. Melius putauimus ſcribendum *naturam*, quæ opponitur voluntati liberæ, de qua ſtatim loquitur Proſper, niſi velimus ſcriptum, creaturam, non ea ſignificatione, vt quippiam creatum à Deo denotetur, ſed qua, modus ſignificetur creãdi hominis quaſi di-

Proſperi Verba elucidantur.

Tertull. l. 2. contra Marcion. & alibi. De fuga in perſec.

diceret, Condituram, ideſt conditionem, ſeu modum quo creatus, & conditus homo eſt, quemadmodum Tertullianus paraturam dixit, ideſt modum parandi, & concuſſuram, ideſt concuſſionem, ſeu modum concutiendi. ſecundum hunc ſignificatum idem erit creatura, atque natura, præterea cum dicit, *qualitas bona, vel mala, ſignificat voluntatem*. Nomine qualitatis non genus intellexit, aut prædicamentum affectionum, quæ à Philoſophis qualitates appellantur; & in prædicamento, ſeu cathegoria qualitatis collocantur, etiam ſi bonæ, aut malæ non eſſent. Sed qualitatem affectionum hic intelligit Proſper accidentariam, & illis aduenientem à libera voluntate hominis, quæ cum bona, vel mala eſt transfundit has qualitates in affectiones. Quare propriiſſimè loquutus eſt, cum dixit, *qualitatem affectionum ſignificare*, ideſt ſignum eſſe, bonitatis, vel malitiæ, quæ eſt in voluntate. Nam Bonitas, & Malitia proprie non eſt in illis; ſed quantum in illas à voluntate transmittitur, cuius illæ ſunt adminiſtræ, & eius bonitatis, vel malitiæ ſignificationes.

Præterea cum dicit hos motus *in bene vtentibus fieri virtutes*, non intelligit Proſper, ipſas qualitates perturbationum, aut ipſarum operationes fieri virtutes. Sed docet ex frequentatis huiuſmodi actibus, qui boni ſint, & ſtudioſi ingenerari in homine virtutes, quæ ſint habitus permanentes, & qualitates difficile mobiles, inclinantes ad eaſdem bonas operationes.

Præterea com addit *in male vtentibus fieri paſſiones, aut perturbationes, aut ægritudines* ſic ex opinione, ac more Stoicorum loquitur, nam ipſi per hæc nomina volunt peccata, & errata denotari, quod tamen ſecus habere docuimus. Nam & in Chriſto Seruatore noſtro, & in Sanctis etiam viris, à quibus omnis peccati, erroriſque odor, procul abeſt, Paſſiones, & perturbationes extitiſſe, plurimæ ſcripturæ tum ſacræ, tum ſanctorum etiam doctiſſimorumque virorum conteſtantur, vt vidimus. proprius autem loquendi modus eſt, ſi dicamus in male vtentibus ingenerari vitia.

Iterum Proſperi ſententia de Stoicis.

Tandem cum ſubdit *nec audiendi ſunt Stoici, qui, &c.* Stoicorum innuit, & notat Apathiam, de qua ſermo nobis erit, poſtea. Nunc ea, quæ prædictis Proſper ſubijcit recitemus.

Denique quaſi, inquit, & ipſos pæniteret ſuæ ſententiæ excepta triſtitia, quam ea de re inſapientis animum negant, reliquos affectus immutatis nominibus ineſſe ſapientibus dicunt. Cautionem pro timore, pro lætitia gaudium; & voluntatem pro cupiditate ponentes, quaſi ſapiens non timeat, ſed caueat. & velit, non cupiat, non lætetur in hac vita, ſed gaudeat. Non autem credunt eius contriſtari animum.

Sapiens Stoicus non triſtatur, & cur ex Proſp.

quod triſtitia, quæ accidere ſolet ex commiſſo peccato, ſapientem quem putant nullum habere peccatum, ſtimulari non poſſit aliqua recordatione peccati.

Hæc

Hæc quæ de Stoicis habet Proſper late dicta, & enucleata habes in Tuſculanis Ciceronis, & diuerſis apud Senecam locis.

Cicero l. 3. & 4. Tuſcul.qq.

Triſtitiam autem Stoici non eam ſolam cognorunt, quæ ex peccato commiſſo oritur. Sed alias multas aliunde exorientes. Nam miſericordiam à ſapiente ſuo amouerunt, quam triſtitiam eſſe dixerunt, aut cum triſtitia coniunctam, mutarunt igitur Stoici etiam iuſtitiæ nomen ſaltem ex parte; cum miſericordiam quidem amouerunt à Sapiente, nam & Iuſtitia cum miſericordia plerumque eſt, ſi non ſemper.

Triſtitia Stoicis non ex peccato ſolum oritur.

Iuſtitia à Stoicis ex parte diminuta.

Multa in eo capite alia ſuper addit Proſper contra Stoicos; quorum pleraque ex Sancto Auguſtino ſe ſumpſiſſe teſtatur, quem mirifice laudat, tractat autem Auguſtinus hoc argumentum in libro de Ciuitate Dei. Sed iam ad Peripateticorum doctrinam veniamus.

Auguſt. de Ciuit. Dei lib. 14. c. 9.

At Peripatetici multo melius, quibus, cum D. Thoma, SS. Patribus, & vniuerſa Theologorum ſchola aſſentimur. hi animæ facultates induas diuidunt partes: vnam ratione præditam, quam rationem ipſam eſſe dicunt, vocitantque, & hanc rurſum in rationem intelligentem, & in rationem volentem, ſeu appetentem partiuntur. Alteram rationis expertem, non ita quidem ab euentu effectuque: quaſi ea à recto rationis tramite abierit: ſed quia re ipſa ratione caret, veluti in beſtijs, quamuis in homine ſit cum ratione coniuncta. Vulgato autem nomine appetitus dicitur ſenſitiuus, qui rurſum in appetitum concupiſcibilem, & iraſcibilem diſtribuitur.

1. 2 qu. 24. ar. 2. Peripateticorum diuiſio animæ.

quam ſequimur.

In partes duas.

Rationalem, & ſenſitiuam.

Quæ ambæ in partes etiam duas.

Iam perturbationes proprie non niſi in appetitu ſenſitiuo ſimpliciter collocant, vt in primo à nobis libro viſum eſt. Negant item eas eſſe intrinſece malas, aut bonas; ſed has denominationes in illas deriuari aſſerunt à voluntate, ac ratione illas acceptante, vel reijciente, aut imperante, vel moderante, præterea non in ſolis hominibus, ſed etiam in beſtijs exiſtere: intenſionem item remiſſionemque ſuſcipere, & modo augeri modo etiam diminui poſſe.

Perturbatio propriè in appetitu ſenſitiuo.

Non eſt intrinſece mala, nec bona S. Th. 1. 2. qu. 24. ar. 1.

Sed hæc a voluntate habet.

SECTIO IV.

AN PERTVRBATIO CONFERAT AD BONITATEM ACTIONIS VOLVNTATIS BONÆ.

Negant Stoici. exemplis tamen quæſtio explicatur, & pars affirmans laudatur. Sed cautè incedendum in hoc. Perturbatio ſæpe rationem obſcurat quâ ratione cum voluntate boni iungitur. quæ auget, aut indicat bonitatem. Illuſtratur locus ex Pſalmo 89.

SOlet hæc dubitatio agitari à Stoicis, & Peripateticis circa irã, quam hi cotem eſſe fortitudinis, illi vero inſaniam affirmant,

Quæſtio hæc agitatur inter Stoicos, & Peripateticos.

qua de re ſuo nos loco agemus, nunc vniuerſaliter de omni perturbatione diſceptamus.

Stoici negant.

Quod ſi Stoicos roges, quid ſentiant, illico negabunt. nam omnis perturbatio per ipſos mala cum ſit, vitiabit operationem, quam contingit, & ſuo veneno inficiet, imo ipſa erit vitium, peccatum, & ſibi ipſi venenum, atque ita malam reddet actionem vitioſamque. Eſto enim illa, quæ rationem anteuertit, ſi reprimatur, non corrumpit actionem voluntatis bonam, illi tamen motus conſequentes ad actum rationis, aut eum comitantes; etiamſi ad ea, quæ recta ſunt, & honeſta inclinare videntur, nihilominus cum mali ipſi ſint, neceſſe eſt, vt inficiant. Exemplo rem explicabo. Si quis miſericordia moueatur erga miſerum ex appetitus paſſione voluntatem ſopitam mouente, ad aliquam miſerendi operationem, quemadmodum apud Comicum in Pamphilo adoleſcente, Amoris improba perturbatio lachrymas in funere Chriſidis eliciebat, quæ honeſta ex miſericordia exoriri videbantur, de quo Pater Simo ſic loquitur.

Indeliberati non vitiant.

An motus indeliberati vitiẽt voluntatem bonam, quam comitantur.

Exempla ad dubitationem augẽdam explicãdãq; Exemplũ primũ.

Terent. in Andr.

Ibi tum filius cum illis qui amabant Chriſidem,
Vna aderat frequens
Curabat Vna funus, triſtis interim
Non nunquam collacrimabat; placuit tum id mihi.
Sic cogitabam. Hic parua conſuetudinis
Cauſſa mortem huius tam fert familiariter:
Quid ſi ipſe amaſſet? Quid mihi hic faciet Patri?

Neſciebat ſcilicet Pater Pamphilum collacrimare in funere Chriſidis ex amore, quo in Glicerium ſororem eius ferebatur, quod cum reſciſſet ait.

Hinc illæ lacrimæ, hæc illa eſt miſericordia.

Videlicet non ex impulſu ſolo virtutis excitata: ſed perturbationis etiam, & amoris erga ſororem Glicerium inhoneſti.

Addo, & aliud exemplum ex eodem loco eiuſdem Pamphili. Nam dum rogo Chriſidis ignis ſubijcitur, & flamma excitatur, Glicerium ſeſe conijcere voluit in medium ignem, accurrit amans Pamphilus, & retinuit miſerans.

Mea Glicerium, inquit, *quid agis? cur te is perditum?*

Exemplum alterum ex eodem Terent. in Andr.

An inquam hæc operatio miſericordiæ ex appetitu ſenſitiuo profecta, bonitatem adiuuerit actionis, quæ poſtea à voluntate prodijt, quæ itidem Miſericordia dicitur? & ipſa quidem faciem honeſtatis habere videtur. Nam Pater non inuenit in ea cauſſam obiurgandi filij.

Sim. *Redeo inde iratus, atque ægreferens.*
Nec ſatis ad obiurgandum cauſſa; diceret.
Quid feci? quid commerui? aut peccaui pater?
Quæ ſe ſe voluit in ignem conijcere, prohibui

Ser-

Seruaui: honeſta oratio eſt.

Vide quid Patri etiam ſeruus Soſia reſpondeat quodque iudicium faciat de actione Pamphili

So. *Recte putas.*
Nam ſi illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quod facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

Videtur itaque Pamphili lacrimantis, & auxiliantis fuiſſe miſericordia; ſed non fuit, quippe à perturbatione contagionem contrahens. Id ipſum in omni actione accidere aſſerit Stoicus, cui Perturbatio, aut motio appetitus præiuerit.

Sed vero aliud ſubijciam exemplum. Vnde appareat actionem voluntatis, nequaqnam perturbatione inſici, quantumuis præeunte. Amicus erat Dauid Ionathæ filio Saul, ex eius amici beneuolentia commotus, filium ipſius alioqui aduerſarium fortaſſe, in aulam admittit, in menſam, in amicitiam. An hæc Miſericordia non optima erit, & laude digniſſima.

Igitur ad quæſitum dicet aliquis miſericordiæ ex appetitu proficiſcentis operationem, & aliam quamcumque poſſe ad bonitatem conferre. neque ego id ibo inficias, dummodo cum electione, & animaduerſione fiat rationis, non ex malo aliquo fine, vt in Pamphilo accidit, in quo præluxit intellectui, & voluntati ſcelesta perturbatio, ac facem duxit, veluti ancilla ſubſequenti dominæ malo ex fine, & vitioſo.

Quæſtionis reſolutio poſſe eſſe bonas & conferre ad bonitatem actus voluntatis. Sed in hoc magnū latet periculum.

In hoc vero negotio magnum latet periculum, & cum magna eundum eſt circumſpectione, tanquam ſi anguem premas.

Periculoſæ plenum opus aleæ
Tractas, & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo.

Hor. l. 3. od. 5.

Cum enim animi perturbationes, quæ actum rationis, & voluntatis anteeunt, etiam ſi in obiectum non malum ferantur, quemadmodum eſt de qua loquimur Miſericordiæ perturbatio, cum, inquam, hæ ſoleant obnubilare iudicium; ex quo pendet bonitas operationis voluntatis, conſequenter diminuent de ipſius bonitate; ſicut de claritate rationis, & intellectus; ad cuius luminis menſuram bonitas, & malitia operationis in voluntate, perpenditur. exemplum de face prælucente, in hac re nos adiuuat. Aliud enim eſt, ſi ebrio, vt ita dicam Hero præluceat puer, & ad Aedes ducat, aut trahat dominum ſubſequentem; quo puer deducit pæne neſcientem: aliud ſi Dominus ſobrius Imperio ſuo præueniat puerum, ac iubeat, vt ſibi faculam præferat hanc in partem, ac locum: quamquam ipſe deinde ſubſequatur. Ita in opere miſericordiæ; ſi perturbatio voluntatem ducat, ipſa eadem perturbatione, veluti temeto ebriam; non male quidem operabitur, ad ſuas enim ſe ædes recipit, & bonam actionem exercebit. At ſi præeuntis

Nam perturbatio ſolet obnubilare lumen intellectus, & conſequenter diminuere de bonitate actionis.

Eſt ergo regenda à voluntate.

tis paſſionis voluntas, veluti ſobria eligit, ductum ſequi, ſuo ex fine prudenter, ac ſcienter electo perſuaſa; tunc laudabilius ſane, & benè operabitur. Laudabilius enim eſt ſi quis ex iudicio rationis aliquid boni operetur, quam ſi ex ſola paſſione miſericordiæ, aut alterius perturbationis.

Duobus modis perturbatio iungitur cum bona voluntate.

S. Th. 1.2.q.24.a. 3. ad 1.

Vno cum voluntas vehemens trahit appetitus perturbationem.

Altero cum voluntas bona facit, vt appetitus ſua operatione ſequatur.

Duobus adhuc modis poteſt perturbatio appetitus cum voluntate boni permiſceri. Vno ſi voluntas ita vehementi intenſione bonum aliquod aggreditur, vt appetitum etiam ſecum trahat; & motum rationis partiſque ſuperioris ſequatur motus animæ inferioris; tanquam Imperatorem miles, & quemadmodum primi mobilis, (exemplum eſt Ariſtotelis) vehementiſſimam concitationem reliquorum Orbium Cæleſtium motus, qui raptus dicitur ab Aſtrologis, conſequitur. Alter ſi voluntas, præterquam quod, ipſa bonum ſuo actu eligat operandum; imperet etiam appetitui, & ipſum doceat ſe ſequi ſua moderata, & mediocri, affectione; ſicut ſi quis Princeps amicum adeat inuiſendum, & honoris gratia ſuos ſecum familiares, nil tale cogitantes deducat.

Prior eſt indiciũ bonæ Voluntatis.

Poſterior auget.

Iam prior modus nequaquam ad bonitatem actus voluntatis augendum confert, quia appetitus actio, non electa, & aduocata arbitrio iudicij interfuit, ſed cum adeſſet impulſu voluntatis operantis, attracta fuiſſe videtur. Itaque bonæ optimæque in voluntate operationis indicium potius quam augmentum erit. Contra in modo poſteriore auget actionis honeſtæ bonitatem. Sicut enim melius eſt cum quis ad internum voluntatis actum bonum, addit etiam externos corporis motus, operationeſque: ita optimum erit ſi ad hæc duo addatur etiam ex electione tertium, quod eſt appetitus ſenſitiui paſſio per rationis regulam directa.

Pſ. 83.

Exemplum dictorum duorum modorum in Dauide

Ad hæc facit illud Sanctiſſimi Regis Dauid. *Quam dilecta tabernacula tua Domine Deus virtutum.* En quam vehementer accenditur amore diuinæ viſionis, atque adeo domicilij illius beatiſſimi? *Concupiſcit, & deficit anima mea.* Concupiſcentia hæc non eſt ſenſus veluti præeuntis, neque enim in ea, quæ oculis corporeis ſubducuntur, ire per ſe ſenſus poteſt; ſed eſt amor vehemens rationalis animæ expreſſus vocabulo ſpectante ad ſenſum, præit ergo in hoc amore voluntas Dauidis, & tanti amoris vehementia, deficientiæ, & deliquij nomine ſignificata, excitat etiam appetitum ſenſus, illumque turbat amore, docetque, vt ſe ſequatur, *Cor meum,* inquit, *& caro mea exultauerunt in Deum viuum.* In quo exemplo ſi motio cordis, & carnis, ideſt ſenſus, priore, quem dixi, modo ſe habeat; indicium eſt bonitatis, & perfectionis amorum Dauidis. Sin vero poſteriore, erit & indicium, & augmentum. Cum autem Augmentum hoc dico, non id intelligo, vt ſcilicet ad optimam ex priore modo profectam operationem, poſterior modus bonitatem ſuperaddat, neque enim hanc facio comparationem, ſed

illud

illud aſſero, perturbationem à voluntate bene operante attractam, conferre ad augmentum bonitatis in eadem voluntatis actione. Et ad priorem quidem operandi modum pauci admodum ſunt, qui peruenerint de quo loquar quando de Apathia differendi dabitur locus,

Prior modus rarus eſt, & paucorum.

SECTIO V.

AN, ET QVA RATIONE PERTVRBATIO VOLVNTATEM MOVEAT AD ILLICITA.

Quod orator eloquens, hoc perturbatio ad malum ſuadens: exemplum ex Seneca Phædra. pugna ipſius cum bona voluntate: exemplo Didonis proponitur. Dolus ipſius, & ordo in fallendo. S. Thomas laudatus, & elucidatus.

QVemadmodum ad ea, quæ ſecundum rationem agit voluntas à ſuis perturbationibus moueatur, ſæpius dictum eſt in ſuperioribus: nunc de ratione, qua ad ea, quæ à recta ratione abhorrent, ab iſdem incitatur, ſeorſim agendum.

Quod de Pericle ſcripſit Ariſtophanes eloquentiſſimo viro, fulgurare, ſcilicet eum tonare, ac permiſcere Græciam: hoc de appetitu dici potentiſſimo ad perturbandas ſuperiores animi partes, poteſt. Imponit enim Orator Auditori, & fucum facit eloquentia, atque ab eo quod antea recte ſentiebat, ita auertit in partem contrariam, vt oderit etiam ſe in ea fuiſſe ſententia. Ciceroni cum coram Caio Cæſare pro M. Marcello vellet dicere, negata audientia eſt, demum ſolius audiendi Ciceronis ſtudio conceſſa, nulla Marcello ignoſcendi voluntate. Cæpit orare Tullius, ſenſimque ſe in animum Cæſaris irati ita inſinuare, vt tandem ipſum mirabiliter immutarit, adeo vt non aduertenti libelli quos inter digitos tenebat, Cæſari deciderint: qui Marcello tandem ignouit.

Appetitus potentiſſimus ad permiſcendam ſuperiorem animæ partē.

Similitudo ſumpta ex vehementia Oratorem.

Plutarch. in Cic.

Hoc idem voluntati contingit nobiliſſimæ animi portioni: dimouetur enim non raro de ſuo ſtatu, atque ſententia, propter vehementes appetitus ſenſitiui perturbationes; & dum quieta tranquillaque degit, ſi flatus paſſionis ingruerit, commouetur illico, & tempeſtatibus agitata huc illuc defertur.

Talis eſt vehementia Perturbationis.

Nil idem dubiæ placet,
Artuſque varie iactat incertus dolor.
Nunc, & ſoluto labitur moriens gradu
Et vix labante ſuſtinet collo caput
Nunc ſe quieti reddit, & ſomni immemor
Noctem querelis ducit, attolli iubet,
Iterumque poni corpus, & ſolui comas

Senec. Hippo. Exemplum in Phædra amoris impetu turbata.

Rur-

Rurſuſque fingi ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus.

Hæc Phædra illa eſt Hyppolita nouerca, & amatrix, cuius voluntas amoris æſtu percita vltro citroque miſerabiliter agitatur. Sed iſta pro more materno impudica eſt, Paſyphaes, ſcilicet Taurum amantis; en ipſamet domus ſuæ fatetur ſcelus.

Sed Phadræ mala voluntas eſt.

Fatale miſeræ matris agnoſco malum
Peccare noſter nouit in filiis amor.

Igitur malæ voluntatis exemplum eſt, dum perturbationibus ſuis pro more ſuo diuexatur.

Didonis exemplũ in bona voluntate

Quid illa alia pudica, & honeſtatis plena? Didonem, inquam, quæ multis ante Aeneam annis, & honeſtè vixit, & mori honeſtè elegit, ne in ſecundas nuptias iret, affero illam in exemplum bonæ ſtudioſæque voluntatis quamquam Poeta latinus malè de fœmina Cartaginenſi meritus eſt, cum eam impudicam fecit. Qui tamen in hoc eodem quod finxit, optimè vniuerſum voluntatis bonæ cum perturbatione malæ conflictum, atque ex ordine delineauit. Vide autem quæſo, quam coſtanter ſe primo habeat. Voluntas ad amoris inſultus.

Virg. Aeneid. 4.

Sed mihi vel tellus optem prius ima deiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras
Pallentes vmbras Herebi, noctemque profundam.
Ante pudor, quam te violem, aut tua iura reſoluam.
Ille meos primus, qui me ſibi iunxit amores
Abſtulit, ille habeat ſecum, ſeruetque ſepulcro.

Reſiſtit primum perturbationi inchoatæ.

Reſiſtit Phæniſſa Dido perturbationi neſcio quid titillanti, & & intra recti præſcriptum quieta, ſedataque continere ſe bona voluntas conatur; at vbi victa eſt, & de loco ſuo, atque conſtantia expulſa, quam à ſe diuerſa, quam diſtracta, quam diſſipata facta eſt? quæ prius amauerat, odit; Sichæum priorem maritum demortuum quidem, ſed hactenus illi in oculis in animo hærentem, de mente abolet, aliumque intromittit, hoc eſt Æneam.

Sed victa poſtea agitatur, & bonũ mentem abijcit.

Sola domo maret vacua, ſtratiſque relictis
Incubat, illum abſens abſentem auditque, videtque.
Aut gremio Aſcanium genitoris imagine capta
Detinet infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non captæ aſſurgunt Turres.

Ordo, & modus quo appetitus fallit voluntatem.

Age vero quo id ordine fiat explicemus, neque enim appetitui tanta vis ineſt, vt directè, atque per ſe ipſum voluntatem moueat, tanquam eius motor, aut ſuperior, aut auricularius, fallacijs ergo id ipſum agit, & veluti lenocinijs affectionum: Sanctus Thomas ita ordinem deſcribit. *Impeditur iudicium, & apprehenſio rationis propter vehementem, & inordinatam apprehenſionem imaginationis, & iudicium virtutis æſtimatiuæ: vt patet in amentibus, manifeſtum eſt autem,*

Ex S. Thoma 1. 2. qu. 77. ar. 1. c.

quod

quod paſſionem appetitus ſenſitiui ſequitur imaginationis apprahenſio & iudicium æſtimatiua, ſicut diſpoſitionem linguæ ſequitur iudicium guſtus. Vnde videmus quod homines in aliqua paſſione exiſtentes non facile imaginationem auertunt ab his, circa quæ afficiuntur. Vnde per conſequens iudicium rationis plerumque ſequitur paſſionem appetitus ſenſitiui, & per conſequens motus voluntatis, qui natus eſt ſemper ſequi iudicium rationis.

Ordo ergo Sancti Thomæ hic eſt primum appetitus vehemens mouet Phantaſiam, & iudicium æſtimatiuæ, æſtimatiua intellectum, ſeu iudicium rationale, hoc demum voluntatem, quæ aſſentitur. **Ordo hic breuiter declaratus.**

Sed habeo quod contra proponam nam appetitum eiuſque appetitionem debet anteire Phantaſia, ſeu appræhenſio obiecti conuenientis, aut inconuenientis, vt ipſe Sanctus Doctor docuit. Potentia enim huiuſmodi eſt paſſiua, quæ nata eſt moueri ab apprehenſo. Vnde appetibile apprehenſum eſt mouens non motum, appetitus autem mouens motum, vt docet Ariſtoteles. **Obiectio contra doctrinã S. Thom. & hunc ordinem**

Verumtamen non negat Sanctus Thomas ante appetitiones præire tum ſenſus externi, atque etiam apprehenſiuæ facultatis, & Iudicij æſtimatiui operationes: ſed hoc loco à me laudato, ſubſequi dicit propter hanc, vt opinor, rationem, quia apprehenſio intellectum proxime mouet, non appetitio; in motione igitur intellectus, appetitus remotior eſt, quam apprehenſio, quamquam generatione, & natura apprehenſio prior ſit appetione. **Reſponſio cum declaratione doctrinæ.**

Aſſignat alium etiam modum Idem Doctor per quem appetitu operante voluntas moueatur motione, quam vocat per abſtractionem, ſeu diſtractionem ab eo obiecto quod ipſa ſequebatur. Cum ſcilicet appetitu vehementer circa ſuum obiectum operante, voluntas rationalis, aut ex parte, aut ex toto remouetur, & ceſſat ab obiecto ſuo, in quod prius ferebatur, Anima enim in qua potentiæ conſiſtunt, quando per vnam potentiam circa vnum obiectum intendit, non facile circa alia per alias facultates diſpergitur, quin potius ab illis abſtrahitur, aut diſtrahitur. **Alius modus quo appetitus mouet voluntatem.**

Hic poſterior modus, vt alterum priorem non includat, negatiuus dicendus eſt, abſtrahit enim ſolum voluntatem ab obiecto ſuo, vel toto, vel ſecundum partem, & vehementiam intendendi, non vero transfert in aliud, aut in illud ipſum, in quod perturbatio fert, non enim facere hoc voluntas poteſt, niſi cooperantibus ijs, quas in priori modo diximus facultatibus. **Explicatur vt ſit diuerſus à primo.**

Digitized by Google

SECTIO VI.

AN NECESSARIO VOLVNTAS PERTVRBATIONEM SEQVATVR.

Cotra Stoicos argumentum validum, & à Peripateticis facile ſolutum. Quare non omnis perturbatio voluntatem deijciat. Stoicorum reſponſio conuellitur. Furor ex perturbatione quomodo erumpit. S. Pauli locus qui contrarius videtur explicatus. ex Sancto Thoma, & Chryſoſtomo. Item locus ex ſapientia dupliciter. Aſſuetudinis vis. Locus ex Baſilio Seleucienſi praclarus de libertate hominis. Diſcrimen animantum, & hominis, Item locus alter ex Clemente. Voluntas auriga appetitus, qui equi, & currus. Perturbationes more. Elucidatur locus exodi. Phatontis caſus quid? Alter in hanc rem Baſilij locus.

Contra Stoicos argum. validum.

HEus vos, ò Stoici, ſi perturbatio omnis vehementiſſima per vos eſt; quædam autem voluntatem ita coarctant per ſuam vehementiam, vt illam neceſſario trahant ad obiectum ſuum volendum, quare id non omnis efficit perturbatio? aliqua autem adeo animum perturbat, vt eum de ſuo ſenſu rationeque dimoueat, atque deijciat? Clarum id inpleriſque iraſcentibus, amantibus, auaris, triſtibus, &c.

Peripateticis facile.

Quare non omnis perturbatio voluntatem deijciat.

Quid voluntas humana.

Huic argumento facile eſt Peripateticis ſatisfacere, nam cum in perturbationibus per ipſos intenſio remiſſioue inueniatur, accidit aliquandò vt tanta vi intendatur aliqua, vt rationem iudicantem euertat, nullumque homini ſic affecto iudicij vſum relinquat. Hoc autem iudicio ſublato voluntatis etiam libertas, immo ipſamet humana rationaliſque Voluntas ceſſat. Id enim eſt eſſe voluntatem humanam; ſcilicet liberam eſſe. Itaque amentes furioſi, & ſtupidi inter homines non cenſentur.

Reſponſio Stoicorum.

Sed facilius nos, inquient Stoici, nodum hunc tuum ſoluimus. Non enim perturbatio vlla rationem, & intellectum de ſua ſede, ac ſtatu diuellit, cum per nos perturbatio omnis, vel in intellectu ſita ſit, vel in voluntate rationali. At id quod amentiam, & furorem infert rationis, morbus eſt in organis, & in appetitu ſenſitiuo naſcens, quem vos cum Peripateticis veſtris perturbationem appellatis; Nos autem minimè.

Reijcitur.

Hæc Stoici. Qui non aduertunt ſe contra ſenſum communem omnium ſentire. Quis enim cum quempiam ex iracundia, aut ex amore amentem factum videt, non illico fateatur, ex animi id perturbatione vehementi eſſe factum? Quis non dicet Amorem, Iram, fuiſſe huiuſce furori cauſſas? Amor itaque qui in appetitu verſatur

&ira

Digitized by Google

& ira, quæ ibidem gliſcit morbi ſunt perturbationeſque iudicium conturbantes. Itaque vt nodum exſoluatis ad Peripateticorum ſcholas confugiendum vobis eſt.

Quod & clarius de perturbationibus loquens ex veſtra ſententia vrgebo. Si enim Perturbationes hæ eiuſdem ſunt omnes intenſionis, ac vehementiæ, quamobrem ex vi vnius perturbatus quiſpiam in amentiam præcipitatur, non verò ex alterius. quamobrem vna, organis nocet corporeis, ita vt rationis operationes impediat, altera non item? Quæ tamen non minus eſt vehemens? Iam vero tandem Stoicos mittamus.

Vrgetur amplius.

Sed paſſio nunquam iudicium voluntatemque coget, quin prius organa corporis, in quibus ſenſationes, & phantaſmata conſeruantur de ſtatu naturali deturbentur: aut ipſa phantaſmata permiſceantur, confundanturque his ita confuſis neceſſe eſt, vt intellectui agenti perinde accidat, atque ei qui exiſtimabat.

Quomodo perturbatio iudicium deuellat.

Et geminum Solem, & duplices ſe cernere Thebas.

Exemplis declaratur furor ex perturbatione.

Aut illi qui matrem cum interemiſſet, præ pauore, & magnitudine ſceleris de ſua mente exturbatus eſt quem ſoror ita affatur.

Heu mi frater oculus tuus turbatur,
Cito mutatus eſt in rabiem modo ſanus.

Eurip. in Oreſte.

Ille autem nihil cum videret videre ſe tamen multa clamabat.

O mater precor te ne incutias mihi
Puellas cruentas, quarum coma ſerpentum ſpeciem habent.
Ita enim iſta ſaliunt prope me, cui ſoror
Mane ò miſer quietus in tuo tecto.
Nihil enim vides eorum quæ te putas videre.

Et alia, quæ ſequuntur omnia ex confuſione imaginum in Phantaſia, quæ per vehementiſſimam perturbationem exorta eſt.

Sed occurrit Apoſtolus docens à perturbatione hominem ſanum, atque integra omnino mente trahi ad malum perpetrandum, quod ipſe nolit, hoc autem eſt voluntatem cogi. *Ego autem carnalis* inquit *ſum venumdatus ſub peccato, quod enim operor non intelligo non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio,* & poſt pauca. *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quod eſt in membris meis.*

Obiectio ex S. Paulo.

Ad Rom. c. 7.

S. Th. 1. 2. q. 6. ar. 7. ad 3 q. 73 ar. 7

Huic difficultati ſatisfacit S. Thomas ex doctrina S. Auguſtini, & aliorum reſpondens Apoſtolo ſermonem eſſe de primis perturbationum humanarum motibus, & inſultibus à quibus ſibi cauere non eſt homini, ne iuſto quidem liberum; eas verò peccatum vocat, quia pæna ſunt peccati originalis. Si enim illud non extitiſſet, appetitus omninò vinculis gratiæ alligatus fuiſſet, ne poſſet quicquam contra rationem mutire præueniendo.

Prima Reſponſio cum S. Thoma

Chriſoſtomus autem, & cum eo nonnulli ſermonem eſſe aſſerunt Apoſtolo de homine libere quidem operante; exiſtente

Secunda reſponſio cum S. Chriſoſt. ad D. Paulũ.

tamen extra ſtatum gratiæ Chriſti Domini, cui dominetur peccatum, tamquam ſeruo, qui quidem homo non eſt ſua libera voluntate deſtitutus; ſed tamen adeo peccandi conſuetudine, ac pondere depreſſus; vt videat quidem bona, probetque, & ſectari poſſit; ſed deteriora ſequatur. Lege Toletum in hos locos, extat etiam locus in ſapientia in quo cum de Cananæis agitur, hæc habentur *nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia illorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.*

Tolet. in epiſt. ad Rom. explicatur locus ex ſap. c. 7.

In quo verbum illud, *naturalis*, explicatur, ac ſignificaret peccatum illis fuiſſe familiare, ac inſitum adeo veluti ſi quis opus faciat ad quod ipſa naturæ propenſio inclinat, in quo patrando libertas quidem eſt, difficultas peccandi nulla eſt. Non male hi, ſed illa aptior interpretatio exiſtimatur, vt *naturalis malitia* dicatur, qui ab ipſis incunabulis, imo ab ipſo exortu, quin ab ipſo matris vtero, quinimmò ab ipſa origine, & parentum proſapia deriuata, atque ſuſcepta. Id verò antecedentia verba confirmant, *quoniam nequam eſt natio eorum*. Illud enim *natio* idem eſt, ac geneſis, generatio, origo, maiores. Vnde facilem explicatum nanciſcuntur ſequentia illa, *quoniam non poterat mutari cogitatio*, quæ enim à noſtris natalibus, ac maioribus accipimus in more, vix, & magna cum difficultate à nobis reijcimus, nã ſi plurimum in vtramque partem poteſt aſſuetudo, Teſte Ariſtotele, quæ quidem altera natura per prouerbium dicitur, quanto magis, cum ab origine profluit, & longinquitate temporis, atque vſus perennitate vires adauxit.

Primo modo bene

Secundo melius.

Ariſt. 2. Metaph. tx. 14 2. eth. c. 1. l. 7. c. 10. & alibi. Aſſuetudo plurimum poteſt, præſertim à maioribus deducta. Sed libertatem nõ aufert.

Hæc vt ita ſint, nunquam tamen ita peſſimè habet homo, vt libertate ſua ſpolietur, in qua conditus eſt.

Præclariſſimè in hoc argumentum docet Baſilius Seleuciæ: cuius orationem libenter adhibeo, vt hanc de libertate hominis ſectionem meam exornet. *alias* inquit *animantium gentes, & genera fabricans conditor immobilius natura legibus conſtrinxit, neque ipſis electio eſt, quæ facultatem in vtrumque partiatur, neque ratiocinationis diſcretio, quæ velut in æquilibrio perpendat agendorum delectum: ſed ſimul imperat natura, ad agendum, impelluntur non excuſſo curioſe præcepto. Contra homo ratione inſignitus, electionis poteſtate ornatus, & arbitrij libertate refulgens, conſilij vim habet, quæ nulla teneatur voluntatis ſeruitute, intentionemque habet ſui dominam, & inuiolabili gloriatur agendorum electione. Hinc euenit vt hoc eligat, illud quod ita viſum fuerit, repudiet, hoc auerſetur, ad illud animum adijciat, & liberrima cum poteſtate voluntatis regnans abundat optionibus ſententiarum*. Hæc Epiſcopus iſte, & ſanè perelegantèr de hominis in ſeipſum poteſtate, & libertate.

Baſil. Seleuc. or. 3. Eleganter de hominis libertate.

Quæ ſcit domina.

Quam libertatem Clemens Alexandrinus Aurigæ comparat equis perturbationum ſuarum, & appetituum inſidenti, quos quidem frenum tenens regere ipſe poteſt, & ſua culpa habenas laxans

Clem. Alex. Str. l. 5. Voluntas libera Auriga perturbationum.

laxans in præceps ire permittit, ſeque in ruinam deijcit, atque in hoc propoſitum abducit Moſis verba illa. *Equm, & aſcenſorem deiecit in mare*. Significans equm ideſt animi motum, qui eſt duplex ira ſcilicet, & cupiditas, quæ duæ ſunt appetentis animæ partes, ſi aſcenſorem ideſt rationem, ſeu rationalem voluntatem, cuius eſt imperare, cum habenas laxaſſet voluptatibus proiectam fuiſſe in mare ideſt in mundi huius tumultus, & perturbationes.

Exod. 15. Cant. moris. Equi, appetitus.

Mare perturbationes.

Atque hanc equi, & Aurigæ comparationem excepiſſe ſe ait Clemens à Platone, qui Aurigam, & equm, qui defecerat, partem expertem rationis, quæ bipertito diuiditur, nempe in iram, & cupiditatem dicit cadere. Id ipſum ſignificari ait Clemens per caſum Phaetontis, quem propter incontinentiam pullorum, fabula decurru excidiſſe ſignificat.

Plat. in l. de anim. Similitudo deſumpta eſt ex Platone.

Phaetontis caſus quid ſignet.

Sed verò hanc eamdem rationis cum Auriga ſimilitudinem egregiè Baſilius ante oculos legentium explicat hoc pacto. *Principi rationi corporis habenas permittit Deus, & animam corpori, veluti curriculo Aurigam præficiens, cohortatur, vt ad curſum virtutis impellat.* Tunc igitur ſi ratio ſobria corporis habenas ſuſtineat, curſum currit, quo corona paretur. dormitabunda vero paſſionibus, tanquam equis per præcipitia perque aſpera viarum fertur incogitans; & tandem deiecta, atque ad terram afflicta, puluere ſordida ſub proprij currus iugum captiua, ac vexata clamat, *infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius*, nam per ſocordiam principatu prodito fuit ſerua paſſionum, & irrationabilibus paſſionibus cum thronum ratio præter ordinem conceſſerit; earum ſerua comperitur, ad quarum ſeruitutem fruendam nata eſt,

Amplificatur ſimilitudo à Baſilio tract. 2.

SECTIO VII.

DE DIVERSITATE PERTVRBATIONVM IN DIVERSIS HOMINIBVS.

Aliæ in alijs, velſi eædem, non æqualiter vehementius, ex multis cauſſis, præſertim ex temperamento de quo per extrinſeca dijudicant Phyſiognomici, quod per ætates mutatur. Vnde varij in his affectus. Hominis ætates, vt anni partes. Nazianzenus laudatus.

Diuerſos eſſe appetitus, hoc eſt vehementiores, aut remiſſiores in diuerſis hominibus manifeſtum eſt, quin diuerſas etiam affectiones, & varios perturbationum affectus, alios enim iracundiores, mitiores alios, hos amori magis inclinatos, minus illos. Quin vnum eumdemque nunc magis iræ aptum, quam heri, aut poſtridie: denique mores, & affectus cum æta-

Aliæ in alijs, vel ſi eædem fortaſſe non æque intenſæ.

Senec. in Hyppol.

ætate mutantur.

Propria deſcribit Deus.
Officia, & æuum per ſuos ducit gradus.
Lætitia iuuenem, frons decet triſtis ſenem.

Neque ſola naturæ complexio domina eſt perturbationum. multa etiam alia ius in hac re vendicant, ætas, parentes, nutrices Alumni, cibi, ſolum, cælum, conſuetudo, ſocij, diſciplina genus, opes, ſed ſuper omnia hæc, temperamentum corporis, & compago naturæ, rectè enim Ariſtoteles docet, quod animæ ſequantur corpora, quod manifeſtum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus. *Multum namque animæ mutatæ videntur à paſſionibus corporis, & è contrario quod corpus compatitur paſſionibus animæ maximè circa amores, & timores, & triſtitias, & delectationes*, cum igitur diuerſa ſint, & ſæpiſſimè in diuerſis hominibus corporum temperamenta, proinde ſequitur animam in illis diuerſimodè propter intimam cum corpore ſocietatem affici; *corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam*.

Ex multis cauſſis Nos etiam aliqua l. 1. attigimus.

L. 1. de anim. c. 1.

Præſertim ex temperamento.

Sap. c. 9.

Mutatio perturbationum ex multis oritur capitibus.

Quamobrem cum ex his omnibus capitibus ſoleant Phyſiognomici coniecturam morum, perturbationumque in hominibus ſingulis facere; tum maximè id præſtant ex temperamento, quod quia occultum eſt, neque oculis patet, conantur illud ex ſignis externis dignoſcere, nempe ex colore, ex habitu corporis, ſingulorumque membrorum ex motu, ex inceſſu, & ſimilitudine cum Brutis animantibus, ipſum quoque corporis temperamentum non vſquequaque in vno homine vnum, idemque cernitur variatur morborum occaſione, ciborum, cælique qualitatibus, ætatum differentia, in qua maximè id ſpectatur.

Virg. Eclog. 9.

Æn. 5.

Omnia fert ætas, animum quoque. Vide quam eleganter hanc ætatum mutationem in Entello iam ſene deſcripſerit Poeta.

Non laudis honor, non gloria ceſſit
Pulſa metu, ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigentque effœta in corpore vires
Si mihi quæ quondam fuerat, quaque improbus iſte
Exultat fidens, ſi nunc foret illa iuuenta.

Ex temperamenti præcipuè mutatione.

Quod eſt in ſanguine.

Phyſice ſane loquutus eſt, ſubindicans mutationem temperamenti per ætates fieri in homine, temperamentum enim magna parte imò ex toto eſt in ſanguine, non quidem illo puro, puto, & mero, ſed in vulgari coſtante ex quatuor humoribus, de quibus apud Medicos multus, & opportunus eſt ſermo.

In varijs ætatibus varij mores, & affectus.

Ætates hominis ſicut partes anni.

Iam ſecundum varias hominis ætates, varij etiam dominantur perturbationum impetus, quemadmodum in aliquibus accidit regionibus, vt ſecundum anni mutationes, flatus etiam ventorum mutentur. Sed Eratoſthenes eleganter ætatis humanæ partem uigentem ver eſſe dicebat; eam autem partem, quæ vigori & flo-

& flori ſuccedit Æſtatem, & Autumnum; Hiemem vero ſenectutem. Itaque ſicut hæ quatuor anni partes non vnis ſemper ijſdemque rebus ornantur, aut afficiuntur. Ita hominis ætas.

Libet hæc omnia verbis illuſtrare S, Gregorij Nazianzeni *non enim*, inquit, *eadem rationes, nec ijdem animorum impetus ſunt, maris, & fœmina; ſenectutis, & adoleſcentia; diuitiarum, & paupertatis; hilaris, & mærentis; ſani, & ægrotantis, principum, & ſubditorum; eruditorum, & indoctorum.* *Affectus diuerſi in diuerſis. Nazianz or. 1.*

SECTIO VIII.

DE PERTVRBATIONIBVS ÆTATIS PVERILIS.

Huius ætatis mores cur Ariſtoteli indicti, Horatio dicti. Pueritia luſus proprius. Ea ver ætatis. Horatius explicatus. Quid ſit geſtire. Seneca accuſatus. Solitudo pueris odio. Horum ludi varij ex varijs. Ex ludis coniectura indolis. Ineptorum cum pueris comparatio. Natura torrens eſt. Exempla Cyri, Themiſtoclis, Athanaſij, Seueri, Catonis. Ludi puerorum perturbationes detegunt. Pueri non æque, ac viri perturbantur. Dolere animo neſciunt. Exemplum ex Medeæ liberis. Puerorum perturbationes quomodo compeſcendæ. Euripides explicatus. Perſarum mos in ludis puerilibus ex Clemente. Item ex Platone Clemens, & Gentianus obliuionis accuſati. Mos Athenienſium ex Nazianzeno.

SIngularum hominis ætatum affectiones veluti proprias, atque innatas, quod neq; ab re noſtra, iniucundũ erit iuuat hoc loco aliquãto latius percẽſere. Horatio ergo ductore à pueritia ordiamur, nam huius ætatulæ mores, ſi quos tamen habet hoc æuum mores; non putauit enumerandos Ariſtoteles, quia inepta eſt, cuius perturbationes ab oratore moueantur. Poetis autem occurrit quandoque puerilem ætatem imitari, eiuſque affectiones in Scænam proferre, aut in poemate deſcribere quamobrem ab his adnotantur. *Pueritiæ mores, & affectus.*

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iras *Horat. in art. poet.*
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.

Luſus eſt prima puerorum exercitatio. Ea enim ætas ver vitæ eſt; & ſicut Vere tellus luxuria florum colludit, ita pueri luſibus ludicriſque geſtiunt.

Libet ne ludere? ludite ò pueriles animi *Stob. ſer. 76.*
Eſt enim vobis hæc ætas, totius vitæ Ver.

Ab hoc loco qui Herodis eſt apud Stobæum accepit illa Varro *Pueritia ver ætatis.*

Ludi-

Ludite, pueri dum ætatula ſinit.

Quo loco Horatij male in quibuſdam libris, pro *geſtit*, poſitum eſt *gaudet*. Verbum enim illud cupiditatem quamdam denotat cum exultatione. *Geſtit*, habet Sextus Pompeius, *qui ſubita fælicitate exhilaratus nimio corporis motu præter conſuetudinem exultat*. Quod in pueris cupientibus frequenter eſt videre, quod tamen ipſum à puero auferendum cenſet Seneca. Attolli non geſtire patiamur, gaudium enim exultatio, exultationem tumor, & nimia exiſtimatio ſui ſequitur, quo loco Stoicus Philoſophus gaudij nomine abuſus videtur, quod ſit apud hanc ſectam magnum inter geſtire, & gaudere diſcrimen, & hoc niſi ſapienti non contingit. Quare ab eodem accuſatus, an excuſatus Virgilius, qui dixit.

Sextus Pomp. V. Geſtit. *Quid ſit geſtire.* *Luſus puerorum.* *Senec. l. 2. de ira c. 21.*

Senec. epiſt. 59.

Mala mentis gaudia.

Virg. Aen. 6. *Senec. reprehenſus* *Solitudinem odit pueritia.*

Sed vulgi more loquutus videatur ſapiens Stoicus. Luſus autem cum æqualibus inter pueros quotidianus eſt. Pueritia enim ſolitudinem odit quam maximè, ſiue quia timidiſſima, ſiue quia curioſiſſima. Idem Horat.

Quamobrem Serm.

Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures
Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Similia his habet Euphorion apud Stobœum.

Stob. 76. *Luſus varij pueriles.*

Aut æream ille muſcam, aut ollam luſitat
Aut Scarabæos funiculis vinciens
E ſtuppa conſutis negotium ſeni faceſſit.

Qui plura puerilium ludorum genera curioſè velit legere, adeat Iulium Pollucem.

Iul. Poll. Onomaſt.

Argutiſſimè Seneca, quorumdam hominum imprudentium actiones pueris puerilibuſque comparat. Locum integrum afferam, ex quo affectiones pueriles condiſcimus. *An quicquam iſti profecerunt, quibus animi mala ſunt, auctique in maius errores, qui à pueris magnitudine tantum formaque corporum differunt, cæterum non minus vagi, incertique voluptatem ſine delectu appetentes. trepidi, & non ingenio, ſed formidine quieti? Non ideo quicquam, inter illos, pueroſque intereſſe quis dixerit, quod illis talorum, nucumque, & æris minuti auaritia eſt; his auri, argentique, & vrbium; quod illi inter ipſos magiſtratus gerunt, & prætextam, faſceſque ac Tribunal imitantur: hi eadem in campo foroque, & in Curia ludunt. Illi in littoribus, arena congeſta ſimulacra domorum excitant; hi vt magnum aliquod agentes, in lapidibus, ac parietibus, & tectis moliendis occupati, ad tutelam corporum inuenta, in periculum verterunt.*

Affectiones pueriles ex Seneca. de conſtantia c. 12

Atque hæc ineptorum cum pueris comparatio adeo arriſit Senecæ vt & etiam alibi ſit vſus *ſimillimi* inquit *pueris quibus omne ludicrum in pretio eſt, parentibus enim nec minus fratribus præferunt paruo ære empta monilia. Quid ergo inquit nos, & illos intereſt, vt Ariſtot. ait niſi quid nos circa tabulas, & ſtatuas inſanimus, carius inepti, illos reperti in littore & calculi leues, & aliquid habentes varietatis delectant, nos ingentium*

Ineptorum cum pueris comparatio.

macu-

macula columnarum.

Hi ſunt Ordinarij puerorum ludi ex quibus coniecturam quandoque fecere prudentes viri futuræ eorum indolis; aut vt aliter dicam, per hoſce ludos quidam pueri indicia de ſe præbuerunt, qui eſſent deinde futuri, & ad quos animi motus eſſent in virilitate inclinaturi. Torrentis enim inſtar eſt natura, quæ quo decurrit eo hominem rapit.

Ex ludis puerorũ coniectura de pueris facta.

Natura vt Torrens eſt.

Naturam expellas furca, tamen vſque recurrit,
Et mala perrumpet furtim veſtigia victrix.

Horat. epiſt. C. 4.

In Eccleſiaſtico optima doctrina eſt. *Noli niti contra torrentem, nec coneris contra ictum fluuij.* Quem qui contra nitens, cohibere à ſuo recto curſu contenderit, næ is maximum ſuſcipit negotium. Quo magis in pueris ſe natura exerit animæ præindicans perturbationes futuras, aut mores. Exempla accipe. Cyrus puer Rex inter ludentes ſorte delectus oſtendit, qua eſſet indole, quoue animo foret, cum rex reuera fuiſſet. Sic Sanctus Athanaſius cum pueros ludentes colludens ipſe, & in Epiſcopum ioco electus reliquos baptizaret. Sic Romulus per ludum rex factus, cum ceteros caſtigari iuberet, Sic Seuerus Imperator nullum alium ludum niſi ad iudices exercuit, cui ipſe prælatis faſcibus, & ſecuribus ordine puerorum circumſtante iudicaret. Sic Catoni puero ludus erant iudicia accuſationes damnatorum, abductiones, ſic Themiſtocles puer coætaneis pueris ludentibus orationes meditabatur, ita vt ei magiſter diceret Te, ò puer paruum nihil, ſed magnum aliquid aut malum, aut bonum futurũ auguror quod & ita euētus edocuit.

Exemplum Cyri pueri ludentis. Themiſtoclis. Iuſtin. l. 1. Sancti Athanaſij in vita. Romuli. Liu. l. 1. Seueri Imperator. Spart. in Seuero. Catonis. Plutar. in Catone. Plut. in Themiſt. In his ludis perturbationes puerorum exeruntur.

Iam in his ludis mirabile eſt quantum in pueris ſe exerant manifeſtentque perturbationes, repente enim iraſcuntur, repente ſedantur, amant, odio, habent, gaudent, triſtantur. Atque inter puerorum perturbationes, & virorum, hoc intereſt, quod hæ in pueris ſolius ſunt fere appetitus ſenſitiui, vt in brutis. Illæ autem virorum attingunt rationem, eamque afficiunt, inficiuntque ita cum inter ludendum puer puerum lædit, vnam tantum iram iraſcitur: at vir iratus duplicem iram ſuſcipit, appetitus ſcilicet ſenſitiui, & rationalis, rectè igitur Aiax apud Sophoclem alloquens filium dicit.

Differentia inter perturbationes puerorum, & virorum.

Puer enim neſcij virorum dolorũ.

Sophocl. Aiax.

Fili mi vtinam patre fortunatior euadas,
Cetera vero ſimilis, & malus non fias.
Atqui nunc etiam hac parte felicem te iudico
Quandoquidem nihil præſentium malorum intelligis
Nam nihil ſapiendo vita iucundiſſima eſt,
Donec quid ſit gaudium, & quid triſtitia diſcas.

Rectè Sophocles pueritiam malorum doloriſque neſciam vocat, ideſt eorum quæ in appetitu rationali exurgunt. Quamobrem ſæpe matre, vel patre, vel fratre demortuo, aut graui morbo oppreſſo, ip-

Exemplũ ex pueris Medææ

ſi ludos cum æqualibus agitant vt filij Medææ, matre in deſperationem adacta, atque in exilium cum ipſis iam iam abitura. apud Euripidem in Stobeo.

Eurip. Medææ.

At iſti pueri iam à ludo trochi deſineutes
Procedunt: materna non æſtimantes
Mala mens enim pucrilis dolorem neſcit.

Sic habet qui Stobei ſermones tranſtulit in latium; qui autem Euripidis Medæam Dorotheus Camillus latinã fecit, ita conuertit.

Sed hi liberi à curſu ceſſantes
Accedunt, matris expertes
Malorum. Iuuenis enim cura non dolere aſſolet.

Ceterum elegantior quod hic ludum puerorum in curſu poſuit, ille in trocho, varia lectio in exẽplari græco cauſſam attulit aptiorq; eſt prior verſio. Certum eſt enim liberos Medææ pueros eſſe, non iuuenes, inducique à Poeta propter ætatem neſcios in maternis ærumnis dolere.

Senec. l. 2. de ira cap. 21.
Iuuen. ſat. 14.
Plutar. de educ. liberis.
Perſarum modus circa ludos puerorum.

Qua vero ratione ſint in pueris compeſcendæ perturbationes ne in adoleſcentia inſoleſcant legendus Seneca, Iuuenalis, Plutar. qui libellũ in hoc argumentũ de educ. lib. edidit. Nõ omittã hoc loco id quod in Xenophonte legi de Perſarũ diligẽtia in inſtituendis pueris etiam, dum ludis occuparentur. *Locus igitur publicus apud illos erat conſtitutus, quo pueri cum primum illuceſcebat, luſuri confluerent, eos cuntes ad ludos, in ipſis ludis iuſtitiæ diſcendæ dant operam; aiuntque illos ita huic rei ſtudere, quemadmodum apud Nos qui eunt ad litteras perdiſcendas. Eorũ autem magiſtri magnam dici partem conſumunt in eorum diſceptationibus dijudicandis, habent enim pueri quoque inter ſe ſe, quemadmodum viri, cauſſas, & de furto, & de rapina, & de vi, & de fraude, & de maledicentia, & de alijs criminibus, vt par eſt. Quos autem norunt aliquid horum deliquiſſe, eos plectunt; in illum etiam animaduertunt, quem minus iure accuſantem inuenerint.*

In Cyroped.

Hæc Xenophon. de quo Perſarum inſtituto apud Clementem illa leguntur. *Neque*, inquit, *latent nos, qui apud Perſas Regij vocantur Pedagogi, quos numero quatuor ex omnibus Perſis optimatum deligentes Reges Perſarum, ſuis præficiebant liberis. Sed ſolam ſagittandi artem diſcunt eorum filij.* Hæc Clemens.

Clem. Alex. Pedag. l. 1. c. 7.

Quam in rem eius commentator Gentianus *de illis*, inquit, *Regijs Pedagogis apud Perſas optimatim electis, & ſi diligenter inueſtigarim nihil inueni.* Sed ego hæc apud Platonem legi. *Anno vero quartodecimo puerum ſuſcipiunt ij quos illi regios pedagogos appellant. Sunt verò ij profectò è Perſis ſelecti quatuor, conſtantis ætatis viri, & ſapientiſſimus, & æquiſſimus, & temperantiſſimus, & fortiſſimus. Quorum primus magiam Zoroaſtri, Oromazi filij. Hac autem in re cultus Deorum verſatur. Docet etiam & ille regia inſtituta. Secundus admonet, vt in omni vita ſit verax. Tertius, ne vlla cupiditate ſuperetur, vt liber vincere conſueſcat, ac re vera rex, imperans ijs ante omnia quæ in ipſo ſunt,*

Plat. l. 1. Alcibiad.

nec

Digitized by Google

nec vlli ſeruiens. Quartus denique impauidum illum, & intrepidum reddit, ne quando quippiam metuens ſeruus fiat. Hæc à Platone ſcripta Clemẽtem, & Gentianum obliuionis accuſant, niſi forte Clemens excuſationi dignus, quod eos ſolam ſagittandi addiſcere artem, dixerit qui ceteris doctrinis contemptis, ac per improbiſſima vitia expulſis, eam ſolam ad vſum crudelitatis retinuerint. Laudatur etiam Platonis hic locus à Stobeo. *Stobeus. Serm. 87.*

Alius Athænis olim mos uigebat, quem S. Gregorius Nazianzenus refert, vt adoleſcentes cum pubertatis annos attigiſſent, hoc eſt in extrema pueritia, ad artes ducerentur, ducebantur autem hoc modo. Cuiuslibet artis inſtrumenta publicè proponebantur, atque adoleſcentes ad ea adducebantur; Quocumque autem delectari quemque contingiſſet, ad idque accurreret; huius quoque artem docebatur. Quod vt plurimum, ea rectè ſuccedunt, quæ natura duce aggredimur: at contra, ea quæ inuita natura ſuſcipiuntur ſpem fruſtrari ſoleant. *Athenienſiũ mos circa pueros epiſt. 61.*

SECTIO IX.

DE ADOLESCENTIVM PERTVRBATIONIBVS.

Adoleſcentiæ, & iuuentutis ætas vna cenſetur. Homini mala. Eius mores. Quę ex Plotone, Ariſtotele, Horatio, Baſilio, & nobis. Eius omnis perturbatio vehemens. Cur id, ex Ambroſio, & Nazianzeno. Hęc ętas æſtus vitę. Freti, Siculi deſcriptio ex Iuſtino, & Marone. Ratio ex Phyſicis. Adoleſcens cur facile, & vehementer amet. Virgilius allatus, & expoſitus. Solonis carmen de ętatibus. Amantis adoleſcentis exemplum ex Terentio. Item Leandri ex Virgilio. Eiuſdem animoſitas ex Martiale, qui ſecum comparatus. Adoleſcentum amores deſcripti ex Plauto, ex Elia Cretenſe. Qui ex Ariſtotele. Plato à Clemente allatus explicatur. Iuuentus virtuti, ſtudijs, philoſophiæ inepta, & cur. Intemperans, vini appetens ex Seneca, ex Ariſtotele, qui cauſſam aſſignat naturalem. Clementis in hac re documentum.

NOn ſum neſcius, qui in varias ætates vitam hominis diſtribuerunt, eos aliam adoleſcentiam, aliam iuuentutem, & hanc poſt illam ſequi exiſtimaſſe, ſed nobis proficua curantibus in ijs minime immorandum. Vtrique enim ætati ijdem pœne mores affectus, & perturbationes eædem, modo remiſſiores, intenſiores modo. Ita à plurimis pro vna ætate cenſentur vt & apud Horatium. *Mala autem eſt hominibus iuuentus; ſi quis non obſeruet iuſtitiam, multò deterius eſt*, hæc Euripides cauſſam affert Am- *Adoleſcẽtia mala*

Digitized by Google

broſius *Vicina eſt lapſibus adoleſcentia, quia variarum æſtus cupiditatum ſeruore calentis inflammantur ætatis*. Et Horatius quidem affectiones numerat ſtudioſi potius adoleſcentis, quam cuiuſuis. Iam cum difficillimum ſit, ea in ætate iuſtitiæ ſemitam ingredi, fit vt deterrima exiſtimetur iuuentus; *pubertas enim, & iuuentus hominis mentem leuem reddunt*, vt ait Theognis. *multorumque animum in errorem efferunt*. Sed mores, & affectiones iuuenum noſter Poeta hoc pacto expreſſit.

Apud Stob. ſer. Ambroſ. de vid. lib. 1.

Iuuentus mentem leuem facit.

Mores iuuenum ex Horatio. In arte Poet.

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi.
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus aeris.

Et alibi

Inuidus, iracundus, iners, vinoſus amator.

Lib. 2. Epiſt. 12. Ex Platone.

Ex Ariſtot. l. 2. Rhet. c. 30.

Sed de iuuentutis ætate promiſcua Plato ſic habet. *Hoc porro in tempore, quo prudentiam ſuam non poſſidet, ſurit, & ſine ordine clamat, & ſaſtu effertur, laſciuienſque ſalit, & ſi quis ipſum ſtatim occiderit, tunc quoque ſine ordine ſaltat*, & Ariſtoteles, *iuuenes*, inquit, *moribus ſunt cupidi, & parati ad ea efficienda, quæ concupiuerunt, & ex cupiditatibus, quæ circa corpus verſantur, maxime eius ſectatores ſunt, quæ circa res venereas eſt & incontinenetes ipſius, & in horas mutabiles, & faſtidioſi cupiditatibus, & valde quidem concupiſcunt, celeriter verò ſedantur*. Hæc Philoſophus, à quo Venuſinus Poeta.

Iuuenum mores ampliter enumerat.

Omnia nimis. Exempli de Bruto adoleſcente.

Plutarc. in Brut.

Probatur ex Baſilio or. 18.

In ſumma iuuentus cupida eſt vehementer, iracunda, in amores inhoneſtos, honeſtoſque, & amicitias inclinans, ambitioſa honoris, ſed magis excellentiæ ſuper alios, prodiga, credula, valde ſperans, animoſa, magnanima, verecunda, ſtudioſa riſus, & facetiarum, vno verbo, omnia nimis. Itaque Cæſar Adoleſcentis Bruti notans, & inſtabilitatem, & vehementiam in cupiditatibus. *Hic adoleſcens*, inquit, *non ſatis certò ſcio quid velit, ſed quidquid vult, vehementer vult. Mobiliſſima*, inquit Baſilius, *iuuentus, & ad vitia propenſa diuerſis enim perturbationum fluctibus agitatur. Eget igitur ductore, qui ad portum recta deducat*. Baſilium quando nominaui, eius etiam orationis venit in mentem, in qua iuuentutis eleganter enumerat affectiones varias, eius autem verba illa ſunt. *Iuuentus leuis eſt, & ad mala propenſa, atque procliuis. Libido indomita ira immanis, inſolentia, & contumelia, ſuperbia, & animus inflatus, propriæ ſunt iuuentutis perturbationes. Inuidia præterea in rem quæ excellit, ſuſpicio aduerſus ſuos, ſexcentorum denique malorum cumulus iuuentuti eſt adiunctus*.

Cur vehementes habent perturbationes.

Iuuentus eſt Temporis Aeſtus.

Quam ob cauſſam vero modum excedant in perturbationibus iuuenes, docuit vno verbo Nazianzenus. *Iuuentus* inquit *temporis eſt æſtus*. Mamertini, ſeu Siculi fræti æſtum Iuſtinus ſic deſcribit. *Vndarum inter ſe concurrentium tanta pugna eſt, vt alias veluti terga dan-*

tes

tes verticibus in imum deſidere quaſi veluti victrices ſublime ferri videas. Nunc hic fremitum ferventis æſtus. Nunc illic gemitum in voragine deſidentis exaudias. Sed accipe Virgilium.

L. 4. Aeſtus ſeu freti Siculi deſcriptio ex Iuſtino. Aeneid. l. 3. Item ex Virgilio

Et genitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa
Audimus longe, fractaſque ad littora voces.
Exultantque vada atque æſtu miſcentur arenæ:
Et pater Anchiſes nimirum hac illa Charybdis.

At ego nimirum, inquam hæc illa iuuentus, Æſtus vitæ, atque ætatis humanæ virtutum naufragium, omnis bonæ indolis atque ingenij vorago, ad quam vitæ nauis ex portu egreſſa cum appellit varijs incipit cogitationum reciprocationibus agitari, atque in diuerſa deuehi, donec aut inſurgente tempeſtatum mole miſerabiliter obruatur, aut in syrtes libidinum inextricabiles incurrat, aut in aperta naufragia vitiorum, helluando pergræcando, per omnem ſe turpidinem demittat.

Huic ſimilis eſt adoleſcentia.

Sed cauſſam harum perturbationum late explicauit Ariſtoteles. nimirum quia *acutas voluntates habent iuuenes; ſed non perdurantes, ſicut ægrotantium fames, & ſitis*. Phyſica ratio illa eſt, quia in humorum temperamento prædominium habet ignis, & calor, & ſanguis. Mutabiles autem ſunt quia temperamentum, ſuam quietem, & ſtabilitatem nondum adinuenit, ſed quærit, & quærendo agitatur, turbatur, ac propterea appetitus mutatur, & eſt *Cereus in vitium flecti*.

Cauſa huiuſmodi perturbationũ ex Ariſtotele. Ratio Phyſica. Et cur adoleſcentes mutabiles.

Ad amores autem procliues, vt dixi, ſunt adoleſcentes. Nam voluptatis ſunt appetentes, quam maximè. Voluptas autem ex amore cum honeſto tum inhoneſto ebibitur magna, quod ſi vt Poeta dixit *Trahit ſua quemque voluptas*; trahit maximè iuuenes procliues, ac facillimos trahi. Quamobrem vnum ex illis audi.

Cur amant.

Virg. Eclog. 8.

Sepibus in noſtris paruam te roſcida mala
Dux ego veſter eram, vidi, cum matre legentem,
Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus,
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos;
Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Aptiſſimè *vt vidi vt perij*; Cor enim adoleſcentis eſca eſt aridiſſima, & ad hunc ignem aptiſſima, & ei, qui hæc loquitur annus erat alter ab vndecimo, ideſt decimus tertius, vt cum Seruio plerique. Licet Sigonio exiſtimetur duodecimus. Hæc autem ætas eſt, quando pubeſcere, quis incipit, & amores oculis epotare.

Non ab re facturus videor, ſi Solonis verſus hoc loco recitem, ex Stromatum auctore. Lucem enim afferunt ad ea, quæ nunc præ manibus habemus, tum ad alia multa.

Clement. Strom. lib. 6. De ætatum mutationibus ex Clemente.

Infans ſeptenos poſt quam compleuerit annos
Producti dentes vallus vt oris erunt.

Poſt-

Poſtquam ſeptenos alios detur huic conceſſerit annos,
Fit pubes, ſemenque huic genitale datur
Verum ſeptem alios poſtquam compleuerit annos,
Denſa ſeges barbæ contegit orta genas.
Additus eſt illi cum ſepenarius alter,
Vir tum virtutis fortia ſigna dabit.
Sed monet aduentens vxorem ducere quintus
Poſteritatis, & hunc tunc meminiſſe ſuæ.
Solers ingenium firma, & prudentia ſexto eſt.
Stulta nec hoc deinceps facta videre iuuat.
Septimus acceſſit cum ſeptenarius atque
Octauus lingua pollet, & ingenio.
Nono aliquid poſſunt, ſed iam minuuntur in illo
Vires, queis peragunt fortia facta viri.
Sed decimus cum alios ſeptem perfecerit annos,
Maturam mortem triſtia fata dabunt.

Et Solon quidem dena humanæ vitæ curſui ſeptenaria tribuit in quo Dauidem ſequitur, qui annis totidem vitam definiuit. *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni*. Niſi quod Rex aliquantulum ampliauit, ſed cum magna, ac ſæua mercede laborum. *Si autem in potentatibus octoginta anni: amplius eorum labor, & dolor.* At enim verò quid mirum ſi ſenectæ dolor, quæ ipſa eſt morbus? Quid de tertio, & quarto ſeptenario hoc eſt adoleſcentia? quæ flos eſt vitæ. Sed flos hic ad omnem æſtum areſcit, ardeſcit, igneſcit.

Pſal.89. En tibi exemplum in adoleſcente primum ad puellæ aſpectum capto, incenſo.

Ter.eun.

O faciem pulcram, deleo omnes dehinc ex animo mulieres
Tedet harum quotidianarum formarum

Et paulo poſt

Ego neſcio hercule neque vnde eam, neque quorſum eam.
Ita prorſum oblitus ſum mei. P. qui quæſo? Ch. amo.

Amant itaque feruentiſſimè iuuenes inquit Euripides, & amore capti non obſeruari, non cuſtodiri poſſunt, & cum *Amor*, vt habet Menander, *natura ſit ſurdus admonenti*, quid fiet ſi iuuentuti adiungatur, quæ Monitoribus aſpera? *Simul non facile eſt*, inquit idem, *Iuuentutem, & Deum ratione vincere*, ad quæ reſpexit, credo, noſter Maro, dum de Leandro herum ſuam per maximas maris tempeſtates nando adeunte canit.

Eurip. Amant adoleſcentes feruentiſſimè.

Menand. Antiop. Idem.

Georg. 3 Exemplum Leādri.

Quod iuuenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæca ſerus freta, quem ſuper ingens
Porta tonat cæli, & ſcopulis illiſa reclamant
Aequora, non illum miſeri reuocare parentes.
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.

In

In quo animoſitatem inconſideratam adoleſcentiæ contemplandam etiam proponit, quæ tanto animo tantum mare, ac tam ſæua in tempeſtate, ventorum contemptor ingreditur, & nando omnia deuorare ſe ſperat, quam & Martialis ſuo lepòre ita deſcribit.

Cum peteret dulces audax Leander amores, L.7 epig. 25.
Et feſſus tumidis iam premeretur aquis.
Sic miſer inſtantes affatus dicitur vndas,
Parcite dum propero, mergite cum redeo

Hoc vltimum diſtichon Idem Martialis alio modo protulit alibi. Cõparatio verſuũ Martialis.

Clamabat tumidis audax Leander in vndis
Mergite me fluctus cum rediturus ero. Lib.14.ep.181.

Elegantius eſt prius carmen, hoc enim cum rediturus ero non admodum placet. Sed in vtroque innuitur ardentiſſimæ perturbationis incendium, quo incendio animus adoleſcentis ſeipſum quidem vna ex parte in interitum voluntarium obijcit, altera vero ſuper omnia ſe pericula extollit. De amoribus Leandri, & Erus eleganter ſcripſere Muſæus quiſquis hic ſit, & Ouidius. Muſæus Poeta. Ouidius in epiſt. Heroid.

Quemadmodum autem facilè ament, & in ſuo amore peſſum adoleſcentes eant, lepidiſſimè explicauit antiquus comicus cum Philocachem adoleſcentem fecit talia loquentem. Amores adoleſcentis deſcripti à Plauto. In Moſtell.

Continuo pro imbre amor aduenit in cor meum
Ipſuſque in pectus permanauit, permadefecit
Cor meum. Nunc ſimul res, fides, fama virtus,
Decuſque, deſeruerunt. Ego ſum in vſu
Factus nimio nequior, atque adepol, ita
Hæc tigna humide putrent; non videor mihi
Sarcire poſſe ædes meas, quin totæ
Perpetua ruant, quin cum fundamento
Perierint, nec quiſquam eſſe auxilio queat.
Cor dolet, quum ſcio nunc vt ſum, atque vt fui,
Quo neque induſtrior de iuuentute erat,
Arte gymnaſtica, diſco, haſtis, pila.
Curſu, armis, equo; victitabam volupe,
Parſimonia, & duritia diſciplinæ alijs eram.
Optumi quique expetebant eam doctrinam ſibi,
Nunc poſtquam nihil ſum, id uero meopte ingenio perij.

Vtinam hæc aliquis Philolaches perlegeret, & ad frugem concurſus prodigum exueret, quem induerat adoleſcentem, & ex deſertore Patris ad patrem rediret, dicens *Surgam, & ibo ad Patrem meum, & dicam illi Pater peccaui in cælum, & coram te*. Vin oculis lector tuis Adoleſcentiæ conſpicere turbationes. Dixit Adoleſcentior Patri. *Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit*. Ea Au- Luca c.15.

daciam,

daciam, impatientiam cupiditatem. Non ſic Fœnerator auarus debitorem alloqueretur ſuum. *Congregatis omnibus peregre profectus eſt in regionem longinquam*, quanta hic impietas, irreuerentia, libertas, coutemptus, & diſciplinæ faſtidium? *Ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè*, & quæ ſequuntur *ecce quid facit cupiditas ad cenſum praecepto. Eece quemadmodum ſine patre eenſus nudauit filium, non ditauit, eenſus tulit egremio patris, eiecit de domo, ſpoliauit fama, exuit caſtitate*. Hæc Chryſologus, qui cauere nos docet ne ad ſupradicta mala pertrahat adoleſcentiæ miſeranda libertas.

In commentariis ad or. 1 Nazianzen.

De adoleſcentiū morbus ex Elia Cretenſi.

Quæ ex Ariſt. deſumpta.

Chryſo. ſer. 1.

De adoleſcentium affectionibus ita diſſerit. Elias Cretenſis. *Iuuenes quidem ad concupiſcendum procliues ſunt, corporeiſque cupiditatibus addicti, maximeque in venerem propenſi, ac per quam intemperantes, incoſtantes etiam, & faſtidio ſtatim laborantes, & iracundi, ambitio enim ea, qua laborant hoc ipſis affert, vt ſe contemni minimè patiantur. At vero iidem pecuniarum ſtudio haud quaquam deditiſunt, quod nondum egeſtatem deguſtarint, nec vafri, ac ſubdoli; ſed ſimplices, quod nondum multas improbitates viderint; & creduli, quod non ſape decepti ſint: & riſus amates, ac proinde faceti, & dicaces*. Hæc Elias, quorum pleraque ex Ariſtotele orta ſunt, & commentariolum quemdam faciunt ad ea, quæ de prodigo adoleſcente ſcribit Sacer Euangeliſta.

Strom. 1.

Virtus. & ſtudiū non amat adoleſcentes.

L. de legib. 16.

Recte igitur Plato, vt eſt apud Clementem. Virtus inquit, non tenetur amore iuuenum. Quæ verba Platonis quidem fortaſſe non ſunt, ſed ſenſus. Hic enim habet, ſtudium non ferre iuuenum animos, quæ eamdem vim ſignificandi habent, atque illa priora. Dicti autem ſui rationem reddit Plato illam. Quod iuuenibus innatæ ſint intemperantiæ, atque contumeliæ.

Qui inepti ad philoſophiam.

Ariſtoteles autumat. Eos ineptos effici ad Philoſophiam de moribus addiſcendam, quod à voluptatibus arceantur. Sunt enim vero intemperantes nedum per libidines, & amorem inceſtum, ſed per vinum, & ebrietatem, rectè Venuſino. *Adoleſcens eſt vinoſus amator*. Mirabar olim à Seneca dictum *frequens hoc adoleſcentium vitium eſſe, qui vires excolunt in ipſo* inquit *pæne balnei limine inter nudos bibunt, imo potant: vt ſudorem, quem mouerunt potionibus erebris, ac feruentibus, ſubinde diſtringant*. Et putabam illi de his, qui militiæ ſe ſufferendæ adaptabant, eſſe ſermonem; quibus vinum non in vſu, ſed etiam in donis erat militaribus; & iiſdem poſtea ex neceſſitate in voluptatem abiiſſe in omne genus luxuriæ præcipitantem. Id quod adoleſcentibus amori deditis facile accidit nam vt prouerbio iactatur. *Sine Cerere, & Baeco friget Venus*. Sed legenti proble-

Sect. 3. probl. 7.

ma Ariſtotelis *cur pueri cum natura ſint calida vinoſi non ſint, cum ſcythas, & viros robuſtos, qui certè omnes habitu ſunt calidiore conſtet eſſe venoſos*: occurrit naturalis ratio, quamobrem adoleſcentes libenter vino vtantur, nempe quia calor in his, & ſiccitas ad hoc impellunt, vinoſitas enim humoris cuiuſdam libido eſt. Itaque quemadmodum

dum

Digitized by Google

dum pueri cum ſint humidi humiditatem non appetunt, neque vinum, qui humores ſuggerere videtur, appetent, contra adoleſcentes. Quibus optimum Clemens tradit documentum his verbis. *Oportet autem quam maximè fieri poteſt, iuuenum appetitiones conari excindere furorem quidem Bacchicum auferentes, feruori autem contrarium medicamentum infundentes, quod etiam ardentem cohibebit animum, & membra retinebit intumeſcentia, & quę iam agitatur cupiditatis incitamentum ſopiet.*

Vinoſitatem adoleſcentium excipit turpiloquium, & riſus, non quod alia tale monſtrum non comitentur vitia; ſed quod hæc duo in tali adoleſcente præ ceteris emineant, ideo hæc ſola recenſemus, apud Clementem. Clemens l. 2. pæd. c. 5.

Omnes autem vt vno verbo dicam ſtultos vinum
Et ridere iubet molle, & ſaltare libenter

Mores effeminatos conuertens ad mollitiem. Eſt autem conſiderandum, quomodo hinc profecta dicendi licentia, turpitudinem vſque adeo auget, & amplificat vt etiam deducat ad turpiloquium.

Edidit, & quod erat melius non dicere verbum.

Et loquitur Clemens de adoleſcentibus maximè, ante enim hæc verba præmiſerat. *Maxime adoleſcentibus, & mulieribus riſus eſt procliuis ad calumniam.* Quamobrem rectè Euripides ad iuuenem. Stob. ser. 14.

Mores laſciuos qui ſolum ridendo ſplendent
Oderis, non diu durat malę voluptatis delectatio.

SECTIO X.

DE SENVM PERTVRBATIONIBVS.

Ex Horatio, & Euripide, & alijs ſeries officina perturbationum. Timidi ex ſanguinis frigiditate hinc perturbationes aliæ. Irreſoluti Auari. Ratio duplex quæ examinatur. De auaritia ſenum, multa. Cur ſenes accumulant. Cur dilatores, ſpe longi, inertes, cur iracundi. Senectus inſtar vini aceſcentis.

AB Horatio more noſtro exordimur, Art. Poet. Senum mores, & affectus ex Horatio.

Multa ſenem circumueniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti,
Vel quod res omnes timidè, gelideque miniſtrat
Dilator, ſpe, longus, iners, auiduſque futuri,
Difficilis, quærulus, laudator tempori acti,
Se puero, cenſor, caſtigatorque minorum.

Rectè ergo Euripides. Cur in Stob. ser. 114.

E heu quam habet multas ſenectus ægritudines.

Nam ætas longa, vt idem ipſe ait, *parit ægritudines infinitas.*
Ad ſenectutem enim velut officinan
Omnia hominum accedunt mala.

Neque mala ſolum, quæ corpus affligunt atteruntque, ſed quæ animo etiam inſideant eumque miſerum in modum occupent.

Cur timidi Senectus hyems vita.

Præcipuè verò timidi ſunt propter frigiditatem ſanguinis. Quare acutè Solon, Eratoſtenes, & Patrocles ſenectutem *vitæ hyemem* appellarunt; & apud Poetas paſſim *frigida, & tarda ſenectus*. Optime Poeta noſter Entellum ſenem ſic loquentem facit.

Non laudis amor, nec gloria ceſſit
Pulſa metu; ſed enim gelidus tardante ſenecta
Sanguis hebet, frigentque effetæ in corpore vires.

Senes puſillanimes queruli, &c. contrarij moribus iuuenum.
Virgil. 12.

Hinc puſillanimes, queruli moroſi, irreſoluti in ſumma mores, & effectus omnino contrarios habent adoleſcentium moribus, & perturbationibus, quod Virgilius breuibus expreſſit in rege latino ſene Turnum alloquente iuuenem,

O præſtans animi iuuenis quantum ipſe feroci
Virtute exuperas; tanto me impenſius equum eſt
Conſulere, atque omnes metuentem expendere caſus.

Quare ſenes irreſoluti.

Quod autem ſenes irreſoluti ſint, alia poteſt eſſe etiam cauſſa. Quoniam enim multorum annorum vitam duxerunt, & in pluribus decepti ſunt, & errarunt; hinc eſt quod in ſermonibus ſuis, neque affirment aliquid, & longe minus quam oportet, omnia putent, quin vero ſemper inter affirmandum, aut negandum adiungent, forſan, & fortaſſe, aſſeuerent autem nihil. hinc illud ſenioris Anchiſæ.

Maximus vnde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Retheas primum eſt aduectus in oras

Cretenſis. De ſenibus ſic habet.

Elias Cretenſis de ſenibus hæc habet. *Senum cupiditates partim extinctæ ſunt, partim imbecilles, atque iracundiæ celeres quidem, ſed infirmæ. Eodem modo nec ad concupiſcendum prompti ſunt, nec quantum ad libidines attinet, actuoſi, ſed quantum ad quæſtum. Vnde etiam temperantes eſſe apparent, etenim cupiditates eorum lucro cedunt, ac ſeruiunt.*

Precipua ſenum perturbatio amor habendi.

Itaque præcipua in ſenibus perturbatio eſt amor habendi nimius, quæ affectio ceteras ita ſopit, vt pœne virtutes eſſe videantur, cum minimè ſint, ſic apud Terentium.

Terēt. in adelphis

Senes attentiores ad rem omnes vt ſint, quam Sat eſt, facit Senectus.

Ratio huius.

Quamobrem verò tam auaræ ſunt conditionis ij, qui ſenio premuntur, vt iam iamque morituri omniaque, vel inuiti relicturi? Ariſtoteles duas videtur afferre cauſſas, quia pecuniæ in his numerantur, quæ ſunt ad vitam neceſſaria; ſimul etiam quia longo vſu didicerunt, quam difficile ſit pecuniā acquirere, quamq; facile

L. 2 Rhet. Ab Ariſt. duplex affertur.

eam-

eamdem amittere. At Cicero cauſſam ſe huiuſce rei neſcire planè confitetur. *Auaritia vero ſenilis quid ſibi velit non intelligo; poteſt enim quidpiam eſſe abſurdius, quam quò minus vitæ reſtat, eo plus viatici quærere.*

Cic. de ſeneƈt. De hac auaritia Cicero miratur, & cauſſam neſcit.

Sed ad Philoſophi rationes vt reuertamur. Prior quidem ratio conſiſtere poſſe videretur, ſi pecunia, quam comparant ad vitæ ſuſtentationem impenderetur; at ſenes plerique omnes ſunt quemadmodum.

Examinantur rationes allatæ. Pecunia à ſenibus in nullum vſum ſeruatur.

Senex auarus vix ſibi credens Euclio.
Domi ſuæ defoſſam multis cum opibus
Aulam inuenit, rurſumque penitus conditam
Exanguis amens ſeruat.

Plaut. Aulularia prologo.

Au vt dotem filiæ curent, aſſignentque cum viro eam ſunt collocaturi.

At qui aulæ timens
Domo ſublatam varijs abſtrudit locis

An vt hæreditatem ſuperſtitibus liberis defunƈtus vita pater relinquat?

Is quoniam moritur (ita auido ingenio fuit)
Nunquam indicare id filio voluit ſuo.
Inopemque optauit potius eum relinquere,
Quam vt theſaurum commonſtret filio.

An vt domum ornatam, ac ſplendidam, & familiam bonis adopertam veſtibus habeat?

Ego intus ſeruem? an ne quis ædes auferat?
Nam ſic apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus.
Ita inanijs ſunt oppletæ, atque araneis.

Vel vt alijs mutuum det; aut vt aliud quidpiam commodet petentibus vicinis, amicis, familiaribus, conſanguineis?

Caue quemquam in ædem alienum intromiſeris
Quod quiſpiam ignem quærat, extingui volo,
Ne cauſſæ quid ſit, quod te quiſquam quæritet.
Nam ſi ignis viuet, tu hunc extingue extemplo.
Tum aquam aufugiſſe dicito, ſi quis petat.
Cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium.
Quæ vtenda vaſa ſemper vicini rogant;
Fures veniſſe, atque abſtuliſſe dicito.

Si igitur hæc, vel pecuniæ, vel facultates, quas tantopere aƈtam vehementer ſeneƈtus appetit, ac requirit neque ad vitæ ſuſtentationem commodam, neque ad oſtentationem honeſtam, vſui ſunt; quorſum aut vnde tantus amor nummi? qui tantum etiam augetur, quantum ipſa pecunia creſcit. Quid enim auaro proderit ſi in pecunia omnia contineantur, quæ ſunt ad vitam neceſſaria ſi ei.

Auaro omnia deſunt.

Digitized by Google

Tam deeſt quod habet, quam quod non habet.

Pecuniam in ſenectutem ſeruant.

Opinor hæc omnia in tempus ſenectutis prouide conſtipant, atque coaceruant formicarum inſtar. Hæ autem farris coacti aceruis hieme aduentante vtuntur; at illi cum aperiantur cana niue, & bruma obrigeſcant, parcunt partis, & obtinent.

Nam nunquam ſe eſſe ſenes credunt.

Quin cum prope eo ſint vt deponantur, tamen ſe ſenes eſſe non credunt, adhuc in vegeta ætate degere ſe putant; etiamſi cani, caſci, atque caduci ſint, capulares, atque acheruntici.

Plautus Mercat.

Demipho ſenex cum Lyſimacho apud Plautum ſic ſermocinatur.

Quid tibi ego ætatis videor? Lyſimach. *Acheruntiicus*
Senex vetus, decrepitus.

Corrige pro *vetus*, Vietus. Sic ſenſus, & verſus aptior.

Demipho. *Peruorſe vides*
Puer ſum, Lyſimache, ſeptuennis. Lyſ. *Sanum n'es?*
Qui puerum te eſſe dicas? Dem. *vera prædico*
Lyſ. *Modo Hercle in mentem venit, quid tu diceres*
Senex cum extemplo eſt, iam nec ſentit, nec ſapit.
Aiunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
Dem. *Imo bis tanto valeo, quam valui prius.*

Cic. de ſenect.

At hic, amabat, inquis. Vera aſſeris, at ſi Demipho ſenem ſe agnouiſſet, amori ſe ludum non feciſſet. Sed quotus quiſque ſenum eſt, qui ſe eſſe putet? Præterea nemo eſt tam ſenex, qui ſe annum non ſperet poſſe viuere. Ergo rei ſuæ parcit, ac ſibi ipſam ſubtrahit in alterum annum, & rurſum in alterum, vt ſeruet.

Credant tamen neceſſe eſt quadantenus.

Quod autem ſe ſenem eſſe non putet is, qui ſenex eſt. Id non vſque quaque eſt verum, nam fallere ſe omnino natura non poteſt, quadantenus poteſt, ſenectus ipſa vt cetera non circumueniant incommoda, morbus eſt. Itaque qui prouectioris ſunt ætatis, accumulant pecunias tanquam ſenes, accumulatis parcunt tanquam nondum omnino ſenes.

Senes cur accumulant.

Cur autem ſenes accumulant? id verò adhuc perueſtigandum reſtat. Nam quod pecunia ſit pro ceteris rebus neceſſarijs omnibus; hoc non ſenioribus tantum, ſed omni etiam ætati ſtimulus eſſe poteſt acquirendi numi. Exiſtimo, quia ſenes deſtitui ſe non ſolum naturæ viribus, & annis: ſed & amicis, ſed & familiaribus, ſed & omni externo ſubſidio vident, dolentque.

Ratio.

Idcircò ad eam rem maximè comparandam confugiunt, quam acquiſita multum apud ſe ſubſidij eſſe ad ſenectutem reparandam ſperant. Cuius quidem habitæ tenaciores fiunt, propter eam rationem, quam diximus, & ſimul etiam quia, vt ait Ariſtoteles, experientia didicerunt quam ſit difficilis pecuniarum acquiſitio.

Hæc autem in ſenibus rerum experientia mirum quam multas,

ac varias in eorum animis igeneret affectiones, perturbationeſque quas ne longum faciam prætereo cum apud Ariſtotelem etiam facile videri queant. Stob.ſ.115.

Ad Horatium tantiſper referamus pedem. Illud quod de ſene primo habet loco *Quærit, & inuentis abſtinet, &c.* Vſurpatum etiam eſt à Democrito, qui *Senium*, inquit, *omnimoda imperfectio eſt omnia habet omnibus indiget, Dilatores ſpe longos* ſenes vocat. Quod duplici ex capite oritur. Nempe quia ſanguis eorum friget, ac torpeſcit; & quia credit ſibi tempus adhuc ſupereſſe viuendi.

Remiſſa quidem res eſt ſenile genus Eurip.

Inertes sũt quã maximè quod & facto ſuo, & dicto Alexis Poeta declaraſſe viſus eſt, cũ enim quidam ipſum ſenem ægre incedentem intuitus, quidnam ageret, interrogaſſet; reſpondit *Paulatim ſe per otium mori*. Querulos eos quis non experitur? duo vero queruli habent: iracundiam, & verba: in vtroque ſenex excellit *Senectus* inquit Iſocrates *moroſa, & querula eſt, & pro minimis rebus anxia*. Mirum autem cur frigida ſenectus cum ſit, adeo facile exardeſcat in iras, & *vix* quemadmodum Euripides docet, *moderari ſe poſſit quin præceps in iracundiam eat.* An ad ſenum iram reſpiciens Antiphanes aceſcenti eos vino comparauit.

Vita noſtra perſimilis eſt vino
Cum ſupereſt modicum, aceſcit.

Euripides optimè garrulitatem ſenum vnico verbo expreſſit.

Quid aliud eſt vir ſenex quam vox & vmbra.

Vmbra ſcilicet quia non homo, ſed hominis eſt ſimulacrum. Vmbra quia mentis inops, atque inanis, & vocem ſolam, & queſtus habens, prætcrea nihil. Sed finis eſto.

SECTIO XI.

DE VIRORVM PERTVRBATIONIBVS.

Virorum perturbationes cur moderatæ. Virilitatis commoda exemplum ex Dedalo. Virorum perturbationes propriæ ex Horatio, & Ariſtotele. Præcipuè amor opum, & amorum. Et hæ in politijs, & ciuitatibus. Aemulatio inter æquales, & inuidia. Remedia ad has apud diuerſas Reſpublicas.

2.Rhet.c.4.

LEgendus eſt Ariſtoteles. Virorum autem perturbationes moderatæ ſolent eſſe, & interiectæ inter eas, quæ ſunt adoleſcentium, & ſenum, nam, neque valde confidunt, id enim eſt audaciæ: neque nimis metuunt, neque excandeſcunt facile, neque multum frigent, vt autem in vniuerſum dicam, quæcumque ſibi diſtribuerunt iuuentus, & ſenectus ex commodis, Vir commoda iuuentutis, & ſenectutis habet.

dis,

Non item incõmoda. *Vnde viri iure ſuo ad mediocritatem exhortantur.*

dis, ea ipſi coniuncta habent, quæcumque verò excedunt, aut deficiunt; eorum quod moderatum eſt, & conueniens habent. Iure ſuo ergo Dædalus pater virilis ſcilicet ætatis, Icarum filium adoleſcentem ad mediocritatem exhortatur.

Ouid. Met. 8.

Inſtruit, & natum, medioque vt limite curras
Icare, ait, moneo. Ne ſi demiſſior ibis,
Vnda grauet pennas; ſi celſior, ignis adurat.
Inter vtrumque vola.

Sed ille.

Ceu Puer, audaci cæpit gaudere volatu,
Deſeruitque ducem, cælique cupidine tractus
Altius egit iter.

Horatius de virili Aetate.

Afferamus ea, quæ Horatius viris adſcribit.

Conuerſis ſtudijs, ætas, animuſque virilis
Quærit opes, & amicitias, inſeruit honore,
Commiſiſſe cauet, quę mox mutare laboret.

Affectiones virorum ex Ariſt. plures, ſed omnes moderatæ.

Inter has amor opum, & amor honorum. *Quæ iam moderationem vix admittunt.* *Cauſſa cur in viris ſint omnibus.*

Quia ciues ſunt & honoribus inhiant.

Sanè hanc ætatem ita deſcribit Philoſophus, vt omnis perturbationis vacuam, & omnia moderatè, & cum virtute gerentem. Atque ita eſſe vir deberet, cui ſcilicet virtus, non nomen ſolum, ſed ſeipſam præberet, atque inderet. Poeta duas illi appingere perturbationum motiones videtũr. Amoris opum, & honorum, quæ duo vix, ac ne vix, quidem moderationem vnquam ſuſcipiunt. Horum amorum poſterior in nobilitate viget, quam maximè, prior in plebe. Vterque tamen in ætate virili promiſcue, & prout cuiuſque conditio, ac natales ferunt. Cauſſa eſt, quoniam in ciuitatibus, quocumque tandem gubernationum genere ſtatuuntur, ſui ſemper magiſtratus, & gubernatores creandi ſunt, ſiue annui, ſiue perpetui; ijque cum non omnibus ſemper contingant, ſed aliquibus; neceſſario oriri videtur æmulatio honorum adipiſcendorum, quæ ex amore oritur honoris, aut ipſe amor eſt, aliturque his facultatibus, atque opibus vt patet. Cum enim omnes natura æquales ſint, ſi non omnes regant, ſed aliqui, quis non videat locum aperiri perturbationibus ambitionum, cupiditatum, inuidentiæ, ſpei, timoris, &c. Hi autem qui magiſtratibus capeſſendis apti iudicantur in rebus publicis non ſenes, aut adoleſcentes, ſunt, ſed ij, qui ſicut ætate virili vigent, ita etiam iudicio prudentiaque pollent.

Qui viri perturbantur.

Etiam.

Quamobrem efficitur quidem vt virorum nullæ ſint propriæ perturbationes, ſi ſigillatim, & non vt ciues conſiderentur; neque vt communitatem quandam conſtantes. Ceterum ſi communitates conſiderentur, in his, illi qui amori pecuniæ, & honorum ambitioni inuidentiæ ſpei ſubiacent magis non pueri ſunt, aut adoleſcentes, aut grandæui, ſed viri, maximè autem in Oligarchijs, Democratijs, & Ariſtocratijs.

Iam

Iam cauſſa propter quas hæ commotiones animorum exurgant ſunt; quia Æquales æqualibus inuident, *& graculus graculo*, *& faber fabro*, vt eſt in prouerbio, nempè quia alij cum ſint alijs ſolum ſecundum aliquid pares, putant ſe ſimpliciter, atque in omnibus pares eſſe; vel cum aliqua in re præſtent, exiſtimant ſe in omnibus præſtare, de quibus cauſſis latè diſſeritur ab Ariſtotele. *Aequales aequalibus inuident.* *Lib. 5 politic.*

Ad euitandas huiuſmodi perturbationes ciuium diuerſæ diuerſa excogitarunt remedia Ciuitates, nam frequenter in damna earum excreſcunt. Syracuſam Petaliſmum, Athænienſes Oſtraciſmum, Romani cenſuram. *Remedia excogitata ad euitandas in ciuitatibus perturbationes.*

SECTIO XII.

DE NOBILIVM PERTVRBATIONIBVS.

Moderatio earum in nobilitate frequentior, & clarior. Sed illa in illa frequentes primum ſuperbia, Quid hæc? tum contemptus plebis. Obliuio propriæ humanitatis. Dauid explicatus. Exemplum ex Rege Aegypti. Ex Mezentio. Ambitio nobilium in aliorum clientela, & famulatu ex Seneca. Alexandri Seuri moderatus animus. Nobilium fores cur ſuperbæ dicantur? Eorumdem aures clauſæ veritati adulationi patentes. Senecæ locus illuſtratus. Ira in nobilibus frequens, & cauſſa in Iunone irata. Ira nobilium expreſſa. Virgilius illuminatus. Deſpici maximè oderunt. Vir lenis laude dignus, iactabundi, non ità qui verè nobiles, Vlyſſis exemplo. Virtus vera nobilitas. Phalaridis dictum. Defenſio eiuſdem. Nobilitas fortunæ donum. Ira in arduis propria nobilitati. In bello fortis non iracunda. exemplo Achillis, Aiacis, Turni. Virgilius Illuſtratus. Alexandri ira ingens oculi non pulchri, ſed in bello Leonini. Marij oculi item Attile.

VEre à Platone dictum eſt, *conſentaneum eſſe meliores vt ſint naturę nobili in genere quam in ignobili.* Moderatio enim animi perturbationum in viro per ſuos natales illuſtri clarior eſt, & ad ſplendorem vndequaque pariendum plus pollet, quam auorum imagines famoſæ. Quamobrem Perſarum mos fuit, Regem ſuum dum puer eſt, educantium, vt quatuor illi ex ſenioribus magiſtros aſſignarent doctrinis varijs inſtruendo, quæ ad moderationem animi ſpectabant, quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt. *Apud Stob: ſer. 84. in fi.* *Moderatio perturbationum in nobilibus clarior.* *Exemplo Perſarum.* *Sectione 8.*

Verum enimuerò nobilitatem perturbationes ſuam veluti parentem ſequuntur, non paucæ: ſed in primis duæ, ſuperbia, & ira, de priore prius, poſterius de poſteriore, Virg. de drance. *Lege Tiraqu. de nobil. c. 13. n. 3.* *Quæ perturbationes nobili propriæ*

Ge-

Aen. 11.
Superbia, & ira.

Genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat.

Silius 12.

Quem locum imitatus Silius de Aſdrubale filio dicit.

Aſdrubalis proles, cui vano corda tumore
Maternum implebat genus.

Quod ſit ſuperbia
D. T. 1. 2. q. 84. ar. 2.
Vgol. 2. de Sacr.
Saluſt. in Iugur.

Eſt autem ſuperbia *inordinatus, ideſt nimius propriæ excellentiæ appetitus*, maximè proprius, & innatus nobilibus. *Metello*, inquit Saluſtius, *inerat contemptor animus, & ſuperbia commune nobilitatis malum*.

Primus in nobilitate effectus ſuperbiæ eſt cõtemptus aliorum vſque ad contemptum Dei.

Et ſanè ſi non primus, certè non poſtremus effectus ſuperbiæ, & nobilitatis, eſt aliorum eſſe contemptorem præſertim plebis, quod vitium eo vſque ſæpè in illis progreditur, vt homines ſe eſſe obliuiſcantur, & dij velint haberi, & omni humilitatis genere adorari. Demum etiam in Deum diuoſque contemptus eorum redundet.

Contentorque Deum Mezentius.

Pſ. 73. 23.

Paraphraſis particula laudatur.

Optimè Regius Vates *Exurge Deus*, inquit, *iudica cauſſam tuam, memor eſto improperiorum tuorum eorum, quæ ab inſipiente ſunt tota die.* quaſi dicat. Tua ò Deus cauſſa, & res agitur dum inſipientes hi viri nobiles, ac potentes contra pauperes, & inopes, & contra plebem inſurgunt, dumque illis ignominioſe conuiciantur, eoſque contemnunt; tibi inferunt iniuriam, non ſolum, quia tuam plebem vexant; ſed quoniam à contemptu hominum deuenient in Dei ipſius contemptum; tua igitur res agitur paries dum proximus ardet. Ne ergo ò Deus, inquit Dauid, *obliuiſcaris voces inimicorum tuorum, ſuperbia eorum, qui te oderunt aſcendit ſemper*. Superbia enim potentium hoc habet proprium, vt aſcendat ſemper, donec ad Deum ipſum perueniat, eumque vel eſſe non credat; vel inferiora non curare; vel ſe ab eo non pendere; vel quid ſimile indignum non modo nobili homine, ſed ne homine quidem dignum cogitet; quid vocibus illis abſurdius? *Meus eſt fluuius, & ego feci memet ipſum?* Sunt autem voces Regis Ægipti ſuperbientis.

Eccl. 29. 5.
Lib. Aeneid. 10.

Quid illa? *Dextra mihi Deus, & telum, quod miſſile libro*

Sunt autem Mezentij Deum contemptoris. Hinc illæ clientum, ſeruorum, familiariumque ambitæ matutinis, veſpertinis horis, ſalutationes, quas in nobilibus deſpicit Poeta paucis contentus.

Virg. *Georg.* 2.
Lege Cerdam.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus vndam.

De beneſic. l. 6. ca. 33.

Quo de more Seneca. *Conſuetudo iſta eſt*, inquit, *vetus regibus, regeſque ſimulantibus populum amicorum deſcribere. Eſt proprium ſuperbiæ magno æſtimare introitum, ac tactum ſui liminis, pro honore dari, vt oſtio ſuo propius aſſideas, vt gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa ſunt Oſtia, quæ receptos quoque excludunt.* Hactenus Seneca, ſcilicet

ſcilicet hoc etiam è ſuperbia oritur, vt inter amicos gradus conſtituant, primos, ſecundos, tertios. Habent itaque Nobiles huiuſmodi amicos primos, & ſecundos, nunquam veros.

Nobiles multos amicos habent, nullos veros. Senec. ibid.

Optimè in Alexandro ſeuero notauit Lampridius moderationis tantæ eum fuiſſe, vt amicos non ſolum primi, & ſecundi loci, ſed etiam inferiores ægrotantes viſeret. Nimirum ſtudebat ex amicis amicos veros facere.

Lamprid. in Alexand.

Alexandri Seueri ſtudium in amicos.

Sed notandus eſt titulus nobilium ædibus à Poeta poſitus non ſuperbas appellauit, quia nimirum hæ ſua magnificentia, atque amplitudine ſuperbiam dominorum claro elogio patefaciunt. Lege Horatium. Sed illa non ſunt omittenda.

Nobilium ædes ſuperbæ cur vocentur.

L. 2. od. 18.

Tu ſecanda marmora
Locas ſub ipſum funus, & ſepulcri
Immmemor, ſtruis domos.
Mariſque baijs obſtrepentis vrges
Submouere littora.
Parum locuplex continente ripa.
Quid quod vſque proximos
Reuellis agri terminos? & vltra
Limites clientium
Salis auarus?

Quam ædium etiam intra mare amplificandarum inſaniam alibi mire deſcribit.

Contracta piſces æquora ſentiunt
Iactis in altum molibus, huc frequens
Cæmenta demittit Redemptor,
Cum famulis, dominuſque terræ
Faſtidioſus.

His adde ſuperbarum ædium ſuperbiſſima ornamenta nempè ex auro contenta peripetaſmata, auream argenteamque ſupellectilem. Pueros, ſeruos, ancillas, equos, currus, canes, dapes, veſtimenta, tabulas pictas, vaſa ex gemmis, annulos, torques, qua de re aliquid peculiariter dicendum poſtea. Hinc veritati obſtructæ, imò auerſæ aures nobilium; adulantibus vero patulæ, atque amicæ, *Monſtrabo tibi*, inquit Seneca, *cuius rei inopia laborent magna faſtigia; quid omnia poſſidentibus deſit*, ſcilicet, *ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes ſtupentem, ipſaque conſuetudine prorectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum; vendicet à conſenſu conſeſſuq; falſorum. Non vides, quemadmodnm illos in preceps agat extincta libertas, & fides in obſequium ſeruile ſubmiſſa, dum nemo ex animi ſui ſententia ſuadet, diſſuadetque, ſed adulandi certamen eſt.* Hæc & multa alia proſequitur in hanc rem Philoſophus.

Aures nobilium veritati clauſæ. Imo auerſæ, patentes adulatoribus.

L. 6. de benef. c. 30.

Alludit autem verbis ſupra allatis Seneca, ad eos, qui ſuauitate, atque concentu illecti syrenum conſentientium interſe, atque

Senec. explicatus.

atque concinentium ad perniciem eorum, qui adnauigabant, ij enim ſtupentes ad ſoni dulcedinem, ac mulcedinem eò perducebantur falſis illis illecebris, vt perirent, ad quam Senecæ alluſionem non videntur penetraſſe, qui loco falſorum aliud quidpiam ponunt. Nam falſus etiam is dicitur, qui fallit, aut ſolet fallere, non ſolum qui fallitur.

Ira nobilium.

Quare in his oriatur.

2. Rhet. c. 3.

Iam ira in viris nobilibus nota eſt. Teſte Ariſt. in his, ex eo naſcitur, quod conuenire arbitrantur ſe magni fieri ab inferioribus genere, & præcipuus mos eſt eſſe honoris cupidiores. Nobilitas enim dominationem quamdam in alios inferioris notæ honores ingenerat, & qui ſe exiſtimat eſſe indignum, qui imperet, facile iraſcitur ei, qui dignus, cui imperetur, apparet; ſi non obſecutus fuerit. Quamobrem dixit Homerus *Ira magna eſt ab Ioue natorum, Regum*, & alibi. *Conceptum tamen iram ſeruat*. Moleſtia enim magna nobiles afficiuntur propter excellentiam ſi ſe deſpici videant. Hæc ex Ariſtotele luculentum huius rei exemplum habes in Iunone contra Æneam, ac Troianos irata apud Homerum noſtrum.

Moleſti habent deſpici.

Exemplum in Iunone.

Aen. 7.

Virg. eleganter explicatus.

Stetit acri fixa dolore
Tum quaſſans caput hæc effudit pectore dicta.

Seruius.

Naſcimben.

Cerda.

L. 1. de ira c. 1.

Stetit, inquit, *quod propriè cogitantum eſt*, habet Seruius. Irati autem primò attoniti hærent, tum de vltione cogitant. Quaſſans etiam caput *in ſignum doloris* ait Hortenſius Naſcimbenius, adde etiam vindictæ, ac minarum, de hoc geſtu corporis plura lege apud Cerd. ad Virg. Iræ autem notas habes apud Senecam.

Aeneid. 7.

Qui locus luculenter elucidatur.

Sed accipe iracundæ Iunonis ſermonem.
Heu ſtirpem inuiſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum

Donatus.

Gemitus iræ ſoboles.

Seneca.

A gemitu, & ſuſpirio incipit, *quod altiſſimi ſignum doloris eſt*. Donato. Gemitus autem prima iræ ſoboles eſt, & vocem anteuertit. Seneca *Gemitus, mugituſque, & parum explanatis vocibus ſermo præruptus*, *ſtirpem* autem *inuiſam* vocat, ideſt odioſam, deſpicabilem, indignamque videri. Hoc vero maximum eſt incitamentum iræ in nobili viro, ſi ſibi pugnandum ſit, cum ignauiſſimo, eoque deſpiciente, neque nobilitati cedente. *Et iis*, inquit Ariſtoteles, *qui in nulla ſunt exiſtimatione, ſi deſpiciunt magis iraſcuntur*. Propterea ſubditur à Poeta.

Ariſtot.

Et fatis contraria noſtris
Fata Phrygum.

Opponit enim ſuis ideſt nobiliſſimis, diuiniſque, Phrygum viliſſimorum, ſcilicet hominum, & ſemiuirorum fata.

Opponit autem, & contraria facit Troianorum fata ſuis non vero ſua Troianis, quaſi hi in illam incitentur, ac ferantur

non

non illa in hos, & hoc ad inflammandam iram facit, ex Ariſtotele, *ſiue enim directè obſtiterit aliquis, ſiue non directè; ſimiliter idem videtur efficere, & ſi refragetur aliquis, & ſi non ſuffragetur, & ſi alia in re turbaret, ſic ſe habentem omnibus iraſcitur.* Ariſt.

Num ſygeis occumbere campis
Num capti potuere capi? num incenſa cremauit
Troia viros? medias acies mediosque per ignes
Inuenere viam, &c.tum.
Optato conduntur Tybridis alueo.
Securi pelagi; atque mei.

Totus vero hic tractus mirifice facit ad oſtendendum nobilium virorum impotentiam, iramque. Omnis enim felicitas inimicorum, aut eorum in quos irati ſunt, & quidquid ſtudioſè, aut proſperè agant, in malam partem accipiunt, & in ſui deſpectum, hoc enim ſignificat ſecuri Pelagi, atque mei, ideſt contemptores, & inſuper habentes me, meaque in eos immiſſa ſupplicia. *Confitentibus enim & ijs, quos pœnitet facile*, inquit Ariſtoteles, *lenimur. Impœnitentes autem, & contradicentes magis caſtigamus.* Quid illa? in quibus nobilitatem Iuno ſuam cum Æneæ obiecto comparat, quam apta ſunt ad iram in nobili viro excitandum.

Aſt ego magna Iouis coniux nil linqu re inauſum,
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti.
Vincor ab Aenea.

In hunc eundem ſenſum ex eadem perturbatione orta verba contendens apud Ouidium Aiax protulit cum Vlyſſe.

Et mecum confert Vlyſſes

Et vice verſa Vlyſſes

Et ſe mihi comparat Aiax?

Atque hæc quidem dicta ſunt, de ira, quæ ea petitio eſt vltionis, propter apparentem contemptum ſui, &c. Efferuent nobiles quam facillimè.

Quid illa efferueſcentia ſanguinis circa cor, an etiam nobilitati proprior, & facilior, quam ceteris?

Sanè ità eſt, nam appetitio vltionis ex appetitu oritur, appetitus autem ex efferueſcentia ſanguinis circa cor excitatur. Sed eſt alia etiam huius rei cauſſa. Nobiles viri vt plurimum bilioſi ſunt, abundantque flauabile, quæ ex delicatioribus epulis, & dulcioribus cibis facile generatur, hæc autem in nobilitate ſunt frequentiora, vt non mirum ſit ſi Achilli viro iracundiſſimo obiecerint, quod quaſi bile innutritus à matre fuerit. Ratio duplex.

Hinc maxima apud omnes laude digni exiſtimantur viri Nobiles, ſi moderate ſe, ſi comiter, ſi affabiliter, ſi modeſtè per occaſiones gerant, enecant enim vitium ingens, &.peculiare nobilitatis, quod eſt ſuperbia, atque iactantia generis. Quo Valde laudabiles nobiles moderati, Cur.

 qui-

Stob. ſer. 81. Qui nobilitatem ſuam factitant.

quidem vitio quamquam nobilitas vniuerſa laboret. Ei tamen illa pars ſuccumbit in primis, quæ nihil in ſe ſeruat boni, præter genus. *Perdit me genus*. inquit neſcio quis nobilis, ſed audi vere nobilem.

Euripid.

Ne nomines, ſi me amas.
Mater ad ſingula genus tuum, quibus enim natura
Nullum adfuerit bonum proprium
Illi confugiunt ad monumenta,
Et genus ſuum, ac auos enumerant; quod habuerint

Vere nobilis non ſe iactat.

Argute igitur feciſſe videtur Ouidius, qui in contentione de armis Achillis, Vlyſſem dum orat facit quaſi indignantem, ſuorum maiorum mentionem facere.

Ouid. Metamor. lib. 13.

Nam genus, & proauos, & quæ non fecimus ipſi,
Vix ea noſtra voco,

Et dum memorat, tum ſe exemplo Aiacis feciſſe oſtendit.

Sed enim, quia retulit Aiax
Eſſe Iouis pronepos, noſtri quoque ſanguinis auctor
Iuppiter eſt totidemque gradus diſtamus ab illo, &c.

Phalaridis ſententia.
Virtus vera nobilitas.

Optime quidem in ſua ad Axiochum Epiſtola Phalaris quam etiam Stobæus laudat. *De nobilitate*, inquit, *non minus quam de alijs bonis gloriari non indignum eſt. Ego autem præter virtutem nullam agnoſco nobilitatem, reliqua verò cuncta fortunam exiſtimo. Nam humili genere natus vt bonus, ita Regum, & omnium hominum nobiliſſimus fieri poteſt. Contra aliquis parentibus bonis ortus, malus euadere poteſt, ac tum ſe ipſo tum viliſſimis quibuſque ignobilior. Glorieris igitur de laudibus animæ, non de morum nobilitate in obſcuriori poteſtate iā extincta.* Hæc Phalaris, & optimè vt dixi, de cuius dictis, imo & de eo etiam pauca ſi libet eloquendum eſt, & primo quidem demirari me vehementer aio, quod hæc Phalarim de virtute, ac de nobilitate efflantem audiam hominem apud pleroſque cum Priſci tum recentis æui Scriptores, peſſime audire. Sed ego cum viris nonnullis quamuis paucis ſentire me fateor ingenue, Phalaridem magnis virtutibus fuiſſe præclarum, quod ex eius epiſtolis maximè conſtat, & ex plurimis etiam eiuſdem rebus geſtis.

Defenſio Phalaridis.

At ſæuus, & ſanguinarius fuit, fuit ſanè nempè vt Tyrannidem, & regnum occupatum retineret, ſed ſanè in ipſa crudelitate, mitis ſepe, & pius, certè nunquam ita crudelis, vt contra omnino innocentes ſæuierit. Philoſophiam, & Philoſophos, & Poetas, & viros omnes literatos adamauit, erga amicos liberalis, prouidus, amicitiæ tenax, qui in Imperio nequaquam tamdiu duraſſet, durauit, aut per multos annos, niſi ſatellitio magis virtutum, quam vitiorum ſuffultus fuiſſet, quæ de eius Antropophagia, & genere mortis narrantur fabulæ ſunt. Sed de homine ſatis, nunc eius ſententias perpendamus.

Hoc

Phalaridis alia ſententia de nobilitate.

Hoc autem maxime adoleſcentibus, inquit, *ex genere intumeſcentibus proderit ad modeſtiam, & moderationem; ſi intelligant, niſi ſtudioſi fuerint, maculas ſe eſſe ſui generis, & verrucas non heredes nobilitatis.* Præclarè, enim vero. Cuius ea prima ſententia eſt nobilitatem duplici ex capite deriuare nempe ex genere, & ex virtute, illud ex alijs oritur, hoc ex nobis, & genus quidem nonnullam, virtus autem multam, ac pœnè vniuerſam nobilitatem præbet, & illa ipſa, quæ ex genere emicat ſcintilla nobilitatis, ſi homo vitioſus fuerit extinguetur illico. Hic eſt Phalaridis de nobilitate ſenſus, cui omnium Philoſophorum aſtipulatur aſſenſus. Verumtamen hac de re non noſtrum eſt multa diſſerere. lege Tiraquell.

Declaratur.

Tiraquell. de nobil. c. 3. 4.

Iam quod modicè quiſpiam in loco, & tempore ex genere ſe ſuo dilaudet, non eſſe indecorum puto, ſi obſeruatis Plutarchi præceptionibus fiat.

Plut. qua ratione ſe quiſpiam laudare queat.

Alterum quod habet Phalaris eſt nobilitatem eſſe fortunæ donum. Ita eſt. Diuitiæ, Patria, nobilitas in fortunæ donis cenſentur, & Mario cui nobilitatem fortuna negauerat, eadem fortuna pro opprobrio obiectabatur. Anne igitur quia à Fortuna tribuitur bonum eſſe definit?

Item Phalarides. Nobilitas fortunæ donum.

Sed in præſentia quærendum eſt: an altera illa ira, quæ ſecundum Ariſtotelem vtilis eſt, ac neceſſaria, ſine qua expugnari arduum nullum valet quæque extollit animum, & incitat; nec quicquam ſine illa magnificum in bello fortitudo gerit. An inquam, huiuſmodi ira nobili viro veluti propria, atque hereditaria eſt? ita credo, & in periculis bellorum, in obſidionibus vrbium, in caſtrorum aggreſſionibus, defenſionibuſque magis ſemper emicat virtus nobilium exardeſcens generoſa ira, contra impetus hoſtiles, quam ordinariorum militum fortitudo, audi Didonem de Ænea loquentem.

An ira in arduis neceſſaria propria ſit nobilium.

Ita eſt.

Probatur experientia.

Auctoritate.

Virg. Aen. 4.

Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes.
Quem ſe ſe ore ferens? quam forti pectore, & armis?
Credo equidem nec vana fides genus eſſe Deorum.
Degeneres animos timor arguit, heu quibus ille
Iactatus fatis, quæ bella exhauſta canebat?

Ab audacia ſcilicet in bellis, ab exhauſtis, perfectiſque cum magno ardore animi prælijs, nobilitatem viri, & genus arguit, ſi enim timidus eſſet degener eſſet, hoc eſt ſine genere, ac nobilitate, aptiſſimum huic argumento eſt Illud Horatij.

Nobiles in bello minime timidi.

Horat.

Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus; nec in bellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Ita fert, inquit Venuſinus, nobilitatis natura, vt à ſuis adoleſcens maioribus hauriat generoſitatem, & magnanimam illam iram,

Imo fortes.

iram, adeo in omni periculo neceſſariam. Sed enim eſt quandoque, vt vitijs hæc indoles vitietur, & hebeſcat. Doctrina ergo, & virtute comite mirabiles edit, quæcumque ſe occaſio porrexerit, ſuæ inſitæ dignitatis effectus.

Præſertim ſi doctrina, & virtute ex.o antur.

Horat.

Doctrina, ſed cum promouet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant.
Vtcumque defecere mores;
Dedecorant bene nata culpæ.

Lege, quæſo te, Lector integram hanc odem, quæ ad hoc ſcripta eſt, vt generoſam viri nobilis in bello iram cum fortitudine coniunctam, oſtendat multum valere.

Exempla fortitudinis in nobilibus Achilles.

Sed exemplis rem hanc totam illuſtremus, quam nobilis Achilles? huius tamen iram canit Homerus primam illam perniciosam, quæ infinitos Achiuis dolores peperit, exitium Troiæ diſtulit, hinc illud Horatij.

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum claſſis Achillei.

Qua ira, aut ſedata, aut in illam vtiliorem commutata aloſim tandem Priami Regno intulit.

Hom. lib. 16. Iliad.

Aiax.

Lib. 13. Metham.

Quam nobilis Aiax Thelamonius? de cuius nobilitate Ouidium adi, At quam præceps in iram?

Ibid.

Vtque erat impatiens ira Sigeia toruo
Littora conſpexit, claßemque in littore, vultu.

Sophocles Aiax flagellifer.

Demum adeo præferuidus ira fuit, vt hæc in inſaniam verſa ſit. Lege Sophoclis tragediam. At quantæ hic inbellis audaciæ, & fortitudinis, & iræ illius generoſæ ex eius hoſtium ore accipio teſtimonium, Mineruæ ſcilicet, & Vlyſſes.

Min. *Hoc viro enim quis prudentior?*
Aut ad res peæclare gerendas paratior inuentus eſt?
Vlyſ. *Ego quidem neminem ſcio.*

Turnus.

Nonne & Turnus nobilitate ſua gloriatur?

Virg. 7.

Turnus auis atauiſque potens; quem regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore.

Sed adeo iracundus animo fuit, vt ei Alecto viperas inſeruiſſe ſub pectore finxerit vates.

Arma amens fremit, arma toro tectiſque requirit
Sauit amor ferro, & ſcelerata inſania belli
Ira ſuper

Hic idem quam præferuidus, & acer in armis en ipſum vt Troiam latinam aggreditur.

Virg. 9.

Turnus vt anteuolans tardum præceſſerat agmen
Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuiſus adeſt, maculis quem Thracius albis
Portat equus, Criſtaque tegit galea aurea rubra.

Ecquis

Etquis erit mecum, ò iuuenes qui primus in hoſtem?
En ait, & iaculum intorquens; emittit in auras
Principium pugnæ, & campo ſe ſe arduus infert.
Clamare incipiunt ſocij, fremituque ſequuntur
Horriſono; Teucrum mirantur inertia corda
Non æquo dare ſe campo non obuia ferre
Arma viros, ſed caſtra fouere, huc turbidus atque huc
Luſtrat equo muros, aditumque per auia quærit.

Hæc omnia quam plena ſunt ira illa vtili, & in bellis nobilem animam ad egregia omnia ſuſcitante? Sanè Virgilius cum Stoicis nequaquam ſentiebat, qui Turno iram, & hanc laudabilem concedit, comparans illum fortiſſimo lupo, qui *aſper, & improbus ira ſæuit in abſentes*.

Lege obſecro locum hunc Virgilij, animaduertens enim quantum in nobili pectore valeat ira hæc bellica. Illud vero minimè miſſum faciam in more fuiſſe. Imo etiam nunc eſſe ducibus, atque Imperatoribus ſecum cohortem fortiſſimorum iuuenum deligere ex omni nobilitate ſelectam, qua ſua corpora ſtiparent, & ſine qua nihil egregium aggrederentur. Ita Turnus. Ita Perſarum Reges. Ita Græcorum, aut Reges, aut duces. Ita Romani Conſules, atque Imperatores.

Duces ſoliti cohortem prætoriam ex nobilibus ſibi adiungere.

Iam Alexander Philippi Regis Macedonum, & Olympiadis Pyrrhi Regis Moloſſorum ſororis filius, quam iracundus: de quo Valerius. *Alexandrum iracundia ſua propemodum cælo deripuit. Nam quid obſtitit, quo minus illuc aſſurgeret, niſi Lyſimachus, leoni obiectus, & Clytus haſta tranſiectus, & Calliſtenes mori iuſſus? qui tres victorias totidem amicorum iniuſtis cædibus victor perdidit*, & hæc quidem iræ illius inſaniæ ſigna manifeſtiſſima. Iam ira illa altera conſideratior, in bellis adiuuans, quantum in illo poſuerit, patraritque, edocebit pluribus Quintus Curtius, & Arrianus ad quos te libens lego. Illud de oculis eius tacere nequeo, ipſum quidem oculis fuiſſe lenibus, ac placidis; imo non admodum pulcris; ſi Ioanni Izeze fides aſtruatur. *Rex Maximus Alexander Philippi.*

Alexander Magnus.

L. 9. c. 3. Præ ira minus clarus.

Eius ira bellica. Alexandri oculi non pulcri.

Izez. in Chiliad.

Cæſium vnum oculum habuiſſe narratur ab omnibus
Nigrum autem alterum.

Sed in pugna leoninos ſemper vultus, & maſculos præſetulit; & vt leoni pugnanti flammeſcunt oculi ita Alexandro in prælijs, nimirum tunc illa ira generoſa ſpiritus ex oculis validiſſimos inimico ipſi timorem incutientes iaculatur, ſic Marius in palude iacens ſatellitem contra ſe immiſſum oculorum acie de incepto deterruit, Attila Rex oculis ſcintillantibus inter pugnandum Aquileienſes perterreſecit.

Sed in bello leonini.

Marij oculi.

Attilæ regis.

(: * :)

SEC-

SECTIO XIII.

DE DESIDERIO HABENDARVM IMAGINVM, GEMMARVM, ANVLORVM, AVRI, &c.

In hac ſuperbia nobilium præcipua. Qui auri auidiores. Querendi ipſius labor. Exemplum Polymneſtoris. Auri fames cur ſacra? Mydæ Regis auaritia. Anulorum vſus apud nobiles. Quando apud Romanos, & quam frequens tempore Annibalis. Liuius, & Plinius de hac re collati. Iterum de anulis apud Romanos etiam in pede. Gemmarum apud nobiles vſus. Plinius explicatus. Heliogabalis Nero. Seueri frugalitas, & edictum de auro. Carinus auri appetens. Cur Rex illyrici dictus.

In hac ſuperbia nobilium eluces.

CIrca hæc nobilitas mirum quantum præ ceteris inſaniat cauſſa ſuperbia eſt, quæ petit rara, & comparatu ardua, veſtigat, & peregrina, neque aſſueta pro ſuo merito ſibi ornamenta deberi exiſtimat, atque his parietum, corporumque pigmentis vndequaque comparatis, tantum ſupra alios excellere ſe putat, quantum his abundauerit, *hoc*, inquit Plinius, *argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria exiſtimata eſt*.

L. 13. in proem.

Nobiles auri auidiores.

Eius eruendi labor.

Iamur de auro primum. Quanta huius libido feruet in nobilibus? euiſceratur tellus, & manes ipſi de ſua ſede deturbantur, querente aurum ſuperbia. Plurimorum hominum ætas, & vita maceratur in tenebris, atque intra imos terræ hiatus, non intra altiſſimarum ſpecuum ergaſtula, modo, ſed in abditiſſimis montium, viſceribus tanquam tumulis viuentes animas includunt, & pertinaciſſimo labori addicunt, vt vnius hominis oculus, cupiditaſque ſatietur. Satietur? mentior quis enim finis auri deſiderandi:

Virg. Aen. l. 3.

Quid non mortalia pectora cogis.
Auri ſacra fames. Dixit Vates

Polymneſtor.

Latinus, & de nobiliſſimo ditiſſimoque Thraciæ Rege Polymneſtori dixit, quem coegerat aurum vt poſt habitis veteribus amicis Troianis, perfidus Græcis antea hoſtibus ſuis adhæreret, filium Priami Polydorum per peſſimam proditionem cæde infanda perimeret, & eius opes immenſas ſibi attraheret, ſe vero ipſum ſcelere immaniſſimo fœdaret, neque tamen illum ſaties auri expleret, ſed adhuc vrgebat illum fames vere ſacra, ideſt execrabilis, vel deuota, vel ſceleſta, vel ſacrilega, vel execrationibus, ac maledictis excipienda, hæc enim omnia vocabulum illud ſignificat, ſed præcipue vltimum ex Seruio, & alijs, quod videtur etiam Plinio placuiſſe cum dixit *Vtinamq; poſſet è vita in totum abdicari aurum, ſacra fames, vt celeberrimi auctores dixere proſciſſum conuitijs ab optimis quibuſque.*

Auri fames cur ſacra.

Plin. l. 33. c. 1.

Ego

Ego ſacram ſamem vocatam eſſe exiſtimo quia inextinguibilis ſit morbus, qui ſacer ignis dicitur ideò ſacer eſt, quia inſanabilis tracta forte etiam comparatione ab igne ſacro veſtali, qui nunquam deficeret.

Myda Rex.

Mydam alioqui nobiliſſimum Regem tam acriter hæc habendi rabies auri vexauit, vt quicquid attingeret, in aurum illico conuerti cupiſſet. Lege fabulam apud Sulmonenſem Poetam.

Lib. 11. Met.

Sed Regum, aliorumque auri cupientiſſimorum virorum hiſtorias apud alios facile reperias. Modum verò pecuniæ, ac rei nummariæ faciendæ, quo vſi ſunt varij Reges, Magiſtratuſue, & Tyranni, quodque maximæ auaritiæ, ſignum eſt, habes apud Ariſtotelem, ad vſum anulorum gemmarumque veniamus.

Occon. l. 2.

Anulum ex auro geſtare nobilium mos eſt apud Romanos, quamquam non admodum Vetus Plinius longo certe tempore ne Senatum quidem Romanum aureos anulos habuiſſe teſtatur. *Siquidem his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri eſſent, anuli publicè dabantur. Neque alijs vti mos fuit, quam qui ex ea cauſſa publicè acc‍epiſſent.*

Annulorum vſus in nobilibus
Plin. l. 33. c. 1.
Quando apud Romanos inceperit.

Sed eius vſus frequentior in nobilitate cepit eſſe apud Romanos temporibus Appij Cæci. & Pyrrhi Regis, quo tempore Flauius Annij filius, & Appij ſcriba hoc eſt nullius nobilitatis homo tantum per fauorem ſtudiumque plebis potuit, vt præter ædilitiam tribunitiamque dignitatem eò progreſſus fuerit, vt anulum aureum digito geſtaret. Quamobrem Senatus vniuerſus tanta indignatione exarſit, vt anulos abiecerit.

Et eo quidem tempore neque omnes Senatores anulum geſtarunt aureum, *cum eorum multi ferreum etiam num geſtarent, tanquam promiſcui vſus anulum*, hoc eſt tam à plebeis, & equitibus quam nobilibus geſtari ſolitum. *Neque enim* ſubdit Plinius *ſecundo bello punico aliter potuiſſent trimodia illa anulorum Cartaginem ab Annibale mitti.* Sed huic Plinij loco videtur Liuij locus aduerſari. *Ad fidem*, inquit, *tam letarum rerum effundi in veſtibulo curiæ iuſſit anulos aureos, qui tantus aceruus fuit, vt metientibus dimidiũ ſuper tres modios expleſſet*, ſunt quidã auctores, ſama tenuit, quæ proprior vero eſt, haud plus fuiſſe modio. Adiecit deinde verbis, quo maioris cladis indicium eſſet, neminem niſi Equites, atque eorum ipſorum primores id gerere inſigne. Hæc Liuius, quique diſtinctos fuiſſe nobiles à plebe per anulos ſignificat.

Plinius, & Liuius de anulis Romanorum captis ab Annibale collatis dec. 3. l. 3.

Primum ergo inquo Plinio Liuius nequaquam conuenit, quodq; ad rem facit, eſt, quia ille ferreum videtur facere promiſcui vſus inter Senatum Equites, ac plebem, hic autem aureũ, qui ex dicto Annibalis Equitibus erat in vſu, & primoribus hoc eſt Senatoribus.

In quibus ſibi nõ conueniant.

Alterum de menſura anulorum. Florus hac de re ſic habet *Modij duo anulorum Cartaginem miſſi, dignitaſque equeſtris taxa-*

Florus.

ta menſura. Sed nobis ſat eſt de anulo aureo tanquam nobilitatis inſigni dixiſſe.

De anulis rurſũ. Pl. n. loco cit. De anulo, & tunica.

De anulis iterum ita Plinius. *anuli diſtinxere alterum ordinem, à plebe, vt ſemel cœperant eſſe celebres, ſicut tunica ab anulis Senatum tantum: quamquam hoc ſero: vulgoque purpura. Latiore tunicæ vſos inuenimus etiam præcones*.

Itaque poſterioribus temporibus anulus aureus à plebe ſecernebat alterum ordinem; in quo quidem ordine non ſoli Senatores, ſed equites etiam continebantur, tanquam nobilitate donati.

L. 2. de benef. ca. 15.

Sic Seneca eos qui anulum geſtaſſent viros ornatos appellat *in quid*, inquit, *iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? quo loco ornati*, inquit, *Lipſius, è dignioribus ciuium ordinis equeſtris, aut & Senatorij*.

Lib. 33. c. 2.

Et Plinius quidem ita habet *Tiberij demum Principatu nono anno in vnitatem venit equeſter ordo, anulorumque auctoritati forma conſtituta eſt*.

Poſtea gregatim inſignè id appeti cœptum, adeoque gregatim, vt paſſim ad ea ornamenta etiam ſeruitute liberati tranſilirent.

Gemmæ.

Earumque vſus apud nobiles,

Sed in gemmis luxuria nobilium ſeſe prodit, quam maximè, nam earum comparatio maxima nobilitati gratiam ſplendoris afferre: & vt ipſæ ſplendent, ita poſſeſſores earum ſplendidos facere videntur. Si gemmam geſtent, ſi gemma bibant, ſi gemmis indormiant, & ſi diuis placet, ſi in gemma ſe exonerent. Audi Ciceronem de Verre loquentem *non parua procula ex auro quod vt mos eſt Regibus, & maximè in Syria gemmis erant diſtincta clariſſimis. Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla excauata manubrio aureo*.

L. 4. Verr.

Reges Syriæ.

L. 33 prol. Plinius explicatur.

En deſideria libidineſque Regum impotentiorum; & hi quidem gemmatis vtebantur, at alij gemmis. Plin. *Turba gemmarum potamus, & ſmaragdis terimus calices, & temulentiæ cauſſa tenere Indiam iuuat, & aurum iam acceſſio eſt*. Nota vocabulum illud, *acceſſio*, eo ſenſu ſcilicet vt auro gemmea vaſa, tanquam appendice, aut emblemate non aurea, gemmis ornarentur quomodo in Trulla Verris manubrium aureum. Lucanus. *Gemmæque capaces excepere merum*.

Lucan. l. 10.

Gemma in Helyogabalo.

Et hæc quidem luxuria eſt in potu, & ferri adhuc poteſt, in homine per nobilitatem ſuperbo. Quid illud de Helyogabalo Imperatore? *Habuit & in calceamentis gemmas, & quidem ſculptas quod riſum omnibus mouit quaſi poſſint ſculpturæ nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærebant*. O inſaniam. Nam quid voluerit vti diademate gemmato; forte, ſi non laudabile, ſaltem excuſabile eſt. Licet, & id mala fine factum fuiſſet, ſcilicet vt pulcrior, & ad fæminarum vultum quem in fano furore affectabat magis aptus videretur. Sed accipe Plinium ſuper hoc argumento loquentem de Imagine Pompeij, ex magaritis compoſi-

Lamprid.

In Pompeij imagine.

poſita. *Tol rabiliorem*, inquit, *ſecit cauſſam Caij Principis, quiſuper omnia muli. bria ſocculos induebat è margaritis: & Neronis Principis, qui ſepta,perſonas hiſtrionum, & cubicula viatoria vnionibus conſternebat,quin imo etiam ius videmur perdidiſſe corripiendi gemmata potoria, ac alia ſupellectilis genera anulos tranſeuntes, quæ enim non luxuria innocentior exiſtimari poſſit?* In illis Plinij verbis *ſepta perſonas hiſtrionum, & cubicula viatoria conſternebat*. Mirum quam varia, ac diuerſa ſit lectio, atque corruptio, quidam legunt *ſceptra, & perſonas, & cubicula, &c.* de raro vocabulo *hiſtrionum;* hi ſenſum Plinij non attingunt, qui quidpiam ineptius de Nerone indicare intendit, quam dixerat de Caio, quod non aſſequitur, niſi de hiſtrionibus loquatur, tum quid illud, *Sceptra?* an ſceptra omni hiſtrioni? lege Septa,ideſt loca vbi hiſtriones morabantur munita, ne eo peruadere alij poſſunt, alij legunt, *perſonis*, quod nullum habet ſignificatum lege *perſonas*, hæ autem vel ſunt integumenta oris in hiſtrione, vel indumenta totius hiſtrionis, demum quidam legunt conſtruebat, pro quo apponitur conſternebat, ideſt operiebat. Sed rogo te Plini, quid de Heliogabalo dixiſſes? audi quam ſint illa fœdiſſima. *Onus ventris auro excepit; in Myrrhinis, & Onychinis minxit*. Bene habet ſuas ipſe opes, tanquam ludibrioſas, tam vili ſeruitio addictas caſtigauit, & ſuperbiæ cauſſam tam humiliter habuit.

In Nerone.

Quas reprehendis Plin.l.37 c. 2.

Iterum de Heliogabalo. Lamprid.

Sanè ſi binos, aut ternos huius farinæ Imperatores Roma continenter ſibi ſuccedentes habuiſſet, næ orbis terrarum in ſupremam egeſtatem eſſet redactus. Excepit luxuriam Heliogabali frugalitas Alexandri Seueri, cuius de gemmis hoc fuit iudicium. *Gemmarum quidquid fuit vendidit. & aurum in erarium contulit, dicens gemmas viris vſui non eſſe; Matronas autem Regias contentas eſſe debere vno reticulo, atque in auribus, & bacchato monili*.

Alexandri Seueri frugalitas. Lampridius.

Eius dictum de auro.

Fuit etiam Carinus Imperator, qui gemmarum cupiditate inſanum in modum traheretur; nam & illas in ſuis etiam in calceis, vt olim ille; *& niſi gemmata fibula vſus non eſt;baltheum etiam ſæpe gemmatum, vt Regem denique illum Illyrici plerique vocitarent*. Certe de Adriano Spartianus ſcripſit *ſine auro baltheum ſumere eum ſolitum, ſine gemmis fibulas ſtringere*.

Carinus erga aurum inſanus.

Spartianus de Adriano.

Sed quid eſt, quod Carinum plerique Regem Illyrici vocitarunt? cauſſa cur Regem in plano eſt, vt notat Caſaubonus nempe luxuria, & dominatus. Cur autem illyrici non tangit? an quia Cari filius fuit, qui vel in illyrico, vel illyricianis parentibus ortus dicitur? quaſi Carinus non Romano, ſed Illyrico more ſe gereret.

Carinus cur Rex Illyrici vocatur. Vopiſcus in Carino. Caſaubon. in Hadriano.

SECTIO XIV.

DE EODEM DESIDERIO HABENDARVM IMAGINVM.

Ars pingendi vnde nobilis. Homo multarum Imaginum quid? Antiquitas Imaginum apud nobiles. Plinius reprehenſus. Quando apud Romanos primum. Amor Imaginum. De Mummio pulcra.

Nobilitas artis pingendi vnde.

HOc, nobile deſiderium eſt. Vnde ars ipſa pingendi nobilitatem conſequuta quondam, tunc enim expetebatur à Regibus, populiſque: tamquam eos nobilitaret, quos eſſet dignata poſteris tradere. Et nobiliſſimi quidem viri id in more habebant, vt atria ædium ſuarum imaginibus inſtruerent ſuorum maiorum, ita vt viri nobiles dicerentur vulgo homines multarum imaginum, increuit hæc libido, & nobilitatis debitum exiſtimatum eſt, ſi alias etiam tabulas pictas celebrium artificum multas venarentur, perueſtigatis vndique officinis, vrbibuſque, & imaginum amorem immenſum in nobilium animis flagraſſe quondam, teſtes ſunt Plinius. Athænæus, & Aelianus, & alij, ſi de Græcia gente agamus, Plinius à Troianorum vſque bellorum temporibus amorem hunc deriuare videtur, cum Græci in clypeis vultus ſuos appingerent, quem morem ipſe laudans *origo*, inquit, *plena virtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſque, qui fuerit vſus illo*. Vnde, & clypeos eſſe dictos putat quaſi glypeos à pingendo ſcilicet, & ſanè figuratos fuiſſe clypeos apud Græcos ad Troiam patet ex Homero, clypeum Achillis deſcribente, ſed hæc forte pictura non eſt, locupletior ergo erit Homerus nobis latinus, qui picturam in templo à Didone conſtitutam graphicè deſcribit, eamque facit Aeneam contemplantem.

Homo multarum imaginum. Cic. de lege agraria.

Imaginum vſus apud nobiles.

Antiquiſſimus. Plin. l. 34. c. 3.

Homer. Iliad. 6.

In clypeis Græcorum ad Troiam Clypeorum etymon.

Homerus. Iliad. Pictura in templo Didonis.

Aen. I.

Artificumque manus inter ſe operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque iam forma totum vulgata per orbem.

Et alia, quæ ſequuntur demum ſic concludit.

Sic ait atque animum pictura paſcit inani.

Falſo negat Plinius picturam Iliacis temporibus fuiſſe. cap. 3.

Pl. l. 7. c. 56.

Iure ergo mirari poſſum quod Plinius idem ſcripſerit extremo eo capite, apparere picturam Iliacis temporibus non fuiſſe, niſi forte dicatur Virgilius picturæ vocabulo in latiorem ſenſum abuſus, ſed idem Plinius de antiquitate picturæ hoc alibi fert teſtimonium. *Gyges lydus picturam in Aegypto: in Græcia vero Euchir Dedali cognatus vt Ariſtoteli placet*. Lydius autem Gyges, & Dædalus ante res Iliacas vixere. Id quod ex Theopraſto addit Plinius, picturæ

ſcili-

ſcilicet inuentorem fuiſſe Polygnotum Athænienſem, liquido falſum eſt, ex ipſo Plinij loco. Idem alio loco Polygnori cuiuſdam meminit, ſed Thaſij, non Athænienſis quem vixiſſe ſcribit ante Olypiadem nonageſimam: qui multa ad ornatum picturas adinuenit primus.

Sed quonam tempore nobilitatem Romanam inuaſit hæc habendarum imaginum cupido? de imaginibus externis hoc eſt ab externis regionibus Romam allatis. Putat Plinius primum fuiſſe publicatam picturam à L. Mummio cognomento Achaijo propter victoriam, qua occaſione exarſit tunc Pop. Rom. in hac imaginum pictarumque tabularum cupiditatem. Et ipſe quidem Mummius quamquam deuicta Achaia tabulis, & ſignis repleuit vrbem, non tamen erat propterea earum rerum, aut appetens, aut intelligens. Et illud quidem ex eo perſpectum eſt, quod de vita *exceſſerit non relicturus filiæ dotem*. Hoc autem ex eiuſdem facto patebit. Erat inter picturas tabula Liberi patris, cuius excellentiam neque ipſe conſul ſatis admirabatur; niſi Attalus Rex illam ſub haſta poſitam ſex millibus ſextertijs emiſſet. Mummius tunc pretium miratus, ſuſpicatus eſt aliquid in ea Tabula virtutis latere, quam ipſe neſciret, emptionem reſcidit reuocauitque picturam, Attalo multum querente. De hoc eodem Mummio iucundum eſt ex Velleio audire. *Mummius tam rudis fuit, vt capta Numantia, cum maximorum artificum perfectas manibus picturas, ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, ſi eas perdidiſſent, nouas eas reddituros.*

Pl. l. 35. c. 9. *Quando Romanos inuaſit habendarũ imaginum libido. Plinij opinio lib. 35. cap. 4.*

Pl. l. 37. c. 1.

Pl. l. 34. c. 7.

Pl. l. 35. c. 4.

De Mũmio imaginum nobilitatis ignaro. Velleius.

SECTIO XV.

DE POTENTIVM VIRORVM PERTVRBATIONIBVS.

Qui Potentes? hi ſuperbi. Mos in Triumpho ſeruatus. Seruus in triumpho cur, & quid? Honorum appetentiſſimi, & iracundi maximè qui natalium ſunt humilium. Mænas libertus. Mancipiorum potentium nomina opprobria fortunæ. Plinio lux. Pallas ſeruus. Admoneri impatientes Cambyſis exemplo. Seneca error memoriæ. Iracundia ſemper comes: non ex Ariſtotele. Potentes immites: quæ ſenſu etiam carent offendunt. Seneca locus. Critici taxantur: ſenſus noſter auctoritate iurium firmatur: vltionem in magnis, & paruis ſumunt, & leuem ſemper putant: allatus Seneca: exemplum Adriani: de eo elegans Fauorini dictum. Metus frequens, & potens: hinc turba perturbationum. Exempla è Seneca. Volunt ſibi obſequi in omnibus; conſiliorum vis. Dubitatio ex Seneca, & reſponſio: conſilium Principi vtile. Iuſtus metu caret.

earet. Potentes timor occupat: nec iuſtos eſſe ſinit. Horatij dictum egregium: Qui timet inquietus. Amore, & libidine tanguntur maxime: hinc laus ſi reſiſtant. Alexandri potentia dum modica, laudabilis: immodica reprehenſa.

Qui ſint potentes.

PRoximè ad nobiles accedunt Potentes viri imo cum ijs ſuas confundunt perturbationes. Potentium vero nomine eos intelligo, qui in aliquo grauiore magiſtratu, aut dignitate præſertim diuturna, aut perpetua verſantur, aut qui apud Reges, & Monarchas nimium præpollere ſibi videntur, de quorum moribus egit Ariſtoteles, & nobis in præſentia aliquid differendum eſt.

Ariſtoteles. 2. Rhet.

Superbi ſunt. In curru triumphantis ſeruus collocabatur. Cur.

Superbi autem hi ſunt, cum primis, ita vt ſupra hominem, & fortunam eſſe ſe putent. Hinc triumphanti conſuli ſeruus in eodem curru imponebatur veluti comes, & medicus ne nimium ſuperbiret.

Et ſibi conſul
Ne placeat, ſeruus curru portatur eodem.

Iuuen. Sat. 10. L. 3. c. 1.

Plinius de triumphante loquens ſic habet, *& cum corona ex auro hetruſco ſuſtineretur à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, aeque triumphantis, & ſerui; fortaſſe coronam ſuſtinentis* Vnde apparet ſeruum currui triumphali ſuperpoſitum, non ſolum ſuperbiæ triumphantis contundendæ; ſed coronæ, & ſuſtinendæ, quæ grandis erat tantum, ait Satyricus in orbem *quanto ceruix non ſuffiet vlla*. Sed illud de ſuperbia triumphantis edomanda verum fuiſſe teſtatur Suetonius, qui aſſerit poteſtatem ei ſeruo fuiſſe, iocularia, & ridicula dicendi, iubendique triumphantem ad vltimi ſupplicij inſtrumenta currui appenſa; hoc eſt tintinabulum, & flagellum, identidem reſpicere. Vide Zonaram, ſed hunc optime morem explicat Tertullianus, his verbis. *Hominem ſe eſſe etiam triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur. Suggeritur enim ei à tergo, reſpice te, hominem memento te, etiam vtique hoc magis gaudet tanta ſe gloria coruſcare, vt illi admonitio conditionis ſuæ ſit neceſſaria. Minor erat ſi tunc Deus diceretur quia non verè diceretur. Maior eſt qui reuocatur ne ſe Deum exiſtimet*. Ex dictis ergo manifeſtum eſt potentioribus viris potentiam pro illecebra ſuperbiæ eſſe. Sunt enim honorum appetentiſſimi, quia hos ſibi debere ab omnibus putant, & niſi exhibeantur facillimè iraſcuntur, difficili, & obſtinata iracundia, & in odium vergente, exemplum habetur luculentiſſimum in Amano Principe in aula Aſſueri potentiſſimo. Vide etiam Aelianum.

Iuuenalis. Seruus in curru triumphali quid ageret.

Suet. in Caſare.

Zonara. Tertullianus. Apol. c. 33.

Ad triumphantem verba. Quid ſuper currū triumphalem ferebatur.

Sunt honorum appetentiſſimi. Iraſcuntur negantibus.

Eſter.

Atque hæc perturbatio, immane eſt, quantum eos exagitet, qui cum obſcuriſſimo loco nati ſint, eos tamen in ſublime felicior fortuna ſuſtulerit, egregie id expreſſum in Mena Pompei Liberto ad gradum ab Auguſto tribunitiæ poteſtatis euecto, ſuperbiſſi-

Aelian. Var. l. 8. c. 15. & l. 9. c. 37. Maximè hi quum ex humili genere ſ. Vt Menas libertus.

biſſimo, inſolentiſſimoque homine de quo ſic Venuſinus:

De quo Horatius lib Epod. Od. 4.

Ibericis peruſte funibus latus,
Et crura dura compede,
Licet ſuperbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus.
Vides ne ſacram metiente te viam
Cum bis ter vlnarum toga,
Vt ora vertat huc, & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagillis hic triumuiralibus
Præconis ad faſtidium.
Arat falerni mille fundi iugera
Et Appiam mannis terit.
Sedilibuſque magnus in primis eques,
Othone contempto, ſedet.
Quid attinet tot ora nauium graui
Roſtrata duci pondere,
Contra latrones, atque ſeruilem manum,
Hoc hoc tribuno militum?

Alia mancipia facta potentia.

Hunc Menam Pompeij Sexti libertum memorat Plinius, additque aliorum nomina mancipiorum ſcilicet Chriſogonum Syllæ Amphionem Quinti Catuli, Heronem Lutij Luculi, Demetrium Pompeij, Augem Demetrij, Hipparcum M. Antonij, Menam, & Menecratem Sexti Pompeij, è ſanguine Quiritum, & proſcriptionum licentia ditatos. *Hoc eſt* deinde inquit Plinius *inſigne venalitijs gregibus opprobriumque in ſolentis fortunæ: quod & nos adeo potiri rerum vidimus vt Pretoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente. Agrippina Claudij Cæſaris viderimus libertis: tantumque non cum laureatis faſcibus remitti illo vnde cretatis pedibus adueniſſent.*

Opprobria inſolentis fortunæ. Pl. l. 35. c. 18.

Plin. explicatur.

In eo autem quod hoc vltimo loco Plinius dicit, de Prætorianis ornamentis, tangit Pallantem ſeruum, de quo legendus Tacitus, & Plinius iunior. Habuit autem, & hic fratrem, cui nomen Felix, Præpoſitum Iudeæ de quo etiam Tacitus. *Sic Felix per omnem ſæuitiam, ac libidinem ius regium ſeruili ingenio exercuit.* Hic eſt, credo, Felix ille, qui vt refertur, audiens Apoſtolum Paulum de iuſtitia, & caſtitate, & de iudicio futuro loquentem, tremefactus quidem primo eſt. Sed ſtatim ad ingenium ſuum rediens. *Quod nunc attinet*, inquit, *vadè; tempore autem opportuno accerſam te. Simul & ſperans, quod pecunia ei daretur à Paulo, propter quod, & frequenter accerſens eum loquebatur cum eo.*

Tacitus l. 5. hiſt. Plinius Iun. l. 6. Pallas Seruus.

Tacitus in annalib. & hiſtoria.

Omnibus potentibus ira familiaris dum admonētur.

Et quidem in vniuerſum omnibus potentibus ira etiam familiaris eſt, cum ſuorum vitiorum admonentur. Exardent enim ilico, & beneficium illud collatum veritatis cognoſcendæ, in contumeliam accipiunt, habes in Seneca exemplum Cambyſis Perſarum, Regis

Exēplū Camby. ſis

Senec. l. 3. de ira cap. 14. *Herodotus l. 3.* Regis eoram patre filium ſagitta traijcientis, ob id vnum, quia à Præxaſpe patre eius familiariter admonitus fuiſſet, parcius vt biberet. Acceſſit ergo Præxaſpes ad numerum eorum, qui magnis cladibus oſtenderunt, quanti conſtarent Regum amicis bona conſilia, *Memoria fallit Senecam.* addit autem Seneca *non dubito, quin Arpagus quoque tale aliquid Regi ſuo Perſarum perſuaſerit, quo offenſus liberos illi epulandos appoſuit;* *Lipſius in Senec.* fallus eſt in cauſſa huius exempli Seneca, quod & aduertit Lipſius, nam Aſtiages fuit ille Thieſtes, non quia monitus, ſed quia non auditus fuit, exarſit. Præceperat enim Arpago infantem Cyrum, *Lege Herodotum lib. 1.* vt occideret, quod ille non præſtitit.

Verum ex hoc etiam capite perturbatio iracundiæ non cuiuſuis, ſed in miſericordis, & immanis in potentioribus eminet, ſi *Ex ira oritur perturbatio iracũdia* ſcilicet ijs non obaudiatur, ſi eorum imperia non excipiantur, quamuis intolerabilia, ſi ſibi ſuiſque cupidinibus, vel minimum obſtetur, vel non velociſſimè pareatur, pete quæſo te ab Seneca, *Ratio.* *Ariſt. l. 2. rhet. c. 8* & alijs rerum harum exempla. Ego cauſſam huius tam præcipitis excandeſcentiæ affero ex Ariſtotele, *Qui ſe*, inquit, *beatos, ac fortunatos ſupra modum putant, nequaquam aliorum miſerentur, ſed contra contumelijs afficiunt calamitoſos, huiuſmodi enim Potentes cunctis ſe bonis abundare cum credant, hoc inter bona enumerant nunquam ſe à ſua felici-* *Potentes non compatiuntur.* *tate caſuros propterea non compatiuntur. Obſtare ergo ſuæ beatitudini arbitrantur ſi quid ſibi obſtare audeat, quamobrem etiam inſenſatis ſæpe rebus iraſcuntur:* vt Cyrus Gindi flumini, quam Tibullus Cyri dementiam vocat, Xerſes Athomonti, & Pelago. C. Cæſar Villæ. Sed *Iis etiam, quæ sẽſu carẽt, iraſcũtur.* libet verba Senecæ aſcribere de Cyro loquentis, vt illa à Cenſoribus criticis vindicemus, & ſenſum ipſorum eliciamus. *Huc deinde* *Senecæ locus examinatur.* *omnem tranſtulit belli apparatum, & tandiu aſſedit operi, donec centum, & octoginta cuniculis diuiſum alueum in trecentos, & ſexaginta riuos diſpergeret, & ſiccum relinqueret in diuerſum fluentibus aquis*, ſuper illo ver- *Cuniculi quid.* bo Cuniculis haberent Critici, & quia hoc vocabulum non niſi ſubterranea foramina ad inſidias ſignificare ex Feſto Pompeio pu- *Ex Feſto.* *Taxantur critici expoſitores.* tarunt; illud commutare auſi ſunt hoc loco, & pro eo ſupponere Canaliculis, Canalibus, Funiculis; quaſi vero hæc nomina non etiam aliud ſignificare poſſint, ac ſignificet, potius quam id quod intendit Seneca. Aio igitur ſcriptum à Seneca fuiſſe Cuniculis, eo *Senecæ ſenſus.* ſignificatu, quod dictum eſt *Cuniculum agere* l. 1. ff. de aquis, & aqua pluuiali; item *Cuniculo aquam auocare* l. 26. ff. de damno infecto, *& Cuniculis defoſſis in altum, alienarum ædium fundamenta labefactare* l. 6. C. de metallor. l. 11. vide Briſſonum.

Briſſonus de verborum ſignific. *Corn. à lapid.* *Perer.* Hanc de Ginde diuiſio hiſtoriam narrat etiam Herodotus. Cui tamen vt aſſentiat, vix adducor. Nam expugnatio Babylonis initio Monarchiæ Cyri accidit, quo tempore prudentiſſimè ſe Cyrus gerebat. Vnde ergo illi tanta inſania? captam ab eo fuiſſe Babylonem, diuiſo in cuniculos Euphrate, qui Babylonem permeabat, refe-

referunt ipſe Herodot. Xenophon. & alij recentiores ex his. An quod in Euphrate factum prudentiſſimè fuit, id referunt ad Gindē tāquā inſaniæ furorem? lege ſcriptores ſuper Danielē, & alios alibi.

Ad rem reuertor, vere dictum eſt ab Ariſtotele *Potentes ſi iniuriam faciunt, non in paruis iniurioſi ſunt, ſed in magnis.* Quin vero etiam cum in paruis lædunt, præludunt ſane iræ; & ad magna, quæ cogitarunt, properant, alioquin non conquieturi. Ad quæ antequam peruenerint, etiam ſi maximas contumelias intulerint, leuia tamen ſe perpetraſſe exiſtimant; audi illam, quæ immiſſis per pueros ſuos muneribus ad Creuſam, & Creontem totam igni nefando regiam regeſque in cinerem redegerat, audi inquam Medeam.

Potentes proni ad lædendum in magnis.

Et ſemper leue quid perpetrare exiſtimant.

Seneca in Medea.

Vindicta leuis eſt, quam ferunt paruæ manus.
Incumbe in iras, teque languentem excita.
Penituſque veteres pectore ex imo impetus
Violentus hauri: quidquid admiſſum eſt adhuc.
Pietas vocetur, hoc age, & faxo, ſciant.
Quam leuia fuerint, quamquam vulgaris nota
Quæ commodaui, ſcelera, prætulit dolor
Per iſta noſter, & quæ conſequenter.

Quid quod non in paruis, ſed pro minimis etiam facillimè iraſcuntur? Adrianus Imperator vir prudente animo, ac moderato, & in omni bona arte, ac ſcientia eruditiſſimus excandeſcebat ilico, ſi quis illi etiam ſuper vno vocabulo ſe opponeret. Iucundum eſt id, quod in hanc rem Fauorinus dixit. Huius cum verbum quoddam ab Adriano reprehenſū eſſet, atq; ille tuēs ceſſiſſet; arguētibus dū illū amicis, quod male cederet Adriano, de verbo, quod idonei auctores vſurpaſsēt, riſū iucūdiſſimū mouit, aitq; *nō rectè ſuadetis familiares, qui nō patimini me illū doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.*

Aliquando pro re minima iraſcū tur.

Exemplum de Adriano.

Spartianus in Adriano.

Fauorini dictum de Adriano.

Alia potentium perturbatio maxima metus eſt, ne de potentia excidat; hinc ſuſpitio de inimicis, de amicis, de conſanguineis, de filijs, & de omnibus; hinc cædes innocentium; hinc inconſtantia, & immoderatio in animo, eiuſque affectionibus: quæ omnia expreſſa habes apud Senecam Tragœdum, dum iracundum Neronem facit loquentem, à quo pauca delibo.

Metus potentiſſima potētum perturbatio.

Ex quo quamplurima.

Senec. in Octauia.

Perage mandata.

Imperioſe ſemper iubent, & obſequium omnino amant; neque quid imperent attendant, nū facile, aut arduum, aut periculoſū miniſtris ſciet, quidquid iubetur, peragendum eſt. Quid autem iubet?

Mitte qui Plauti mihi,
Sullæque cæſi referat abſciſſum caput,

Exiguum eſt quod petitur; duo ſcilicet clariſſimorum capita virorum, e quibus ſibi inſidias, ſed falſo, timebat; quid autem illi Præfectus reſpondet?

Exempla è Seneca petita.

Sibi volunt obſequi in omnibus.

Seneca in Octauia.

Imperata perfacile executioni.

Quid miniſtri.

Iuſſa haud morabor, caſtra confeſtim petam

Ff Diui-

D.O.M. hos perdat.

Diuite perdant quiſquis es perfectè, peſſimo viro peſſima imperanti, peſſimè obſequentem. Non ita Seneca Neronis præceptor.

Aliter Seneca Neronis præceptor.

Nihil in propinquos, inquit, *temere conſtitui decet*.

Idem.

Sanum conſilium Regi, ſed inſano datum, nam Regibus nihil temere ſtatuendum circa ſupplicia. Accipe de hac re Senecæ noſtri; L. Senecam Patrem. *Quare id fulmen, quod ſolus Iuppiter mittit, placabile eſt; pernicioſum id, de quo deliberauit, & quod alijs quoque Dijs auctoribus miſit. Quia Iouem, ideſt, Regem prodeſſe etiam ſolum oportet, nocere non niſi eum pluribus viſum eſt. Diſcant hoc ij qui eumque magnam potẽtiam inter homines adepti ſunt, ſine conſilio, ne fulmen quidem mitti aduocent, conſiderent multorum ſententias, placita tẽperent, & hoc ſibi proponant vbi aliquid pereuti debet, ne Ioui quidem ſuum ſatis eſſe Conſilium*, quid autem Nero?

Dubium.
Seneca qq. naturalium l. 3.

Reſponſio. Documẽtũ grãde Principibus. Ne noceant ſoli. Sed cum conſilio præeunte, & conſiderante.

Nam iuſtum eſſe, facile eſt, cui vacat pectus metu, ſcilicet facile eſt iuſtum eſſe ei qui à nemine ſibi timeat. Potenti viro vndequaque timor ingruit, neque ſinit eſſe iuſtum, & quietum, ſtultiſſimo ſapiens dictum excidit.

Iuſtus metu caret.
Potentes timor ſemper occupat. nec iuſtum eſſe ſinit.

Diſtrictus enſis, cui ſuper impia
Ceruice pendet, non Sicula dapes
Dulcem elaborarunt ſaporem
Non auium cytharæque cantus,
Somnum reducent.

Horat. l. 3. Od. 1.
Eggregium dictum.

Potenti enim, qui ab omnibus timet, nulla res quietem parit. Alludit autem Venuſinus ad Syracuſanum Tyrannum, de quo in Tuſculanis. Cicero. Sed tu, & Ciceronem de Dionyſio, & ipſum Senecam adi de Nerone, & cum Nerone loquentem; nos ijs relictis ad alia properamus.

Qui timet vſquequaque inquietus eſt.
Vide Ciceronem. Et Senecam.

Demum expoſiti ſunt potentes viri perturbationibus immoderati amoris, ac libidinis, dum enim fortuna illis blandior cuncta promittit, & ipſi quodlibet ſibi licere, atque etiam decere putant, facile in hoc delabuntur, vt ijs.

Amor, & libido immoderata etiam nos ſanguunt.

Turpi libido Venere dominetur potens.

Senec. in Octauia

Mentior, niſi me adiuuant innumerabilia huiuſmodi exempla; tum Regum, Tyrannorumque apud exteras nationes, tum Imperatorum apud Romanos, quin etiam eorum de quibus in ſacris litteris clara extat mentio.

Hinc illæ laudes, & encomia; ſi quis potentium horum aliquid aliquando pudicè, & caſtè egerit; vt Scipionis Africani puellam pulcherrimam æque, ac nobiliſſimam in Hiſpania captiuam ſuo patri, & ſponſo reſtituentis, Alexandri Magni pudiciſſimè vxorem, & filias Darij, & nobiliſſimè tractantis, de qua re temperare mihi non poſſum, quin verba Q. Curtij recitem. *Equidem hac continentia animi, ſi ad vltimum vitæ diem perſeuerare potuiſſet feliciorem fuiſſe crederẽ, quã viſus eſt eſſe eum liberi patris imitaretur triũphũ, vſq; ab Helleſponto ad Oceanũ omnes gẽtes victoria emenſus: ſi viciſſent profectò ſuperbiã, atq; iram,*

Hinc magnis ipſis laus ſi reſiſtãt.

Q. Curt.
Profectò magna ſi alia etiam virtutes comitaſſent.

mala

mala inuicta, ſi abſtinuiſſet inter epulas cædibus amicorum egregioſque bello viros, & tot gentium ſecum domitores in dicta cauſa veritus eſſet occidere. Sed nondum fortuna ſe animo eius ſuperſuderat, itaque orientem eam moderatè, & prudenter tulit, ad vltimum, magnitudinem eius non cepit. Tum quidem ita ſe geſſit, vt omnes ante eum reges, & continentia, & clementia vinceret, Virgines, reginas excellentis formæ tam ſanctè habuit, quaſi ſi eodem, quo ipſe, parente genitæ forent coniugem eiuſdem quam nulla ætatis ſuæ pulcritudine corporis vicit, adeo ipſe non violauit, vt ſumma adhibuerit curam, ne quis captiuo corpori illuderet. Hæc Curtius, & alibi dum virtutes eiuſdem Regis enumerat. *Modus*, inquit, *immodicarum cupiditatum, Veneris intra naturale deſiderium vſus:* nec vlla niſi *ex permiſſo voluptas in gentes profecto dotes erant.* Hæc olim quidem. Quid cum potentia magis quam vino ebrius factus eſt? De die inibat conuiuia, quibus fœminæ intererant non quidem, quas violare nefas eſſet; quippe pellices licentius quam decebat, cum armato viuere aſſuetæ. Lege Athæneum.

Alexandri fortuna, & potentia. Primum quidem ab moderata valde laudabilis. Caſtitas.

Curtius l. 10.

Demum inſoleſcit. Idem l. 5.

Athæneus l. 13.

SECTIO XVI.

DE DIVITVM PERTVRBATIONIBVS.

Dites noui, qui in pecunia habent cuncta. Pecunia Regina eſt. Horum timor amittendi. Huic Comes auaritia. Huic cura ex Plauto. Item amor diuitiarum in dies augeſcens. Diuitum vota. Bella contra aurum alienum. Hi fures ſunt honorati. Salomonis cupiditas. Claſſis ad aurum conquirendum. Subditorum vexatio. Auaritia inexplebilis, infinita. Hodierna nauigatio in oras Peruanas. Auri conquiſitio, aurifodinarum, & ibi operarum deſcriptio. Argenti viui cum auro vnio. Eius vis. Venenum. Vſus ad aurum purgandum.

Diuites omnes, ſed præſertim noui, quibus opes à maioribus partas, longa hæredum ſequentium ſenes, quaſi per manus dedit nullas; ſed quas ipſi ſibi, vel ad ſummum parentes illis ſummo labore pepererunt, hi, inquam, iiſdem perturbationum motibus agitari fermè ſolent, quibus, & nobiles, & potentes viri. *Quaſi enim habeant omnia, ſic affecti ſunt*, inquit Ariſtoteles. *Nam diuitiæ tanquam pretium quoddam ſunt æſtimationis aliorum. Quare videntur omnia eſſe venalia ipſarum*, vt verè dixerit Poeta.

Ducentem ad ſe cuncta pecuniam,

Et alius.

Quiſquis habet nummos, fœlici nauigat aura
Fortunamque ſuo temperat arbitrio.

Et Horatius Reginam alibi appellauerit omnia poſſeſſori do-

Diuites noui qui

Effectus primus ex diuitijs. Omnia ſe poſſe putent. Diuitiarũ pretiũ. Ariſt. 2. Rhet. ca. 16. Horat. l. 4. ode 5.

Petronius arbiter

Horatius

Digitized by Google

nantem.

Scilicet vxorem cum dote, fidemque, & amicos
Et genus, & formam Regina pecunia donat.

Secundus timor amittendi. Cur comes habēdi amor.

Quid igitur mirum, ſi dites omnium prædictorum, perturbationibus infeſtetur? At verò præcipuus fluctus, eſt timor perdendarum opum, cui Comes aſſiduus, auaritia.

Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Maiorumque fames.

Cura auari. *Plautus Aulul.*

Plenus autem eſt hic Poeta ſententiarum exprimentium ſollicitudinem, metum, curaſque pecunioſorum hominum; quas volens prætermiſſas facio: Lege Aulularium Plauti, vbi Euclio diues repente factus, repente mirum in modum ſollicitus, atque etiam à ſua ſibi vetula ancilla timens, cauenſque inducitur, in exemplum ingenij virique opulenti.

Plautus.

Oculos Hercle; ego improba effodiam tibi,
Ne me obſeruare poſſis, quid rerum geram.
Abſcede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Iſtic adeſto, ſi Hercle, tu ex iſto loco
Digitum tranſuerſum, aut vnguem latum exceſſeris,
Aut ſi reſpexeris, donicum ego te iuſſero
Continuo ego, Hercle, te dedam diſcipulam Cruci.

L. 1. pertur. pa. 2. ſect. 6.

Metuebat ſcilicet ne ancilla, vel oculis aurum ſurriperetur, vt alibi in aliam rem tactam à nobis eſt.

Et ditem magis conficit cura pecuniarum Comes, quam opes reficiunt.

Augmentum curæ habendi.

Altera diuitum perturbatio eſt maximus, atque in dies creſcens amor diuitiarum.

Ouidius.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

Vota diuitum. Vnde pallor auro

Et quamquam plurimi ſunt, qui poſt aurum abeant; & illud, vel intra telluris viſcera perueſtigent; vnde auro pallor veluti metuenti, vt ſapienter dixit Diogenes: Diuitum tamen in hoc deſideria irrequieta, & continua ſunt.

Iuuenalis ſect. 10. Vota aperta, & occulta Perſ. ſat. 2.

Prima fere vota, & cunctis notiſſima templis
Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto
Noſtra ſit arca foro.

Neque ſolum prima, ſed ſola, & frequentia, & ſecreta vota. Quæ ſequentibus deſcribit Perſius.

Non tu preces poſcis emaci
Quæ niſi ſeductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacita libabit acerra.
Haud cui vis promptum eſt, murmurque humileſque ſuſurros
Tollere de templis, & aperto viuere voto.
Mens bona fama, fides, hæc clare, & vt audiat hoſpes.

Illa

Illa ſibi introrſum, & ſub lingua immurmurat ô ſi
Ebullet patrui præclarum funus, & ô ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule, pupillumue vtinam, quem proximus hæres
Impello, expungam.

Duo vt ait Perſius veterum genera ſunt apud homines, quædam aperta, & manifeſta, quæ palam proferre non pudeat, & hæc paucorum ſunt hominum. Alia occulta tacita intra pectus, quæ ſeductis diuis, & in partem ſecretam adductis concreduntur, & hæc ſunt Procerum nobilium, & prædiuitum virorum vota valde frequentia quibus nempe diuitias exoptant, & petant.

Bellum contra aurum.

Neque in ſolis hæretur votis. Indicitur vndique bellum auro, & tanquam hoſtis publicus toto terrarum orbe terra, marique conquiritur. Romani olim, vbi aurum eſſe ſentiebant, illuc Aquilas ſuas cum legionibus immittebant, & Cyro, & Alexandro, & alijs Imperatoribus id vitij à plerisque obiectum eſt. Scitumque illud neſcio cuius, Macedoni illum per opprobrium appellanti latronem; *rectè* inquit, Ego quia ſolus in aliena inuolo, fur audio, tu qui cum copijs ingentibus militum regnis te exteris ignotiſque infers Imperatoris nomine donaris. Itaque opulentiores viri hoc à furibus diſtant, quod hi clanculo, ſoli, & exiguum quid venentur, illis palam, cum comitatu, & ſatellitio, & exercitu, atque in theſauros, & in omnes aliorum facultates eſt potentia, & impetus.

Facetum dictum. Q. Curtius.

Diſcrimen opulentiorum, & fu. ti.

Reg. 3. Salomon opulentiſſimus.

Salamon Rex Iſrael, cui Dominus Deus, & ſapientiam plurimam largitus, & diuitias, ac gloriam, vt nemo ſimilis illi fuerit in regibus ex cunctis retro diebus, imo nec in ſequentibus. Hic Rex, qui argentum, & aurum præbuit in Hieruſalem, quaſi lapides, & cedros; quaſi ſicomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus multitudine magna, cui ingentia vectigalia, & tributa auri, argentique afferebantur. Hic, his non contentus, abijt in Aſiongaber, & in Aijlat ad oram maris rubri, quæ eſt in terra Edon, quo naues ſibi inſtrueret, quas ad aurum expiſcandum in longinquas oras tranſmitteret. *Miſit autem ei Rex Hiram per manus ſeruorum ſuorum naues, & nautas gnaros maris, & abierunt cum ſeruis Salamonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri; & attulerunt ad Regem Salamonem. Hæc ſumma* 450. *talentorum conficit ſummam aureorum vulgo ſcutorum quinque milionum, & quatercentum millium.*

Claſſem in Indias mittit.

Aurum reportat.

Singula autem talenta hebraica aureorum duodenis millibus conſtabant, vt hinc ſummam vniuerſam conficere poſſis. Sed an hæc tamen, ac tam ingens opulentia releuandis populorum vectigalibus profuit? minimè verò, quid enim in ſacris habetur hiſtorijs, cum populus Iſraeliticus in augurando Regi Roboamo Salo-

Nec tamen ſatiat

Venatur adhuc ſubditis vectigalia.

mo-

monis filio conueniſſet? Pater, inquiunt, tuus, duriſſimum iugum impoſuit nobis; tum itaque nunc minue paululum de imperio patris tui duriſſimo, & de iugo grauiſſimo quod impoſuit nobis. Ita ne Salamone imperante vectigalibus improbiſſimis populus Dei peſſundatur? Sapientiſſimo viro, patrijs opibus, & proprijs, & ipſi ſubiectorum tributo, mirum in modum amplificatis opulentiſſimo, tam graue pondus Iſraeli incubuit, vt ingemerent, ac ſuccumberent? Ita eſt. Et Auaritia tantum in animo diuitis etiam ſapientiſſimi valet, polletque. Iure Plinio *Inexplebilis cupiditas*; Prophetæ *infinita acquiſitio* nuncupatur.

Regum 3. c. 12.

Quam pollet auaritia.

Baruc.

Quid de Priſcis, proximique æui viris loquar? Mediterraneum Phœnicibus, atque internum mare anguſtius fuit, quam quo eorum cupiditas inhiaret. Gades prætereuecti iu Atlanticum ſe Oceanum demiſere, hoc eſt extra orbem terrarum, mercimonij faciundi cauſſa, & pecuniarum cogendarum. An his minus audaces noſtrates mercatores? Sanè vt non minor auri cupido ſic minor audacia, peruaſerunt orbis occidua, & in ignotas Peruanorum, Mexicanorum Braſilienſium, Philippinarum plagas irruerunt, auaritia cupiditateque ductoribus. Infinitas illinc opes hauſere. Sed an potuit his expleri cupiditas? niſi Danaidum dolij carentis fundo ſimilis eſſet expleri fortaſſe potuiſſet. Sed inexplebilis eſt.

Nec tamen ſaturatur cupiditas.

Itum eſt in viſcera terræ.

Aurifodina exquiſita.

Et faſtidito quid apparebat auro argentoque ad irrepertum, & pœnè in Tartari finibus ſitum, per cuneos, per foſſas, per mortes deſcenſum eſt, tam altè, vt ad deſcenſum non vnus, aut alter dies ſit ſatis, ſed multi ſint eo in itinere conſumendi, & multo plures inter redeundum, nam & aſcenſus per ſe ipſe arduus, ac difficilis eſt, & baiulis metallo onuſtis difficilior; ſubinde autem interdiu, dum per ſcalas ex loris bubalinis conſutas iter faciunt ad tabernas conquieſcendi cauſſa deflectunt, hoc eſt in cauernas ad latera, montis exeſi excauatas ſe de ſcalis immittunt; tanta autem difficultate hæc itinera peraguntur, vt non pauci deſperatione adacti ſe de ipſis ſcalis præcipitarint, minus laborioſum arbitrati ſemel mori, quam ſæpius tot cum periculis viuentem conflictari.

Labor operarum.

Et ſæpe deſperatio.

Neque id ſatis. Nam cum ad aureas illas ſcatebras diuina Maieſtas argenti, quod viuum vocant riuulos venaſque proprius admouiſſet; quo mortales ab illis inueſtigandis auerteret; venenum enim id eſt rerum omnium, in cuius effoſſione multi repente præfocati vitam abijciunt, vlciſcente ſe eo nec impune ſe inueniri patiente tum obſtinata cupido eſt, & ingenioſa, nam & nare obturata ſuffodiunt, & eo vti, tamen didicere ad conquirendum magis magiſque veluti incentiuo. Nam per argenti viui vſum glebas auri impuras, & ſaxo, alijſque permiſtas ſordibus expurgant, ſupernatantibus his argento, & velut expulſis, admiſſo intra ſe, & con-

Argenti viui cum auro vnio.

Euſdem vis.

Venenum.

Plin. 33. c. 6.

Vſus ad aurum purgandum.

conglobato auro, atque complexo. Ita de venenis etiam lucra, & emolumenta conuenatur auarus, cupiduſque.

SECTIO XVII.

DE MVLIERVM PERTVRBATIONIBVS.

De hoc argumento multi. Mulier malis rebus peior. Euripides explicatus. Torrentis deſcriptio ex Horatio. Meticuloſa Zelotipa. Et ex hoc in illa exercitus perturbationum. Mulier iraſcens Medea. De hac Seneca. Ariſtoteles de mulierum perturbationibus. Quæ vehementiſſima. Hæ ſeptem vitijs capitalibus multum ſubditæ, ex quorum ſingulis proles perturbationum numero ingentes. Duæ ex his chorum ducunt. Amor ornatus, & æmulatio. Primus non ſemper malus, frequentiſſimus cuique etiam egenti. Locus ex ſacris litteris illuſtratus. Varia ad vngendum olea ex Stromateo. Quare permittantur vngi fœminæ. Suauis odor illicium amoris, & libidinis. Valer. Max. & Tiraquellus leniter reprehenſi. Lacedemonum mos laudatus. Mulier ornata, impudica ornamenta Veneris vincula; Mundus muliebris quotuplex ex Tertulliano. Inſtrumenta vtriuſque ex Iſaia. Exordia ornatus belli Troiani tempore. Etiam ante Paridis, & Phrygum ornatus. Etiam ante Catachyſmum Dæmonum inuentum. Cauſſa diluuij. Locus Geneſeos explicatur. Impendia in ornatum numerata à Tertulliano. Zelotipia ægritudo ſed quæ? Chriſippus in metu ponit. Alij in inuidentia neutri aſſentior. Ad triſtitiam refero. Vehemens eſt in muliere, pellit timorem amor verus. Multo magis ſæuus, improbus. Effecta Zelotipiæ ex Virgilio, & Seneca de Medæa agentibus.

MVlti circa incudem hanc verſati ſunt. Tiraquellus in primis, vir eruditione plurima, ac profunda. Nos paucas cum multis conferemus symbolas. *Multi hoc de argumento.*

Et illud initio proponendum ex Euripide. *Apud Stob. ſerm. 71.*

Dira quidem vis eſt marinorum fluctuum
Et vehemens fluuij feruentis, & ignis impetus
Eſt dira paupertas, & alia innumera, *Mulier malis rebus peior.*
Sed nullum immanius eſt muliere
Neque huiuſmodi malum, aut ſcribi poteſt,
Aut verbis exprimi.

Et Euripides quidem videtur iracundas facere mulieres quas nunc mari comparat tumultuoſo, nunc fluminis facit ſimiles. *Explicatur Euripides. Fluuij furentis deſcriptio.*

Lapides adeſos

Stir-

Horat. l. 3. od. 29.

Stirpeſque raptas, & pecus, & domos
Volentis vna, non ſine montium
Clamore vicinæque ſiluæ;
Quum fera diluuies quietos
Irritat amnes.

Apud Stob. ibid.
Mulier meticuloſa.

Sed & eodem teſte Euripide meticuloſæ ſunt, ac timidæ: & cum offenſa fuerit in re Matrimonij non eſt alia mens crudelior muliebri. Itaque cum tumida ſit ſummum in modum, ſi perturbatio Zelotipiæ acceſſit, dici vix poteſt quantus, & quam vehemens aliarum perturbationum exercitus mulierem inuadat, ira duce odium, crudelitas, audacia, deſiderium, & aliæ plurimæ. Audi Senecam, & contemplare in Mædæa furente mulierem æmulantem. Mulier enim omnis in amore læſo Mædæa eſt.

Virg. 5.
Notum enim furens quid fœmina poſſit.
Mulier iraſcens.

Ex Seneca in Medea.

Flammata facies, ſpiritum ex alto citat,
Proclamat, oculos vberi fletu rigat,
Renidet, omnis ſpecimen affectus capit
Hæret, minatur, æſtuat, queritur, gemit.

Ex Ariſtotele: De hiſt. anim. lib. 9. c. 1.

Mores mulierũ;

Illud Ariſtotelis hoc eſt loco notandum. *Malitioſiores, aſtutioſiores, inſidioſiores fœminæ ſunt, atque in enutriendæ prole ſollicitiores. Mares contra animoſiores, ferociores, ſimpliciores, minuſque inſidioſi. Quorum veſtigia morum cum in omnibus ferè inſunt tum vel maxime in perfectioribus, vt præcipuè in homine hic enim natura perfectiſſima eſt: & ob eam rem habitus iſti perſpectiores in eo ipſo continentur, ita quod mulier miſericors magis, & ad lacrimas propenſior, quam vir, inuidia item magis, & querula, & maledicentior, & mordacior, præterea anxia, & deſperans magis, quam mas: atque impudentior, & mendacior, quin ètiam facilior decipi, memineſſeque aptior, ad hæc vigilantior, ſegnior, immobilior, denique eſt, & minus cibi appetens.* Hæc à Philoſopho.

Mulier vehementiſſime perturbatur.

Perturbationum verò ſi qua mulierem occupauerit; quando autem non vlla occupat? ea ſemper ardentiſſima, & ſumma eſt. Siue enim oderint ſiue ament; id vehementiſſimè præſtant.

Plau. in Trinũ.

Male, quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat
Id illi morbo, id illi ſenio eſt; ea illi miſera
Miſeria eſt.

Septem vitijs capitalibus ſubiecta

Iam verò ſeptem illis generalibus vitiorum, ſeu nequitiarum capitibus ſubiectas apprime eſſe mulieres, ex quamplurimis antiquorum ſcriptorum auctotitatibus quas habes apud Tiraquellum, ita conſtat, vt noſtræ prolationis haud quaquam egeat.

Menander.
Superbia.
Auaritia.

Nam ſuperba res eſt pulcra mulier.

Quæ autem eſſe ſe pulcram non æſtimet? Et de auaritia extat illud apud Ciceronem.

Cic. de inue. l. 1.

Mulierum genus auarum

Libidini.

De libidine autem.

Hic genus infidum nuptarum hic nulla puella eſt.

Nec

Nec fida euadere, nec pia Penelope. Prop.l.3.

De Ira. Seneca. Ira.

Ira inquit vitium muliebre eſt.

Gulæ ſeruas eſſe mulieres, vel prima omnium mater edocuit, cuius quamquam gula non primum peccatum fuit, fuit tamen inter cetera maximum peccandi incentiuum, vt Patres aſſerunt. Senec.l. 1. de ira. Geneſ. 3. Gula.

Iam de inuidia illud extat Inuidia.

Muliebris mens inuidioſa res eſt Eurip. in Androm.

Quemadmodum de deſidia illud Plauti: Accidia.

Mulier profeſtò nata eſt ex ipſa mora Plaut. in milite.

Nam quæuis alia quæ mora eſt, atque mora

Minor ea videtur quam quæ propter mulierem eſt.

Ex horum fontium ſingulis, quæ non effluunt perturbationes? En. Superbia parturit ingrati animi vitium, Hypocriſis ſuperſtitionem, loquacitatem, curioſitatem, ambitionem, inanem gloriam, iactantiam, Pertinaciam, contentionem, libertatis amorem, impatientiam, contemptum aliorum, Contumeliam impœnitentiam. Superbiæ filiæ.

Auaritiam autem ſequuntur fraus, fallacia, perfidia, periurium, mendacium, inquietudo, violentia, obduratio, & alia, quæ ab Ariſtot. enumerantur. Auaritiæ filiæ.

Impudicitiæ liberi ſunt præcipitatio, inconſtantia, varietas, leuitas vagatio, mobilitas, inſtabilitas, mutabilitas, amor inordinatus, inceſtus, fœdus: hunc ambiunt zelus, & æmulatio, & omnia illa, quæ apud Plaut. recenſentur varijs locis de quibus ſermo nobis erit altera in parte operis huius. L.4.eth.ca.1.ad fin. Luxuriæ filiæ.

Ab ira clamores, rixe, contumeliæ, crudelitates, vltiones, minæ, furores, tumor mentis, blaſphemiæ, iurgia, contentiones, dolores. 2.2 q.157 art. 7. Iræ filiæ.

Gulæ ſeruiunt inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, ebrietas, impudentia, crapula, prodigalitas libido. Hebetudo, abiectio animi. 57.2.2 q.149.ar. 6. Gulæ filiæ.

Ad inuidiam ſpectant odium, ſuſurratio, detractio, exultatio, in aduerſis, afflictio in proſperis, triſtitia, diſcordia, inimicitiæ, tabes animi, curioſitas, inſomnia. Inuidiæ filiæ.

Deſidiæ ſiue comites, ſiue filiæ ſunt malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor, euagatio mentis, ignorantia, ſomnolentia, verboſitas, ſtupor. 22.q 35. art. 4. Deſidiæ filiæ.

Ex hoc ingenti vitiorum numero, quibus aut omnes, aut pœne omnes eſſe ſubiectas mulieres in confeſſo eſt apud Scriptores; videre facile eſt, quibus illæ ſint animi perturbationibus obnoxiæ; quibuſque agitentur frequentiſſimè. Mihi non eſt animus ad ſingularia deſcendere. Itaque poſtquam de duabus aliquid attigero ſectioni ſimul, & libro modum faciam. Hæc ſunt amor, & propen- Hinc Innumeræ in mulieribus perturbationes.

ſio ad ornatum ſui, & Zelotipia in amore.

Hieron. ad gaudẽtium.
Amor mulierum erga ornatum.

Et de amore erga ornatum ſcribit Hieronymus *Philocoſmon id eſt ſtudioſum amanſque ornatus, genus fœmineum eſt*, multaſque inſignis pudicitiæ fœminas, quamuis nulli virorum, tamen ſcimus ſibi libenter ornari. Idem ad Demetriadem de virginitate ſeruanda ſcribit ad corporis ornatum cultumque ardere, & inſanire ſtudia matronarum. Multa etiam alia ſcriptorum teſtimonia à Tiraquello recitata, quæ poſthabeo, ſolum hoc addens, cum multas habeamus in ſacris litteris, chriſtianiſque codicibus mulieres ſanctitate vitæ, morum commendatione, & caſtitatis laude præcellentes, mundo tamen muliebri cum moderatione vſas eſſe, quamobrem non continuo condemnandas eſſe eas omnes fœminas, quas non nihil, ſupra natiuam formam, aſcititiæ formæ ſibi aduocare conſpicimus. Inclementerque ab ijs agi, qui grauiter delinquere autument, ſi qua, quid ſibi aſciuerit exotici ornamenti. In hac re tota, modus ornamenti, & intentio, & cauſſa percenſenda eſt antequam iudicium, ac ſententia pronuncietur.

An ſemper malus

Nequaquam.

Quia poteſt eſſe cū modo, & cauſſa.

Frequentiſſimus eſt fœminis.
Regum l. 4. c. 4.

Ceterum hæc tam vehemens ad ornatum inclinatio conſpici aliqua ex parte poteſt, à mulieris illius verbo vno, de qua in ſacris litteris ſcriptum eſt. Nam cum hæc Eliſæum Prophetam conueniſſet auxilium petitura ſuper ære alieno per virum ſuum iam demortuum contracto, quid, inquit, Eliſæus habes in domo tua? reſpondet illa, *non habeo ancilla tua quicquam in domo mea niſi parum olei quo vngar*. Per Deum immortalem quid hoc inſaniæ eſt? hæc alioqui pia, ac timens Deum, honeſtis, pudiciſque moribus mulier, cum domi ſuæ nihil reliqui eſſet præter filios duos cariſſimos, quorum corpora inſeruitutem iam iam traditura erat creditori, ad æs à marito conflatum compenſandum, oleum tamen, quo ſe ipſa perungeret, intactum aſſeruabat, & aſſeruari volebat. Quod autem illam quidam excuſet, oleumque afferat eo fine reconditum, vt ſe recrearet pulmento aliquo condiendo, fruſtra eſt, ipſamet fœmina reclamante, *quo*, inquit, *vngar*, quin imo hæc, quæ extrema in ſua, ſuæque familiæ penuria oleum, tamen vnctui aſſeruat; docere facile poteſt, alteram illam, quæ, cum quidpiam ab ea Eliſæi magiſter Elias ad ſe ſe, vtcumque refocillandum peteret; reſpondit ſibi præter farinulæ pugillum, & olei parum in lecytho, nihil ſupereſſe, ſuadebit, inquam, oleum illud, etiam ad ſuas delitias, ornatumque recondiſſe. Adeò vitam potius inſuper habeant mulieres; quam, quæ ad mundum ſpectant muliebrem. Sed hæc ſane ferri in muliere poſſunt, neque enim oleo, aut vnguento vtebantur alio præter naturale, quod è baccis olearum trapetis contritarum efflueret; de quo Clemens. *Sufficit ipſum oleum, & ad ſuperficiem cutis pinguefaciendam, neruoſque relaxandos; & ad corporis grauiorem odorem repri-*

Etiam egenis.

Quod ex ſacris litteris probatur.

Reg. 3. c. 17.

Clem. l. 2. Pedag.
Varia vnguento rū genera.

reprimendum; ſi etiam oleo ad hoc opus habeamus. Quid illa Brenthia, Megalina, Regia Plangonia, & Pſagda Aegyptia? quid illa ex bacchare, & lilijs, ex liguſtris, ex roſa, ex nardo, quæ Clemens recenſet, & pauca quidem ex plurimis enumerans: eaque ſuo, vel tempore exoleta, neque mihi animus alia percenſere plurima, legantur Athæneus, Plinius, Diſcorides.

L.2.pedag.c.8.

L.15.c.14.15. L.23.c.15. L.10.c.5.

Et horum etiam quidpiam ferri patienter poteſt, vnguentorum, oleorumque in fœminis, ne quemadmodum vultures, ab vnguentis abhorrere videamur, aut Scarabæis ſimiles ſimus, quos oleum è Roſa enecare dicitur; dummodo, & paucorum electio fiat, & ea mente ne venenum, ac torporem inducant maritis, quemadmodum ait Clemens. Ceterum ſuauis odoris nimium ſtudium, eſt eſca otij, & mollitiei, quæ ad libidinoſam, & intemperantem cupiditatem paulatim impellit, non olentes ſolum, ſed olfacientes. *Nam ſicut boues annulis per nares inſertis, ita intemperans attrahitur odoribus*. An vero minorem habeat attrahendi vim ornatus, quam odor? minimè quidem. *Nam oculi ſunt in amore Duces*, vt mirer Valerium auſum dicere à Romanis uiris olim, eam ob cauſſam ſuis vxoribus conceſſum fuiſſe auri, purpuræque vſum, quo caſtiores redderent, ſibique inclinatiores. *Neque vero ea tempeſtate periculum fuiſſe ait, vt qui aſpiceret ornatas in amorem inceſtum conflagraret nulli enim tunc ſubſeſſores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur. Sed pariter, & videre ſanctè, & aſpici mutuo pudore cuſtodiebantur.* Miror magis hanc Valerij cauſſam non diſplicuiſſe Tiraquello, in Cælum Romanos efferenti, *qui cum alias*, inquit, *prudentiſſimi exiſtere, nulla alia re magis, quam auro, argento, purpura, & cetero ornatu vxores in ſuam ipſorum ſententiam traducere, ſicque abſtemias efficere potuerint. Vino enim ſi indulſiſſent periculum erat ne in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus à libero patre intemperantiæ, gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſueuit*. Quaſi vero Mundus muliebris, abſque temeto, non in rabiem mulieres impellat, vt ament, & amentur, vt ſe oſtentare gaudeant, & gaudeant videri. Fateor ſi Bacchum fœminæ, ebibant, & cultum ſimul inducant; hiſce quaſi alis duabus inductis, perniciter in omne nefas deuolaturas. Sed mirum quantum pollet ad libidinem, querendam inueniendamque nimius ornatus. Nam ebrietas, & verboſitas odio eſt, ornatus nonniſi amabilis.

Quare debeant vngi mulieres.

Suauis odor eſca luxuriæ, & amorum illicium.

De ornatu. Valerius maximus reprehenſus. L.2.c.1.c.6.

Item Tiraquellus de legib. Cõnub.

Ridiculus mihi ſanè Valerius ſæpè eſt; dum tam frequenter illum anſas vndequaque captantem video Romanorum laudandorum. Quod ſi mulieres, quamuis ornatu in maximo conſpicerentur, tamen neque impudicè aſpicere, neque aſpici inceſtè poterant, iniuria ſanè ab illis potus vini arceſſebatur, ſed neque tam ſancti, quocumque æuo fuere Romani, vt non malè ſemper audierint. Adi hiſtoricos, & Romanorum originem, incrementa,

Lacedæmonum mos laudatus. caſuſque cognoſce. Mihi vt fatear prudentius feciſſe Lacedæmones videntur, qui ornatum à fœminis ſuis omnem arcuerunt, vini mediocrem vſum non negarunt, & rectè Menander fœminam *Mulier ornata, impudica.* excultam domo eijcit tanquam impudicam.

Menand. apud Stob.

At nunc recede ab his ædibus, nam fœminam
Pudicam non decet facere flauos pilos
Sed neque genas fucare: nec oculos depingere.

Præclarè Clemens cum oſtenderet aurea hæc in fœminis orna- *Vincula Veneris ornamenta ſunt.* menta libidinum eſſe illicia; exemplum intulit Veneris cum Marte adultero, vt Homerus ait, deprehenſæ, in aureis vinculis, quo *Odyſ 9. Clem. l. 2. Ped.* ſcilicet oſtenderet nihil aliud eſſe hæc ornamenta, quam vincula adulteriorum ſigna.

Tertull. de cultu mulier. Iam vero, quod ex Tertulliano habemus. *Fœminarum habitus* *Mundus muliebris quotuplex. Cultus.* *duplici verſatur in materia, cultu, & ornatu. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornatum; quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur.* *Ornatus.* *Iſte in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intendimus, alteri proſtitutionis.* Vtriuſque partis ſupellectilem, inſtrumenta, materiam, Tiraquellus *Inſtrumenta vtriuſque.* per diſtincta vocabula affert; & omnium, ac ſingularum veluti *In ſcriptoribus. A Tiraq. collecta* nomenclatorem, ſecundum elementorum ordinem conficit, quæ omnia apud illum vide, collecta ex Polluce, Clemente Alexand. & alijs quos ipſe in fine ſui catalogi laudat.

Ex Iſaia. Sed locum Sancti Vatis Iſaiæ aptiſſimum, mihi in animo eſt, deſcribere; quo appareat non in Romanis ſolum fœminis, & Græ- *C. 3.* cis; ſed & in Barbaris, exarſiſſe hanc ſui ornandi cacoethem. Ait ergo. *In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & in aures, & annulos, & gemmas, in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra, & erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpante crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium.* Vides quam copioſus ſit vates in recenſendis fœminarum hebræarum ſuperuacaneis ornatibus? Ad quæ ſubdit Alexandriæ Archiepiſcopus Cyrillus. *Vnde videre eſt quam inſatiabiliter elegantiæ, & ornandi ſe; imo magis iam ſcortandi ſtudio ardeant.*

In multis autem verſio Iſaiæ vulgatæ differt, ab ea, quæ ſeptuaginta interpetrum extat, quam tamen vtramque, & declarare Gaſpar Sancius, & conciliare erudite nititur, quem tu conſule.

Quando incipit hic ornatus. Illa autem quæſtio non parum habet curioſitatis, quam ſcilicet antiquus eſt mundus hic muliebris, aut ex quo tempore cœpiſſe in fœminis cognoſcitur hæc ſui comendi, ornandi, expoliendi inſana conſuetudo. Ex antiquiſſimo animum, qui apud Græcos ſcripſerint,

ſerint, quorum; ſcripta extent, Homero, conſtat Troiani belli tẽporibus viguiſſe, laudatur enim carmen à Clemẽte Homeri cũ tale. *Tempore belli Troiani fuit.*

Quique aurum geſtans in bellum vt ſtulta puella
Ibat

Vbi & aureus ornatus in viro præſertim bellicoſo damnatur, & pariter in fœmina oſtenditur extitiſſe. Sed & Troia adhuc florente, floruiſſe ante bellum manifeſtum eſt ex his. *Ante bellum;*

Et phrygibus ille cura appuliſſet qui Deas
Dijudicauit, Graiæ vt inquit fabula, *Paridis ornatus; Apud Clem. Ped. lib. 3.*
Lacedæmona, cultu diſcolore veſtium
Et Barbarorum textu, & auro ſplendidus.

Quæ carmina à Clemente adducuntur, oſtendunt autem Paridem multo auro, gemmiſque ornatum, vt mos erat Phrygibus, adijſſe ſpartam; atque oculos Helenæ eo ornatu iretijſſe. Sed vero in Phrygia non viri ſolum, multo autem magis fœminæ ornabantur, quod eo Virgilij patet. *Phrygiorum ornatus.* *Lib. 9.*

O vere Phrygiæ; neque enim Phryges, &c.

Et adeò vero hiſce in argumentis, atque inuentis proceſſere; vt multa veſtimentorum, ornatuumque genera apud illos excogitata fuiſſe perhibeantur. Sed ne in externis immoremur, ad noſtros reditus nobis parandus eſt. Tertullianus Muliebris mundi excogitationem, atque copiam antiquiorem facit vniuerſali terræ cathachyſmo. Docetque à Dæmonibus mulieres edoctas, ſe ſe varijs pigmentis, veſtimentorumque generibus colere, atque exornare, eius verba hæc ſunt *Illi Sanctiſſimi Angeli, qui ad filias hominum de cælo ruerunt, propriè, & quaſi peculiariter fœminis inſtrumentum iſtud muliebris gloriæ contulerunt, Lumina lapillorum, quibus monilia variantur, & circulos ex auro, quibus brachia artantur, & medicamenta ex fuco, quibus lanæ colorantur, & illum ipſum nigrum puluerem, quo oculorum exordia producuntur.* Hæc ille, cuius opinionem de Angelorum in fœminas amore ſupra retecimus, neque tamen propterea ſententiam de æuo ornamentorum muliebrium non laudamus. Exiſtimo enimuero malos illos Spiritus, quemadmodum, & alia multa docuerant viros, fœminaſque, quibus in peſſima detruderent ſcelera, ita & hanc, ſeſe fucandi artem oſtendiſſe. Vnde irritatus Deus, poſt mille quingentos ſexaginta quinque annos, quam hominem condidit, *tactus dolore cordis intrinſecus*, & quod *omnis caro ſuam viam*, hoc eſt rectè viuendi rationem *corrupiſſet* vniuerſali, altiſſimaque aquarum inundatione eumdem hominem cum ſua omni ſupellectile, atque ornatu demerſit. *Ante Catachyſmum.* *Dæmonum eſt inuentum.* *Tertull. de cultu fœm.* *Cauſa diluuij.* *Ex ornatu.*

Noſtræ ſententiæ ſacra ſcriptura vnico illo verbo aſtipulatur. *Videntes*, inquit *Filij Dei filias hominum. quod eſſent Pulcræ*, neque enim pulcritudinem illam innuit, quæ naturalis erat, & cuique ſemper conſpicua, atque obuia, ſed eam, quam nouam, & aſcititiam *Confirmatur ex ſacris literis.*

titiam excogitarant *filiæ hominum*, ideſt malæ, atque impudentes ex ſemine Cain deriuatæ, quæ præter morem, & modum pulcriores oculis *filiorum Dei* hoc eſt potentium virorum, atque inſignium; qui de ſtirpe Sethi fuerant, quibus tanquam à Deo, & Adamo benedictis dominandi facultas, ac poteſtas erat. Tertulliani dictis aſſentitur. Cyprianus tanquam diſcipulus magiſtro, cuius verba habes in libro de habitu virginum.

Cyprian. de habitu Virg.

Antiquitas itaque mundi muliebris, incredibilem oſtendit mulierum ſui concinnandi libidinem. hæc autem multas in earumdem animam excitat perturbationum multarum moleſtias, quæ à Tertulliano in poſtrema ſui opuſculi parte breuiter recenſentur, cuius etiam verbis huic ſectioni, & libro coronidem addo. Nam tanto maior fit concupiſcentia, quanto magni fecit, quod concupiuit. *Breuiſſimis loculis patrimonium grande profertur. Vno lino decies ſeſtertium inſeritur. Saltus, & inſulas tenera ceruix fert. Graciles aurium cutes Kalendarium expandunt, & in ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit. Hæ ſunt vires ambitionis. Tantarum vſurarum ſubſtantiam vno, & muliebri corpuſculo baiulare.* Super quibus omnibus Tertulliani locis legendi ſunt Rexanus, & Pamelius.

Tertull. de hab. mulier.

Impendia ad ornatum.

Nunc aliquid circa Zelotipiam ediſſerendum. Ea apud Stoicos dicitur ægritudo, ex hoc quod alter potiatur eo, quod quis concupiſcit. Sed cum ægritudinis nomen omni conueniat perturbationi, adhuc quæri poteſt, quæ nam ægritudo ſit Zelotipia. Chryſippus Stoicorum inter numerum non vltimus, ad metum refert, nequis habeat commune, quod tuum eſſe cupis, alij inuidentiæ adiungunt. Sed neutri aſſentior. Chryſippo, quia metus eſt de re pendente, futura, quæ diſpliceat, at æmulatio de qua oratio nobis eſt, etiam exiſtit præſente eo, quod nobis moleſtiam talem affert. Inuidentia autem proprie, & frequenter, oritur, quando tu ea re cares, qua alterum potiri videas, at Zelotipia haberi non poteſt, niſi id tu etiam poſſideas, quod ab altero poſſideri nolles. Refertur ergo ad triſtitiam, ſeu diſplicentiam, quam ſubeunt eorum animi, qui erga eos, quos amant ardentius afficiuntur, & eoſdem ab alijs amari, aut haberi vident.

Zelotipia mulierum.

Quæ ægritudo ſit. An metus?

An inuidentia?

Neutrum;

Triſtitia eſt.

Ariſt. 2. Met. c. 11.

Hanc autem ægritudinem, quam maximè in fœminis dominatum ſuum explicare docet Galenus, alijque; quæ audaces illas facit expulſo ab ijs naturali metu.

Pollet in fœminis

Amor timere neminem verus poteſt

Amor timorem pellit. Senec. Med.

Sed amor huiuſmodi non ſolum verus, ſed ſæuus, ſed crudelis, improbus, accipe ex Mantuano.

Zelotipia crudelis.

Sæuus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus: crudelis tu quoque mater,
Crudelis mater magis an puer improbus ille?
Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater,

Eccl. 8.

Medæam

Medæam autem innuit æmulatione ſæuiſſima æſtuantem pro Iaſone Marito in alterius amores propendente, atque eunte. *Senec. Med. Zelotypia effectus*

Nulla uis flamma tumidique Venti
Tanta, nec teli metuenda torti
Quanta cum coniux viduata tædis
Ardet, & odit. *In Medea.*

Et alia multa, quæ ſequuntur apud Tragedum. Verum quid furens fœmina poſſit, & audeat explicat in Mædea idem.

Si viuis anime, ſi quid antiqui ſibi
Remanet vigoris; pelle fœmineos metus,
Inhoſpitalem caucaſum mente indue.
Quodcumque vidit Phaſis, aut Pontus nephas;
Videbit Iſthmos; effera, ignota, horrida,
Tremenda cælo pariter, ac terris mala.
Mens intus agitat vulnera, & cædem, & vagum
Funus per artus, &c.

Atque hæc de ſubiectis variarum perturbationum varijs, ad quæ alia quidem adiungere potuiſſemus multa, promiſcuè, & humilia quidem quæ innumerabilia cum ſint nemini facile fuiſſet Enumerare. Ad ſublimia autem, ſicuti Regnorum ſunt, Imperiorumque ac mundi capita ingentia (hic ſane fuerat nobiliſſimus ſtudiorum noſtrorum curſus ad has metas deſinens, ac conquieſcens) attingenda quis vires ferat, aut alas? Hi intra ſolam diuinitatem morantur, & ſoli cum ſint ſolis inſtar habent; vt cum turbata omnia trãquillẽt, obſcura illuſtrẽt omnia, perturbationũ tamẽ nutibus ipſi nequaquã cõtabeſcãt. Hos Sũmus Cęli terręq; dominator, aut viciniora quędã numina, aut certe aſpectui populorũ magis obuia propoſuit nobis exẽpla moderationis, & maturitatis grãdia. Ceterum Mundo altiora cum ſint venerationum tura, pro tributo, poſcunt. Acies noſtræ ſi ad intendendum nimis audeant ad eorum lumina hebetantur, & ingenia hebeſcunt, quod ſi quid primo intuitu perturbatum in ſpeciem in illis apparet, illud non perturbate, non inconſiderate peractum, ſed occultarum rerum ſignum, atque iudicium exiſtimato. Non turbantur ſumma illa aſtrorum regna, ſi nouis ſiderum crinitorum phenomenis agitari videantur. portendunt, minantur, edocent, magiſterio tranquillo, ſed inſolente, in illis nil niſi tranquillitas, ſupra omne perturbationis genus eminens. Infra Olympum turbines fremunt, tonitrua tumultuantur. In ſummis quies. Hæc itaque Philippe Rex Maximè tuo nomine inchoata, ac numini conſecrata humanitate tua, ac lumine illuſtra, tege, vt quæ Maieſtati tuæ ex debito tanquam gratiarum habendarum tabellam votiuam, & grati animi indicium ſuſpendimus, eadem à te beneuole ſuſcepta Mundus intelligat.

Imprimatur *Imprimatur*
D. Aloyſius Vic. Gen. D. Ignatius de Amico pro Illuſ. Præſ. Dente.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX
RERVM.

§: ✠ :§

A

ABigei qui fol. 37.
Actiones ex virtute prodeuntes nō ſunt perturbationes 74. 75.
Actiones ex vitij alicuius habitu procedentes ſunt perturbationes 75.
Actiones voluntatis vitiari ex perturbatione exempla 181.
Actionis nomen quomodo conueniat motioni immanenti 73.
Adam antequam peccaret perturbatus 21.
Adamus potiùs, quam Prometheus cauſſa febrium 17.
Adoleſcentes in perturbationibus vehementes 196.
Adoleſcentes leues, & mutabiles 196.
Adoleſcentes cur ad amores propenſi 197.
Adoleſcentes virtutum; & Philoſophiæ morali inepti Platoni, & Ariſtoteli 200.
Adoleſcentes cum ſint calidi, cur vinum appetunt 200.
Adoleſcentes turpiloquij, & riſus multi 201.
Adoleſcentiā ver eſt 191.
Adoleſcentia à moribus, amicitijſque propenſa 197.
Adoleſcentium odium poſt concubitum, & cur 22.
Adoleſcētium perturbationes acutæ, ſed non durabiles 197.
Adoleſcentium affectiones ab Elia Cretenſi allatæ 200.
Adoleſcentum perturbationes 195.
Adriani ira pro vno verbo accendebatur 225.
Adrianus Imperator facillimè in iram ibat 225.
Adulatio nobilibus placet 209. 210.
Adulteria in piſcibus non ſunt 130.
Adulteria in quadrupedibus 130.
Aedes nobilium ſuperbæ 209.
Aedes in mare extenſæ 209.
Aedium ornamenta apud nobiles 209.
Aegidius dolorem Dæmonis ponit in intellectu 102.
Aegrotos amicos viſitabat Seuerus Imperator 209.
Aeliani, & Gillij narratio de ſtruthionis pietate reijcitur 139.
Aemulantur in amore beſtiæ 232.
Aemulatio amoris filia 132.
Aemulatio in amore etiam piſcibus 134.
Aeoli vxor Hippona aſtrologiam callens 167.
Aeolus Aſtrologus fuit 167.
Aeolus Vlyſſi vtrē dono dedit 167.
Aeolus Vlyſſem ad ſe iterū redeuntem expellit, & cur 167.
Aequales æqualibus inuident 207.
Aeris temperies ad perturbationes 31.

51.
Æſtimatiuæ munus 46.
Ætas varia variat perturbationes 190.
Ætas hominis à Dauide, & Solone denis ſeptenarijs incluſa 198.
Ætates hominis præſcriptæ à Solone 197.
Ætatis diuerſitas diuerſas facit perturbationes 190.
Ætatis partes partibus anni comparantur 191.
Æthiopes deſcripti 32.
Æthiopum mores 32.
Ætneus piſcis pudicitiæ amans 159.
Affectiones animum lacerant 52.
Affectiones animi quales ſunt ex Nemeſio 83.
Affectiones non omnes ſunt dolores, aut cum dolore 83.
Affectiones pueriles ex loco Senecæ 192.
Affectiones ſenum 202.
Affectus in homine per ſe non mali 52.
Affectus fiunt mali, cũ præter modum 52.
Affectus interni cauſſa motionis corporalis 52.
Affectuum internorũ externas corporis partes mouentium exempla 53.
Africa ſemper noui aliquid fert 130.
Agricolæ auari 81.
Agricolarum felicitas 81. 82.
Aiacis dictum de puerili perturbatione 193.
Aiax ira bona, & pernicioſa per citus 214.
Albertus, & Auicenna aduerſus Pintianum defenduntur 151.
Alexander iracundus, benè, & malè 215.
Alexander Magnus ob continentiam laudatus 226.
Alexander ſua fortuna ebrius ſuas dotes perdidit 227.
Alexandri errores aliqui 66.
Alexandri dolor, & pœnitentia damnata 67.
Alexandri equus gloriæ cupidus 141.
Alexandri oculi 215.
Alites fœmellæ ſe mutuò ſalientes 130.
Alites an adulterentur 130.
Alter ab vndecimo anno quis ſit 195.
Amani potentis exemplum 221.
Amans inconſtans 70.
Amant ne Dæmones 102. 103.
Amant iuuenes ardentiſſimè 198.
Amantes iracundi ſunt 148.
Amare videntur Dæmones ex quibuſdam effectibus 103.
Amare negantur Dæmones 103.
Amare etiam inhoneſtè Dæmon nõ poteſt 107. 108.
Amici nobilium multi nunquam veri 208.
Amici primi, ſecundi, tertij 208.
Amicitia arborum inter ſe 119.
Amicorum cultor ſeuerus Alexander 209.
Amicorum gradus 208.
Ammonis odium erga ſororem vitiatam 22.
Amor celari nequit 12.
Amor ad inepta cogit 13.
Amor perturbat animum 13.
Amor ſecum trahit facultates animi 13.
Amor mutuus inter animantium marem, & fœminam 50.
Amor hominis in prolem vehemẽs 41.
Amor hominis in prolẽ diuturnus 51.

Amor

Amor animam colliquefacit 55.
Amor perturbatio eſt contra Aureolum 59.
Amor facile hominem deijcit 7.
Amor Aſmodei in Sarã nullus 105.
Amor ne aliquis ciuilis in Dæmone erga ſagos, & ſagas 105.
Amor nullus ciuilis in Dęmone 105.
Amor inhoneſtus eſt ne in Dæmone 106.
Amor in beſtijs 128.
Amor beſtiarum tempore coniugij expreſſus à Virgilio 128.
Amor ignis ſacer cur dictus 128
Amor muſicam docet 131.
Amor in filios lex eſt naturalis 135.
Amor adoleſcentis, & ex eo ruina deſcripta 199.
Amor habendi in ſenibus 202.
Amor opum, & honorum in viris 206.
Amor diuitiarum perturbatio diuitum 228.
Amor ornatus in mulieribus magnus 234.
Amor ſæuus in Zelotipia 238.
Amore facillimè capiuntur iuuenes 198.
Amorem in filios omnes habent 135.
Amores influit aſtrum Veneris 29.
Amori ſubijciuntur Dij antiquorum 102.
Amoris concepti vires 12.
Amoris concepti effecta 12.
Amoris indicia in beſtijs 129.
Amoris indicium macies 131.
Amoris indicium tremor 131.
Amoris indicium illecebræ 131.
Amoris indicium vocis immutatio 131.
Amoris indicium cantus 131.
Amoris filia æmulatio 132.
Amoris cauſſa æmulatur elephas 156.
Angelis ineſſe naturaliter perturbationes 101.
Angelorum peccatum 101.
Anima quomodo perturbationes patiatur 99.
Anima rationalis eſt ſubiectum perturbationum 100.
Anima ſeparata an perturbetur 100.
Animæ pars ratione prædita in capite à quibuſdam 111.
Anima vna in toto humano corpore 115.
Anima facillimè à perturbationibus commouetur 183.
Animæ rationalis operationes propriæ 44.
Animæ partes tres in homine 44.
Animæ rationalis pars ſecunda iraſcibilis 44.
Animæ rationalis pars tertia concupiſcibilis 44.
Animæ qui motus ſit perturbatio 100.
Animæ functiones in ſingulis corporis organis exercentur 115.
Animæ partes apud Stoicos duæ 175.
Animæ partes, diuerſimodè Stoici à Peripateticis intelligunt 175.
Animæ partes quomodo diſtribuãt Peripatetici 179.
Animalia quædam habent appetitus operationes ſtatim perfectas 49.
Animalia, quæ ſibi noxia, & vtilia norunt 50.
Animalia perturbationes ſuas habent 124.
Animalia inimica ex natura, amica ex conſuetudine 126.
Animalia quædam ſomniant 127.
Animalia ad libidinem maximè ar-

dentia quæ 129.
Animalia omnia iraſcuntur 147.
Animalia quænam, & cur ſint timida 150.
Animalia diſciplinæ capacia 154.
Animalia, quæ lacrimantur 157.
Animalibus nullas Stoici cócedunt perturbationes 176.
Animalis appetitus naturalis 49.
Animalium ſtudium ad ſpeciem conſeruandam 50.
Animalium odia, & amicitia inter ſe 119. 125.
Animalium quorundam affectus 126.
Animalium quorundam odia in ſuam prolem 136.
Animalium iraſcentium deſcriptio ex Seneca 149.
Animantes, quæ facilè, quæque ægrè iraſcunrut 148.
Animantes hominem amantes 156.
Animantibus ineſſe perturbationes probatur 125.
Animantium dolor ex filiorum iactura 50.
Animarum tranſmigratio reprehenſa 119.
Animi excellentia 4.
Animi damna ex peccato 16.
Animi affectiones ex oculis patent 26.
Animi perturbati incommoda 48.
Animoſitas animantium in filijs tuendis 50.
Animus perturbationibus purgandus 48.
Animus hominis terræ maledictæ ſimilis 52.
Animus moderatus Gaſparis Guſmani C. D. 42.
Anni partes ætatibus humanis ſimiles 191.
Annibal quot modios annulorum ex clade Cannenſi legerit 217.
Annuli frequentia geſtandi apud Romanos 217.
Annulus plebem à nobilitate ſegregabat 217.
Annulum ex auro geſtare nobilitas ſueta 217.
Annulum ferreũ geſtauere Romani, & quando 217.
Annulum ferreum triumphans gerebat 222.
Anſer puerum diligens 156.
Antigone virtutis ſimulacrum 15.
Antecedunt Deo Stoici inſanè 95.
Antidota veneficiorum Circes 163.
Antiquitas picturæ 220.
Agrigentinorum ebrietas adoleſcentum 8.
Appetitui non fidendum 170.
Appetitum non parentem voluntati optans veſanus eſt 170.
Appetitum parere rationi non eſt ſeruitus 170.
Appetitus humanus ad perturbationes pronus 11.
Appetitus operatio ad quid conſequitur 44.
Appetitus potentia paſſiua eſt 49.
Appetitus triplex 49.
Appetitus naturalis multiplex 49.
Appetitus naturalis animalis 49.
Appetitus ſenſitiuus qui 49.
Appetitus in beſtijs mouetur ab imaginatione 53.
Appetitus rationalis mouet etiam organa corporalia 53.
Appetitus rationalis, & ſenſitiuus ſe comitantur 53.
Appetitus ſenſitiui vis ad trahendã animam 54.
Appetitus iraſcibilis, & concupiſcibilis an diſtinguatur 57.
Appeticus cur his nominibus appelletur 57.

Appe-

Appetitus trahitur ab obiecto 72.
Appetitus concupiſcibilis reſpicit obiectum iucundum, aut moleſtum 75.
Appetitus voluntati non imperat, ſed eam allicit 167.
Appetitus rationi parere debet 168.
Appetitus parere rationi poteſt aliquando faciliùs, aliquando difficilius 168.
Appetitus an deſpoticè, ſeu ſeruiliter voluntati pareat 168.
Appetitus politicè, & ciuiliter obedit voluntati 168.
Appetitus mouetur rationibus, & conſilijs intellectus 169.
Appetitus, & voluntatis concertatio 169.
Appetitus tyrannus quandoq; 169.
Appetitus difficillimè quandoque ſuperatur 170.
Appetitus Prothei inſtar 170.
Appetitus quandoque vt filius obſequitur 170.
Appetitus & ſi cogi non poteſt, non tamen liber eſt 171.
Appetitus cur refractarius ſit voluntati 172.
Appetitus rebellans paulatim manſueſcit 173.
Appetitus, & voluntatis mutua pugna, & victoria 173.
Appetiins orator efficax 183.
Appetitus quomodo voluntatem moueat per gradus 184.
Appetitus honorum in viris obſcuris maximè ſi euehantur 222.
Appetitum diſſidium inter ſe 54.
Aprorum amantium æmulatio, & pugna 132.
Aprorum ira 149.
Aquatilia multum aſtris ſubduntur 27.
Aquila in filios crudelis ex Ariſtotele 136.
Aquila inuida eſt, & famelica 137.
Aquila pullos ſuos eijcit,& cur 137.
Aquila pullos ad Solis radios conuertens cur 137.
Aquila puellam amans 156.
Arbores anima ſenſitiua prædìtas Manichæi putarunt 118.
Arbores ſentire dicens Eraſmus deridetur 123.
Arboribus, aut plantis ſenſus nullus 120.
Arborum ſympathia, & amicitia 129.
Arborum odia mutua 119.
Arborum quarundam tanquam ſuperbarum exempla 120.
Ardens nimis Leandri adoleſcentis amor 199.
Ardor coeundi in animalibus ſuo tempore vehemens 129.
Arduitas in obiecto quid ſit iuxta quoſdam 76.
Arduitas eſt difficultas in obiecto 77.
Arduitas iuxta quoſdam eſt ratio formalis in obiecto iraſcibilis 77.
Arduitas reijcitur à ratione formali obiecti 77.
Arduitas an ſit conditio, ſine qua non eſt iraſcibilis obiectum 77.
Arduitas quibuſdam eſt conditio eſſentialis in obiecto 77.
Sed reijcitur 78.
Arduitas in obiecto iraſcibilis potentiæ eſt ratio formalis ſub qua, diſtinguens obiecta, & potentias 78.
Arduitatem non eſſe conditionem obiecti probatur 77.
Arduum, iucundum, aut moleſtum reſpicit appetitus iraſcibilis 75.
Arduum, & non arduum non conſtituunt diſtinctionem obiectorum,

Digitized by Google

rum, & appetituum iraſcibilis, & concupiſcibilis iuxta Piccolomineum 75.
Arduum non eſt idem, ac defenſabile 75.
Argenti viui damnum, & vſus 230.
Argumenta inepta ſcribendi 2.
Argumentum ſcribendi quale eſſe debet 1. 2.
Arionis hiſtoria, & cantus ipſius in delphino ſedentis 146.
Ariſtoteles explicatur de confidentia 88.
Ariſtoteles ponit perturbationes in rationali parte 105.
Ariſtoteles an de organo perturbationum docuit 116.
Ariſtoteles ſibi videtur contraire de Bonaſo 152.
Ariſtotelis textus illuſtratus circa appetitus motum à volũtate 173.
Arrogantia Stoicorum impia 95.
Aſini ſomniant 127.
Aſmodæus Saram Thobiæ adamaſſe dicitur 104.
Aſſueti vitijs mancipiorum inſtar ſunt 43.
Aſſuetudinis exemplum in canibus 41.
Aſſuetudo patiendi in Lacedæmonibus 40.
Aſſuetudo neceſſitatem quandam infert 41.
Aſſuetudo quantum poſſit 41.
Aſſuetudo magnum quid eſt 41.
Aſſuetudo ipſas naturales inclinationes mutat 41.
Aſtiages crudelis Rex 222.
Aſtra menti non dominantur 24.
Aſtrologi vnde affectiones humanas cuiuſque dignoſcunt 27.
Aſtrologiam nouit Aeolus 167.
Aſtrorum vis in elementa 23.
Athænienſium mos in pueris inſtituendis 195.
Auari pecuina verba 164.
Auaritia agricolarum 81.
Auaritia ſenum 202.
Auaritia multas ingenerat perturbationes in animo 204.
Auaritia, & timor perdendi perturbatio diuitum 228.
Auaritia inexplebilis 23 ſl.
Auaritiæ germina, & perturbationes 223.
Auaro nullius eſt vſus pecunia 203.
Auaro omnia deſunt, etiam quæ habet 203.
S. Auguſtinus in ſe pugnam ſenſus ſentit 14.
Auguſtinus vbi de Stoicis tractat 179.
Auium inter ſe inimicitia 158.
Aurem in vtramque dormire quid 45.
Auri auiditas in nobilibus quanta 216.
Auri ſacra fames quæ 216.
Auri conquiſitio in plurimis 228.
Auri fodinę peruanę deſcriptę 230.
Aurium deſcriptio 45.
Aurium ethimon 45.
Aurium munus 45.
Auro bellum vndique indictũ 228.
Aurum cur pallet: Diogenis dictum 228.

B

Baſilides reprehenſus fol. 37.
Baſilidis hæretici opinio de perturbationibus 36.
Beluinum eſt perturbari 160.
Beluis ira conceditur 81.
Benefacere homini videntur Dæmones aliqui 103.
Benefacere Dæmones nunquã 105.
Beſtiæ perturbationes ſuas patiuntur

tur 124.
Beſtiæ amant 128.
Beſtiæ num amẽt propter formam, & pulcritudinem 129.
Beſtiæ quare hominem timeant, ratio Plinij frigida 153.
Beſtiæ, quibus perturbati comparentur 160.
Beſtijs ſimiles ſunt perturbati 36. 37.
Boetij verſus de voluptate Circi cõparata 161.
Boetij verſus illuſtrati, & correcti 162.
Boetius de magnitudine perturbationis reijcitur 70.
Boetius cum Stoicis ſentit 70.
Boetius de hominibus perturbatis pulcrè 161.
Bonaſus animal timidum 151.
Bouis forma quæ optima 25.
Braſilienſium deſcriptio, & mores 32.
Bruta, & homo qua ratione ſubdantur aſtris 24.
Bucephalus Alexandri ſuperbum animal 141.

C

Cælorum motus ex amore, & appetitu intelligentiarum fol. 174.
Cæſar iratus villæ 224.
Cæſaris equus bucephalo Alexãdri ſimilis 141. 142.
Caietani doctrina circa paſſionem reijcitur 73. 74.
Caietanus de libertate appetitus refertur 171.
Caietanus reijcitur 172.
Cainus ante peccatum perturbationes patitur 231.
Calidi natura cur appetant vinum 200.
Cambyſis Perſarum Regis ira 223.
Cambyſis crudelitas 224.
Canes aſſuetudine boni, & mali 41.
Canes ſomnia habent 127.
Canis Vlyſſis memoria 127.
Canticorum locus de ceruorum erga muſicam amore illuſtratus 144.
Cantu cicurantur elephanti 145.
Cantu equæ Lybicæ manſueſcunt 145.
Cantu equæ Lybicæità delectãtur, vt lacrimas fundant 145.
Cantus amoris indicium 131.
Canum venaticorũ natura deſcripta 126.
Capita perturbationum quatuor 86.
Capita perturbationum generalia Stoicorum 87.
Capitis quaſſatio iræ ſignum 210.
Carinus Imperator inſanè gemmas amabat 219.
Carinus Imperator cur dicitur Rex Illyrici 219.
Carmen Arionis 146. & iudicium de eo 147.
Carmen Boetij de Circe, & voluptate 161.
Caſſiani dictum explicatur 109.
Caſtitas in potentibus laude digniſſima 226.
Cauſſæ in Dæmonibus triſtitiæ, & doloris variæ 110.
Cerebrum ſedes omnium perturbationum per quoſdam 115.
Ceruæ pullos docent 155.
Cerui cantu fiſtulæ delectãtur 144.
Cerui amiſſis cornibus cur latent 158.
Ceruus quid timeat 70.
Chamaleon colores mũtat per metum 152.
Chiro aſtrologiæ doctrina potens 167.

Digitized by Google

167.
Chriſippi perturbationum definitio 60.
Chriſippus de zelotipia reijcitur 238.
Chriſtus Dominus perturbationes exercuit 64. 65.
Ciconiæ pietas 157.
Circe ſolis filia, ideſt Regis cuiuſdam 161.
Circæa veneficia qualia 163.
Circææ fabulæ myſterium 164.
Circæum poculum 8.
Circes poculum 161.
Circes fabulam Plutarchus explicat acutè, ſed non verè 164.
Circumſtantiæ hominum diuerſæ inducunt perturbationes diuerſas 190.
Ciuitatum remedia ad euitandas perturbationes virorum 207.
Claſſes adornatæ ad auri inquiſitionem 229.
Clemens reiectus circa perturbationes 37.
Clemens Alexandrinus defenſus aduerſus Gentianum 144.
Clemens de Perſarum Regis filijs memoria lapſus 194.
Climata ad perturbationes conferunt 31.
Clypei ornabantur imaginibus nobiliorum fortium 220.
Clypei vnde dicti 220.
Colorem metus mutat 152.
Colorum in homine mutatio 117.
Comitis Ducis Oliuarenſis animi moderatio 42.
Commotio ſpirituum an in perturbationibus neceſſaria 72.
Communis ſenſus officium 46.
Comparationes perturbatorum cũ beſtijs ex ſacris libris 160.
Concupiſcentia Prothei inſtar eſt 44.
Concopiſcibilis appetitus perturbationum numerus 58.
Concupiſcibilis appetitus reſpicit iucundum, aut moleſtum 75.
Concupiſcibilis, & iraſcibilis in voluntate qualis diſtinctio 97. 98.
Concupiſcibilis ſedes in iecore 114.
Concupiſcibilis in præcordijs 115.
Confidentiæ nomine quid Ariſtoteles 88.
Conſcientiæ turbatæ peccata 20.
Conſilia potentibus bona data multi conſtant 224.
Conſilium in decernendis ſupplicijs capiendum 226.
Conſtans quis 63.
Conſtantia Stoicis quid 63.
Conſtantiæ Stoicorum 87.
Conſtitutio humani corporis ab aſtris pender 24.
Conſuetudo an cauſſa perturbationum 39.
Conſuetudo non eſt cauſſa perturbationum, ſed augmenti 39.
Conſuetudo habitum ingenerat 40.
Conſuetudo voluptatem gignit 40.
Conſuetudo altera narura 43.
Conſuetudo naturam ſuperat 43.
Conſuetudo domina naturæ 43.
Contemptus aliorum in nobilibus 208.
Contemptus etiam Dei in nobilibus 208.
Contemptus aliorum ex ira 211.
Continentia Scipionis, & Alexandri laudata 226.
Conuiuia in porcos vertunt hominem 164.
Cor eſt inſtrumentum, ſeu ſedes iraſcibilis Fernelio 114.
Cor ſedes eſt omnium perturbationum 116. 117.
Cor medium in homine, & animãtibus

tibus tenet 116.
Cor omnium in corpore alterationum, & motuum initium 117.
Cor in animalibus inſectis quale 117.
Cornibus amiſſis cerui latent cur 158.
Cornicis amor in filios diuturnus 135.
Cornix pudicitiæ amica 159.
Coronam auream grandem triumphans gerebat 222.
Corporalis motio ſequitur ad affectus internos 52.
Corpore aſſumpto amare inhoneſtè Dæmon nequit 108.
Corporei ſunt Dæmones Pſello 39.
Corporeos Dæmones qui putẽt 109.
Corporeos Dæmones faciens opinio falſa 109.
Corporis damna ex peccato 16.
Corpus humanum jaſtris ſubiacet 24.
Corpus candidum, ac leue quid indicet in homine 25.
Corpus Angelum mouere ad amorem nequit 108.
Corpus facit multum ad animi perturbationes 190.
Corrigi errores non poſſe falsò dixit Cicero 67.
Corui obliuioſi maximè æſtate 138.
Coruiculi in nido vagantes apud Iobum, quomodo 138.
Coruiculi à patre deſerti quomodo Deus nutriat 138.
Coruos deſerere filios in nido quis aſtruat 138.
Coruos prolem deſerentes Virgilius memorat 138.
Coruus pullos eijcit de nido, & cur 137. 138.
Corpus pullos in nido deſerit 138.
Coturnicum pugnæ acres 140.
Coturnicum pugna deſcripta 141.
Crocodili Zelotipia com ſua vxore adulterante 134.
Croniæ Lemæ quid 27.
Crudelia facilè imperant potentes 225.
Crudelitas aquilæ in filios 136.
Crudelitas potẽtibus familiaris 225.
Cuniculus quid ſit 224.
Cupiditas Nemeſio quid ſit 85.
Cupiditas ne an ſpes ſit generalior 88.
Cupiditatis diuiſio Nemeſiana 85.
Cupiditatis ſpecies ex Stoicis 89.
Cura vnde dicta 116.
Cura ſub pectore quid ſignificet 116.
Currus ſunt perturbationes 66.
Curſus equorum 142.
Curſus certamen eſt piſci cum nauibus 158.
Cyri naſus 45.
Cyrus contra flumen iratus 224.
Cyrus contra Herodotum à contumelia defenſus 224.

D

Daedalus quando fuerit 22.
Damna ex peccato cõſecuta 16
Dauid pro Abſalone mori optat 51.
Dauidis locus ex pſalmo 73. declaratus 208.
Dedalus Icarum monens 205.
Definitiones perturbationum ex Nemeſio 84.
Dei bona longè altiora bonis hominum 95.
Dei prouidentia in aurifodinis 236.
Delectationes Syrenum inſtar ſunt 168.
Delphines cantu delectantur 144.
Delphines hominis amantes 156.

Denominatio rei aliquando deſumitur ex accidentibus 72.
Deo ſe comparant Stoici 94.
Deo adiuuante appetitus manſueſcit 173.
Deſiderant Dæmones 110.
Deſiderium completum Dæmoni triſtitiam potius, quam lætitiam parit, & cur 113.
Deſidia in fœminis 233.
Deſidia quas res generet 233.
Deum antecedunt Stoici 94.
Deus iraſci dicitur 98.
Deus iratus, animantibus iracundis comparatur in ſacris libris 148.
Diaboli ſollicitudo ad nocendũ 35.
Diaboli in nocendo ſeipſi præueniunt 35.
Diaboli irruentes cõtra hominẽ 35.
Diaboli pugna contra hominem 35.
Diabolus eſt homini lupus 106.
Dianæ templum combuſtum 2.
Dictum Euſtachij de Vnicorne nouũ 159.
Dido exemplũ rationis humanæ 13.
Dido laudata 184.
Didonis amantis deſcriptio 11.
Didonis perturbatio opinionem præueniens 61. 68.
Differentia appetitus ſenſitiui, & rationalis 54.
Difficultas obediendi in appetitu vnde eſt 172.
Dij antiquorum, qui Dæmones, ſubiecti perturbationibus varijs 102.
Diſcendi cupido in elephanto 154.
Diſcendi ſtudiũ in animalibus 154.
Diſcrimen inter pocula Circæa, & perturbationes 165.
Diſpoſitio corporis membrorum ex aſtris 26.
Diſtinctio appetituum iraſcibilis, & concupiſcibilis 98.
Diuerſæ circumſtantiæ diuerſas perturbationes faciunt 190.
Diuiſio perturbationum per Piccolomineum affertur 79.
Diuites non habent potentum perturbationes 227.
Diuitiæ ſunt omnia 227.
Diuitum perturbatio, timor amittendi, & auaritia 228.
Doctrina nobilibus maximè neceſſaria 214.
Dæmon an cauſſa perturbationũ 34.
Dæmon cauſſa malorum in homine 34.
Dæmon vnde malum homini machinatur 35.
Dæmon poteſt phantaſmata excitare varijs modis 38.
Dæmon Pardali ſimilis 103.
Dæmon ſemper homini machinatur malum 103.
Dæmon odium ne, an iram habet contra hominem 104.
Dæmon Socratis 104.
Dæmon homini incubus eſſe poteſt 108.
Dæmon ſemper triſtis 110.
Dæmon ex ſuo completo deſiderio triſtitiam habet 113.
Dæmonẽ corporeũ eſſe falſũ eſt 109.
Dæmones quis negarit 36.
Dæmones ſunt Abigei 37.
Dæmones ſunt corporei Pſello 39.
Dæmones quidam benefici videntur 103.
Dæmones omnes in hominem mali 104.
Dæmones poſſint ne aliquid boni tatis habere 105.
Dæmones ſuccubi, & incubi 106.
Dæmones ijs ſolis perturbationibus ſubiacẽt, quæ in ſpiritualibus eſſe poſſunt 109.
Dæmones lætari poſſe negãt aliqui, alij concedunt 110.

Dæ-

Dæmones inuentores ornatus muliebris 237.
Dæmonibus nullus erga homines amor 103.
Dæmonis Socratici malitia 105.
Dæmonũ dolor perturbatio eſt 102.
Dæmonum vnus alio peior 104.
Dæmonum genera diuerſa 109.
Dæmonũ quorũdá conditiones 109.
Dæmonum gaudia ex ſacris litteris probari videntur 112.
Dolor animantium ex prole amiſſa 50.
Dolor animum comprimit 51.
Dolor non eſt affectio; ſed ſenſus affectionis per Nemeſium 83.
Dolor, & voluptas non ſolum oriũtur in termino perturbationis, ſed in motu etiam 87.
Dolor, & voluptas cur dicuntur poſt perturbationes eſſe 88.
Dolor in Dęmonibus perpetuus 110
Dolorem, affectionem, & perturbationem eſſe probatur 84.
Doloris ſenſus quid ſit explicatur 83
Doloris ſpecies ex Stoicis 90.
Doloris perturbatio Dæmonibus in voluntate eſt 102.
Doloris in Dæmonibus perpetui cauſſæ 109. 110.
Dominari nobiles volunt 210.
Ducum mos in cohorte nobilium eligenda 215.

E

EBrietas adoleſcentium Agrigentinorum 8.
Ebrietatem eſſe malum negat Cleantes 91.
Effectus veneficiorum Circes 163.
Efferueſcentia ſanguinis nobilibus pronior 211.
Egeſtas crudeles facit aquilas, coruos 136.
Electra rationis rectæ exemplum 13.
Elementa aſtris ſubdita 23.
Elephanti gloriæ cupidi hiſtoria 141.
Elephanti ſenes quomodo cicurantur 145.
Elephanti ad iram prouocantur 149.
Elephanti timidi 152.
Elephanti pudor 158.
Elephantus amans mulierem 156.
Elephas gloriæ cupidus 141.
Elephas diſcendi auidus 154.
Eliani locus de vino elephantis dato explicatur 149.
Emendari vita poteſt 67.
Emendationes laudat Euripides 67.
Emor Dinam vitiatam amat amplius cur 22.
Empedoclis carmen ex Clemente, de tranſmigratione animæ 119.
Ennij locus apud Cicer. explicatus 116.
Epulæ epulones in porcos vertunt 164.
Equæ Lybicæ cantu manſueſcunt 145.
Equæ Lybicæ lacrimas per delectationes fundunt 145.
Equi generoſi forma 25.
Equi Troiani nomen 36.
Equi ſomnia patiuntur 127.
Equi gloria ex Iobo 142.
Equi hinnitus qualis 142.
Equi gloria ex flatu narium 143.
Equi Sybaritarum ſaltare ad cantũ docti 144.
Equi muſicis delectantur 144.
Equorum gloriam appetentium in ſtadio currentium deſcriptio ex Lucretio 142.
Equus locuſtæ comparatus cur 143.

Ii 2 Equus

Digitized by Google

Equs terram vngula fodiens 143.
Eraſmi error circa arborum animas 118.
Eraſmus circa arbores, quas ait ſẽtire, deriſus 123.
Erectio appetitus an ſit arduitas 76.
Errores corrigi poſſunt 67.
Eua ante peccatum perturbata 21.
Euge euge in pſalmis quid ſignificet 112.
Eupatiæ Stoicorum 87. 89.
Euripidis ſententia de vitæ emendatione 67.
Exceſſus in perturbationibus adoleſcentium 156.
Excitatio perturbationum quomodo eueniat 99.
Exemplis oſtenditur ex perturbatione vitiari actiones 181.
Exemplum voluntatis commotæ ex turbatione phantaſmatum 187.
Exilium Senecæ 18.
Expectatio mali quid ſit 86.
Expertes perturbationis qui Stoicis 91.
Explicatio loci Pſalmorum de pullis coruorum 138.
Externorum ſenſuum cum internis coniunctio 46.

F

Fabrica ſenſuum quàm ſolerter à natura eſt 46.
Fabulæ Circææ explicatio 146.
Fabulæ Homericæ de Eolo moralis expoſitio 167.
Facies hominis interna non certò docet 25.
Facultatum ſentientium, & rationalium ordo inoperando 99.
Fames auri ſacra quænam 216.217.
Faſcinantes oculi 122.
Faſcini vis 122.
Faſcinum quale 122.
Faſcinus per oculos quomodo fiat 122.
Fauorini elegãs dictũ de ira Adriani 225.
Felicitas ruſticana 81. 82.
Felix Iudeæ Præpoſitus 223.
Fernelius iraſcibilem in corde ponit 114.
Filios vnuſquiſque amat 135.
Fiſtulæ ſono cerui capiuntur 144.
Fœminæ etiam pauperes ornatum amant 234.
Forma fœmellarum capiuntur mares in animalibus 130.
Formicis ſenes peiores 204.
Fornicans Zeno nititur ſe à malo excuſare 91.
Fornicatio in adoleſcẽte cur odium generet 22.
Fortis vir equo comparatus 25.
Fortitudo hominis aduerſus perturbationes parua 71.
Fortunæ donum nobilitas 213.
Fortunæ dona non ideò mala, quia à fortuna 213.
Frigida ſenectus 202.
Fulminum genera quædam 226.
Functiones animæ non omnes in omni parte corporis exercentur 115.
Furiæ cur ſteriles 30.

G

Galenus Stoicos excuſat 60.
Galenus Stoicos excuſans reprehenditur 60.
Galli imperium, & ambitio deſcripta 140.
Gallina in amore ſuæ prolis vehemens 135.
Gallina amans filios deſcripta 135.
Gallorum pugnæ inſtitutæ 140.

Gar-

Garruli ſenes 205.
Gaſparis Guſmani Comit. Duc. Oliuar. la⁹ ex animi moderatione 42.
Eiuſdē in negotijs patiētia 42.
Gaudere Dæmones quidam concedunt 110.
Gaudia Dæmonum S. Thomas argumento probat 112.
Gaudium quid 192.
Gaudium Dęmonum ſi quod habēt, ante iudicium vniuerſale eſt 110.
Gaudium Dæmonum ſi quod eſt, poſt iudicium non eſt 110.
Gaudium ſi quod eſt Dæmoni ante diem iudicij, erit etiā poſt 110.
Gaudium ex memoria de re ſecura nullum in Dæmonibus 111.
Gaudium ex adimpletione deſiderij nullum in Dæmone 111.
Gemelli cur diuerſarum perturbationum 32.
Gemitus iræ ſoboles 210.
Gemmæ quomodo à Seuero Imperatore æſtimatæ 219.
Gemmarum vſus nobilitati peculiaris 217.
Gemmarum promiſcuus vſus ad luxuriam 218.
Gemmarum cupidus ad inſaniam Carinus Imperator 219.
Gemmis aurum acceſſio eſt 217.
Generalia capita perturbationum quomodo intelligenda 87.
Generare an queat ex fœmina Dæmon 108.
Generoſitas in nobilibus facilior 213.
Generoſus Leoni comparatus 141.
Genitores Ciconia nutrit 157.
Gentianus lapſus memoria Clementem commentans 194.
Gentium aliquarum qualitates ex regione 33.
Genus nobiles perdit 212.
Geſtiendi vocabulum quid ſignificet 192.
Gindis fluminis diuiſio à Cyro facta examinatur 225.
Gladij vibratio cōtra veneficia 163.
Gratia Dei perturbationes cohibens 17.
Gregorij Nazianz. de Iuliano iudicium 26.
Gregorius Nazianz. excellēs in Phyſiognomicis 26.
Grillus apud Plutarchum Stoicos carpens 124.
Gula in mulieribus 233.
Gulæ irritamentum guſtus 46.
Gulam, quæ conſequantur agmina malorum 233.
Guſtatus deſcriptio 45.
Guſtus gulæ irritamentum 46.
Guſtus ſaporum intellectus 46.

H

Habitus conſuetudine ingeneratur 40.
Habitus fœminarum duplex, cultus, & ornatus 236.
Heliogabali luxuria ex gēmis 218.
Herba Moly quæ 163.
Herodis verſus de ludis puerorum 191.
Hiems vitæ ſenectus 191. 202.
Hieronis mores mutati 5.
Hinnitus equi qualis 142.
Homeri comparationes iratorum cum beluis 160.
Homericę fabulę de Aeolo hiſtorica expoſitio 167.
Homini ſoli nares prominent 45.
Hominis perturbationes ex ſimilitudine cum animalibus 125.
Homini ſoli dant Stoici perturbationes 176.
Hominis nobilitas 6. 9.

Hominis ingenium 6.
Hominis ante peccatum dotes 6.
Hominis in faciendis creaturis Dei ſocius 7.
Hominis in innocentia conſtituti ornamenta 7.
Hominis caſus, & hinc miſeriæ 7.
Hominis caſus naufragio ſimilis 8.
Hominis ruinæ deſcriptio 8.
Hominis operationes triplicis generis 44.
Hominis naſcentis imperfectiones 49.
Hominis amor in liberos diuturnus 51.
Hominis fortitudo ad ictus amoris facilis.71.
Hominis terror in beſtias 154.
Hominum genera duo Stoicis, bonorum, & improborum 94.
Homo ex bellua in hominem reſtitutus 9.
Homo ſine peccato originali naturaliter perturbatur 10.
Homo nudus, & ſpoliatus quò differant 17.
Homo per peccatum originale ſpoliatus, & vulneratus 19.
Homo ſecundum ſuam conſtitutionem aſtris ſubditur 24.
Homo, & bruta quomodo aſtris ſubdita 24.
Homo ex facie qualis ſit non ſatis noſcitur 25.
Homo equo Troiano ſimilis 36.
Homo Scyllæ ſimilis 36.
Homo non ſtatim perfectè operatur etiam ſecundum partes animales 49
Homo tardus ad perfectè operandum 49.
Homo liberorum ſuorum amantiſſimus 51.
Homo leui perturbatione agitatur 70.
Homo paleæ inſtar fertur 70.
Homo omni tempore prorſus in libidinem 129.
Homo à brutis accipit, quod perturbetur 159.
Homo liber, & appetens currui, & aurigæ comparatus 189.
Homo diuerſas patitur perturbationes 189.
Honor, & virtus ſimul 2.
Honorum amor in viris 206.
Honorum appetens ſuperbus 222.
Humana conditio naturaliter ſubiecta perturbationi 10.
Humiliter natis ſi euehantur appetentia honorum inſana 222.

I

IApethi filij 30.
Iecur eſt inſtrumentum concupiſcibilis 114.
Iecur Horatio eſt ſedes iraſcibilis 114.
Ignatij Loyolæ exemplum de aſſuetudine 41.
Ignatij laus, et ſanctitas 42.
Ignatius iram frœnat 42.
Ignis ſacer quid ſit 129.
Illecebræ amoris indicium 131.
Illecebræ animantium quæ 131.
Imagines ſuorum nobilitas conſeruabat 220.
Imaginum, & rerum pretioſarum auida nobilitas 216.
Immanens actio quomodo actio, & paſſio dicatur 73.
Imperator muſcas perſequens 3.
Imperioſi ſunt potentes 225.
Imperium voluntatis non ſtatim exequitur appetitus 172.
Imprudentes pueris ſimiles 192.
Inæqualem intenſionem eſſe in pertur-

Inæqualem intenſionem eſſe in perturbationibus conuincitur 178.
Inæqualitas perturbationum variat efficacitatem earum 187.
Inclinatio malefaciendi in Dæmone eſt ex odio, & inuidia contra Deum 113.
Indicia amoris in animãtibus 129.
Indoles futura dignoſcitur ex luſu puerorum 193.
Infamia nationum qualis apud Vlpianum 33.
Infantes cur non ſomniant 127.
Influxus aſtrorum in corpus humanum 24.
Ingenioſi mercuriales 29.
Ingenium hominis 6.
Inhoneſtus amor an in Dæmone 106.
Inimicitia auium mutua 158.
Inimicitiæ naturales in amicitiam conſuetudine verſæ 126.
Inſecta animalia quænam 116.
Inſecta cur ſecta viuant 117.
Inſectis quid pro corde 117.
Inſtitutio an perturbationum cauſſa 39.
Inſtitutio puerorũ apud Perſas 194.
Inſtrumenta perturbationum 115.
Inſtrumenta cultui, & ornatui fœminarum addita 236.
Intellectus mouet, & ſedat appetitum propoſitis conſilijs, & rationibus 169.
Intellectus ſaporum guſtus 46.
Intellectus agentis munus 47.
Intellectus poſſibilis ſpeciem recipiens 47.
Intelligẽdi artificium mirabile 47.
Intelligentiæ cælos mouẽt ex amore 174.
Intemperantia quid ſit 69.
Intemperantia non eſt origo perturbationum 69.
Intemperantia principium perturbationum Stoicis 90.
Intemperantia perturbationũ principium Stoicis exagitatur 92.
Intenſio, & remiſſio in perturbationibus nulla ſecundum Stoicos 176.
Internorum ſenſuum cum externis coniunctio neceſſaria 46.
Inuidia Diaboli contra homines 35.
Inuidia Dæmonis contra Deũ 113.
Inuidia muliebris 233.
Inuidia quid pariat 233.
Iobi locus de coruis illuſtratus 138. 139.
Iobi locus de crudelitate ſtruthionis 139.
Iobi locus de equi gloria belli illuſtratus 142. 143.
Ira quid ſit 147.
Ira per aſſuetudinem frœnata 42.
Ira etiam in prudente 66.
Ira in concupiſcibili appetitu à Piccolomineo poſita 80.
Ira in beluis ponenda 81.
Ira à beluis accepta in hominem translata Poeticè 81.
Ira Deo attribuitur 98.
Ira ne, an odium in Dæmone erga hominem 104.
Ira ſine voluptate non eſt 113.
Ira omnibus ineſt animãtibus 147.
Ira Leonis apud Virgilium deſcripta 147.
Ira Stoicis inſania ſemper 180.
Ira Peripatetici cos virtutis quandoque 180.
Ira, & ſuperbia nobilitatis perturbationes præcipuæ 208. 210.
Ira nobilibus dominatur, & cur 210
Ira alios præ ſe contemnit 211.
Ira, quæ virtutis cos, nobiles facilius accenduntur 213.
Ira perturbata immoderatè magnũ

in nobilitate damnum 214.
Ira generoſa in nobilitate quàm magnum commodum 214.
Ira potentum etiam in minimis exardeſcit 225.
Ira Adrianus facilè accendebatur 225.
Ira in mulieribus 233.
Iracundi ſenes 205
Iræ perturbatio non habet oppoſitum 59.
Iræ amantium à Poetis exceptæ aliquæ 80. 81.
Iræ, & odij diſcrimen 104.
Iram ineſſe animantibus probatur 147. 148.
Iraſci Leones Annibalis ingenium declarauit 149.
Iraſcibilem eſſe in voluntate probatur 97.
Iraſcibilis pars feræ inſtar 44.
Iraſcibilis appetitus perturbationes quot 58.
Iraſcibilis paſſiones circa media verſantur, atque etiam circa finem 79.
Iraſcibilis, & concupiſcibilis in voluntate diſtinctio qualis 97. 98.
Iraſcibilis in corde ſedes Fernelio 114.
Iraſcibilis in corde quibuſdam 114.
Iraſcuntur beſtiæ, cum amant præſertim 148.
Irati omnia in malam partem conuertunt 211.
Iratorum deſcriptio ex Seneca 115.
Iratorum circumſtantiæ ex Virgilio 210.
Irruendi vocabulum in Pſalmo 61. explicatur 35.
Iſidorus correptus 133.
Iſidorus declaratus, & defenſus loquens de equis 157.
Iſmene ſenſus ſimulacrum 15.
Iucundum, & moleſtum ſecundum ſe reſpicit appetus concupiſcibilis 75.
Iudicium præuenire poteſt perturbatio 68.
Iudicium Stoicis regula omnium bonorum, vel malorum 94.
Iudicium præit motus omnes voluntarios ſecundum Stoicos 175.
Iudicium obnubilatur aliquando à perturbatione 181.
Iudicium eſt fons bonitatis in actione bona 181.
Iugerum quid ſit 151.
Iuliani Imperatoris vitia ex Phyſiognom. 26.
Iuppiter quomodo pingatur 28.
Iuſtus eſſe nõ poteſt, qui timet 226.
Iuuentus homini mala 195.
Iuuentus mala quare 196.
Iuuentus eſt æſtas temporis 196.
Iuuentus freto comparata 197.
Iuuentus flos eſt facile flagrans 198.
Iuuentus vini appetens plerumque 200.
Iuuentutis perturbationes 195.
Iuuentutis perturbationes vehementes 196.
Iuuentutis nobilitas deſcripta 197.

L

LAcedæmones ornatum mulieribus prohibuerunt 236.
Lacrimantes equi 157.
Lactantius reprehenditur 64.
Lætari Dæmones quandoque poſſe ſunt qui negent 110.
Lætitia ne afficiantur vnquam Dæmones 108. 110.
Lætitia in Dæmone nulla ineſſe vnquam poteſt 111.
Lætitiam aliquam Dæmonum videtur aſtruere ſcripturæ 112.

Lar-

Laruas leo non timet 70.
Laudare qui aptus 2.
Laudare ſe nobilis pro loco, & tempore poteſt 213.
Leādri amore affecti deſcriptio 52.
Leandri amantis feruor 198.
Leandri, & Erus amores à Muſeo, & Ouidio cantati 199.
Lentitudo ad imperata exequenda in appetitu 173.
Leo laruas non timet 70.
Leo quas res timet 70.
Leo ſaucius cur gaudere dicatur à Virgilio 148.
Leonis naturales affectus 126.
Leonis zelotipia contra Leenam adulterantem 134.
Leonis glorioſus animus 141.
Leonis generoſi conditiones 141.
Leuitas adoleſcentiæ 196.
Lex pelargica 157.
Liber de moribus ſpeculum 5.
Libertas in appetitu nulla 171.
Libertas vnde exiſtit 172.
Libertas hominis nunquam interit ſanis organis phantaſiæ 188.
Libertas hominis eleganter à Baſilio Seleuciæ oſtenſa 188.
Libertas aurigæ cōparata 188. 189.
Liberti multi ſuperbi apud Plin. 223.
Libidinis proles, & affectiones 233.
Libido quid ſit Nemeſio 85.
Libido mulierum 232.
Libido excitatur odore 235.
Lippitudo Saturnina quid 27.
Lycurgi exemplū de aſſuetudine 41.
Locorum qualitas cōfert ad mores, & perturbationes 32.
Locus Ariſtotelis, & alter Plinij de Bonaſo explicatur 151.
Locus ex Geneſi de Dæmonibus, explicatur 107.
Locuſtę equus cur comparetur 143.
Locuſtarum mos 143.
Loquaces auiculæ 155.
Ludi pueriles varij 192.
Ludi puerorum dant indicia indolis futuræ 193.
Luna creſcente animalia augeſcunt 30.
Luna deficiente macreſcunt pleraque animalia 30.
Luna quinta quid producat 30.
Lunæ differentia 30.
Lunæ varietas varietatem rebus infert 30.
Lupa cibos abſcondit, nè à lupo deuorentur 137.
Lupini aqua dulceſcunt 91.
Luporum in parentes obſeruantia 158.
Lupus Diabolus eſt homini 106.
Lupus in filios crudelis 137.
Luſcinia cantu cum luſcinia decertat ob victoriam 141.
Luſcinia diſcendi auida 155.
Luſcinia pullos cantum docet 155.
Luſciniæ amores indicati cantu 131.
Luſus ſunt pueris familiares, & cur 191.

M

MAcies amoris indicium 131.
Magnes amare dicitur ferrum 121.
Magnitudo in perturbatione non requiritur 70. 71.
Magnitudo, & paruitas in moralibus rei immutare poſſunt eſſentiam 70.
Maiores nepotibus virtutem non tranſmittunt 212.
Mala Dæmonum voluntas in homines 104.
Malorum humanorum cauſſa Diabo-

bolus 34.
Mamertini freti deſcriptio duplex 197.
Mamertinis in vſu coturnices ad pugnam educere 140.
Mancipia vendenda nationem ſuam explicent 33.
Manetis circa animas error 118.
Manichæorum error de anima ſenſitiua in arboribus 118.
Manſuetudo iræ non eſt oppoſita 59.
Manutius reprehenſus 116.
Mare Saturni lacrimæ 27.
Mare occupatur ædibus nobilium 209.
Marij oculi 215.
Martialis de Leandro ſibi comparatus 199.
Martis operationes in homine 28.
Matris dolores pueri non ſentiunt 194.
Mattias Coruinus excellens Phyſiognomicus 24.
Maximus Tyrius de Dæmone Socratis reprehenditur 105.
Medæa eſt omnis mulier, cum amat 231.
Medææ filij ludentes in matris doloribus 194.
Medææ vltiones 225.
Medici Græci quales Catoni 104.
Medicis Græcis ſimiles Dæmones (104.
Midiocritas aurea 70.
Membrorum corporis diſpoſitio ex aſtris 26.
Memoriæ ſenſitiuæ munus 46.
Menas Pompeij libertus ſuperbiſſimus 222.
Mens ab aſtris non aſtringitur 24.
Mens oppidi inſtar eſt ex Niſſeno 47.
Mentis operationes 47.
Mezenzij ſuperbia cõtra Deũ 208.
Mercatorum antiquorum, & recẽtium ſollicitudo in auro quærendo 230.
Mercaturæ ſtudium à Mercurio 29.
Mercuriales ingenioſi 29.
Mercurij effecta 29.
Merops auis pia erga parentes 157.
Metempſicoſim inuehentes perturbari animalia conceſſere 125.
Metus ſpecies ex Stoicis 90.
Metus ſedes in ore ventriculi Nemeſio 114.
Metus quibus ineſt animantibus, & cur 150.
Metus vocem adimit 151.
Metus ſoluit membra, & aluũ 151.
Metus colorem immutat 152.
Metus perturbatio in potentibus 225.
Metus quietem expellit 226.
Metus in mulieribus 231.
Mezentij amor in Lauſum filium 51.
Milites qui in bello meliores 33.
Minima commiſſa ad iram potentes prouocant 225.
Miſericordiam Stoici non admittũt in ſapiente 179.
Mobilitas adoleſcentum 196.
Moderata appetitus motio an dicẽda perturbatio 73.
Moderata paſſio perturbationis rationem habet 74.
Moderatio animi in Comite Duce Oliuarenſi 42.
Moderatio animi in nobili viro magis elucet 207.
Moderatio in nobilibus laudabilior 211. 212.
Moderationem animi maxime docebantur Reges Perſarum 207.
Modum neſciunt in rebus, & perturbationibus adoleſcentes 196.

Mo-

Moleſtum, & iucundum reſpicitur ab appetitu concupiſcentiæ 75.
Moly herba quæ 163.
Moralis philoſophiæ ſcriptor laudatus 4.
Morbi arborum 120.
Morbus effectus perturbationum Stoicis 90.
Mores ſenum 202.
Mores mulierum in Ariſtotele 231.
Morum diuerſitas ex locorum qualitate 32.
Moſis cantici locus de equo,& aſcēſore elucidatur 189.
Motio immanens quomodo ſit actio, & paſſio 73.
Motio appetitus ad virtutem, aut vitiū tendens perturbatio eſt 74.
Motionem perturbationum eſſe cū voluptate, aut dolore 74.
Motus quiuis appetitus in homine an ſit perturbatio 73.
Motus neceſſarij ad perturbationem 100.
Motus animæ qualis ſit perturbatio 100.
Motus,& ceſſatio eius à timore 150
Motus in cælis ratio triplex 174.
Motus primi in appetitu quales ex Stoicis 176.
Motus primi voluntatis rationalis quid ſint Stoici explicare nequeunt 176.
Motus voluntatis primos eſſe perturbationes probatur 178.
Motus primos non eſſe æqualis intenſionis oſtenditur 178.
Muliebris ornatus Dæmones inuētores 237.
Mulier zelo ardens perturbationibus obnoxia 231.
Mulier in amore Medæa eſt 231.
Mulieres fluminis torrentis inſtar 231.
Mulieres meticuloſæ 231.
Mulierum iracundia magna 231.
Mulierum perturbationes quā multæ 234.
L. Mummij paupertas 221.
L. Mummius tabulis pictis Romam impleuit 221.
Mummius tabularum pictarum minimè amans 221.
Mummius tabularum pictarum rudis, & ignarus 221.
Mundus muliebris quā antiquus 236
Muneris functio quid ſit per Nemeſium 84.
Muneris functio an neceſſaria in perturbatione 84. (144.
Muſica non ſolos homines delectat
Muſica equi delectantur 144.
Mutatio colorum in homine 117.

N

NAbuchodonor ſuperbia Deū contemnens 208. (45.
Nares homini ſoli ꝑminent
Nares animantibus in amore duces 130.
Naris emunctæ homo quid 45.
Naritius Vlyſſes cur 162.
Narium deſcriptio 45.
Naſi accidentia ſigna affectionū 45.
Naſi prouerbia 45.
Naſo ſua eſt venuſtas 45.
Naſum neutro genere 45.
Naſus Cyri 45.
Naſus ſignum ſagacitatis 45.
Natio mācipij emēdi cognoſcēda 33
Nationum quarundam qualitates ex locis 33.
Natorum quinta luna mores 31.
Natura conſuetudine ſuperatur 43.
Natura torrentis inſtar eſt 193.
Naturæ ſolertia in fabrica ſenſuum 46.
Naturæ contrariæ non ſunt pertur-

bationes 67.
Naturæ vis 193.
Naturalia homini quomodo in pœnam computentur 18.
Naturalis appetitus multiplex 49.
Naturalis nequitia hominis qualis ſit 188.
Naufragij deſcriptio 8.
Nemeſij de affectionibus opinio afſertur 82.
Nemeſij perturbationis definitio duplex 84.
Nemeſius reijcitur 83.
Nemeſius metum ponit in ore ventriculi 114.
Neritus mons in Ithaca 162.
Nix ex matre gignitur, & matrem gignit 70.
Nobiles ſe Deos putant 208.
Nobiles veritati obſtructas aures habent 209.
Nobiles adulationem ſectãtur 209. 210.
Nobiles iracundi, & cur 210.
Nobiles bilioſi, & cur 211.
Nobiles genus perdit 212.
Nobiles iracundi, ſed bona ira 213.
Nobilibus cur facilius ſanguis efferueſcit 211.
Nobilis melior debet eſſe ignobili 207.
Nobilis laudare ſe in loco, & tempore poteſt 213.
Nobilitas virtus eſt 212.
Nobilitas fortunæ donum eſt 213.
Nobilitas doctrina inſita mirabiles effectus edit 214.
Nobilitas per iram quanta bona, aut mala facit 214.
Nobilitas rerum peregrinarum auida 216.
Nobilitas anulum ex auro geſtauit 217.
Nobilium amici multi, nulli veri 208.
Nobilium ædes viſitabat Seuerus Imperator 209.
Nobilium ædes ornamentis ſuperbæ 209.
Nobilium moderatio laudabilior 211. 212.
Nobilium cohors electa ad tuendũ Ducem, & Imperatorem 215.
Nudus,& ſpoliatus quo differant 17.
Numerus quintus qualis 30.
Numerus perturbationum non facilè habetur 57.
Numerus perturbationum in concupiſcibili 58.

O

Obediendi difficultas in appetitu vnde eſt 172.
Obliuionem inducebant veneficia Circæa 163.
Obſeruanda in aſtris ad affectiones dignoſcendas 27.
Oculi animorum, & perturbationum indices 45.
Oculi tarde formantur, ocyſſimè moriuntur 45.
Oculi magna perturbationum indicia 116.
Oculi faſcinantes 122.
Oculi ſunt in amore duces etiam animalibus 129.
Oculi, Alexandri Magni, lenes, atque pulcri 215.
Oculi Alexandri in bellis truces, & Leonini 115.
Oculi Marij 215.
Oculorum qualitates animorum indicia 26.
Oculorum deſcriptio 45.
Odia plantarum inter ſe 119.
Odij, & iræ diſcrimen 104.
Odio nè, an ira Dæmon perſequitur homi-

hominem 104.
Odium Diaboli in homines 35.
Odium excruciat rationem 55.
Odium Dæmonis in humanum genus 104.
Odium vehementiſſimum hominũ in Dæmone aufert omnem lætitiam 111.
Odium Dæmonis contra Deum 113.
Odium Dæmonum inſatiabile, & ſine vlla voluptate e4 113. 114.
Odor attrahit ad luxuriam 235.
Odores naturæ ſunt igneæ 45.
Odorum ſuauitas taxatur 235.
Officina malorum ſenectus 202.
Olea, & vnguenta ad ornatum mulierum 235.
Olfactu beſtiæ accenduntur in amorem 129.
Oliuarenſis Comitis Ducis moderatus animus 42.
Operatio hominis per ſenſus externus 44.
Operatio hominis per ſenſus internos 44.
Operatio quæuis appetitus tùm ſẽſitiui, tùm rationalis an ſit perturbatio 73.
Operationes imperfectæ pueri naſcentis 49.
Operationes animæ vſquequò perturbationis eliciat actum 99.
Operationes hominis triplicis generis 44.
Opici qui, & cur 104.
Opinari nunquam ſapientem quid ſit 93.
Opinio Dæmoni corpus tribuens falſa 109.
Opinione perdurante perturbatio cur minuatur 62.
Opiniones sũt perturbationes Stoicis 60.
Optare ne appetitus ſubijciatur rationi veſanum eſt 170.
Opum amor in viris 206.
Orator efficax 183.
Oratori appetitus comparatur 183.
Ordo procedendi in anima vſque ad perturbationem 99.
Oreſtis furiæ 20.
Oreſtis furiæ ex turbatione phantaſiæ 187.
Organa corporea quomodo agitentur 100.
Organa perturbationum varia 115.
Organum perturbationum ſenſitiuarum quodnam 114.
Originale peccatum an cauſſa perturbationum 10.
Ornamenta varia in ædibus nobilium 209.
Ornamentis vitam poſtponunt mulieres 234.
Ornamentorum amor magnus in fœminis 234.
Ornandi ſe vſum extitiſſe ante bella Troiana 237.
Ornatum muliebrem ante diluuiũ extitiſſe 237.
Ornatum muliebrem Dæmones inuenere 237.
Ornatus mulierum non ſemper malum, aut damnandus 234.
Ornatus fœminis frequentiſſimus 234.
Ornatus multum excitat ad libidinem 235.
Ornatus in fœminarũ animis quãtas excitet perturbationes 238.
Os ventriculi ſedes metus Nemeſio 114.
Oſſifraga pullos aquilæ eiectos nutrit 137.

P

PAleæ inſtar homo eſt 70.
Palingeneſiam qui conceſſere,

Digitized by Google

re, etiam beſtijs perturbationes conceſſere 125.
Pardali Dæmon ſimilis 103.
Paredri Dæmones ſemper malum, ſuo Domino intendunt 103.
Parentes diligit vpupa 157.
Parentum amor in filios 51.
Parentum mortes pueri non dolent 194.
Paris auro multo ornatus 237.
Partes animæ humanæ ex Clemente, & Platone 44.
Paſiphaes amor in Taurum 129.
Paſiphaes veſana ſtultitia 170.
Paſſio quare dicatur 53.72.
Paſſio quæ propriè dicatur 73.
Paſſio cum motione ſpirituum naturali conſiſtit 74.
Paſſio nunquam voluntatem cogit, niſi offenſis organis ſẽſitiuis 187.
Paſſiones animi quid 65.
Paſſiones fuerunt in Chriſto Domino 65.
Paſſiones, aut perturbationes quænam actiones ſint 74.
Paſſiones iraſcibilis verſantur circa media, & aliqua etiam circa finem 79.
Paſſionis nomen quomodo competat actioni internæ appetitus 73.
Paſſionis definitio ex S. Thoma diſcutitur 73.
Paſſionis ratio cui competat ſecundum Caietan. 73.
Patiendi aſſuetudo in Lacedæmonibus 40.
Patientia in negotijs Comitis Ducis Oliuarenſis 42.
Patres mori pro filijs eligunt 51.
Patria, parentes ad affectiones particulares inclinant 27.
S. Pauli textus de perturbatione voluntatem trahente explicatus luculenter 187.
Pauo animal glorioſum, & maleuolum 170.
Pauones maleuoli Ariſtoteli, Plinio minimè 158.
Pauonis amor indicatus 131.
Pauonis glorioſi deſcriptio ex Gregorio Nazianzeno 140.
Paupertas L. Mummij 221.
Peccata furorem, & perturbationes quomodo inducant 20.
Peccata inclinant ad perturbationes, & quomodo 21.
Peccata æqualia Stoicis 176.
Peccati pœna qua ratione ſint perturbationes 17.
Peccato originali vulneratus, & ſpoliatus dicitur, & quomodo 18.
Peccatum originale an cauſſa perturbationum 10.
Peccatum pœna ſequitur 20.
Peccatum qua ratione excitet perturbationes 22.
Peccatum Angelorum 101.
Pecunia regina rerum dicitur 227.
Pecuniæ congregandæ modi varij 212.
Pecuniarum conditiones auaros faciunt ſenes 202. 203.
Pedagogi Regij apud Perſas 194.
Pelargica lex 157.
Pelargus cur dicta ciconia 157.
Perdix inter aues loquaces, mirum 155.
Pericles orator 183.
Perilli bos 5.
Peripatetici à Stoicis nõ ſolũ nomine, ſed rebus etiam differunt circa perturbationes 176.
Peripatetici quomodo diſtribuant partes animæ 179.
Peripateticis ira cos virtutis 180.
Perſarum mos in pueris inſtituendis 194.
Perſarum mos in naſo Regis 45.

Per-

Perſius de pſittaco loquens examinatur 155.
Perturbati animantes probatur argumentis varijs 125.
Perturbati beſtijs ſimiles 36. 37.
Perturbati beſtijs ſimiles efficiuntur 160.
Perturbati qui quibus ſint ſimiles beſtijs 160.
Perturbatio antecedit peccatum 21.
Perturbatio quare paſſionis nomine vocetur 53.
Perturbatio an omnis ex opinione naſcitur 60.
Perturbatio aliqua præuenit opinionem 61.
Perturbatio opinionem præueniens in Didone 62.
Perturbatio poteſt eſſe remiſſa 63.
Perturbatio non omnis mala 64.
Perturbatio etiam bona eſſe poteſt 64. 66.
Perturbatio etiam in ſapiente 65.
Perturbatio propriè accepta etiam in ratione eſſe poteſt 68.
Perturbatio etiam eſt operatio, ex qua virtus oritur 74.
Perturbatio vt ſit non eſt neceſſe vt ſit contra naturæ inclinationem 74. 84.
Perturbatio quomodo in quatuor capita diſtribuitur 86.
Perturbatio omnis eſt cum voluptate, aut dolore 87.
Perturbatio quo in animæ motu cõſiſtat 100.
Perturbatio trahit hominem in belluam 159.
Perturbatio omnis mala eſt per Stoicos 176.
Perturbatio Stoicis reddit actiones voluntatis malas 180.
Perturbatio aliquando obnubilat iudicium 181.
Perturbatio aliquando diminuit bonitatem voluntatis 181.
Perturbatio regenda eſt à voluntate 181.
Perturbatio comparatur puero prælucenti domino 181.
Perturbatio quando eſt indicium bonitatis actus 182.
Perturbatio in Dauide quomodo ſe habet ex pſalmo 83. 182.
Perturbatio appetitus potentiſſima ad animam perturbandam 183.
Perturbatio non cogit voluntatem, niſi turbatis phantaſmatis 187.
Perturbatio videtur cogere, ac trahere volũtatem ſana adhuc phãtaſia 187.
Perturbationem aliquam non malam concedit Seneca 92.
Perturbationes optimum ſcribendi argumentum 5.
Perturbationes homini naturales 17.
Perturbationes peccati pœna quatione 17.
Perturbationes Dæmones ſunt Baſilidi 36.
Perturbationes Clementi quid 37.
Perturbationes ſunt ſigilla, & quomodo 37.
Perturbationes an ſint peccata 37.
Perturbationes excitatæ a ſenſitiuo appetitu turbant animam, & rationem 55.
Perturbationes aliæ in proſecutione boni 57.
Perturbationes alię in fuga mali 57.
Perturbationes in concupiſcibili 57.
Perturbationes quædam in iraſcibili 57.
Perturbationes inter ſe oppoſitæ præter iram 59.
Perturbationes in opinione conſiſtunt Stoicis 60.

Per-

Perturbationes in opinionibus non ſunt 60. 62.
Perturbationes in Chriſto Domino 65.
Perturbationes in Diuo Paulo, & alijs Sanctis viris 65.
Perturbationes neceſſariæ ſunt 65.
Perturbationes humanæ naturæ cõuenientes 65.
Perturbationes currus inſtar ſunt 66.
Perturbationes ex pœnitentia ſecutæ bonæ 67.
Perturbationes actiones, aut operationes ſunt 72.
Perturbationes cur paſſiones 72.
Perturbationes ſingulæ ex quatuor capitibus orientes ſecundũ Stoicos 89.
Perturbationes aliquas eſſe non malas Stoici fateri coguntur 92.
Perturbrtiones ineſſe voluntati negat Piccolomineus 97.
Perturbationes qua ratione excitãtur in anima 99.
Perturbationes videntur homini ineſſe toti, nõ vero animæ ſoli 100.
Perturbationes in ſola anima eſſe Virgilij ſententia 100. 101.
Perturbationes eſſe in Angelis probatur 101.
Perturbationes aliquas habent Dæmones 109.
Perturbationes perpetuas aliquas habent Dæmones 109.
Perturbationes in beſtijs 324.
Perturbationes ventorum inſtar 167.
Perturbationes coercitæ, poſtea relaxatæ difficillimè iterum refrenantur 167.
Perturbationes ſoli homini dant Stoici 176.
Perturbationes æqualis intenſionis omnes Stoicis 176.
Perturbationes ex ſe malæ ſunt Stoicis 176.
Perturbationes quando bonæ, vel malæ 178.
Perturbationes non vitiare voluntatis operationes oſtenditur 181.
Perturbationes pueriles non attingunt rationem 193.
Perturbationes iuuentutis aliquæ 196.
Perturbationes adoleſcentum vehementes 196.
Perturbationes adoleſcentum cur non durabiles 197.
Perturbationes adoleſcentię in prodigo adoleſcente delineatæ 199.
Perturbationes ſenum 202.
Perturbationes in muliere vehementes 231.
Perturbationis exiguitas non auſert eſſe perturbationi 84.
Perturbationis definitio Nemeſiana 84.
Perturbationis expertes Stoicis qui 91.
Perturbationis exemplum rationẽ commouentis 183.
Perturbationis bonitatem voluntatis inficientis exemplum 184.
Perturbationis diuerſitas pro diuerſitate hominis 190.
Perturbationum in homine cauſſa an peccatum originale 10.
Perturbationum cauſſa an ſit Dæmon 35. 36.
Perturbationum omnium cauſſam eſſe Dæmonem quis putet 36.
Perturbationum definitio 56.68.72.
Perturbationum diuiſio duplex 56.
Perturbationum numerus difficilè habetur 57.
Perturbationum numerus inueſtigatur 58.

Per-

Perturbationum in iraſcibili numerus 58.
Perturbationum omnium numerus 59.
Perturbationum definitio à Piccolomineo allata concinnatur 72.
Perturbationum victoria in Comite Duce Oliuarenſi 42.
Perturbationum diuiſio per Piccolomineum aſſignatur 79.
Perturbationum diuiſio ſecundum Piccolomineum reprobatur 80.
Perturbationum animi declaratio ex Nemeſio 83.
Perturbationum capita ex Stoicis 87.
Perturbationum principia Stoicis 90.
Perturbationum effectus Stoicis 90.
Perturbationum doctrina à Stoicis data plerũque ſuperuacanea 92.
Perturbationum ſubiectum eſt etiã voluntas 97.
Perturbationum ſedes variæ 115.
Perturbationum ſubiectũ cor 116.
Perturbationum vis quanta 165.
Perturbationum, & veneni Circæi diſcrimen 165.
Perturbationum malitiam, & bonitatem deriuari à voluntate 179.
Perturbationum puerilium, & virilium diſcrimen 193.
Perturbatus quomodo in beluas deſciſcat 160.
Peruanæ aurifodinæ deſcriptæ 230.
Phædra pro more ſui generis peccat 184.
Phædræ malè à perturbationibus agitatæ exemplum 184.
Phœnicũ mercatorũ diligentia 230.
Phalaridis defenſio, & laus 212.
Phalaridis ſẽtẽtia de nobilitate 213.
Phantaſiæ munus 46.
Phantaſmata vnde generentur, & à quo 38.
Phantaſmata vnde perturbationes non ſemper à Diabolo 38.
Phantaſmata ſi turbentur voluntas non operatur liberè 187.
Phantaſmatum illuſtratio quid 47.
Philoſophiæ naturalis ſcriptores quomodo laudandi 3.
Philoſophiæ moralis ſcriptor laudatus 4.
Philoſophiæ morali addiſcẽdę inepta iuuentus 200.
Phryges propter ornatus Phrygiæ dicti 237.
Phrygum qualitates ex regione 32.
Phyſiognomica ſcientia 23. & eius antiquitas 24.
Pica diſcendi cupida 155.
Piccolominei definitio perturbationum reprehenditur 72.
Piccolominei definitio perturbationum prolixa 72.
Piccolominei opinio de arduo, & nõ arduo excutitur 76.
Piccolominei diuiſio perturbationum aſſignatur 79.
Piccolominei opinio de perturbationum diuiſione reijcitur 80.
Piccolomineus de numero perturbationum reijcitur 57.
Piccolomineus fruſtrà, & nouè cõduplicat perturbationes 80.
Piccolomineus in voluntate non ponit perturbationes 97.
Pictarum tabularum amor quo tempore exarſit Romæ 221.
Pictura tabularũ antiquiſſima 220.
Pictura ante Troiana bella 220.
Pietas animãtum erga ſuos eductores 157.
Pietas ciconiarum erga parentes, & filios 157.
Piloſi homines quales ſint 25.

Piloſi homines quibus ſunt aſtris, & affectibus obnoxij 27.
Pinguedo amorem impedit 131.
Piſces adulteria nō committunt 130
Piſces amantes æmulantur 134.
Piſces quidam prolis amantes ſuæ 135.
Piſcis æneus amicus pudicitiæ 159.
Piſcium inter ſe amicitiæ, & odia, 125.
Plantanimalia quænam ſint, & an dentur 120.
Plantarum odia mutua 119.
Plantarum quarundam quidam veluti ſenſus 120.
Plantas nullas ſentire 121.
Plantis an inſint perturbationes 118.
Plantis non propriè sympathia, & antipathia 120.
Plato in rationali parte perturbationes ponit 101.
Platonici perturbationes animalibus concedunt 125.
Platonis dictum de adoleſcentia à Clemente allatū declararur 200.
Plinij de aquilis locus declaratus 137.
Plinij ridicula opinio cur Simonis voce delectentur delphines 144.
Plinij de Bonaſo locus explicatur 151.
Plinij, & Liuij circa anulos Romanorum ab Annibale lectos diſcrimen 212.
Plinij locus de gemmarum luxuria emendatus 219.
Plinius iniuria reprehenſus 137.
Plinius de pauone loquens non benè Ariſtotelem reprehendit 140.
Plinius de ira loquens Virgilium commentatur 147.
Plinius de irato leone loquens correctus 147.
Plinius de elephanti, & tygris metu explicatus, illuſtratus, correctus, 153.
Plinius de ceruis loquens explicatur 155.
Plinius de picturæ antiquitate reprehenſus 220.
Plutarchus reprehenſus 164.
Pluto cur ſterilis 30.
Poculum Circæum quomodo fiebat 162.
Pœna peccatum ſequitur. 20.
Pœnitentia quid? 66.
Pœnitentia Antiochi, & Alexandri accuſata 67.
Pœnitentia virtus eſt, aut actus virtutis 67.
Pœnitentia honeſta Ciceroni 67.
Polignotum fuiſſe picturæ inuentorem falſum 221.
Palymneſtoris auri auiditas 216.
Polypus colores mutat in metu 152.
Pompilus piſcis cum nauibus decurſu certat 158.
Porco cur abſtinere iuſſi Hebræi 164.
Porcus voluptatis symbolum 164.
Potentes viri quinam 222.
Potentes ſuperbi ſunt 222.
Potentes honorum ſunt appetentes 222.
Potentes iracundi, & cur 223.
Potētes quare præcipites in irā 224.
Potentes immiſericordes 224.
Potentes dum leuiter vlciſcuntur, præludunt iræ 225.
Potentes imperioſi 225.
Potentes libidinoſi, & cur 226.
Potentes ſi ſint caſti, multum laudantur 226.
Potentes viri quid diſtent à furibus 229.
Potentiæ rationales non dicuntur trahi 72.

Potentiæ animæ quomodo inter ſe ordinatæ operentur vſque ad appetitum ſedandum 168.
Potentum perturbatio frequens eſt metus 225.
Præcordia ſunt ſedes iraſcibilis quidam 114. 115.
Prætoriana ornamenta libertis conceſſa 223.
Præxaſpes apud Cambyſem 224.
Principia perturbationum ex Stoicis 90.
Procliuitas, & vitium, & intemperantia principia perturbationum per Stoicos 90.
Procliuitas ad perturbationes à Stoicis allata examinatur 92.
Prodigi adoleſcentis quot perturbationes 199.
Prolis educandæ propenſio in animalibus 50.
Promethei fabula 167.
Prometheus iram in ſtomacho poſuit 114.
Propaſſiones quidam vocant, quæ in Chriſto Domino paſſiones 65.
Proſerpina cur ſterilis 50.
Proſerpinæ filia Veneratio 50.
Proſper multa de Stoicis 179.
Proſperi locus de perturbationibus pulcher, emendatus 178.
Protheus 170.
Prouerbia ex naſo 45.
Prudens vir perturbatur 68.
Pſalmorum locus de cordis illuſtratus 138.
Pſellus de Phantaſia à Diabolo mota 39.
Pſittaci ſolertia in diſcendo 154.
Pudica amatum non quærit 236.
Pudicitiæ amantes aues 159.
Pudor ceruorū in depoſitione cornuum 158.
Pudor leonis in fuga 158.
Pudor Leonis 158.
Pudor elephanti in dentium mutatione 158.
Pueri quas perturbationes patiantur 191.
Pueriles affectiones 192.
Puero prælucenti hero ſuo comparatur perturbatio 181.
Puerorum naſcentium miſeriæ 49.
Puerorum perturbationes cur Ariſtoteles tacuit 191.
Puerorū perturbationes noſſe Poetis neceſſarium 191.
Puerorum ludi ſunt indicia futuræ indolis 193.
Puerorum indoles futura monſtrata in ludis puerorum 195.
Puerorum ludus aliquorum 193.
Puerorum perturbationes exeruntur in ludo 193.
Puerorum perturbatio vna ſimplex, virilis duplex 193.
Puerorum perturbationes qua ratione compeſcendæ 194.
Puerorum inſtituendorū ratio apud Perſas 194.
Puerorum inſtituendorum apud Athenienſes mos 195.
Pugna Diaboli contra hominem 35.
Pulcritudine mulierum capiuntur elephanti Plinio 156.
Pulcritudo an beſtias alliciat ad amorem 130.
Pulcritudo ſua animantibus placet 130.
Pulmo marinus an ſentiat 127.
Pythagoræ error arbores eſſe animatas anima ſenſitiua 118.
Pythagoras in corde poſuit iraſcibilem 114.

Q

QVatuor perturbationes generales 86.

Quietus eſſe nequit qui metuit 226.
Quinta Luna quales effectus producit 3.

R

Ratio non eſt ſola perturbationum ſubiectum 67.
Rationales potentiæ non dicuntur trahi ab obiecto 72.
Rationali in parte eſt etiam appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis 44.
Rationalis animæ operationes propriæ 44.
Rationalis animæ pars prima intelligentia 44.
Rationalis partis operationes 47.
Rationalis appetitus extenditur ad ſenſibilia 53.
Rationalis,& ſenſitiui appetitus diſcrimen 54.
Rationalis pars animæ ſubiecta eſt perturbationi 101.
Rationi parere appetitum eſt naturæ conſentaneum 170.
Rationis humanæ ſimilitudines 13.
Rationis pugna, & ſenſus 14.
Regij pueri quomodo apud perſas inſtituanturr 194.
Reges, & ſumma capita qualia eſſe debent in ſuis perturbationibus 239.
Regionum qualitas ad perturbationes confert 31.
Rei nummariæ faciendæ modi 217.
Reijcitur opinio Nemeſij de affectionibus 42.
Remiſſa perturbatio qualis ſit agitatur 84.
Rerum virtus ex earum perturbationibus 44.
Rhododaphne muſici inſtrumenti materia 145.
Rhododaphne quid ſit 146.
Riberæ explicatio de ſtruthione reijcitur 139.
Riſus Dæmonum Sardonius 113.
Riſus, & turpiloquium adoleſcentibus familiare 201.
Romæ quando exarſit amor tabularum pictarum 221.
Romanorum in auro quærendo cupiditas 229.
Rubor in homine naturalis quid ſignet 25.
Ruſticana felicitas 81, 82.

S

Sacer ignis cur dicatur eſſe amor 129
Sagacitatis ſignum naſus 45.
Salomonis auri quærendi ſedulitas 229.
Saltus quid ſit apud Plinium de ceruis 155.
Sanguinis motio à corde 117.
Sapiens etiam turbatur 65.
Sapiens Stoicorum qualis ex S. Auguſtino 87.
Sapiens Stoicorum examinatur 91.
Sapiens Stoicus an inebriari poſſit 91.
Sapiens Stoicus non miſeretur 179.
Sapiens Stoicus non triſtatur 179.
Sapiētem negat Chriſippus Inebriari poſſe 91.
Sapientem Stoicum inſipiētem fieri negat Chriſippus 91.
Sapientē peccare poſſe negant Stoici 91.
Sapientem Stoicum inebriari poſſe concedit Cleantes 91.
Sapientem nullum vnquam fuiſſe Stoicis oſtenditur 93.
Sapientem opinari nunquam ſecūdum Stoicos quid ſit quæritur 93.

Sa-

Sapientem ſcire omnia quid ſit exquiritur à Stoicis 93.
Sapientiæ locus de nequitia naturali elucidatur 187.
Sara Thobiæ à Dæmone amata dicitur 104.
Sardanapali epitaphium 165.
Sardanapalus reprehenſus 165.
Saturni lacrimæ 27.
Saturnus dominans quid operetur 27.
Saturnus antiquis pictus 27.
Saturnus infortunatus quid operetur in homine 28.
Satyri cur dicti 27.
Scientiarum amor à Mercurio 29.
Scipio Africanus ob continentiam laudatus 226.
Scire ſapientem omnia quid ſit 92.
Scribenti quæ ſeruanda 1.
Scriptor philoſophiæ moralis laudatus 4.
Scriptores inepti 2.
Scyllæ homo comparatur 36.
Scyndapſus muſicum inſtrumentum, & quid ſit 145.
Scyndapſus deſcriptus 145.
Seneca exul 18.
Seneca Stoicus perturbationem 116 omnem eſſe malam fatetur 92.
Seneca de ira beluarum reprehenſus 147. 148.
Seneca elucidatus circa mores nobilium 109.
Seneca in referenda hiſtoria memoria lapſus 224.
Senecæ puerorum cum imprudentibus comparatio placet 092.
Senecæ locus de flumine deriuato à Cyro, explicatus, & emendatus 224.
Senectus hiems eſt 191.
Senectus malorum officina 202.
Senectus frigida 202.
Senectutis ægritudines 201.
Senes ſedatas habere debet perturbationes 167.
Senes ſunt timidi 202.
Senes puſillanimes 202.
Senes irreſoluti, & quare 202.
Senes quare auari 202.
Senes nunquam ſe putāt ſenes 204.
Senes cur accumulent 204.
Senes iracundi, & anxij 205.
Senes garruli 205.
Senes nil, niſi vox, & vmbra 205.
Senſitiua pars non ſola eſt ſubiectum perturbationum 68.
Senſitiui,& rationalis appetitus realis differentia 54.
Senſitiuus appetitus qui 49.
Senſum in plantis quibuſdam ponentes reijciuntur 120.
Senſus, & rationis pugna 14.
Senſus præſentia ſequitur 14.
Senſus pugna in Auguſtino 14.
Senſus ſimulacrum 15.
Senſus externi operationes 44.
Senſus communis officium 46.
Sēſus doloris quid ſit exquiritur 85.
Senſus plantis nullus 120.
Senſus niſi pareat imperat 161.
Senſus ſimilis eſt Circes 161.
Senſuum internorū operationes 44.
Senſuum externorum deſcriptio 45.
Senſuum fabrica quam diligens 46.
Senſuum internorum cum externis coniunctio 46.
Senſuum internorum deſcriptio ex Niſſeno 47.
Sentientis animæ ſigna 121.
Sentiētium facultatum ordo in operando 99.
Sentire arbores putarunt Manichæi 118.
Senum perturbationes, & mores 201. 202.
Separata à corpore anima an perturba-

bationes habeat 109.
Septem vitijs capitalibus ſubditæ vehementer mulieres 232.
Septenario denario ætas hominis continetur 198.
Seruus in curru triumphali vehebatur, & cur 222.
Seruus in triumphali curru iocularia loquebatur 222.
Seruus triumphanti instrumenta ſuppliciorum oſtendebat 222.
Seueri Imperatoris iudicium de geminis 219.
Sex motus neceſſarij ad perturbationem 100.
Sibaritæ victi à Crotoniatis 144.
Sibaritarum deliciæ 40.
Signa perturbationū in homine 25.
Signa metus per phyſionomiā 152.
Simiarum amor in filios 135.
Simonis nomine audito cur delectentur delphines 144.
Simonis voce cur delphines delectentur 144.
Simulant amorem Dæmones 108.
Socij Vlyſſis cur in porcos verſi 164
Socrates Phyſiognomicus 24.
Socrates motus primos animi compeſcebat 178.
Socratis ſpeculum 5.
Socratis Genius, ſeu Dæmon 104.
Socratis dictū de ſocijs Vlyſſis 164.
Socratis exemplo Stoici circa motus primos agitantur 178.
Sol quomodo antiquis pictus 28. & quare ibid.
Solis aſtrum quos mores inferat 28.
Solis vicinitas, aut remotio ad temperamentum confert 33.
Solonis carmen de ætatibus hominis 197. 198.
Somnia quare non habent infantes 127.
Somniant animalia 127.
Species intentionales 46.
Speculum Socratis 5.
Sperare dolorem quid 86.
Spes à Piccolomineo in concupiſcētia poſita fruſtrà 81.
Spes aliquæ, & odia, & amores neque in iraſcibili, neque in concupiſcibili per Piccolomineum ponendæ 81. 82.
Spes an cupiditas generalior eſt 88.
Sphæra celeſtis motui ſimilis motus in appetitu, & voluntate 34.
Spiritus vitales in organis quomodo agitentur 100.
Spirituum motio in perturbationibus 72.
Spongiæ an ſentiant 121.
Stercore ſuo ſe Bonaſus tuetur 152.
Sterilitas an in quinta Luna 30.
Stoici quomodo diſtribuant perturbationes 90.
Stoici omnia bona, vel mala ex ſuo proprio iudicio 94.
Stoici Deo ſe æquiparant 94.
Stoici Deo ſe præferunt 95.
Stoici beſtijs non dant perturbationes 124.
Stoici carpuntur à Grillo apud Plutarchum 124.
Stoici duas partes in anima ponunt 175.
Stoici à Peripateticis circa perturbationes nomine ſolo differre videntur ſecundum aliquos 176.
Stoici perturbationes admittunt in ſapiente nominibus mutatis 178.
Stoicis duo hominum genera 40
Stoicis perturbationes omnes æquales 76.
Stoicis peccata æqualia 176.
Stoicis perturbationes malæ intrinſece 176.
Stoicis ira ſemper inſania 186.

Stoi-

Stoicorum definitiones perturbationum 60. 63.
Stoicorum de capitibus perturbationum opinio 87.
Stoicorum doctrina de perturbationibus 90.
Stoicorum ſuperbia 94.
Stomachus ſedes iræ Prometheo 114.
Strepitum currus timet Leonē 70.
Structura organorum mira 46.
Structura ſenſuum, & organorum mira 46.
Struthionis crudelitas in filios 132.
Struthionis ſtultitia 139.
Subiectum perturbationum non ſola ratio 67.
Sub pectore cura, quem ſenſum habet 116.
Sudor ante virtutem 170.
Summa auri allata Salamoni 229.
Summa regnorum capita Deus prope ſe occulta eſſe vult 238.
Superbia Stoicorum 94. 95.
Superbia quid 101.
Superbia, & ira præcipuæ nobilitatis perturbationes 207.
Superbia nobilium aſcendit vſque ad Deum 208.
Superbia clientelas appetit 208.
Superbia in ædibus nobilium oſtētata 209.
Superbia in mulieribus 232.
Superbiæ filiæ perturbationes variæ 233.
Supplicia non decernenda ante cōſilium 226.
Sus qua ratione dentes acuat 132. 133.
Sus pede terram ſubigens 133.
Sus vnde dictus 133.
Suum æmulatio 132.

T

TActus deſcriptio 46.
Talentū quanti conſtat 229
Tauri ira 149.
Taurorum æmulatio, & certamen 133.
Taurorum pugnā Virgilius ab Oppiano 133.
Taurus terram ſubigens 133.
Taurus victus Zelotipiam non deponit 134.
Taurus rurſum ad bella rediēs 134.
Temperamenti corporei mutatio mutat animi affectiones 190.
Temperamentum valdè ad affectiones inclinat 27.
Temperies regionum, & climatum quid ad perturbationes 31.
Temporalia quærentes pueris ſimiles 192.
Tempore perturbatio minuitur 62.
Temporis iactura vituperatur 5.
Terror hominis in beſtias 154.
Tertulliani de Chamæleonte locus corrigitur 152.
Textus in Geneſi de pulcritudine fœminarum exponitur 237.
Thobiæ locus iuxta editionem Græcam explicatur 105.
D. Thomæ ratio de diſtinctione appetituum conſideratur 98.
D. Thomæ argumentum de gaudio Dæmonum 112.
S. Thomæ locus de motione appetitus facta in voluntate explicatur 185.
D. Thomas explicatur circa dolorem, & voluptatem 88.
D. Thomas quid de ſpei, & cupiditatis generalitate ſentiat 88.
S. Thomas loquens de appetitu mouente voluntatem 184. 185.

Timidi ſunt elephanti 152.
Timidi ſenes ſunt 202.
Timiditatis ſignum in animalibus 152.
Timor quomodo rationē commouet 55.
Timor in ore ventriculi à Nemeſio poſitus 114.
Timor quibus inſit animalibus, & cur 50.
Timor motum ciet, & ceſſationem ab ipſo 150.
Timor non ſinit eſſe iuſtum 226.
Tranſmigratio animarum error Pythagoræ, & aliorum 118.
Tremor a moris indicium 131.
Triplex ratio motus in cælis, & cæleſtibus 174.
Triſtitia in Dæmonibus continua 110.
Triſtitia ſumma an admittat aliquā voluptatem 113.
Triſtitiam Stoici non admittunt in ſapientem ſuum 179.
Triumphans à ſeruo monebatur, vt ſe hominem recordaretur 222.
Triumphantibus ſeruus eodem curru comes ibat 222.
Tumultus appetituum contra imperium voluntatis 168.
Turbatiunculæ quædam in appetitu 173.
Turdus loquax 155.
Turnus leoni comparatur in generoſitate 141.
Turnus iracundus pernicioſè,& vtiliter 214.
Turpiloquium, & riſus in adoleſcētia 201.
Turtur amica pudicitiæ 159.
Tygres ab homine nondum viſo timent 152.
Tyrannidem non facilè quis relinquat 169.
Tyrrhenorum laudes ex ſolo 32.

V

Vaccæ forma optima qualis 25.
Valerius Maximus reprehēſus 235.
Valerius Maximus ridiculus in adulatione P. R. 235.
Varro Herodis verſus imitans 191.
Vaſa eſcaria gemmea 218.219.
Vectigalia ſubditis imponuntur à potentibus 227.
Vehementia in perturbatione non eſt neceſſaria 63.
Vehementium affectuum exemplū 52.
Venatici canis conditiones deſcriptæ 126.
Veneficia Circæa qualia fuere 163.
Veneficiorum Circes vis 163.
Veneratio Proſerpinæ filia 30.
Veneris aſtrū quos effectus gignat 29.
Veneris deprehenſæ cum Marte exemplum contra mulieres ornatas 236.
Ventriculi os eſt ſedes metus Nemeſio 114.
Venuſtas in naſo 45.
Ver eſt adoleſcentia hominis 191.
Verbum Patris adueniēs hominem reſtituit 9.
Veritas à nobilibus nō auditur 209.
Verſus Euripidis de filijs Medææ elucidantur 194.
Vibratio gladij cōtra veneficia 163.
Vini appetens iuuentus 200.
Vinum acuit pſittacūm 154.
Vinum an bibant elephanti 149.
Vir fortis equo ſimilis 25.
Vir iure monere adoleſcentes poteſt 206.

Vir-

Virga Circe homines in belluas vertebat 163.
Virgilij ſenſus de perturbationibus in toto homine 100.
Virgilij locus de ceruis illuſtratus 138.
Virgilius excellẽs Phyſiognomicus 25.
Virgilius à quo accepit dicta de amore beſtiarum 128.
Virgilius in ira Iunonis deſcripta elucidatus 201.
Viris attribuuntur perturbationes, qua ciues ſunt 206.
Virorum præcipuè perturbationes duæ 206.
Virorum mores, & affectiones 206.
Virorum perturbationes plerumq; moderatæ 205.
Virtus honoris parens, & nutrix 2.
Virtus præſentia contemnit 15.
Virtus ingenua eſt 15.
Virtus excelſa 15.
Virtus herbæ moli 163.
Virtus non à maioribus petẽda 212.
Virtus vera nobilitas 212.
Virtutem anteit ſudor 170.
Virtutis ſtudijs inepta iuuentus 200
Virtutis cos ira 180.
Virtutis ſimulacrum 15.
Virtus an beſtijs ad amandum impellat 129.
Vitales ſpiritus quomodo agitentur 100.
Vitia non fideliter māſueſcunt 170.
Vitijs aſſueti mancipia ſunt 43.
Vlpianus explicatus de infamia nationum 33.
Vltores ſunt Potentes vehementer 225.
Vlyſſis canis 127.
Vlyſſis ſocij in beluas mutati 161.
Vna anima, eaque rationalis in homine 115.
Vnicornis pudicitiæ amans 159.
Vnicornis magnitudo ex Euſtachio 159.
Vocabula de perturbationibus varia Stoicorum 90.
Vocis immutatio amoris indicium 131.
Volucres an adulterent 130.
Voluntarius motus nullus niſi præuio iudicio 175.
Voluntas ſpiritus in organis mouere etiam poteſt 72.
Voluntas eſt etiam ſubiectum perturbationum 97.
Voluntas ad finem tendens etiam media reſpicit 98.
Voluntas Dęmonis nunquàm adimpletur 113.
Voluntas appetitui liberè obſequitur 166.
Voluntas politicè imperat appetitui 168.
Voluntas mouet appetitum perſuaſionibus 169.
Voluntas aliquando cedit appetitui 173.
Voluntas rationalis bonas facit, aut malas perturbationes 179.
Voluntas quomodo in actus ſui bonitate poteſt appetitum ad ſe ducere 181.
Voluntas conſtanter obſiſtens inſultibus perturbationis 184.
Voluntas aliquando à perturbatione vehementi neceſſitatem patitur 186.
Voluntas quandoque, & frequenter non patitur à perturbatione neceſſitatem 186.
Voluntas an çogatur à perturbatione integris organis 183.
Voluntatem habere iraſcibilẽ oſtẽditur 97.
Voluntatem appetitus coge renon

Mm po-

poteſt 166.
Voluntati negat perturbationes Piccolomineus 97.
Voluntatis, & appetitus concertatio in Senecæ, Hippolito 169.
Voluntatis, & appetitus motiones ex Ariſtotele 173.
Voluntatis rationalis motus primi quid ſunt 178.
Voluntatis commotæ à perturbatione deſcriptio ex Seneca 183.
Voluntatis bonæ cum perturbatione conflictus in Didone 184.
Voluptas à conſuetudine naſcitur 40.
Voluptas Virgilio quid 72.
Voluptas etiam eſt in motu perturbationis 87.
Voluptas, & dolor cur eſſe dicuntur poſt alias perturbationes 88.
Voluptas aliqua an ſtet cum ſumma triſtitia 113.
Voluptates Syrenum ſimiles 168.
Voluptatis ſpecies ex Stoicis 90.
Voluptatis ſymbolum porcus 164.
Voluptatis vis ingens 165.
Voluptatis vis maior Circæa 165.
Vota omnium in pecunia quærenda 228.
Votorum genera duo aperta, & occulta 229.
Vox metu adimitur 151.
Vpupa an pia in parentes 157.
Vpupa ſordida auis 157.
Vrſa iraſcitur 148.
Vtris Vlyſſi ab Aeolo donati explicatio 167.
Vulgatæ ſcripturæ à Græca diſcrimen in Thobiæ hiſtoria, & vnde ſit 105.

X

XErſes iratus monti Ato, & mari 224.

Z

ZElotipię mulier feruet perturbationibus 231.
Zelotipia leonis, & crocodili 134.
Zelotipia fœminarum magna 234.
Zelotipia ad quam perturbationem refertur 238.
Zelotipia ad inuidiam non refertur 238.
Zelotipiæ metum fœminis naturalem expellit 238.
Zelotipia audax, & crudelis 239.
Zelotipiam patiuntur animantes 132.
Zeno vinoſus 91.
Zeno fornicans ſe à malo facto excuſat 91.
Zenonis perturbationum definitiones 63.
Zenonis definitiones multæ peccāt 63.
Zenonis facetum dictum 91.

Errata, quæ ſunt, ſunt autem, fateor, non pauca: quis enim non erret? ſubrepunt etiam oculatiſſimis: Docti quæſo vos corrigite. Indoctis nullam intulimus iniuriam, perinde enim eſt ſi correcta dentur. Et nobis multus excuſatus eſt labor.

(: ✠ :)

LAVS DEO VNI, ET TRINO,
CONCEPTÆ SINE LABE DEIPARÆ
AGATHÆ VIRGINI, AC MARTYRI
PATRONÆ.

A@1 1453SPP

Digitized by Google

Digitized by Google